

DE

ARTE MEDICA.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN,

DE

ARTE MEDICA,

LIBRI DUO AD TIRONES.

LIBER SECUNDUS.

DE MORBIS CHRONICIS.

PARS ALTERA.

LUGDUNI BATAVORUM,

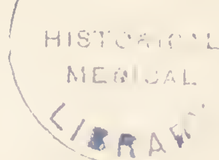
APUD S. ET J. LUCHTMANS,

Academiae Typographos.

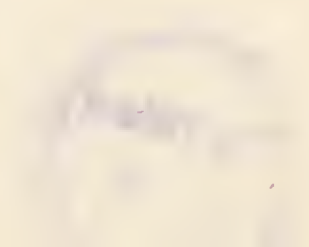
1840.

Medicina Temporis filia.

DE

ANDREA SIMONE TISSOT

MEDICI OPTIMI EXEMPLO.

Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem.

Est praeclara vox CICERONIS: *homines nulla re propius ad Deos accedere, quam salutem hominibus dando. Qua* TULLII *voce monemur, ut eorum praecipue virorum custodiamus memoriam, qui hanc professionem salutarem non corpore tantum, sed animo exercuerunt. Nam ut sanguine et corde hujus vitae corporeae alacritas maxime constat, sic vitae psychicae valetudo animo potissimum regitur. Neque mentis dotibus, quemadmodum vulgaris opinio fert, sed animi praesertim magnitudine virorum excellentium cernitur praestantia. Animo pulcrum, verum, bonum amamus, animo deorum ad similitudinem accedimus; animo sumus immortales.*

Quodsi animi sensu integro, puro, probo hominis excellentia judicetur, inprimis colenda est a nobis ac celebranda memoria ANDREAE SIMONIS TISSOT, *medici siquis alius humani et viri probi meritaque nominis fama recentiores inter artis cultores a* BOERHAAVIO *secundi.*

Hunc igitur virum vobis futuris medicis imitandum proponere eo magis decebat, quo magis feliciter in neurosibus cum interpretandis, tum curandis versatus sit: de quo genere valetudinum hac ultima operis nostri parte sermonem habebimus

TISSOTUS *juvenis qualis vir futurus esset, ostendit. Nam non ita diu postquam in illustri Academia Monspeliensi medicinae doctor esset renuntiatus, in Helvetia sua Lausannae artem faciens, fortunata variolarum confluentium curatione, antiphlogistica illa et refrigerante, quo tempore opposita uti methodo mos erat, suorum civium sibi conciliavit fidem; ac brevi, suscepta et defensa strenue inoculationis variolarum caussa, etiam orbi erudito sese de meliori nota commendavit.*

Trigesimo secundo aetatis anno edidit illum li-

brum populo ejusque valetudini consecratum (*) *quem omnes Europae gentes suum fecerunt cujusque variis linguis repetitae editiones ad quadraginta, inaudito exemplo, ipso vivente auctore, increverunt hujusque nominis famam ad omnes omnino orbis cultioris oras transtulerunt.*

Verum numero editionum minus recte censetur librorum pretium. Tissotiano certe libro pretium paullo aliter statuendum est. Nimirum hoc opere conscripto medicinam Hippocraticam ex scholae umbris in mediam traduxit hominum vitam fecitque popularem, ut de rebus medicis praecipiens, quid salubre, quid insalubre, quid morbus, quid sanitas, quid valetudinis secundae signum, quid signum adversae, quid crisis, quid convalescentia, quid vitae regimen, quid ars medendi, doceret ac cuivis eam percunctanti valetudinis servandae morborumque curandorum consilia daret prudentissima.

Nec solum medicus erat poplicola, sed inprimis φιλάνθρωπος, *omnibus pariter benevolus, et pauperi-*

(*) *Avis au peuple sur sa santé.*

bus et divitibus et incultis et eruditis prodesse studuit et vel miserrimo succurrere aegrotantium generi, damnato: propriis extinctum vivere criminibus.

Solet, neque immerito disputari, librorum de medicina popularium majorne usus, an abusus sit, nec negari profecto potest, ad hypochondriasin creandam talium librorum lectione nullam esse caussam efficaciorem: a qua culpa vacare Tissoti *de manustupratione librum, nequaquam ego contendam. Reliquos autem hujus viri libros populares cum cogito, tanta eos video doctrinae perspicuitate et curationis simplicitate commendari, ut his dotibus abunde compensetur, quod ab iis aut intellectis perperam, aut praepostere usurpatis metuimus malum.*

Praeterea reputantes, quot opiniones praejudicatas, quot errores ex hominum mentibus evulserint, quot medicorum vel falsas theorias, vel pravas medendi methodos expugnaverint hi libri, ipsos, eo praecipue, quo prodierunt tempore, fuisse utilissimos plurimumque fructuosos, confiteamur, necesse est.

Ut haec indoctis, sic alia eruditis scripta Tissotus *dicavit, ex quibus haec prae omnibus laudanda sunt:* Dissertatio de febribus biliosis, seu historia Epidemiae biliosae Lausannensis a. 1755., *arte graphica exarata;* Epistolae medico practicae, *plenum prudentiae et eruditionis practicae opus; ac* Tractatus de nervis, *omnium ipsius operum perfectissimum, in quo quid magis miremur, nescimus, utrum naturam depingendi artificium, an ipsius cum interpretandae, tum imitandae felicitatem: quibus nominibus praecellunt reliquis capita:* de hemicrania, de catalepsi, de epilepsia. *In his praesertim germanum se probavit artis salutaris professorem doctrinaeque Hippocraticae alumnum.*

Et illis quidem operibus suis tantam nactus est nominis celebritatem, ut hunc sibi Archiatrum optarent Poloniae et Angliae Reges atque Germaniae Imperator Josephus II. Paviae Universitatem hoc medicinae professore ornatam cuperet eique novam decerneret medicinae docendae provinciam. Noluit ipse, patriae quamvis amantissimus, Imperatoris votis obsistere aut juventuti Academicae de-

esse: noluit patriam linquere et dulces patriae cives. Itaque accepit ea conditione ac lege, ut paucos post annos ipsi in Helvetiam reverti liceret. Accurrunt undique alumni et juniores medici ad Paviae Universitatem discendi caussa. Munere suo et officio religiose fungitur noviter creatus professor. Deinceps, exacto temporis statuti spatio, in patriam redux, suos inter Lausannenses, ut alter Cincinnatus, deposita toga, veteris resumpsit vitae simplicitatem, privati muneris modestia laetus.

Nescio, quid aliis videatur. Mihi nusquam major visus est TISSOTUS, *quam hoc vitae suae tempore curriculi.*

Ipse autem quam esset idoneus medicinae professor, et discipulorum amor ac suffragia et vero ipsa viri scripta testantur, in quibus theoriam cum praxi, eruditionem cum experientia conjunxit. Minime enim, ut fit, medicus practicus cum esset, theoriam sprevit, verum hanc praxeos adhibuit administram: eodemque consilio tractatum de nervis ab anatome et physiologia auspicatus est. Nec sua experientia contentus in ea requieverat, verum quod inprimis in medicinae practicae

doctore postulamus, medicorum principum scripta tractaverat ad eorumque se composuerat exemplar, ut omnium temporum et locorum experientia instructus continuo ad lectulos aegrotantium praeclaram adferret traditionem medicam ipsiusque ob oculos versarentur summorum artis magistrorum praecepta ac monita cognosceretque et errorum scopulos, quos vitare, et veritatis portum, versus quem tendere medicinae cultores debent.

Est genus hominum, qui laudis avari, alios vituperando excellunt. TISSOTUS *aliorum ingenii animique dotes, etiam eas, quibus ipse ab iis se superari agnoscebat, mirari et celebrare non desinebat: ac grato animo acceptum aliis referebat, quodcunque in commune attulerant reipublicae medicae bonum.*

Jam si quaeratis, quid fuerit in TISSOTO, *quo contigit, ut ex medico Lausannensi totius factus sit medicus Europae, respondeo:* vir bonus fuit medendi peritus. *Profecto non doctrina, non ingenium, non artis peritia erant, quibus hanc tantam nominis famam debebat. Nam plures tunc vivebant ipso multum doctiores: ingenio non deside-*

rabantur, qui eminerent medici suisque inventis probarent: experientia superabant magnarum civitatum Archiatri. Sed quibus doctrina, ingenio, peritia eximiis, TISSOTO *par fuerit animus, hominum amore ardens, omnium aetatum memoria utique numero fuere perpauci.*

Nos igitur ad eximium hoc boni medici exemplar et artem dirigamus et vitam, eamque nobis laudem optemus, quae non iisdem, quibus vitae spatium, regionibus circumscribitur.

Dab. Lugd. Bat. d. 19. m.
Octobr. a. 1840.

INDEX CAPITUM.

Praefatio.	Pag. v.
De rheumatismo.	— 1.
De arthritide et podagra.	— 26.
De neuralgiis.	— 61.
De cephalalgia.	— 62.
De prosopalgia Fothergillii.	— 78.
De odontalgia.	— 87.
De cardialgia.	— 93.
De dolore colico sive enteralgia.	— 101.
De ischiade nervosa Cotunnii.	— 138.
Neuralgiarum inter se comparatio.	— 158.
De eclampsia.	— 161.
De catalepsi.	— 173.
De epilepsia.	— 185.
De apoplexia.	— 223.
De tetano et trismo.	— 254.
Rabies canina sive hydrophobia.	— 263.
De chorea Sancti Viti.	— 275.
De asthmate.	— 286.
De tussi quinta sive convulsiva.	— 296.
De amaurosi.	— 302.
De surditate.	— 315.

De paralysi. . . . . Pag. 325.
De asphyxia et syncope. . . . . — 332.
De hysteria et hypochondriasi. . . . . . — 340.
De vesaniis. . . . . — 375.
Melancholia et monomania. . . . . — 387.
Mania. . . . . — 397.
Dementia. . . . . — 402.
Idiotismus. . . . . — 405.
De neurosibus universe. . . . . — 409.
De therapeutice naturali. . . . . — 415.
Index auctorum et librorum laudatorum. — 427.

DE RHEUMATISMO.

Boerhaavius, rem animadvertente et indicante illius discipulo et interprete Swietenio, in tertia demum aphorismorum de cognoscendis et curandis morbis editione, quae prodiit Lugduni-Batavorum a. 1722, de rheumatismo peculiari capite exposuit: qui morbus tunc additus videtur ideo, inquit, quia vir celeberrimus enormes hujus mali cruciatus ipse toleraverat eodem anno. Forte mirum videbitur (sic idem, postquam de mali caussis disputaverat, pergit) quod crudelibus et perpetuis adeo doloribus vix non enectus Boerhaavius, potuerit aphorismis eodem anno editis addere historiam morbi, quo jam laborabat Augusti mense; verum tanta erat animi constantia in summo hoc viro, ut non dubitem, quin saevi morbi tempore haec scripserit. Confirmat hanc opinionem sequens Celeb. Schultensii testimonium: aliquot ante mortem annis retulisse ipsi, aliquid penitius de acerbi-

tate morbi istius requirenti familiariter, se insomnes per noctes, diebus continuatas, immanes dolores non alio allevamento mitigasse felicius, quam contentissima cogitatione percurrendo et quasi relegendo in memoria quidquid unquam legisset, dumque equuleo ipsum admoveret dirus morbus, se literarium sibimet ludum aperuisse intus, quo carnificinam tanquam musarum cantu sopiret."

Simulac vero dolor parum remittebat, incepit evolvere omnes auctores, antiquos et recentiores: nec tamen multum bonae frugis invenit, praeterquam in solo SYDENHAMO.

Verum scire avetis omnem clari aegrotantis historiam, quae in ipso hujus operis nostri partis introitu locum inveniet idoneum inque morbum, de quo nunc agitur, animos vestros eximio hocce exemplo proposito convertet. Narrantem igitur ipsum audite ejusve discipulum verba praeceptoris optimi referentem. » Circa medium Augustum, dum hora quarta matutina observationibus in horto Botanico faciendis occupabatur, sensit dolorem quasi nephriticum, qui a renis sinistri regione incipiens (*) secundum decursum ureteris ad os pubis usque tanta cum vehementia pergebat, ut crederet, calculum de rene per ureterem in vesicam descendere: simul aderat propensio in vomitum.

(*) Saepius sinister, quam dexter ren calculosus est, notante MORGAGNO, Ep. 40. art. 13.

Utebatur copia mollissimi decocti ex farina seminum lini parati; oriebatur ingens tenesmus, ita ut calculus praesens esse videretur, quem sperabat exiturum; unde pergebat animose in eodem remedio, ut laxaret et lubricaret viam: sumsit eodem tempore aliquot guttulas Aroph. Paracelsi, extractum nempe croci ope alcoholis purissimi paratum. — Paulo post aberat omnis dolor; sed sequenti die immanis aderat in lumbis, qui duravit per tres menses eadem vehementia. Postquam parum remittere incipiebat illud tormentum, evolvit auctores et vidit Sydenhamum notasse illa, quae passus fuerat; reliquos vix quicquam bonae frugis dixisse. Dum enim agit de rheumatismo, habet sequentia: est et alia hujus morbi species, licet non hujus prosapiae vulgo credatur, quae lumbago rheumatica aptissime dicetur: immanis dolor scilicet idemque fixus circa lumborum regionem ipsumque aliquando ad os sacrum se demittens, paroxysmum nephriticum mentitur, nisi quod aeger non vomituriat; nam praeter dolorem atrocissimum et vix ferendum circa ipsos renes aliquando et ureteres per omnem eorum ductum ad vesicam usque, eodem, licet mitiori, tentantur. Qui et mihi olim imposuit, tanquam a materia aliqua sabulosa in iis partibus haerente penderet, cum revera materiae rheumatismi peccanti et inflammatae ortum suum debeat; quae quidem partes illas jam solas urit, intacto reliquo corpore."

Hoc loco quoniam SYDENHAMUM laudat BOERHAAVIUS, non possum, quin traditam ab hoc auctore morbi historiam vobiscum communicem.

» Hac ut plurimum occasione nascitur: aeger scilicet sive exercitio aliquo vehementiore, sive alio modo excalefactus mox repentinum frigus admisit. A rigore atque horrore orditur tragoediam, quos statim excipiunt calor, inquietudo, sitis et reliqua illa infelix symptomatum caterva, quibus stipantur febres.

Elapso die uno alterove (est et ubi citius) aeger atroci dolore, nunc in hoc nunc in illo artu infestatur, in carpis, humeris, genubus praesertim: qui locum subinde mutans, vicissim illos occupat, rubore quodam et tumore in parte, quam postremum affecit, adhuc residuis. Primis aliquot diebus febris et symptomata jam memorata quandoque coincidunt. Febris autem sensim evanescit, manente dolore quin et nonnunquam immanius saeviente; materia scilicet in artus translata; quod satis arguit febris ipsa saepius recrudescens ob materiem morbificam ab intempestivo externorum usu repercussam.

Morbus hic quoties a febre sejungitur, *arthritis* saepe audit; quamvis essentialiter ab illa distinguatur, prout cuivis facile constabit, cui uterque morbus intimius fuerit perspectus: unde forsan petenda est ratio, cur tam sicco illum pede transiverint scriptores medici: nisi forte arbitremur,

hanc morbi speciem ad reliquam malorum Iliada de novo accessisse. Utut se res habeat, jam plus satis grassatur hic morbus et licet rarissime hominem e medio tollat, febre semel depulsa, tamen et vehementia doloris et diuturnitas eum prorsus contemni non sinunt. Etenim si minus perite tractetur, non ad menses tantum, sed ad annos etiam aliquot, immo per omnem adeo vitam miserum haud infrequenter discruciat; quamvis in hoc casu non eodem semper vigore, sed paroxysmis quibusdam periodice repetitis adinstar arthritidis subinde lacessit: immo vero potest fieri, ut ubi diu multumque vexaverint dicti dolores, tandem sponte desistant atque interim aeger omni membrorum motu ad mortem usque privetur, digitorum articulis quasi inversis et protuberantibus, ut in arthritide, nodosis in interna magis, quam externa digitorum parte se prodentibus; stomacho nihilominus valeat et caetera sanus vitam toleret."

Hactenus Sydenhamus, qui paullo infra cum scorbuto confundi rheumatismum scribit hocque nomine vocari vel morborum fientium, nondum vero factorum effecta, qui nullum adhuc certum induerunt typum, vel etiam infelices reliquias morbi alicujus nondum penitus devicti, a quibus sanguis caeterique humores contaminantur; quemadmodum de hydrope etiam incipiente docet, de quo morbo licet vulgo jactetur: ubi desinit scorbutus, ibi incipit hydrops, quod ita accipiendum est, ut ubi

primum hydrops manifestis se prodit indiciis, praeconcepta de scorbuto opinio statim collabescat; esse tamen rheumatismum scorbuticum fatetur, in quo dolor alias aliasque partes obsidet sine tumore ac febre, neque fixus ille, sed vagus, incertus cum anomalis inconditisque symptomatibus, vel artus discrucians, vel internas solum partes, quae aegritudo redeunte externarum partium dolore iterum se proripit, ita aegrum alternatim divexans seseque protrahens adinstar morborum, qui vel maxime chronici habentur, feminas praesertim adoriens aut viros imbecilliores, aut eos, qui diu cortice Peruviano usi sunt. Notabilis ille locus Sydenhamianus tam diagnosin rheumatismi, quam affinium morborum sive nascentium, sive natorum attinet: de qua dignotione morborum fientium (quae saepenumero neuroses mentiuntur) monere vos oportet, eam usum habere practicum summum et crebro a medicis ignorari, quorum pauci sunt, qui non aliquam prae reliquis valetudinem perpetuo cogitent: rheumaticam, scorbuticam, syphiliticam, verminosam, nervosam, aliam; hanc vero cuivis fere minus manifestae aegritudini subesse opinantur. Nonnulla, quae hanc morborum fientium diagnosin tangunt, notarunt Georg. Baglivi et Maxim. Stoll praeclari diagnostici: sed perdigna res esset, in qua elaboranda medici practici industriam exercerent et observandi sagacitatem, ut tandem hunc locum peculiari scriptione haberemus explicatum.

Gul. Ballonius duo maxime corporum genera occupari ab ea affectione docet: unum sanorum, aut in latitudine sanitatis comprehensorum; plethorica, sanguinea sunt, in synochos febres proclivia, crasi sanguinis inflammatoria: alterum jam aegrotantium reapse idque ex morbo longo, sed qui jam est desiturus, aut falsa et praecipite crisi videtur solvi, quum tamen supersit, nec extinguatur: in hunc autem modum nasci. Totum corpus dolet, facies nonnullis rubet, circum articulos maxime saevit dolor, ut ne minimum quidem vel pes, vel manus, vel digitus sine dolore et clamore moveri possit. Quum partibus adprimitur manus, sensus est et perceptio cujusdam caloris acris. Si pulsum consulis, febris aut nulla, aut exigua esse videtur et tamen febris est revera, sed non valde magna: quod si major fieret, esset revera febris continens putris (inflammatoria) nec enim febrire videntur, saltem febre, quae sub sensum cadit, tamen calor percipitur acer et morbus purgatione irritatur, more eorum morborum, qui consistunt in inflammatione. Dolores quidem noctu exacerbantur, nec dormire queunt aegri, partim quia moveri loco nequeunt, et quo statu fere primo jacent ac decumbunt, in eo manent et sine cruciatu ac vehementi dolore vix moventur, aut attinguntur; tensio est et aculeorum quidam sensus; est enim et plenitudo et cacochymia: unde iis, qui eo laborant affectu, licet multum et saepe sanguis

demitur, is plane corruptus est et in serum quoddam putre resolutus. Denique omne musculosum et nervosum genus sero ac sanguine putri proluitur, qui in partibus istis φλεγμονῶδές τὶ parit: unde dolendi occasio nascitur.

Ex omni hac disputatione adparet, BALLONIO haberi morbum inflammatorium: adparet etiam ex curatione, quam commendat, antiphlogistica. Eodem praecipiente, haemorrhagia confert ac sub finem sudores: tandem urina crassa multa. Inflammatoriam vero naturam et haemorrhagiae spontaneae, criticae salubritatem sequens probabit exemplum, ab eodem auctore prolatum. Andegavensis comes eo affectu per sex integras hebdomades laboravit, decies missus sanguis, expertus est sudorifera, deterius habuit: hic haemorrhagiis copiosis olim erat obnoxius: tandem quum nullis morbus cessisset remediis et desperatus bene foret, ecce tam copiosa haemorrhagia et quae credentis opinione major esset, supervenit, ut de funere cogitaretur; convaluit evacuato supra modum sanguine.

Quaeritur, utrum ab inflammatione nihil differat rheumatismus. STOLLIO auctore differt a vera inflammatione dolore magis diffuso, parte affecta plerumque magis tumente (*), acrius dolente, minus tamen rubente: rariori et leviori transitu in

(*) Articulorum rheumatismum proculdubio cogitavit.

veram inflammationem. Sanguine magis crustoso, crusta diffusa, minus dura, raro contracta, subflava (*). Dolore magis volatili, tumoreque saepe ambulatorio — scapulas, carpos, genua, nucham, lumbos, femora saepissime prehendit; nulla neque interna, neque externa pars est ab eo libera; sic oculos, nares, gingivas, auris meatus dolentissime saepe afficit. — Vidimus hac hyeme, inquit, juvenculam moribundam ad nos allatam, cui dolor antea alicujus artus retrocessit ad caput: periit paulo post. Ea retrocessio frequens est et saepius omnium primo partem internam afficit. Hinc anginae rheumaticae, pleuritides rheumaticae, maxime vere primo dolentissimae. Hae sunt illae pleuritides, ubi vesicantium adplicatio tantopere commendatur; quae vero confundi non debent cum vera pleuritide et peripneumonia. Idem de angina rheumatica, ubi vesicans ad totum collum, seu guttur adplicatum eximie prodest. Enteritides rheumaticae, cystitides, ubi post venaesectiones, emollientia conducunt. Saepe febris rheumatica est epidemica, qualem verno tempore aliquoties observabamus, postquam sudanti corpori aura frigidior est admissa. Quovis tamen fere anno major minorve epidemia observatur, febris rheumatica

(*) Alio loco *Rat. Med.* I. pag. 84. in rheumatismo febrili crusta summe phlogistica eaque tam crassa dicitur, ut vix aliquid cruoris aut rubrae partis appareret.

intestinalis, seu dysenterica, quae sub finem Julii ingreditur, per Augustum mensem saevit, dein mitior evadit et circa finem Septembris raro amplius comparet. Oritur tempore febris rheumaticae, rheumate ad intestina deposito, ad eam nempe partem, quae per illam tempestatem est debilior. In omnibus enim morbis materies morbosa ibi figitur, ubi pars quaedam antea aut aegrotaverit, aut debilior fuerit. — Ex hac observatione explicari praecipue potest, quare temporibus rheumaticis, quibusdam olim contusa vulnerataque de novo doleant et de atmosphaerae mutatione praemoneantur certo quodam partis olim male affectae dolore et ut ajunt perpetuum hi homines barometrum habeant. Sic et ad gingivas et viciniam dentis cariosi facilis est decubitus materiae rheumaticae; item ad olim luxata, vulnerata, contusa caet.

Constitutionis hujus rheumaticae vim potestatemque melius ostendit nemo, quam Jo. Pringle Anglus, militibus in Belgio nostro medicinam faciens. Is in libro classico de morbis castrensibus, qui medicis nostratibus eo inprimis nomine commendari meretur, quod a medico conscriptus est observatore eodemque peregrino circa nostri climatis morbos, una cum antiphlogistica curatione antirheumaticam proposuit, ita ut post sanguinis evacuationes legitimas morbos etiam acutos inflammatorios vesicantibus aggressus sit, eo qui-

dem fortunato eventu, ut minori longe sanguinis jactura de iis laetam reportaverit victoriam. Eo quidem modo in febre inflammatoria dolorem capitis, quem venaesectio et alvi evacuatio non amoverat, levavit vesicante intra scapulas adposito et ad locum dolentem in dolore pleuritico atque universe ad omnes partes trunci corporis internae inflammationi proximis: praeterea diaphoretica utebatur medicina et regimine, in qua duntaxat redarguendus videtur nimis liberalis usus salis ammoniaci, aut spiritus c. c. Vesicantibus autem continuo post venam apertam, vel etiam paullo ante admotis promptius impetravit et certius pleuritidis levamen: nec dissimilibus armis viscerum abdominalium: hepatis, ventriculi et intestinorum phlogoses oppugnavit. Erraret tamen, qui crederet, ipsum reprobasse in rheumatismo curando methodum antiphlogisticam: immo doluit, medicos recentiores omnes articulorum dolores non plane arthriticos habuisse effectus rheumatis aut catarrhi ex eaque theoria id mali evenisse, ut cum omnes affectus catarrhales haberentur naturae non phlogisticae, vetarent sanguinem mittere; cui praxi sese primum opposuisse Botallum, qui discernens speciem inflammatoriam catarrhi, quae nobis rheumatismus dicitur, ab aliis, repetitas venaesectiones necessarias habuit ad eum curandum hancque curandi rationem duobus exemplis salutarem probavit. Post hunc Ballonium et graphice morbum de-

pinxisse et eandem methodum commendasse eumque secutos esse medicos practicos principes: nominatim Riverium et Sydenhamum. Se praeter generales etiam topicas adhibuisse depletiones per hirudines, quarum ante eum Ballonius mentionem fecerat.

Interesse igitur inter morbos simpliciter inflammatorios et rheumaticos multum videtur: quandoquidem in his praeter adparatum antiphlogisticum et stimulus cantharidum et usus diaphoreticorum requiritur ad promptam perfectamque sanationem.

Nuper hoc discrimen quidam medicorum neglexisse videntur, qui rheumatismos sede dumtaxat ab aliis quibuscunque inflammationibus distare contenderunt, neque aliter iis medendum esse, quam reliquis cunctis. Nata est haec opinio ex nova Broussaissii schola et defensa ab hujus scholae alumnis. Ex quo esse numero novimus celeberrimum Lutetiae Parisiorum medicinae clinicae Professorem Bouillaudium, cujus nunc praxin explanabo.

Is in libro nuper edito de rheumatismo articulari contendit, hunc constanter comitari inflammationem involucri cordis seroso-fibrosi tam externi quam interni, sive pericarditidem et endocarditidem, ad quam tollendam et praecavendas laesiones cordis organicas, tristes utriusque reliquias, opus esse largis sanguinis emissionibus prompte iterandis, quibus triumphavit de morbo ad alias san-

guinis detrahendi rationes rebelli, aliis licet medicis repugnantibus, rem non expertis: quam etiam repugnantiam et praejudicatas seculi opiniones sibi adversarias senserunt Botallus et Sydenhamus, quorum hic subinde solito successu se destitutum fuisse scribit, prae adstantium protervia, qui praejudiciis inanibus occupati debitam sanguinis quantitatem auferri non patiebantur; ille sic meticulosam culpavit sui temporis medicinam: " at in tanta timiditate et parca detractione sanguinis, qui fieri potest, ut quis recte possit judicare, quantum ea in pestilenti morbo prodesse valeat, aut obesse? Non enim morbus, pro cujus curatione requirebatur detractio librarum quatuor sanguinis, in quo una tantum detrahitur, si hominem interficiat, ideo interficit, quia sanguis est missus, sed quia non justo modo missus est, nec forte etiam opportune. Verum nebulones nequissimi et ignavissimi in id semper culpam convertere satagunt, non quod nocuit, sed quod per fas et nefas a cunctis vituperari exoptant." Ex quibus Botalli verbis manifestum esse animadvertit Bouillaud, eum usum esse quodammodo sermonis Latini privilegio offendendi sibique gratulari se Gallico idiomate politissimo scribere. Haec mittens, nolo vos ignorare, utrumque locum citatum non rheumatismum spectare, sed pestem, quam Tho. Sydenham sub constitutione epidemica inflammatoria Londini grassantem vidit: Leonh. Botallum vero magis indis-

criminatim hoc auxilii genus adhibuisse; ad pestis quoque curationem spectare BOTALLI verba ad titulum libri Bouillaudiani loco symboli adscripta, ut haec auctoritatum testimonia minime suo sint loco adposita. Verum haec hactenus. Nos ad ipsas auctoris observationes redeamus.

Complicationem eam rheumatismi articularis acuti cum acuto cordis morbo minime raram, sed vel maxime vulgarem esse, testatur remque ut probaret, aliquot protulit observationes (viginti sunt numero) de quibus nunc exponam.

Harum observationum tres fecit categorias: prima est earum, quae attinent ad rheumatismum articulorum acutum universalem cum febre graviori: altera comprehendit exempla vitii cordis organici post rheumatismum articulorum acutum protractum saepiusque recidivum: tertia exempla habet rheumatismi articulorum levis apyretici; quem ordinem disciplinae gratia sic immutatum cuperemus, ut a tertia categoria factum fuisset initium: sequeretur altero loco prima: tertio denique altera. Tertia categoria sive series observationum, quatuor continens, nullas habet, quae hujus sunt loci easque leviter perquam attigit auctor. Prior (nobis altera) observationes complectitur numero novem. Prima est viri juvenis acute febricitantis, cujus omnes ferme articulos prehenderat morbus. Illi audiebantur soni, qui endopericarditidem cum totius cordis eurysmate videbantur indicare: aeger

quarta demum hebdomade in Nosocomium recceptus sanari non potuit. Altera rhedarii 35 annos nati obtulit auri ad praecordia admotae tinnitum metallicum sive argenteum et sonum obscurum pectoris percussi: alios, quos ipse morbo huic tanquam proprios adsignaverat, notatos non reperio: post venaesectiones sexies repetitas et jacturam sanguinis libr. septem factam duoque vesicantia pectori admota sanatus est aeger, die morbi vigesimo quinto. Tertia historia mulieris est, perquam obesae, ex rheumatismo acuto anticulorum gravissimo decumbentis, in qua propter ingentem c. habitum percussio fieri nequit. Haec postquam intra quatriduum septem sanguinis librarum jacturam fecerat, convaluisse dicitur die curationis decimo quarto: quamvis opiata et balnea usque ad diem vigesimum octavum continuata legantur et post alios decem dies exactos demum ex Nosocomio egrediens sibi dolere nonnihil scapulas monuerit. Observatio quarta ipsi auctori dubia habetur. Quintus aeger intra 15 dies sine recidiva simili modo sanatus est. Sexta mulier signa habuit cordis aegri dubia adeo, ut endocarditidem valvularem primo gradu duntaxat suspicatus sit auctor. Septima, propterea, quia morbum patiebatur diu et macro et inanito erat corpore mulier, methodo minus sanguinaria curata est et praedicente licet curationis diuturnitatem medico, tamen si bene computo, sanatio non tardior fuit, quam in reliquis

eaque tam perfecta, ut spes esset nulli germinis superstitis vitii cordis organici. Verum quod probe notandum, praecordiis adpositum fuit largum vesicans. Observatio octava mendicae parem indicavit ejusdem remedii salubritatem. Scilicet altero mane post admotum vesicans pulsus retardatus est et febris declinavit primum, tum cessavit, ut egredi cuperet aegra: medici tamen consilio ad convalescentiam firmandam maneret. Observationi nonae et alia desunt et ratio medendi. Secundae categoriae observationes docent, post rheumatismum acutum articulorum secuta esse cordis vitia organica: quin tamen satis manifesto nexum ostendant inter utrumque morbum. Atque haec inductio et argumentatio num adeo perfecta sit, ut ad evidentiam nihil desit, vos ipsi, qua estis judicii integritate, videbitis. Ego cum ad adsentiendum paulo sim tardior, majorem requiro numerum observationum, priusquam constantem esse hanc malorum societatem credam, aut necessariam tantam sanguinis jacturam: praesertim cum vesicantium cogito in morbis rheumaticis curandis efficacitatem, hic novis exemplis probatam. Itaque observationum complementum quaerens, ecce incido in clinicam medicam ejusdem auctoris (T. II. cap. XII.) videoque integrum caput centum fere paginarum huic rei demonstrandae consecratum. Gaudio exsultat animus spe veritatis inveniendae. Verum expectationi nequaquam respondit eventus.

Nam priores decem paginae ad repetenda, quae in altero libro scripta legeram absumptae, decem aliae ad refutanda placita adversariorum; sequuntur casus viginti septem, quorum duodecim prioris categoriae morbi sunt gravis hujusque tantum loci. Horum casuum primo analysis traditur deque iis disputatur: cui disputationi dicatae pariter sunt paginae decem, quas transeo, quia cupio ante observationes cognoscere, quam de iis, mihi hactenus ignotis, legere disputationes.

Primae observationi *nonnihil* endocarditidis adscribitur ad eamque tollendam opus fuit intra quinque dies jacturam facere sanguinis unciarum quinquaginta septem, pallente facie inductaque chlorosi temporaria. Levis pariter cordis affectio fuisse dicitur in obs. altera: suppar medendi ratio parem habuit eventum; verum morbus rediit et praeterea tam vesicantibus, quam opiatis pugnatum est. In tertia observatione utrum endocarditis fuerit, signo interrogandi adjecto, dubitare se, monet auctor. In quarta legitima methodus non fuit adhibita. Quintus aeger cum exiret, non perfecte sanatus fuisse videtur. In sexta rediit morbus ac praeter sanguinis detractiones adhibita balnea calida, saepius et opiata. In septima omnium articulorum fuit rheumatismus et tamen levissima tantum endocarditis. Levis etiam fuit in octava. In nona dubia, aegrotante anaemico: a vesicante adposito levamen. In observatione decima cor pa-

rumper solummodo affectum fuisse scribitur atque curatio per depletiones intermissa, deinde vero repetita, nec tamen stricta: unde morbi decursus lentior. In undecima nulla fuit sive endocarditis, sive pericarditis socia: nec brevis sanatio. In duodecima, et sequentibus duabus cor dicitur hypertrophicum ex veteri morbo praegresso. Atque hac sunt observationes, quibus effici deberet et articulorum cum cordis morbo copula et venaesectionum largissimarum ac promptarum usus: quod iis erat demonstrandum. Vobis an utrumque satis demonstratum sit, nescio: mihi adhuc scrupulum superesse fateor: nequaquam negans tamen, subinde et articulos et cor rheumatismum invasisse atque hoc facto juvasse promptam ac repetitam sanguinis evacuationem ac vasorum generis depletionem. De casibus tamen singularibus deque exceptionibus hoc loco non agebatur, verum de regula ac lege. Quapropter ex observationibus Bouillaudianis concludo, comitari subinde rheumatismum articulorum acutum membranarum cordis inflammationem, quae nisi prompte tollatur stricta curatione antiphlogistica, vitia cordis organica creare poterit: profuisse largas sanguinis detractiones tunc inprimis, quum reliqua curatio antirheumatica eaque potissimum, quae per epispastica fit, non negligeretur.

Atque sic sponte in eam ducor, quae est de morbi natura, disputationem: hanc alii simplicem inflammatoriam esse perhibent, alii inflammato-

riam quidem, sed simul compositam, impuram: quae cum ad *scientiam* magis, quam artem spectet, nos autem in hoc libro *de arte* scribamus: liceat practicis argumentis ac rationibus eam quaestionem explanare.

Pringlium vidimus praeter venaesectiones et depletiones topicas crebro et utiliter tum diaphoreticorum, tum vesicantium usum fuisse virtute antirheumatica, in curandis iis, quas in nostris regionibus inter milites suos tractabat, inflammationibus atque declarasse se per hoc remedium ejusque beneficio sanguini largius aliter demendo pepercisse. Hanc praxin Pringlianam optimi quique et laudarunt et exercuerunt medici nosque praecipue in nostris aegris regnante humido frigido et rheumatica constitutione experimur saluberrimam. Accedit observatio sanationis spontaneae, ut ipsa naturae artificis tanquam voce commendari ea praxis videatur. Notavit scilicet Celeb. Tissot rheumata terminari depositione materiae acris ad crura mox vesiculas creantis, quibus sponte ruptis, nasci ulcera non cito nimis claudenda, quod ni curetur, dolores reverti: quod et egomet in aegro rheumatico et insemet ipse vidit Trallesius (*Us. Op. Salut. et Nox.* II. pag. 312.) qui quum laboraret gravi rheumatismo humeri et scapulae sinistrae ardorem percipiens internum et dolorem pleuriticum sinapismo acri imposito ruborem erysipelaceum et dolorem in exterioribus mo-

vit, quo internus rheumatismus feliciter abactus est. Verum ipsum audiamus TRALLESIUM narrantem et morbi et sanationis historiam: " Laborabam ipse ego a. 1756 initio horribili rheumatismo humerum et scapulam sinistri lateris occupante, a suppressa saepius inter visitationes aegrorum perspiratione, dum corpus toties modo conclavibus calefactis, modo frigori, nebulis, ventis, periculosa sanitati vicissitudine, exponere cogebar. Aberat in totum febris, ardebat interim cum humero scapula, ac si carbonibus adureretur, erysipelaceumque ruborem ex sensu adesse conjiciebam, cujus nullum vestigium aderat. Extendebatur molestissimus dolor ad musculos pectoris et pleuritidem spuriam simul inducebat. Secabatur vena et largiter extrahebatur sanguis, nullam crustam exhibens, sine ullo levamine. Sumebam rob sambuci cum sale de Seignette dosibus repetitis, aperiebatur alvus sine fructu. Ablui faciebam partes aqua tepida cum lacte tandem et tepidae salem ammoniacum addebam. Sed laterem lavabam. Ingerebam lac cum aqua cocta, serum ejus, emulsiones oleasas, dolore pertinaciter nihilominus per quatuor dies urgente. Nil sperans ab opio, impetrare a me nequibam, ut ad illud refugerem. Sed confici additione cerae et terebinthinae faciebam emplastrum ex contuso semine sinapi in aceto fortissimo macerato eoque imposito brevi erysipelaceus rubor et dolor, in exterioribus, quem antea

adesse falso existimaveram, vere movebatur atque in his saeviens rheumatismus feliciter abigebatur." Quocirca necessariam et utilem habemus eam inflammationum divisionem practicam secundum quam alias ponimus inflammationes simplici tractandas mereque antiphlogistica medicina: alias composita ex hacce et antirheumatica i. e. partim antispastica, partim diaphoretica: quam distinctionem practicam, etiamsi neget theoria Bouillaudii, ejus tamen praxis firmare nobis et adprobare videtur.

Hactenus variorum auctorum testimonia collegimus, ut vobis rheumatum familiam redderemus cognitam: quae ratione sedis, quam occupant, in rheuma musculorum, rheuma articulorum et rheuma viscerum nonnulli discriminaverunt et a qua alii arthritidem segregarunt, alii contra utrumque morbum communi et nomine et genere comprehenderunt: de qua controversia opinionum sententiarumve dicturi non sumus, antequam arthritidis quoque absolverimus historiam. Interim iter per hunc labyrinthum practicum persequamur aliosque reliquos viae socios interrogemus videamusque, quo nos modo ex hisce ambagibus expediamus. Occurrit nobis Chomellius Bouillaudii adversarius, cujus agite consulamus de hoc morborum genere eadem in urbe conquisitam experientiam.

Chomellius igitur rheumatismos naturale facere genus morborum perhibet eique quatuor adsignat characteres: sedem peculiarem in organis fibrosis,

mobilitatem, intermissionem, varietatem formarum. Ipsius tres distinguit species: rheumatismum muscularem, articularem, visceralem eique subesse contendit diathesin propriam rheumaticam; differre vero ab inflammatione symptomatibus et eventu: siquidem calor, tumor, febris crebro absunt quique praesto est, dolor crebro migrat: atque nec suppuratione, nec gangraena terminari solet: nec in cadavere superesse musculorum laesio anatomica. Formarum quod attinet varietatem, describit species singulas: rheumatismum epicranii, oculi, linguae et pharyngis, colli, laterum thoracis, abdominis, lumborum, artuum quarum complures observationibus illustrat. Ex hisce notabilis est obs. alt. rheumatismi musculorum oculi pag. 46 sqq. et citatus ibi casus rheumatismi linguae ex Morgagno Ep. 55. art. 3. et pleurodynes ex Amato Lusitano et parietum abdominalium Obs. 4: qui musculorum abdominalium rheumatismus ut puerperas etiam invadit, ita posset cum peritonitide confundi et ex curatione prava, propter nimiam sanguinis detractionem, lethalis fieri: quemadmodum rei testimonio probat, nullo post mortem detecto peritonaei aegrotantis signo: cujus rheumatismi, praeter absentiam symptomatum peritonitidis, symptoma praecipuum est dolor musculorum motu maxime exacerbatus. De rheumatismo artuum praecipit, cavendum esse, ne in diagnosi fallamur citatque

Stollium, more magnorum virorum, ipsum errorem suum his verbis confitentem. » Puellae cuidam longo, rebelli nocturnoque rheumatismo eoque vago laboranti tumor in inguine dextro dolens pedetentim nascitur itemque sensim disparet. Mercurium dedi, luem veneream suspicatus; non profuit: sero intellexi, rheuma esse hujus constitutionis, quod subinde alicubi tumorem excitat. Decepit me et locus tumoris et dolorum pertinacium nocturna intensio. *Rat. Med.* Eph. 1779. mens. Oct.

Sequuntur rheumatismi articulorum, qui cum arthritide et podagra ejusdem prorsus generis esse dicuntur: quamvis neque omisit discrimina memorare, quibus ab altero alter distat. Nos hanc quaestionem hoc loco mittentes pergimus in relatione operis Chomelliani. Caussarum in numero plurimi facit hereditatem ac docet, neque pueros, nec mulieres, neque eunuchos, quae Hippocratis sententia erat, a morbo immunes esse. Ac de mulieribus non possum, quin citem locum Senecae (citatum etiam ab auctore) hunc in modum Coi sententiam defendentem:" maximus ille medicorum et hujus scientiae conditor feminis nec capillos defluere dixit, nec pedes laborare. Atque hae jam et capillis destituuntur et pedibus aegrae sunt. Non mutata feminarum natura, sed vita est. Nam quum virorum licentiam aequaverint, corporum quoque virilium vitia aequaverunt. Non mi-

nus pervigilant, non minus potant et oleo et mero viros provocant: aeque invitis ingesta visceribus per os reddunt et vinum omne vomitu remetiuntur: aeque nivem rodunt, solatium stomachi aestuantis. Libidine vero nec maribus quidem cedunt, pati natae. Dii illas deaeque male perdant: adeo perversum commentae genus impudicitiae: viros ineunt. Quid ergo mirandum est, maximum medicorum ac naturae peritissimum in mendacio prehendi, quum tot feminae podagricae calvaeque sint? Beneficium sexus sui vitiis perdiderunt et quia feminam exuerunt, damnatae sunt morbis virilibus." SENEC. Epist. 95.

Verum ad alia transeamus et quidem ad eam, de qua BOUILLAUDIUS, membranarum cordis inflammationem rheumatismi articularis acuti sociam: quam ut longe ante hunc observatam (*), ita nequaquam tamen vulgarem esse aut communem, annales clinici testantur: nec solam hanc esse, sed aliarum quoque serosarum phlogoses, quae rheumatismum hunc comitantur interdum; quae societas morborum non unius nituntur auctoritate medici, sed traditionis ac temporis, quae singulorum auctoritatem longe superat. Neque signa a BOUILLAUDIO proposita fida esse Obs. 12. monstrat, dum

(*) Testimoniis ab auctore prolatis alia addere oportet, quae protulit CAROLUS SCUDAMORE in opere nuper de hoc morborum genere edito pag. 122 sqq.

contra Obs. 15. indicat, quam parum ingens jactura sanguinis librarum octo intra quinque dies morbum jugulare, aut cordis laesiones praevertere potuerit. Caeterum variam esse morbi durationem etiam post variam medicationem, docet observatio medicorum, neque ullam etiam in rheumatismo articulorum superesse constantem laesionem anatomicam. In curatione praesertim exactum vitae regimen laudatur. Rheumatismis viscerum: diaphragmatis, cordis, tracheae, bronchiorum, intestinorum, vesicae, uteri: ad quos anginam pectoris etiam refert, expositis, quaeritur de rheumatismo nervorum quo neuralgias, praesertim ischiadem nervosam crebro attinere creditur. Ultimo loco naturam rheumatismi, qui idem cum arthritide habetur, non esse mere inflammatoriam sed peculiarem esse suique generis morbum, adfirmatur.

En monographiae, Chomellii sub auspiciis editae, epitomen, quam ut aliorum medicorum Francorum scriptiones, sic summo cum fructu et utiliter legere poteritis, si Anglorum, Germanorum non negligatis observationes, interpretationes et commentaria; nam non unius hominis esse aut gentis aut aetatis veritatem existimate, sed communem esse orbis medici possessionem atque longaevae experientiae traditionem.

DE ARTHRITIDE ET PODAGRA.

Tractatus de podagra, quem viro amico et medico Tho. Short inscripsit Tho. Sydenham, talem tradere morbi historiam ab aequis peritisque judicibus censetur, qualem ab artis magistro expectaveris, eum, quem ipse passus erat, morbum ipsis naturae coloribus depingente. Hunc tractatum amicis suis probari cupiebat, alios non magnopere curans, qui, quemadmodum monet vir candidus, nulla alia de caussa ei infensissimi erant, nisi quod aliter tam de ipsis morbis, quam de eorum curatione sentiret, atque illi, non tam quaerens aliorum assensum, quam veritatem atque rumores et vulgi plausum parvi faciens. Cur enim gloriam expeteret, aut famae consuleret, qui cum senex jam esset, brevi perinde erit ac si non-enti consuluisset. Quid enim sibi post obitum prodesset, ut octo elementa alphabetica in istum ordinem redacta ut nomen suum componant, eorum linguis jactentur, qui non magis aliquam ipsius ideam animo poterunt effingere, quam ipse jam posset concipere quales tandem illi futuri sunt, qui omnes et mortuos prioris seculi ignorabunt et aliis tum dialectis tum moribus utentur, pro rerum humanarum omnium inconstantia ac vicissitudine.

Ex quibus viri optimi verbis eum ab obtrecta-

tione et invidia suorum non fuisse tutum intelligitis; ipse vero rectum et verum duntaxat secutus quam negligere videbatur nominis famam aequo posteritatis judicio nactus est, ut quod de HEMSTERHUSIO suo RUHNKENIUS, nos de SYDENHAMO possimus praedicare: gloriam quo minus venabatur, eo magis sponte ad eum veniebat.

Et profecto ita est AA.! non obsequio, sed veritate et scientiis consulimus et nominis nostri famae.

Vobis autem cupientibus Sydenhamianam podagrae historiam cognoscere, lubet eam tradere integram eique tanquam typo cuidam addere recentiorum observata.

» Quoties regularis est podagra hoc fere modo aegrum adgreditur. Januario exeunte aut incipiente Februario derepente et nulla fere praesensione antecedente ingruit, nisi quod ventriculi cruditate atque apepsia ad septimanas aliquot aeger laboraverit; corporis insuper intumescentia quasi ventosa et gravitate, quae indies augetur, donec tandem detonet paroxysmus; quem paucis diebus praeit torpor et quasi flatuum descensus per femorum carnes, cum adfectione spasmodica, tum etiam pridie adpetitus voracior, non tamen naturalis. Sanus lecto somnoque committitur; hora vero secunda post mediam noctem excitatur a dolore pollicem pedis utplurimum occupante, quandoque vero calcaneum, suram, aut talum. Hic dolor eum

refert, qui ossium dictorum dislocationem comitatur, cum sensu quasi aquae tantum non frigidae partis adfectae membranis affusae. Mox sequitur horror cum rigore et febricitatione aliquali: dolor autem hic primo remissior, gradatim intenditur (et pari passu rigor atque horror recedunt) idque in singulas horas, donec tandem sub noctem ad apicem pervenerit, se ad varietatem ossiculorum tarsi et metatarsi perbelle adcommodans: nunc tensionem violentam, vel ligamentorum istorum dilacerationem, nunc morsum canis rodentis, quandoque pressuram et coarctationem exprimens: ad haec ita vivum exquisitumque habet sensum pars adfecta, ut nec linteorum superincumbentium pondus, nec cubiculi a fortiori ambulatione concussionem ferre valeat. Atque hinc fit, ut nox non tantum in cruciatu transigatur, sed etiam cum irrequieta partis adfectae hac illac rotatione et mutatione situs quasi perpetua. Neque minor est totius corporis jactatio incessans, quae semper paroxysmum, maxime vero accedentem comitatur, quam torti membri agitatio et dolor. Hinc etiam mille conamina situs tum ipsius corporis, tum membri adfecti mutatione adsidua, doloris sedationem incassum ambiunt: quae tamen non contingit ante horam secundam tertiamve matutinam (decurso scil. nychthemeri spatio a primo adpulsu paroxysmi) quo tempore aeger post materiae peccantis modicam digestionem et difflationem aliqua-

lem, subito a dolore respirat; licet hanc ille liberationem isti membri adfecti positurae, qua postremo usus erat, immerito acceptam referat. Jam leni madore perfusus somno concedit, a quo evigilans, dolore multum imminuto, partem adfectam tumore recenter occupatam cernit; cum solum ante hac (quod in omnibus podagricorum paroxysmis solenne est) insignior intumescentia venarum membro vexato intertextarum se in conspectum dederat. Sequente die, forte etiam ad biduum triduumve, si materia podagrae generandae apta fuerit copiosior, dolet nonnihil pars affecta idque vehementius die jam advesperascente, levatur autem sub galli cantu. Intra paucos dies alter pes eodem dolore torquetur, quo is, qui prior doluit; vel si prior ille jam dolere desierit, debilitas qui eum infirmaverat, mox evanescit, tam viribus, quam integra sanitate isti pedi statim restitutis, perinde ac numquam laboraverat, si modo dolor pedem nuper tentatum ferocius lancinet. Nihilominus easdem hic excitat tragoedias, quas prius in altero pede, tam quoad doloris vehementiam, quam durationem. Quandoque etiam primis morbi diebus cum materia peccans adeo exuberat, ut ei capiendae pes unus impar sit, utrosque simul pari vehementia fatigat: sed utplurimum pedes successive, uti diximus, adgreditur. Postquam utrumque pedem exercuerit, qui sequuntur paroxysmi abnormes sunt, tum quoad

tempus invasionis, tum etiam quoad durationem; hoc tamen ubique servant, quod dolor noctu recrudescat, mane vero remittatur. Atque ex serie horum paroxysmulorum (sit verbo venia) constat paroxysmus qui dicitur podagrae, diuturnior breviorve pro aegri aetate. Neque enim censendum est, quoties quis cum hoc morbo ad menses duos vel tres fuerit conflictatus, unum illum paroxysmum fuisse, sed seriem potius et catenam paroxysmulorum, quorum posterior quilibet priore et mitior fuit et contractior, donec tandem materia peccante prorsus absumpta, aeger pristinam obtinuerit sanitatem: quod in vegetioribus et iis, quos podagra rarius invisit, diebus saepe quatuordecim fit; in senioribus atque iis, quos saepius adflixit, duobus mensibus; iis vero qui vel annis, vel diuturniore morbi mora fractiores jam sunt, non prius valedicit, quam aestas jam adultior eam fugaverit. Ad quatuordecim primos dies urina coloratior est, quae post separationem sedimentum rubrum et quasi arenulis refertum deponit; nec aeger utplurimum nisi tertiam potulentorum, quae adsumit partem per vesicam reddit; alvus item ad dictos primos fere dies constipata est. Appetitus prostratio, rigor totius corporis sub vesperam, partium etiam non adfectarum gravitas et molesta sensatio integrum paroxysmum comitantur. Recedentem paroxysmum excipit pedis adfecti pruritus vix ferendus, maxime inter digitos, unde deci-

dunt furfures et pedes ipsi quasi ab epoto veneno desquamantur. Morbo jam discusso, aegri tum εὐεξία, tum adpetitus redeunt, pro rata doloris quo saeviebat paroxysmus nuper elapsus et in eadem proportione servata vel acceleratur, vel differtur sequens paroxysmus. Nam si hic ultimus aegrum pessime mulctaverit, sequens paroxysmus nonnisi anno ad idem punctum revertente, denuo accedet."

Cum hac Sydenhami medici descriptione pulchre consentit Luciani descriptio poetae, rem recte animadvertente Swietenio; nec mirum, naturam enim uterque expressit: quae semper sibi aequabilis et constans: quam convenientiam agite uno alterove exemplo probemus.

Lucianus, sive alius quicunque Dramatis auctor Ocypum facit Podalirii et Astasiae filium pulchritudine et viribus praestantem, quos videret ex podagra aegros deridentem dicentemque plane nihil esse illum morbum. Indignatur ergo Dea Podagra et per pedes irruit. Illa vero fortiter ferente ac negante, supinum omnino Deus abjicit. Noctu scilicet bene pastus vinoque plenus cum domum venerat in lectula jacens somno excussus exclamat subito prae dolore, qui pedem prehenderat. Dolor autem dirus, quem ei inmisit Dea, ut solebat pedis articulum feriebat parvumque tenebat locum soleamque terebrabat imam punctionibus. Haec poëta. A quo et Sydenhamo in multis deflectit re-

centissimus de podagra auctor Carolus Scudamore, quem tanquam Sydenhami commentatorem adhibemus perpetuum, ita tamen ut alterum scriptorem emendemus altero.

Is igitur, non semel aegros vidisse se refert, qui post somnum profundum mane evigilantes podagram prehendisse pedem, rem mirati animadverterunt, aliumque qui hyeme diurno tempore primam morbi invasionem passus est. Et quoad partem primo adfectam ex 516 casibus 341 fuisse, in quibus in pedis pollice primo morbus adparuit, in aliis alias sive inferiorum sive superiorum artuum partes, aut simul cum pedis pollice aut eo intacto adfecisse: saepe primo vere ultimoque autumno, subinde ipsa aestate evenisse. Gradu inflammationis cordis sympatheiam motumque febrilem definiri: in ejus vero proximitate venas a sanguine utplurimum turgere admodum; calorem a Sydenhamo male cum sensu aquae tantum non frigidae partis adfectae membranis affusae comparari, quum contra sensum aquae fervidae bullientisque aegrotantis menti repraesentet: quo loco monemus, Sydenhamum proculdubio recte expressisse, quem ipsemet perceperat sensum, hunc autem variare debere in singulis, neque facile omnes eas varietates una posse descriptione comprehendi: quarum nonnullas tradidit Scudamore.

Universe tenendum, variam esse et mutabilem morbi speciem, sive sedem cogites primo aut prae-

cipue adfectam, seu sensationes, seu decursum: eaque discrimina maxima esse, quae hominis aegri symptomata spectant, cujus rei pathologiam habebitis interpretem; crebris spasmis stipari, nonnumquam erysipelate, saepe haemorrhoidibus: neque paroxysmum severum majorem securitatem promittere atque paroxysmorum gravitatem vulgo increscere semper, eodemque monente auctore, praematuram secum ferre senectutem.

De sequelis autem morbi priusquam videamus, ejusdem progredientis diuturnique et anomali facti historiam Sydenhamo duce persequamur.

» Atque hoc se habet modo (sic priorem descriptionis partem absolvit ille) podagra regularis, phaenomenis genuinis propriisque se ostendens. Cum vero vel ab indebita medicatione turbatur, vel ob diuturniorem morbi pertinaciam corporis substantia quasi in morbi fomitem pervertitur, neque par est natura, eidem methodo consueta eliminando, phaenomena multum sunt diversa a jam descriptis. Nam cum hactenus dolor pedibus tantum fuerit infestus, jam itaque manus, carpos, cubitos, genua aliasque regiones occupat, ea jam, sicut pedes olim solebat, discrucians. Quandoque enim unum pluresve digitos distorquens fasciculo radicum pastinacae similes eos reddit, motu paulatim privans tandemque concretiones circa articulorum cuticulam ipsamque cutem destruentes, nudos tophos cretam vel oculos cancrorum aemulan-

tes, acicula eruendos exhibent conspectui. Nonnumquam materia morbum committens cubitis impacta tumorem subalbum excitat, fere ad ovi magnitudinem, qui sensim inflammatur cum rubore. Est ubi femur occupans sensum exhibet quasi ingentis ponderis appensi, sine dolore tamen notabili; at genu exinde petens id acrius urget, motum omnem inhibens, ut quasi clavo transacto lectulo affixum ne latum pilum a loco, in quo est, se queat dimovere. Et quando vel propter totius corporis inquietudinem, huic morbo ita familiarem, vel urgente necessario aliquo vitae officio, aeger aliorum opera est movendus, omni cautela opus est, ne forte vel minima motus contrarietas dolorem accersat, qui eo tantum nomine potest tolerari, quod confestim evanescat. Quae quidem corporis latio ita caute et delicate peragenda, haud exigua pars est aerumnarum, quibus podagra oneratur. Dolor enim vehementior non per omnem paroxysmum extenditur, si modo pars affecta omnino quiescat.

Cum podagra ante hac non nisi exeunte hyeme soleret invadere, post duos tresve menses pro more recessura, jam per annum integrum vexat aegrum, demtis duobus vel tribus mensibus calidioribus atque aestivis. Et quod insuper est observandum, quemadmodum paroxysmus major sive generalis jam protractior, quam olim fuerat, inveniatur, ita etiam paroxysmi isti particulares, ex quibus

generalior componitur, singuli diutius saeviunt: cum enim ante hac particulares isti non ultra unum alterumve diem excruciarent, jam ubicumque sedem figant, maxime si pedes vel genua occupaverint, non ante diem decimum quartum castra movent: primo ad haec aut secundo post adpulsum die aeger praeter dolorem, aliqualem etiam aegritudinem patitur atque simul omnimodam appetitus prostrationem. Postremo, cum antequam malum usque adeo incruduerat, aeger non solum longioribus frueretur paroxysmorum intervallis, sed etiam durante ista intermissione recte valeret, tam artubus, quam reliquo corpore, facultatibus singulis naturalibus officio suo debite fungentibus, jam artus habet fere undiquaque contractos et impeditos, ita ut quamlibet stare possit, forte etiam aliquantisper procedere, gressu tamen ita claudicante ac permolesto prorepit, ut etiam cum ambulet, quiescere videatur et si ultra vires ambulare perstiterit, quo pedibus rectius valeat, quanto magis ipsos ambulando confirmat et dolori excipiendo minus obnoxios reddit, tanto morbi fomes numquam per hoc omne intervallum perfecte dissipatus, visceribus periculosius imminet, cum in pedes ita libere nequeat effundi: qui hoc morbi tempore vix umquam doloris sunt expertes, sed sensatione aliqua plus minusve molesta perpetuo tentantur. Quinetiam multis aliis symptomatis infestatur aeger, ut venarum haemorrhoidalium dolore, ructu nidoroso

cibi jam manducati et in ventriculo putrescentis gustum referente, quoties vel aliquid e dyspeptis adsumserit, vel eam tantum cibi quantitatem, quae sano competit. Appetitus languet, uti et totum corpus prae inopia spirituum. Denique ideo tantum vivit, ut calamitosus sit et miser, non ut vitae dulcedine vel minimum fruatur. Urina quam prius coloratiorem, maxime in paroxysmis et in pauca quantitate solebat reddere, jam illam tam colore imitatur, quam copia, quae in diabete excernitur. Dorsum aliaeque partes moleste pruriunt, maxime sub horam somni.

Id etiam in hoc morbo quoties jam confirmatior est, incommodi accedit, quod ab oscitatione, inprimis vero matutina, ligamenta ossium metatarsi vehementer convelluntur cum sensu quasi coarctationis vel compressionis fortissimae a manu valida. Quandoque etiam nulla oscitatione praecedente, aeger jam se somno committens, ictum quasi clavae metatarsum confringentis derepente persentiscit, unde cum ejulatu expergiscitur. Tendines musculorum, quae tibias suffulciunt, subinde spasmo corripiuntur ita acri et violento, ut dolor quem excitat, si vel tantisper duraret, omnem humanam patientiam dejiceret vinceretque. Post multos dirosque cruciatus carnificinam diuturniorem, ceu pignus missionis, quam mors jam in propinquo stans mox est datura, paroxysmi subsequentes aegrum quoad dolorem clementius tractant (natura

partim ab onere materiae peccantis oppressa, partim ob senium, eandem in corporis extremitates jugiter ac strenue relegare non amplius valente) at loco doloris consueti aegritudo quaedam cum dolore ventris, lassitudo spontanea, quandoque etiam propensio ad diarrhoeam superveniunt. Haec symptomata dum vigent, artuum dolorem leniunt, quae pariter evanescunt, quoties articulos dolor fatigat: ita nunc dolore, nunc aegritudine quasi alternatim lacescente, paroxysmus longas moras nectit. Animadvertendum est enim, quod ubi quis ad multos annos podagra laboraverit, dolor singulis paroxysmis gradatim minuitur tandemque aegritudine potius conficitur, quam dolore. Quem enim in his patitur dolor, quamlibet sint productiores, vix ad decimam partem ejus adsurgit doloris, quem pati solebat, cum viribus esset magis integris. Nihilominus haec ipsa morbi inclementia pensabatur utplurimum longiore intercapedine, quae paroxysmos intercedebat, tum sanitate, qua interea satis commoda utebatur. Namque hoc in morbo dolor amarissimum est naturae pharmacum, qui quo vehementior est, eo citius praeterlabitur paroxysmus: atque insuper et longior erit intermissio et magis perfecta et vice versa.

Neque tamen dolor, claudicatio atque impeditus partium adfectarum motus, aegritudo aliaque symptomata jam descripta hujusce morbi tragoediam absolvunt. Calculum insuper renum in quam plurimis

parit hic adfectus: tum ex eo quod aeger diu supinus recumbat, tum etiam quod ferientur organa secretoria a debitis sibi functionibus; sive etiam quod calculus ejusdem materiae morbificae in genere portio quaedam sit, quam ego litem non dijudico. Quaecumque vero sit hujus mali origo, nonnumquam aegri animum moestissima interpellit contemplatio, calculusne an podagra immitior sit. Quandoque etiam calculus lotii per meatus urinarios in vesicam transitum impediens aegrum de medio tollit, lentas podagrae moras haud amplius expectantem.

Nec satis est aegrum ita miseris modis dilaniari, ut nec sui jam fuerit compos, alienae opis prorsus indigens; sed et hic accedit miseriarum cumulus, quod durante paroxysmo, animus etiam ceu contagio adflatus eousque corpori compatitur, ut haud facile sit dictu utro horum aeger calamitosius doleat. Non enim rectius podagrae quam iracundiae paroxysmus omnis dici potest: cum mens et ratio usque adeo ab infirmato corpore enerventur, ut vel levissimo adfectuum motu impellantur et vacillent: unde non magis ipse sibi quam aliis gravis est. Quid quod et caeteris quoque passionibus est obnoxius, timori videlicet sollicitudinique atque aliis id genus. A quibus pariter torquetur, donec morbo evanescente animus quoque pristina tranquillitate recepta, una convalescet.

Tandem aeger (ut funestissimi hujus morbi ca-

tastrophen semel expediam) visceribus a materiae peccantis incubatu complexuque ita laesis, ut secretionis organa non amplius suo munere fungi queant, tandem vitam adflectissimam et jam diu non vitalem cum morte, aerumnarum requie, feliciter commutat."

Haec est jure celebrata illa Sydenhamiana descriptio, quae morbi communem maxime legitimamque formam tradit, quam in aliis perficiet, in aliis commentabitur historia sequelarum a peritissimo Scudamore exarata.

Hae potissimum hepar spectant et ventriculum et intestina in hoc morbo aegrotantia et renes: calculus vesicae ex hujus auctoris experientia rarum est arthriticorum malum: siquidem ex quingentis, quinque tantum ex eo laborarint; minus longe rara renum affectio calculosa, quemadmodum post Sydenhamum animadverterat Morgagnus. Quae in ipsis partibus aegris notentur laesiones ac vitia, indicat Scudamore operis pag. 45 sqq. icone illustravit Cruveilhier, libro saepius laudato; circa quas laesiones observat ille rarius ossa laedi tumque dumtaxat, quum concretio urica deponitur in vicinia articulorum. Ex sectionibus artuum arthriticorum unam proferam quam cum amico suo Scudamore communicavit Vir. Doct. Brodie, ab illo consignatam. Ancylosis et distorsio digitorum. Digitus medius dextrae brevior reliquis et a cute nuda. Os alterum phalangis paene absorbtum, ut

vix ejus superessent reliquiae ejusque locum occuparet quiddam substantiae mollis. Dexter humerus et ulna nec non articuli digitorum pedis ancylosi concreverant. Genuum mobilitas impedita. In variis corporis locis orificia in cute, quae cum cystidibus membranaceis in tela adiposa collocatis cohaerebant atque emittebant humorem calcareum cremoris adinstar. Adhaerebant pleurae et in abdomine ventriculus, lien, hepar ejusque vesicula secum et cum contiguis partibus. Cystis fellea duos magnos habebat calculos.

Cartilaginum genu sinistri superstes nihil. Quae respondebant patella et condyli femoris asperi, rugosi, manifesto ab adtritu. Tenue stratum materiae albae calcariae in ossa depositum ibique pluribus locis deletae cartilagines. Ad margines articulorum exostoses parvae complures. Ligamenta et membrana synovialis integra, nisi hujus pars cartilagines obvestiens, quae cum hisce evanuerat. In brachio dextro prima phalanx ossium carpi ancylosi longa et secum invicem et cum radio coaluerat.

His breviter relatis, accedimus ad caussas tantorum malorum indagandas, ut quid expectare, quid facere oporteat medicum, perspiciamus. Hoc autem agentes ecce confestim in controversias incidimus graves principum in arte virorum circa haereditatem arthritidis nuper etiam agitatas, quae cum antea caussarum praecipua judicaretur, nunc fere putatur nulla:

Sic Iliacos intra muros peccatur et extra.

» Podagra, ita SYDENHAM, eos plerumque senes invadit, qui postquam meliores vitae dies mollius ac delicatius transegerint, epulis lautioribus, vino aliisque spirituosis liberalius indulgentes, tandem ob pigritiam aetatis ingravescentis semper comitem, ea corporis exercitia penitus omisere, quibus juvenes adsueverant. Ad haec isti, qui huic morbo sunt obnoxii, crania habent grandiuscula, habitu corporis utplurimum sunt pleniori, humido et laxo et constitutionem habent omnes luxuriantem virosamque, ditissima atque optima vitae stamina. Non quod podagra eos solum adoriatur, qui crasso et corpulento habitu donantur, cum aliquando etiam, etsi rarius, graciles ac macilentos invadat; neque quod hic morbus in omnibus senium praestoletur: quandoque enim etiam aetate florentes corripit, quoties scilicet infelicia morbi semina a parentibus quasi ex traduce acceperint; vel si hoc non fuerit, immodicae Veneri praematurius indulserint, aut exercitiis omnibus valedixerint, quibus prius etiam vehementioribus utebantur; edaciores insuper fuerint et liquores spirituosos immoderatius hauserint, postea derepente ad liquores tenues et refrigerantes se contulerint." Et paullo infra sic de caussis hisce ratiocinando pergit. » Omnes animi nervos variis hujus morbi phaenomenis contemplandis acriter intendens illum labefactatae tam in partibus quam succis corporis universis

concoctioni ortum debere existimo. In istis enim, qui huic morbo sunt obnoxii, cum jam vel aetate fuerint confecti, vel effraenata morum licentia senectutem praematurius accersiverint, spiritus animales per totum corpus deficiunt, immodico functionum in juventutis calore vegetissimarum exercitio consumpti: v. gr. praepropero nimioque Veneris usu, insanis improbissimisque laboribus, quibus ardenter atque indefesse voluptatibus inserviunt et his similibus. Accessit etiam sive ab annis, sive ab inertia exercitiorum corporis, quibus olim adsueverunt, intermissio vel cessatio repentina, unde jam corpus flaccescit et concoctiones non amplius recte promoventur; e contra vero succorum corporis recrementa, quae talium exercitiorum ope prius excernebantur, dehinc in vasis, ceu morbi seminium, reconduntur. Nonnumquam et studium seu meditatio de re quapiam seria ac diuturna malum auxit, quo scilicet spiritus a concoctionum penso, quod debuerant absolvere, nimium avocantur. Adde quod huic morbo obnoxii non solum ciborum in genere fere sunt adpetentiores, sed et eorum maxime, qui difficillime ventriculo cedunt: quos cum haud parcius devorent, quam tum solerent, cum exercitiis uterentur, non jam iis digerendis pares sunt. Neque tamen dicta voracitas et liberalior ciborum ingestio ita frequenter podagrae viam stravit ac vesana et immoderatior vini compotatio: unde fermenta coctionibus variis

dicata penitus prosternuntur, praecipitantur ipsae coctiones et spiritus naturales ab halituum adventitiorum copia subjugantur disperguntur que. Jam vero cum uno eodemque tempore et spirituum (qui coctionis instrumenta sunt) vigor imminuatur atque insuper ingens humorum colluvies sanguinem opprimat, omnino necesse est, ut singulae concoctiones haud rite paragantur, dum ita obruuntur singula viscera; unde spiritus jam diu fatiscentes nunc etiam suffocantur. Nam si a sola spirituum debilitate penderet hic morbus, infantes, feminas atque eos, quos aegritudo diuturnior maceravit, pariter invaderet; cum fere virosissimos quosque adoriatur et robustissimis naturae principiis praeditos: quos tamen non adgreditur, donec caloris et spirituum naturalium defectum sive declinationem humorum quoque congestio excipiat, a quibus simul junctis concoctiones vitiatae pervertuntur.

Porro ut caussarum, quas enumeravimus singulae indigestionem promoverant, ita earum pleraeque laxitati habitus et musculorum corporis procurandae nonnihil contulerant, unde porta crudis indigestisque humoribus intromittendis panditur, quoties isti ad exteriora protruduntur. Quoties enim in sanguine diutius stabulantes tam mole, quam prava diathesi macti fuerint, tandem calorem putrescentem adquirunt; et cum non amplius a natura regi possint, prorumpunt in speciem et in ar-

ticulos depluunt, calore atque acredine dolores exquisitissimos in ligamentis membranisque ossa contegentibus excitantes; quo vel a senio, vel luxu atque intemperantia labefactata laxataque facile humoribus impetum facientibus locum concedunt." En SYDENHAMI aetiologiam podagrae, quae me quidem minus offendit, quam eruditissimum SCUDAMORE: quoniam mutatis verbis dictionibusque, quas quaecunque aetas profert novas et alias, facile nostris theoriis, quae minus pariter placebunt posteris, adcommodari poterit: id rem experiri quicunque velit, spirituum loco, nervorum et virtutis nerveae, fermentorum vero, humorum inquilinorum: succi gastrici, pancreatici, bilis sanguinisque crudi, impuri denique, constitutionis venosae nomina substituat atque idoneum habebit verborum adparatum, quo seculi genium ac numen placare poterit.

Nos autem de verbis minus, quam de rebus solliciti, videamus de caussis quid sit sentiendum et primo quidem de haereditate: de qua cum ab aliis aliter statuatur, numerorum doctrina hanc quaestionem solvere tentavit SCUDAMORE. Itaque ex arthriticorum 522 catalogo, 190 fuisse novos homines, id est, qui nullo jure patricio podagram adepti erant: 258 vero, quorum parentes ab ea immunes vixerant, ita ut in alteram fere partem podagricorum non cadat haec caussae explicatio.

Quodsi vera est GULIELMI CADOGAN sententia: se-

minium morbi paternum inefficax fore, nisi potentia nocente excitetur, videtis, quam parum spei supersit podagricis, fore ut in parentes pravae valetudinis culpam conjiciant: ipsi vero culpa vacent: ac quam magna veri specie dicatur podagricum neminem, nisi qui velit, fieri. At haud supervacaneum est, hisce caussis explicandis paululum immorari quaeque cum alii, tum ille, quem laudabam, CADOGAN disputaverunt, vobis proponere. Hic tres esse maxime arthritidis caussas: ignaviam, intemperantiam animique aegritudinem contendit ab iisque omnes chronicos fieri. Arthritidem vero neque haereditariam, nec periodicam, neque insanabilem esse. Si haereditaria foret, necessario debere traduci a patre ad filium: id autem neutiquam accidere, nisi caussa procatarctica accedat; porro neque puerorum, nec feminarum hunc morbum esse, verum ab indigestione provenire, quam nemo haereditariam dixerit, neque alio modo periodicam esse, quam quo est coctionis vitium corporisque imbecillitas. Denique sanari posse non quidem per medicinas, sed per diaetam. Homines autem providentiae divinae consilio ad laborem esse natos. Pendere enim valetudinem ex vasculis minimis capillaribus, per quae sanguinis pars tenuissima et transit et elaboratur: ad quam circulationem capillarem accelerandam unita musculorum totius corporis potestate opus est, quorum motus beneficia nullo medicamento compensari pos-

sunt. Temperantiam vero quod attinet, Anglis virtutem esse tam parum cognitam, ut plures arthriticos esse in ea regione censeat auctor, quam in omni reliqua Europa: idque cum victui animali, tum vino eique summe austero calidoque tribuat. Aegritudine denique infirmari vim ventriculi coctricem ac perturbari digestionem, ex quo fonte arthritis aliaque multa chronica scaturiunt.

Huic ratiocinationi adsentitur ita SCUDAMORE, ut in arthriticos et podagricos ipsos morbi sui culpam conjiciat: quamvis ab utroque parente arthritico arthriticam creari prolem sese vidisse semper testetur, neque multam vim adsignare posse vitio haereditario neget.

Circa aetatem et sexum duos Aphorismos Hippocratis 29 et 30. Sect. VI. Mulier non laborat podagra, nisi menses ipsi defecerint et: Puer non laborat podagra ante Veneris usum; sic commentatur, ut ex 515 unum aegrum octavo, alterum duodecimo aetatis anno podagricum factum fuisse: sibi autem vix ullum occurrisse exemplum podagrae ante vigesimum aetatis annum invadentis: longe plurimos vero aegros corpore habitiori, crasso, venis largis, laxis solidis: mulieres raro ex podagra laborare, nisi ex seminio haereditario manifesto easque obesas quum catamenia fluere desierint. Respectu vitae generis adsentitur SYDENHAMO dicenti: » at vero (quod mihi aliisque licet tam fortunae, quam ingenii dotibus mediocriter instructis,

hoc morbo laborantibus solatio esse possit, ita vixerunt atque ita tandem mortem obierunt magni reges, dynastae, exercituum classiumque duces, philosophi aliique his similes haud pauci. Verbo dicam, articularis hicce morbus (quod vix de quovis alio adfirmaveris) divites plures interemit, quam pauperes, plures sapientes, quam fatuos; natura quasi digito monstrante, quam parum iniqua sit omnium parens et arbitra, quam partibus non studeat; cum eos quibus alicubi defuit, alio aliquo bonorum genere cumulatius ditare soleat; profusiorem vero erga alios munificentiam aequa malorum parte admixta diluat et contemperet. Adeo ut ubique gentium rata sit lex atque inviolabilis, nullum hominem vel ex omni parte beatum vel per omnia miserum ac calamitosum posse inveniri, singulos utramque experiri sortem. Quae boni atque mali contemperatio fragilitati nostrae et mortalitati ita propria, nobis fortasse apprime conducit." Eodem loco adferens Virgilii illa:

» *O fortunatos nimium, sua si bona norint*
Agricolas! "

Et cum Swietenio monens Bacchi et Veneris filiam salutari podagram, hoc etiam distichon latinum citat

Ut venus enervat vires, sic copia vini
Et tentat gressus debilitatque pedes.

Inprimis et ante omnia vini potio podagram facit pluraque exempla profert Scudamore ejus con-

tinuo vini abusum secutae, nulla neque ex haereditate neque ex diathesi corporis existente in morbum hunc proclivitate additque alia, quae ostendunt proclivibus ex humido frigido, ex laesionibus mechanicis, ex nimio motu eundem suscitari: nec non ex nimia mentis exercitatione, aut animi perturbatione. Caussam denique proximam in plethora abdominali sanguinisque in venam portarum congestione, verbo in congestione venosa abdominali esse positam, ejusdem viri docti conjectura est: urinas autem abundare materie indigesta crudaque, phosphatibus et acido urico: quae ipsarum sedimentum indicant: paroxysmum vero eapropter nocte media fieri, quia tunc digestione perfecta chylus libere sanguinem intravit et plethora vasorum nata atque aequabilis facta est circulatio. Itaque arthritis ei habetur ac dicitur morbus ex plethora ad vasa, praecipue ad venam portarum, unde laesa hepatis functio laesaque secretio renum praesertim. Primo igitur ventriculus nimium incitatur, ut in dyspepsia, tum hepar.

Praesensio bona habebitur ex absentia febris, prospera valetudine primae officinae, urinarum deficiente sedimento, sedatis nervis, remittente cito inflammatione.

Deplendo vasorum genus, promovendo molimina haemorrhoidum, solvendo alvum, futurum paroxysmum aut praevertere aut mitigare: praesentem vero lenire tum haec ex therapeutices universalis

legibus praeceptisque adhibita, tum antimonialia, tum purgantia diureticis juncta saepius laudatus Scudamore docet. Phlebotomiam, catharsin et diaphoresin damnat Sydenhamus: contra praedicat compositas ex amaris antiscorbuticis medicinas, ex simplicibus vero Peruvianum corticem: praeterea victum simplicem et potum diaeteticum ex decocto lignorum mitiorum: sarsaparilla, sassafr., china, ras. c. c. et glycyrrth. loco liquorum fermentatorum ac praecipue corporis exercitium, rusticationem, equitationem, abstinentiam a venere inque paroxysmo abstinentiam a carnibus: ad ventriculi languorem ac debilitatem vini canariensis haustulum. Therapeia radicalis, inquit, et usquequaque perfecta, qua quis etiam a diathesi ad hunc morbum foret liberatus, adhuc in Democriti puteo latet atque in naturae sinu reconditur, nescio quando et a quibus in lucem extrahenda. Si saevissimi isti cruciatus: impotentia ad motum caeteraque corporis mala, quae ego per maximam vitae partem sum perpessus (una cum damno rei familiaris, quod sustinui, a medicina facienda toties adversa valetudine avocatus) aliis quietem et ἀναλγησίαν possint comparare, erit unde me fructum aliquem miseriarum hujus generis, quas in hac vita toleravi, in aliam migrans percepisse existimabo.

Cum Sydenhamo in reliquis facit Boerhaavius: de sudoriferis tamen sperat, ea ex arte instituta profutura: quae et ipse Sydenhamus tempore intermedio laudaverat.

Cadogan observans post paroxysmum arthriticum prospere valere aegrotantes juniores, merito ridet eos, qui conantur curare arthritidem futuram medicina docetque pulv. duc. Portl. aliaque id generis concitare febrim: qui eo usi sunt intra sexennium omnes ad internecionem caesi. Nocere pariter merc. antim. cicutam: neque amuleto, aut magia curari posse morbos ex pravis moribus, posse symptomata palliari: quod facient lenis purgatio, absorbentia mitiora, anodyna, levis cibus et si opus sit, parca depletio. Vulgarem praxin vomendo, purgando caet. esse inefficacem. Contra corporis motum, aut frictionem medicatam juvante leni deobstruente aliove remedio prodesse et temperantiam et animi tranquillitatem et somnum moderatum: eoque pacto se ipsum sanasse. A medicinis nullam petendam esse salutem, neque sanitatem venari nos posse: sed cura eam posse, ut pulcritudinem nos consequi. Id vero multis minus acceptum: quippe obsequium amicos, veritas odium parit.

Haec quidem caussa est, cur tot specifica tum a medicis, tum ab agyrtis circumferantur, circa quae complures observationes notavit Scudamore, quibus docemur, in nonnullis effecisse nihil: in plerisque naturae processum ita turbasse, ut paroxysmi fierent et crebriores et irregulares ac laederetur praeterea ventriculus et genus nervorum. Cautionis ergo nonnulla de iis notabo (casus sunt numero viginti tres). In casu 1, 2, 4, 8, 9, 10,

12, 18, 19, 22. paroxysmus citius recurrit: in casu altero non ut solebat, bis terve quotannis, sed quovis mense fere: in priori gravis dyspepsia, in altero ipsa haematemesis remedii usum secuta est: in tertio, viri plethorici, sanguinei, robusti caput male affectum est: in quinto delirium et status nervosus secutus est, in viro quinquagenario crasso, plethorico: in sexto crurum imbecillitas et oedemata: in septimo cardialgia gravis: in octavo carebaria, horrores, dyspepsia, imbecillitas, crurum: in nono arthritis ex temporaria perpetua facta est: in undecimo per corpus vagatus et protractus morbus; in decimo tertio et quarto, in vigesimo et vigesimo primo symptomata nullo modo, in decimo septimo parum ea mitigavit remedium, in eo qui sequitur, pedes semper fere prehensi a morbo et torpore paralytico capti: in decimo sexto nervorum imbecillitas, tremores: in decimo octavo tanquam a veneno cholera ac mentis corporisque languor: in decimo nono affectus nervorum, debilitas crurum, spasmi: in vigesimo secundo, fibra gracili, temperie nervosa, stupor, convulsio, crurum imbecillitas: in vigesimo tertio denique hypochondriasis, hydrops anasarca, ascites, symptomata gravissima, mortem minantia. En arcani remedii sequelas, magis ipso morbo timendas!

Princeps curationis pars diaetetica est. Victus autem sub paroxysmo sit leniter nutriens, tenuis, neque irritans atque aegri viribus adaequata: raro

tamen carnes, rarius vinum, praesertim merum tuto concederetur, aut postulabit virium conditio: neque exercitium permittet, nisi declinans multumque remittens paroxysmus: quod ut laudat SWIETENIUS, ita hoc exemplo commendat: » Vidi hominem artis saltatoriae magistrum, qui bis in anno podagra satis acriter infestabatur et per viginti ac ultra annos nullam in articulis rigiditatem expertus fuit: numerosae enim familiae ut victum compararet, simul ac aliquam saltem dolorum remissionem sentiebat, mox lecto exibat, et quantum poterat, incedebat, dumque hoc quotidie tentabat, citius liberabatur." Saeviente vero paroxysmo uti abstinentia, sic quiete opus est. Optime curari lana et patientia in proverbio est. Nocere tamen nimium fotum et calorem parti imflammatae: tum etiam hanc relaxari nimium moto sudore, unde morbum fieri taediosum et intractabilem, testatur SCUDAMORE, illos tantum excipiens casus, ubi morbus ipse remedium est. Quam hic centies utiliter adhibuit fomentationem ex alcoh. et mist. camphor., ipse vobis commendare experientiae propriae testimoniis nequeo. Reliqua curationis pars ex therapeutices universalis principiis definienda est: notandum interim ex diaeteticis praeter aërem purum, paroxysmorum intervallo, laudari lac asininum (*): in ipso autem paroxys-

(*) Testimonia veterum vid. ap. CHOMEL.

mo remedia ab eo proponi partim purgantia, partim diuretica: revellendi, ut arbitror, fine, tam per alvum, quam per renes: denique tonica, fine roborandi sedisque affectae lotiones et frictiones medicatas. Equidem lenioribus uterer, si opus essent inque vitae regimine summam sanationis spem ponerem. In victu scil. et exercitio moderato, memor moniti prudentis medici Musgrave: *natura paucis contenta est et temperantia cum actione contra podagram prophylaxis.* Ideoque laudo sententiam Senecae: » Delinimenta magis, quam remedia podagrae meae compono, contentus si rarius accedit, et si minus verminatur."

Est autem primus podagrae paroxysmus tanquam naturae vox, temperantiam hortantis, cui obsequuti podagram vincere et optima frui valetudine poterunt: nam in ipso aegro, quod quaerit, et aegri regimine specificum est positum.

Arthritis et podagra retrogada, metastatica, morbo relictis articulis in aliam sedem migrante, experientissimo Scudamore rara habetur, ac nisi aegro imprudenti, aut malo consilio utenti. Inprimis in ventriculum, aut intestina, aut utraque morbi vis transfertur: quam denotant dolor, spasmus, vomitus, cardialgia, colica, aegritudo. Post ventriculum et intestina in caput ante alias partes ruit: nempe arthritici in congestiones capitis et apoplexiam proclives: et priorem sedem quod attinet, notissima est inter canalem cibarium et artus arctis-

sima, donec subsistit inflammatio arthritica, sympatheia. Inter caussas metastaseos hujusmodi referunt potissimum *frigus*, sive partis aegrae refrigerium et peccata in victu.

Curatio ab aliis alia eaque contraria proponitur; aut stimulans tonica, aut antiphlogistica debilitans. Priori Meadius, Cullenus, antiquiores universe, posteriori recentiores plerique suffragantur: utrique ad experientiae testimonia provocant. Quod discrimen aequo judicio ponderantes, non eandem semper fuisse conditionem comperiemus. Est ubi neurosis ac spasmus, est ubi phlogosis oppugnanda, est ubi evacuanda ventriculi et intestinorum cruda colluvies: quod quia negligitur discrimen, aliis debilitantem, aliis irritantem semper praeferentibus et arripientibus medicinam, pro ea, cui adhaerent doctrina, toties a medicorum vulgo peccatur. Ipsius peritissimi Scudamore theoriam si consulamus, saepius debilitans, si exempla ab eo prolata saepius stimulans medicina conveniret. In diagnosi utriusque primo habitus aegrotantis, tum reliqua signa consideranda sunt: in spasmo musculorum abdominalium contractio, manifestum a pressione partium levamen, pulsus parvus, debilis, cutis frigida, collapsa: aut contra partium acutissimus sensus et dolor fixus, acutus, nec leve stragulorum pondus ferens, febris, pulsus plenus, aut oppressus discrimen indicabunt. Ad priorem conditionem referte celeb. Meadii monitum: ubi sto-

machum corripuit, vinum sit pro aqua: et observationem sequentem a me factam: Mense Aprili a. 1827. ad feminam vocor senescentem ex India advenam, quae querebatur de doloribus nunc hanc, nunc illam partem abdominis occupantibus. Cibos non adpetebat, lingua muco tenaci obducta, alvus stricta erat: multaque corporis jactatio et pervigilium: pulsus justo frequentior, debilis, facies pallida, cutis sicca, urina colorata absque sedimento. Narrabat medicus ipsam quotannis podagra laborasse, cujus hoc anno non rediit paroxysmus. Anomalam ac vagam habens morbi accessionem sinapismum pedi eo loco admovere jussi, quo antea praecipua fuerat sedes mali. Praescripsi tinct. C. Peruv. rubr. cum tinct. aurantior, deinde vero tinct. compos. Whytt. ad cochl. $\frac{1}{2}$—1. quovis bihorio ex vino Hispanico: vespere vero ad somnum aegrotanti conciliandum et cutim aperiendam pulv. Dov. cum camphorae pauxillo. Cum sinapismi non satis irritare viderentur, vesicatorium imponendum curavi. Post paucos dies doluit pes et tumuit et gravis, quem praedixeram, emicuit podagrae paroxysmus, evanescente ventris dolore brevique redeunte ciborum adpetitu ac pristino partium vigore, ita ut non ita diu post rus abierit femina. Anno sequente eadem anomalia a chirurgo phlebotomia tractata est: quo facto hydrothorax secutus est lethalis.

Quod autem non semper neurosis sit, docet haec

ventriculi arthritide affecti descriptio ex Museo Hunteriano, quam protulit SCUDAMORE. » Specimen portionis oesophagi et ventriculi hominis subito ex arthritide ventriculum adficiente interempti. Notabilis erat inflammatio atque nonnullis in locis sanguinis ipsius extravasatio." En casum morbi ab indigestione nati et curati emetico. Vir temperiei nervosae sub ipso podagrae paroxysmo post copiosam coenam atque potum vini Madeirensis cum aqua refrigerio exponitur. Inde artuum frigus, calor abdominis, dyspnoea, palpitatio. Calidam bibit, vomuit multam materiem acidam, levatus est: redeunte podagra ad pedem. Postea similiter affectus et ventriculo aegro extemplo emeticum sumpsit, eodem subsequente eventu pedisque restituto malo.

Apoplexia arthritica, aut si mavelitis, arthriticorum sub paroxysmo contingens, in homines robustos, sanguineos, plethoricos cadere solet, praecipue a lauto victu ne tum quidem abstinentes, qui cum genio cupiant indulgere, sibi facile persuadent, sic crisin podagricam promoveri, aut saltem non impediri: neque ita diu post coenam copiosam sequitur: quemadmodum accidit in casu altero relato a doctissimo SCUDAMORE, veterani podagrici, repetita depletione alvique purgatione et fomento frigido capitis feliciter curati. In priori plethoricus, sexagenarius, robustus sanatus est detractione sanguinis ex largo vulnere unciarum viginti et ca-

tharsi valida, nulla relicta paralysi ipsaque podagra mitem in modum aliquamdiu persistente. Hic crebrior, quam ubi ventriculus metastasi laeditur, venaesectionis etiam iteratae usus est: quamvis subinde omittenda aliaque medendi methodus ineunda sit: uti seni grandaevo atque infirmo accidit, cujus apud eundem auctorem fit mentio, quem servarunt epispasticum nuchae impositum, artuum excitatus calor et cardiacae purgationes: et alteri habitus pinguis, cui medebantur emeticum, vesicans et cardiaca diaphoretica: quandoquidem diarrhoea spontanea medicaminum aperientium vetabat usum. Tam arduum est, in arte hac nostra, generales condere sine exceptione regulas.

Esse aliorum morborum crisin, ipsius MORGAGNI testimonio docemur: qui postquam auditus vitia adveniente podagra sublata et mulierem a ventriculi et pectoris aegritudine arthritide erumpente extemplo liberatam retulerat, hunc in modum pergit: » sed quid ego ex his aliisque unde possem scriptoribus ejus utilitatis exempla quaero, quam in me ipso expertus sum. Cum enim utriusque oculi inflammatione et jam chemosi conflictarer, caeterisque incassum remediis usus et sentirem ipse et amici confirmarent, non esse amplius differendam sanguinis missionem, animum subiit experiri antea, quam mihi vena secaretur; neque enim unquam secta fuerat, ut neque ad hoc tempus, quo undeoctogesimum annum ago, secta est; ex-

periri, inquam, an pediluvium, cum lenibus pedum frictionibus junctum, satis levaminis adferret. Quae cum secunda fierent vespera, ecce dolor ad ipsam pollicis dexteri cum metatarso juncturam adventare podagram significat, quae noctu leviter increscens oculorum inflammationem statim minuit et diebus insequentibus sustulit. Mitissima fuit illa arthritis, ut in homine, qui numquam antea, ut neque parentes majoresque caeteri, morbo hujusmodi obnoxius fuerat; nec postea nisi quinto post anno, sed vel multo levius in sinistro genu se prodidit, ut similis quidem pediluvii effectus fuerit in podagra adducenda."

Pleuritidis ex podagra retrograda natae hanc protulit observationem Swietenius: » Memini me curandum habuisse olim veteranum podagricum, qui solis aestivis mensibus a dolore liber erat. Lactabatur summe, quod per integrum annum inducias habuisset: verum inopinato incepit omnia ingesta evomere et post paucas horas saeva pleuritide correptus fuit, qua fere suffocabatur. Post binas sanguinis missiones minuebatur ingens discrimen dumque simul pedes perpetuo irritarentur epispasticis, inceperunt dolere; pectus magis magisque liberabatur et tandem evasit. Regulares autem paroxysmi non redierunt et dum subinde manus pedesque afficerentur, dolores lenes erant brevique evanidi. Unde in tertiam vicem usque talis pleuritis rediit intra decem mensium spatium sicque

omnibus incassum tentatis periit."

Et de colica arthritica idem: » facile intelligitur, continuo addit, quanta mala metuenda sint, si in ventriculum aut intestina deponatur eadem haec materia. Miles dolentibus artubus adplicuerat sp. vin. camphor. et retropulsa subito morbi materia invasit viscera abdominalia, unde miser convulsus, aphonus, cum sudoribus frigidis, vix non pro desperato habebatur. Dato laudano liquido et quidem audaci dosi, evomuit copiam bilis viridescentis et deinde sanguinis missione ac vesicatoriis ad crura adplicatis, ex ipsis orci faucibus ereptus fuit."

Ea colica, animadvertente SCUDAMORE, quae ex refrigerio, ex fructuum acidorum abusu aliove errore diaetetico nascitur, non inflammatoria est, sed semper fere spastici generis primoque stimulantibus mitiganda, deinde vero persananda alvum evacuantibus remediis: ea vero, quae ad pedem arthritidem revocant, rubefacientia prorsus inefficacia esse, nisi ex artubus jamjam correptis recesserit morbus. Quamobrem adhortatur aegros ejusmodi (intemperiei nervosae hoc proprium est) exactum vitae regimen servare, a refrigerio cavere sibique medicinam antispasmodicam procurare tamquam *vade mecum* (pag. 527. l. l.)

Concrementa arthritica, quae podagricorum graviter laborantium articulos male habent, descripsit atque adumbranda curavit CRUVEILHIER addita si-

mul ipsorum analysi chemica: quae facta ea esse monstravit de urate sodae et phosphate calcis: (hoc copia majori) qua igitur interprete chemia pathologica intelligitur nexus, qui est inter morbos arthriticos et calculosos, quem indicaverat diligens immortalis SYDENHAMI naturae observatio ac studium, ut hoc quoque exemplo monstretur arctissima theoriae et praxeos, artis et scientiae cognatio.

De horum concrementorum sive tophorum arthriticorum curatione topica per solutionem potassae alcalinam Cf. SCUDAMORE l. l. pag. 483. l. l. Ed. 4. Ipsa interdum absorberi et hic et CRUVEILHIERIUS testantur.

Hunc de arthritide et podagra locum mittere nequeo, nisi additis quibusdam consectariis optimorum de re media scriptorum testimonio commendatis suis tamen justisque finibus circumscribendis.

1. In podagra dolor est amarissimum naturae pharmacum, qui quo vehementior est, eo citius praeterlabitur paroxysmus atque insuper et longior erit remissio et magis perfecta. SYDENHAM.
2. Haec affectio pro morbi liberatione magis, quam pro ipso morbo habenda est. MEAD.
3. Tumore pedis levatur dolor, ut odontalgiae, gena tumente. VAN SWIETEN.
4. Non quod dolet quodque tumet, vel ardet, podagra est, sed hujus sunt producta. VAN HELMONT.

5. Non rectius podagrae, quam iracundiae paroxysmus omnis dici potest. SYDENHAM.
6. At vero, quod solatio est, hoc morbo laborarunt magni reges, dynastae, exercituum, classium duces, philosophi; ac divites plures interemit, quam, pauperes, plures sapientes, quam fatuos. SYDENHAM.
7. Duplici modo a paroxysmo liberatur aeger: vel enim illud morborum circa articulos congestum per vasa cutanea exit, vel abit in cretam, sive calcem podagricam. VAN SWIETEN.
8. Nocent repellentia quaevis externa. SYDENHAM.
9. Ubi stomachum corripuit, vinum sit pro aqua. MEAD.
10. A podagra repulsa (*Goutte remontée*) saepe mors subitanea.
11. Liberam perspirationem maximi momenti esse in podagra, tota hujus morbi historia docet. VAN SWIETEN.

DE NEURALGIIS.

Neuralgiarum nomine intelligunt eas neuroses, quarum symptoma praecipuum est dolor. Hae ut a multis referuntur ad morbos rheumaticos, nobis

tamen ab iis distinguendae eam ob caussam videntur, quod illae etiam, quae vulgo rheumaticae originis creduntur, nimirum prosopalgia Fothergillii et ischias nervosa Cotunnii alias aliasque accusant caussas easque plurimum diversas ac dispares; quapropter eas a rheumatum familia separare ac peculiari sub genere comprehendere placuit. Initium igitur faciemus a capitis dolore, morbo utut vulgari, tamen saepius caussarum remediorumque respectu ignoto.

DE CEPHALALGIA.

Longe maxima pars historiarum aegrotantium ex dolore capitis mortuorum, quarum in Sepulchreto Bonetiano fit mentio, ex congestione aut inflammatione cerebri ejusve meningum capite doluerunt: reliqua sive ex syphilide, sive ex scrofulosi, sive ex laesione mechanica aegrotarunt, unus alterve ex ventriculo fuit aeger et quemadmodum in omni opere, sic in hac ejus sectione et delectum desiderabitis et judicium criticum, pro illius, quo scriptus liber est, genio aetatis. Scilicet nondum natus erat Jo. Bapt. Morgagnus, qui criticam operi manum admoveret.

In hujus viri summi Epistola I. aliquot notatas reperietis aegrorum historias, quae ad hunc lo-

eum illustrandum faciunt. Priores duae (ex VALSALVA sunt) membranarum cerebri phlogosin accusare videntur ejusdemque igitur originis sunt, cujus longe plurimae apud BONETUM: tertia ovis est ex cerebri hydatidibus et aegri et mortui. Porro meminit obiter MORGAGNUS juvenis hemicrania correpti acerbissima, quotidie mane eadem hora revertente, quam frustra adhibitis omnibus complures jam dies auxiliis caeteris, non prius vicit, quam tenui lignorum decocto sudores movisset, id quod BALLONIO quoque feliciter cessisse legerat intolerabilibus et quotidie mane certa hora recurrentibus doloribus, quod eam ob caussam notetis obsecro, ne qui multorum mos est, ejusmodi periodos intermittentis larvae tribuentes continuo febrifugis pugnetis. Sequitur casus adolescentulae ex arachnitide mortuae et alterius mulieris, cui cum membranarum cerebri inflammatione hujus ipsius inflammatio mortem attulerat, postquam affecta primum fuerat lue venerea: ultimo subjecit duo exempla, quae non ad inflammationem, sed ad congestionem sanguinis in cerebrum attinent.

BURSERIUS, ut in Italis citandis pergamus, doloris capitis primo varietates variaque nomina explicuit, quod post eum fecit nostras SURINGAR Vir. Cl., quos auctores utiliter conferetis; tum caussas recensuit multiplices: deinde diagnosin proposuit; quo loco historiam subjecit notabilem, quae quia ab inflammatione originem traxerat, hujus loci non est. Qua-

propter ad vitia organica transeo, quorsum ea ab ipso prolata exempla refero, quae nunc continuo tradam. » Tumorem rubentem, steatomati similem, in dextro anteriori cerebri loco sub cortice ipso locatum gerebat senex quidam cisiarius, quem diuturna febris crebro recidiva cum capitis dolore fere perpetuo ad verticem et paralysi lateris oppositi et motibus convulsivis ad quaedam intervalla inordinate recurrentibus, non sine ulcerosa pulmonum labe, post quatuor mensium lapsum tandem exstinxit. Tumorem in calloso corpore durum ex albido rubentem Joh. Fantono exhibuit sectio cadaveris viri cujusdam provectae aetatis, qui plurium annorum spatio, cephalaea, postremis mensibus acerbissima, laboraverat. Is cum de loco affecto rogaretur, verticem capitis indicabat. Epilepsia quoque corripi subinde et de maximae salivae acritate atque importuna fame conqueri solebat. Quando vehementius dolore isto angebatur, absurda plerumque effutiebat. Tandem profundo somno obrutus simulque convulsus interiit.

Neque in historia hujus aegroti ulla de febre mentio facta est. Quaeritur, utrum certa signa sint haec vitia organica denotantia. Respondetur verbis Burserii: abditiora vitia malae conformationis et structurae a statu naturali abludentis singulatim praenoscere, humanae mentis paene limites excedit.

Hoc tamen consectarium ex recensione historiarum, quas ex anatomes practicae cultoribus hacte-

nus petivimus, ducendum arbitror, gravi cephalaeae crebro subesse caussam a sanguine, a capitis congestione, inflammatione, seri effusione, abscessu. Cui ex observatione propria addo, me saepius caecitates, praesertim ex cataracta vidisse cephalaeas secutus: cujus observationis deinceps forsitan, apoplexiam interpretaturi, caussam intelligere poterimus.

Cavete tamen, credatis, quod crebro fit, semper fieri. Quem errorem ut vitetis, agite perquirendo pergamus. Et primo quidem citabimus Vogelium, medicum peritissimum, nec minus peritum Tissotum: et illius quidem monographiam popularem de doloribus capitis, anno h. seculi 10°. Berolini editam; hujus caput de hemicrania in opere de morbis nervorum.

Vogelius multas et varias dolorum capitis caussas enumerans monet, minus arduum esse has cognovisse, quam detexisse per sua signa singulas in singulis aegris, quae tamen notitia ad curationem pernecessaria est. Plethoram significare faciem rubentem, calentem, praesertim capite prono, aut sub nixu corporis, arteriarum capitis pulsationem, caloris intolerantiam, artuum pondus ac tarditatem ad motus, somnum turbatum somniisque agitatum, aut nimis profundum gravemque, respirationem molestam corpore moto, comparata cum caussis. Plures praeterea esse morbos, in quibus caput dolet, febriles, alios; discernendos esse sympathicos ab idiopathicis; sym-

pathicos plerosque ex abdomine proficisci et statu gastrico, iis symptomatibus insignes, quae prius, ubi de febre gastrica sermo erat, tradidimus, in quibus detegendis proderit, constitutionem cum aegri, tum anni animadvertisse caussasque occasionales, morbi etiam, tempore digestionis incrementa periodica, sedem doloris in fronte atque affectiones socias: qua in re perquirendum, utrum ex ventre caput aegrotet, an ex capite venter: quoniam gravior quicunque capitis dolor tandem etiam officinam primam laedit, debilitat atque colluviem creat gastricam: biliosam, acidam, aliam. Idcirco advertenda initia, successionem, nexum symptomatum, nec ignorandum, casum quo ex capite praecordia male habent, longe rariorem esse.

Ubi ex rheumate dolor est, eodem auctore, ab attactu capitisque motione, calore lecti, humido frigido increscit, saepe locum mutat, tempestatis vices sequitur et urinae sedimentum facit lateritium. Arthriticum haereditas aliarumque partium affectiones arthriticae produnt et reliqua id generis symptomata, arthritidi et podagrae propria. Hujus quoque census hemicraniam esse, ejusdem medici opinio est: nec tamen omnem unius lateris dolorem capitis hoc nomine vocandum, exemplo illius, qui a dente carioso nascitur, docet: esse praeterea caeterum hemicraniae simillimum, nec tamen unius tantum lateris; tam saevos autem in hoc genere esse posse dolores, ut convulsiones,

spasmos, paralyses, haemorrhagias, maciem faciant: per longiores periodos reverti; somno, sudoribus, sanguinis, lacrymarum, narium fluxu, aut vomitu terminari. A scrofulis originem morbi scrofulosi signa denotare: ab exanthematibus, tinea, sudoribus aliisve suppressis secretionibus qui fiunt, indagare anamnesin: a syphilide, quae doloribus osteocopis proprii characteres sunt. Supersunt dolores a nervis, ex intemperie nervorum, crebro itu redituque, ex caussis levioribus: animi commotione, sedatione: quiete et somno, symptomatibus hystericis insignes: cujus generis dolorum est clavus hystericus et partim quoque hemicrania. Quae intermittentis larva habetur et dicitur, ratione periodica, urina lateritia, epidemia regnante dignosci, VOGELIO teste, poterit (*). Denique duas commemorat cephalalgiae caussas: dentium cariem et sinuum frontalium laesionem; quarum alteram dentium examen, alteram sedes dolorum in fronte, crebra sternutatio, narium foetor, pruritus, ardor, siccitas, aut profluvium indicabunt. Hactenus VOGELIUS.

Sequatur TISSOTUS. Is laudat ALEXANDRUM TRALLIANUM, qui in libro de *Arte Medica* tres distinxerat capitis dolores: cephalalgiam, cephalaeam, et hemicraniam suasque cuivis adsignaverat caussas, ex

---

(*) Hoc loco conf. caput de febribus intermittentibus, libr. II. Pars II.

quibus ipse hemicraniae historiam ita interpretatur, ut princeps de ea auctor dicendus sit. Saepe haereditaria est, atque a pueritia aut adolescentia usque ad aetatem senescentem aegros vexat, et criticam habere indolem consuevit. Per paroxysmos revertitur ac tam vehemens est dolor, ut manus contactum non ferant. Sensim increscit ac post horam unam aut alteram aegros tanta atrocitate prehendit, ut decumbere eos cogat: nec loqui nec videre, nec audire aptos: ac nervi quinti ramos percurrens, oculorum, aurium, dentium, mandibularum, temporum, frontis, faciei dolores, lacrymarum sub fluxu, saevos excitat: tandemque vomitu desinit, ex quo remittente malo, sequitur somnus quietus ac reficiens aegrum. Ex stomachi saepius aegritudine tragoedia orditur ac per plures horas subinde dies protrahitur. Unius aegrotantis exemplum profert Tissotus, quem per horas septuaginta sex agitaverat atque adflixerat carnificina. Vulgo tamen intra diei spatium se continet: atque ter quovis mense, ubi cito redit, aut ubi tarde, quater quovis anno revertitur.

Habetis descriptionis Tissotianae epitomen, quae ut ea, quae medicum principem decet, arte facta est, sic complurium aegrotantium historiis, quam exacte naturae speciem referat, cognoscitur: quas historias non tantum rei testandae sed picturae perficiendae magisque absolvendae gratia addidit vir summus: quo facto simul et generalis et parti-

cularis historiae ac descriptionis utilitas elucet: quarum illa hodie perperam aut negligitur prorsus, aut parvi habetur.

Primo refert historiam chirurgi peritissimi, cujus paroxysmi ordiebantur a plurium dierum tristitia animique aegritudine atque adpetitu meridie laeso: sub solis occasum ingenti frigore incipiebat morbus tam saevus, ut ne pulvinarium quidem attactum ferret atque corpore tecto sedere in lectulo cogeretur. Omnis lux, omnis sonus, ipse ictus horologii erat ei intolerabilis ac decrescente pedetentim, post quinque aut sex horas paroxysmo, aeger obdormiscens altero mane optime valebat. Morbus non haereditarius, a pueritia in senectutem usque protractus, ultimo vitae tempore cessaverat nulloque vomitu stipabatur nulloque levabatur remedio. In alio aegro, contra decursum legitimum, tantopere increbrescebat, ut ne duos quidem dies continuos sibi prosperam promittere valetudinem auderet. Decursus vulgo perquam regularis est. Vix tamen regularis adeo, ac monachi illius Romani, qui per tres annos et septem menses, quovis die lunae, eadem hora, hemicrania vehementi vexabatur, musculum temporalem dextrum invadente, quae demum post viginti octo aut triginta horas desinebat: quo tempore neque lucem tolerabat, nec sonum; nec cibum, aut potum, sine gravi incommodo capere poterat.

Plerumque ejusdem semper lateris est, sub-

inde variat, subinde alternat: idque regularem in modum in matrona fiebat; in altera oppositi lateris dolor si fiebat (fiebat autem raro) semper minus erat vehemens: saepenumero autem mane in pristinam sedem redibat. Haec numquam, nisi post vomitum levabatur eumque satis copiosum. Quinquagesimo aetatis anno cum finiverat fere malum, ventriculum habuit et nervos semper infirmos ac teneros. Raro utrumque latus occupat dolor; semper tunc alterum pejus habet altero. Praesagiebant dolorem alii aegro ructus acidi, alii fames ingens cum vomitibus acidis, alii surditas: alius, cui ventriculi morsus futurum praenotabat, coena curare poterat, aut praevertere. Nec constans magis est per vomitum terminatio; interdum per somnum; interdum sponte: subinde somnus aggravat, aut somnolentia penitus discussa, demum declinat. Est ubi sudoribus, est ubi aetate sola, est ubi epistaxi judicatur, quin immo exstat exemplum gravidae, quam liberavit arteriotomia spontanea. Sudores crebro ex debilitate sunt, nec iis remittitur dolor. Juvit aliquando lacrymarum, aliquando seri ex nare lateris affecti profluvium. Ut vulgo sub dolore quiescere melius, sic nec hoc perpetuum est: quum Tissotus noverat, qui curru vecti breviorem patiebantur paroxysmum, sive vomitu concitato, sive absque vomitu: et Wepferus meminit juvenis, qui quum decumberet, pejus habebat. Pulsus sub gra-

vi dolore semper durus et creber, remittente ipso, sedatur: interdum mirum in modum a vomitu tardum fieri, miratus est TISSOT.

Hemicrania omnium tempestatum, omnium temporum, omnium horarum, ex rerum externarum vicissitudine non pendet, quae alias capitis dolores provocare solet: nisi aegro mobili, gracili, cui levi de caussa movetur: calore cubiculi, pedum frigore, vino, odoribus, alimentis quibusdam ac praecipue acidis.

Ipsi dolores aliis magis, aliis minus tolerabiles: tanti subinde, ut suturas cranii removeant, quemadmodum testantur STALPAERT VAN DER WIEL, FABRICIUS HILDANUS et auctor *Hist. Morbor. Uratislaviensium* pag. 50. ac motus musculorum facie aliarumque corporis partium convulsivos concitent ipsasque faciant ecchymoses spasticae contractiones.

Quod genus nervorum laesum haec symptomata accusent, observationibus probari monet TISSOTUS citatque primo loco CAROLUM PISONEM, sui ipsius morbi historiam narrantem, quam quia medici est observatoris, suorum malorum interpretis, hujus verbis referam.

» Memini, me nondum ephebum Lutetiae Parisiorum studiorum caussa morantem, insigni dolore capitis desubito fuisse correptum eique deinceps toto illo cum Musis contubernio annorum quatuor supra decem, periodice circa omnes fere temporum mutationes recurrenti vixisse obnoxium et

mancipatum. Is dolor anticum caput frontemque graviter premebat contundebatque aliquot per horas et nunquam, nisi succedentibus copioso aquae lentae quidem, sed bile aliquando effusae vomitu ac sopore, languescebat et solvebatur. Etsi autem is postquam in Italiam secessi et potissimum demenso per autumnum aestuosum, ut fere fit, Appenino et nativum redii solum, primo evidenter mitescere coepit, ita ut in posterum de acerbitate ejus nulla mihi quaerimoniae justa satis caussa esset, nihilominus tamen vomitus aquae biliosae inclinatioque in soporem exhibere periodice negotium non destiterunt; sed quod longe acerbius fuit, hemicrania ipsa cum convulsivis saevisque admodum tum lumborum, tum totius abdominis cruciatibus commutavit iisque recurrentibus autumno et vere praesertim, non tantum quoties aquilo desubito saeviret, sed etiam serena aeris constitutio in humidam ac pluviosam facesceret, imo quotiescunque nimbus tempestasve praeceps de coelo rueret. Tum vero (sic alio loco pergit narrando) induciae cum hemicrania, imo pax alta, quoties praecipiti vere et aestate universum corpus quotidianis et matutinis sudoribus sponte manantibus difflueret. Dum de meridie pro more super lectulo jacerem, sol per fenestras sensim vertens dormientisque feriens caput, hemicraniam dextri posterique lateris induxit non fugacem, sed plurium dierum, quae terminata est in dolorem colli

et homoplatae ejusdem lateris tota hyeme periodice recurrentem."

De caussa morbi proxima ejusque natura dissentiunt medici. Vogelio arthritica habetur; Tissoto nervosa, ne antiquiorem Pisonem commemorem, a colluvie serosa acri hemicraniam repetentem. Antequam nostram interponamus sententiam, singulorum argumentorum pondera examinemus: forsitan qui dissentire prius videbantur, eos consentientes fere reperiemus. Tissoti theoriam cum Vogeliana comparantes, illum non simplicem idiopathicam capitis neurosin, sed complicatam ac sympathicam ponere videbimus. Ventriculus, ita disputat, caussa prima est hemicraniae ab ejusque aegritudine incipit eaque curata desinit, sive per stomachica, sive per vomitum aut catharsin leniorem: ut ideo maxima pars hemicraniarum sequela sit irritationis ventriculi reflectentis in nervos capitis, praesertim in trigemini, seu quinti paris ramum supraorbitalem ejusque propagines. Quodsi cogitemus, arthritidem pariter ex stomacho et abdomine originem trahere: si criticam attendamus hemicraniae et periodicam rationem, non temere turbandam, si diaetae vitaeque regiminis vim ad eam vel mitigandam vel sanandam reputemus, non est, cur miremur, Vogelium hanc adfinitatem utriusque morbi tanti fecisse, ut ejusdem esse familiae contenderet: praesertim cum exempla complura alterius in alterum transitum monstrent, quo et

alia attinent et illud, quod ultimo loco memoravit Tissotus, ex historia morborum Uratislaviensium, viri, cui ex suppressa podagra atrox pullulavit hemicrania. Theoriae vero Vogelianae obstat, quod nec pueritiae, nec femineo sexui parcit, quae podagra laborare non solent, quodque vulgo senectute sanatur. Quae cum ita sint, haec theoretica mittentes, ad practica properamus et primo quidem loco nonnulla de praesagiis dolorum capitis notabimus, tum remedia quaeremus.

De praesagiis expositari ad Burserium redeamus, qui more antiquo ac laudabili medicinae sacrae Graecorum oracula prognostica et repetivit et explicuit, in quibus explicandis meminisse oportet, fere revocanda esse ad morbos acutos febriles, phrenitides praesertim et encephalitides: hinc vomitum reprobari, hinc laudari crises et criticas evacuationes per haemorrhagias, abscessus, urinas; hinc convulsionum, spasmorum, paralysium commemorari significationem ominosam. Haec ut ad reliquas species pertinent, sic capitis neuralgias ac hemicraniam potissimum, de qua nunc maxime agitur, quo naturae modo solvatur, investigandum est. Haemorrhagias, sudores, alias evacuationes fuisse utiles, testantur observationes medicorum: nihil autem crebrius profuisse, quam vomitum. Etiam aetate sanari, aut commutari in podagram visa est.

Remedia antequam quaeramus, illud investigan-

dum est, an morbus tuto sanari possit. Ad quam quaestionem negative respondet Tissotus. Sit prima lex curationis, inquit, ubi nec crebro, nec graviter prehendit aegrum atque interjecto mensis aut etiam longiori temporis spatio prospere valet, ventriculo recte suis muneribus fungente, ab omni pharmaco abstinendum esse solamque servandam temperantiam exactamque diaetam.

Praecipue cautum esse oportet, sicubi periodum menstruam sequantur atque ex sympatheia cum utero nascantur. Diaetam levem, aquae frigidae potum jam laudaverant veteres. Animi medicina quanti putanda sit, docuit Vogelius atque e diaeteticis pediluvia, alvi lotiones, rubefacientia laudavit atque tempore intercalari, corporis exercitium, equitationem, vestitum, interdum nervorum genere irritabili, victum lenem e lacte praesertim asinae. Ex therapeuticis, plethora existente, sanguinis depletione utebatur subinde menstrua, potissimum ex capite, topica ac diaeta tenui. Si ex ventriculo dolor, caute procedendum est, nec valida medicina turbanda hemicraniae accessio. Status gastricus mucosus ventriculo infirmo, atonico corrigendus vomitorio eoque iterato. Ter praescripsit Tissotus feminae decimo quoque die, ac tempore intercalari decoctum radic. cichorei sylv. Corpore vomitu lenique purgatione evacuato, amara stomachica solebat adhibere diu, ex iisque ante omnia trifolium fibrinum, quo ejusdem feminae

morbus plurimum mitigatus atque emendata simul valetudo est. Aliis, eodem auctore, profuit infus. folior. aurant., aliis magnesiae antacida virtus, aliis thermae tum aliae, tum Spadanae ac balnea frigida: alios nervorum genere mobili juvit rad. valerianae sylv. Subinde peregrinatio, rusticatio, cujus exemplum exstat in clerico illo apud TISSOTUM, qui septennium in aëre puro montano morbi immunis vixit. LINNAEUS hemicraniam in se ipso sanavit, reliquis remediis frustraneis, bibendo mane, ventriculo vacuo, libram aquae frigidae et movendo corpus ante prandium.

Tempore paroxysmi corporis animique quiete opus est magnoque sanguinis impetu in caput facto, sanguinis detractione. Opio vix utendum. Balnea, enemata, epithemata inutiliter aegros fatigant. An nervi compressio, aut sectio commendanda? An magnetismus? Desunt numerosa satis rerum testimonia: nec dolorem vocamus morbum, uti neque in arthritide, neque in aliis morbus recte diceretur: quapropter etiam topica, dolorem pellentia toties ea admoventibus nocuerunt.

Aliquando profuit cort. Peruvianus, quemadmodum exemplo memorabili SWIETENIUS docuit hocce: » Consultus fui nuper a nobilissimo viro de hemicrania, quae quotidie eadem hora redibat, per octo horas affligens satis acriter, dein sensim decrescens tandemque evanescens penitus. Epithemata capiti applicata, vesicatoria, epispastica

pedibus adhibita, purgantia caet. profuerunt nihil omnino: cortice autem Peruviano exhibito cessavit illico molestissimum illud malum. Dum autem inciperet ille dolor, indicabat illum locum primo affici, ubi ex foramine supraorbitali ramus quinti paris emergit, dein sensim per totum dimidium caput dispergebatur. Interim tamen nulla in pulsu mutatio observabatur illo tempore, dum dolor aderat et in reliquis omnibus functionibus optime habebat (*),

Proculdubio scire avebitis, quo possit modo talis neurosis intermittens, Peruviano cortice fuganda, ab alia quavis internosci hemicrania. Respondeo: notitia aegri, anni temporis, constitutionis epidemicae ac reliquorum intermittentibus peculiarium symptomatum. Ipse typus in hoc aegro quotidianus suspicionem movere debuerat. Neque enim hemicraniae vulgaris mos est reverti quotidie. Quapropter vos si felices esse in diagnosi velitis, singula ponderate et memoriae imprimite medicorum principum observationes ac praeteriti temporis experientia vestram augete. Ita experiemini, quantas opes afferat eruditio.

Rheumatismo capitis antirheumatica opponenda medicina: per vesicantia nuchae imposita, aut temporibus, per diaphoretica, caet.

(*) Huic similis casus est, quem continuo subjicit, prius a nobis commemoratus, Libr. I. P. II. p. 260 sq.

Liquor Hoffmanni, caffeae infusum, odor castorei, asae foetidae, aetheris acetici, quorum meminit Vogelius, neurosi simplici, aut passioni hystericae curandae magis, quam reliquis apta sunt ac peritum prudentemque, requirunt artificem.

Quocirca jure suo de hemicraniae curatione probatissimus ille auctor monet: hanc a solo rei gnaro medico suscipi bene posse; quidquid enim inconsulti fiat, aut naturae cursum et fines turbet ac nodum perscindat, saepenumero eventum habere infortunatum.

DE PROSOPALGIA FOTHERGILLII.

Est inter neuralgias quaedam, doloris atrocitate, obscuritate originis ac naturae indolisque pertinacitate, famosa: prosopalgiam vocant, quae etsi antiquioribus non ignota, Fothergillii nomine dicitur: sive quod accuratius ab hoc auctore perscripta sit, sive quod ab aliis consimilibus doloribus melius distincta sit. Quapropter ab eo ducemus morbi historiam.

Haec affectio utut odontalgiae, rheumatismo, cephalalgiae quadantenus suppar, tamen ad harum remedia rebellis peculiarem, hoc judice, meretur descriptionem. Proprius ei habetur senioribus praesertim feminis: id est a quadragesimo inde anno

aetatis. Nec crebro visitur, siquidem ipse auctor in numerosa praxi quatuordecim tantum aegros ex ea laborantes curaverit.

A levi principio dolor aliquis faciem aut latus capitis invadit, nunc circa orbitam, nunc ad ossa malarum, aut temporum. Subito adoritur ac saevit, verum tantummodo brevissime quartam aut dimidiam minuti primi horae partem tumque cessat reditque intra dimidiam horae, aut post aliquot minuta prima. Dolorem alii aliter describunt, tantopere tamen vexat, ut misereatur, qui adsit. Revertitur tam diei, quam noctis tempore, sive inter edendum, sive inter loquendum, sive levi manus aut chirothecae contactu, dum rudior pressio eum non suscitat. Ab odontalgia differt haud uno nomine ipsosque edentulos adfligit. Maxilla inferior vix eo afficitur, nec exacerbationes habet regulares, nocturnas, ac habet rheumatismus, nec perennat, ut qui cariem dentium comitatur dolor, nec noctu acerbior est, verum diurno magis tempore saevit: etsi quandoque vel levi stragulorum attactu vehementissimus excitetur. Differt pariter ab osteocopo syphiliticorum dolore, noctu increscentes, remittentes mane ossaque tanquam terebrantes.

Ex primis, quas observavi (sic pergit) vidua fuit annorum 65, cui caeterum prospera fuerat valetudo, securum transigens aevum. Huic absque caussa manifesta prehendit dolor atrox internum oculi canthum ac brevissimus, licet lacrymos movit sen-

simque remisit, sed brevi recurrit vario tempore per diem, vitam reddens miseriarum plenissimam. Gravis videbatur spasmus: at frustra antispasmodicis tentatus. A solo opio levamen. Sed alvum stringens et sitim faciens ac cephalalgiam, molestias creavit aegrotanti vix minus graves, quam ipsum, cui opponebatur, malum. Tandem videbatur declinare ac remitti ex usu extracti cicutae, verum mala sequebatur valetudo atque usque ad decessum morbi hujus miserias pati perrexit.

Unus ex ultimis casibus, qui mihi occurrerunt, erat e maxime rebellibus, quos videram. Matrona quinquaginta fere annos nata, pleni habitus ac robustioris, laute vivere et corpus multum exercere solita, erat affecta dolore vehementi unum capitis et faciei latus obsidente, a margine susperiori musculi temporalis per omnem illius latitudinem: usque ad dentes ejus lateris. Ut vidi, ut sensi, malum illius esse generis, quod descripsi: adeo vehementes erant faciei totiusque corporis stricturae, non illae quidem spasticae aut involuntariae, sed quales doloris vincendi conamina efficiunt. Loquela, aut motus, aut contactus levissimus cutis lateris affecti actutum dolorem excitabat, inde gradatim post brevissimum tempus remittentem, gradatim mox vero novo motu renovatum.

Variis medicorum excellentium usa fuerat consiliis, qui nil fere intentatum reliquerunt. Nulla fe-

bris nullaque alia ipsam molestabat valetudo.

Praescriptum est cicutae extractum copia sensim aucta ad plenam usque dosin: per mensem continuatum remedium, absque ulla emendatione notabili. Tantillum tamen levaminis attulerat, ut bono animo pergendum censeremus et quamquam subinde ea, qua antea atrocitate redibat, perreximus nihilominus per annum, magno aegrotantis commodo, cum fere alter annus praeterierat, sine quodam mali sensu.

Cum quibus medebatur auctor, pleraeque essent mulieres effoetae, nec semel observasset tumores mammarum scirrhosos, in iisdem conjecit caussam dolorum faciei esse carcinomatosam, ut aliis etiam aliarum partium doloribus carcinomate aegrotantes cruciantur, quos rheumaticos credunt, a quibus tamen plurimum differunt: siquidem noctu non increscunt, neque a tempestate suscitantur, nec continui sunt, sed remittentes, intermittentes, simulque lancinantes, ut existimaveris, ab acri cancroso, electrici fluidi adinstar, moveri: quam conjecturam firmare videtur, quam utilem expertus est, curandi methodus.

Post Fothergillium qui de hoc morbo egerunt, non eandem omnes professi sunt de ejus natura et remedio sententiam, ut quo plures pervolvamus auctores, eo numerosiora habeamus remedia, nec tamen eo efficaciora illa; ac cum nostra scientia decrescat morbi vel levandi, vel sanandi fiducia.

Lentinus, eodem, quo Fothergillius remedio, mulierem sexagenariam sanavit: virum eo sanare non potuit, et quum ille quatuordecim ex eo aegros curandos se habuisse refert, hic se tam infortunatum fuisse scribit, ut jam decimum nonum, gravi hoc morbo laborantem, tractaverit. Aliam mulierem, florente aetate, sed haemorrhoidariam juvarunt thermae salinae, evacuantia, emetica, deinde tonica, universe visceralia, quae dicuntur: videbatur ex abdomine laborare. Hoc loco tamen monet prudentissimus auctor, ne fallamur dolorum intermissione, quia crebro deinde parique saevitia recurrunt: id quod in dijudicandis remediorum viribus profecto plurimi faciendum est: praeterea, Lentino auctore, casus filicium sanationum an aliorum fuerint dolorum, perpendendum est: esse scilicet speciem morbi propriam, ut bene viderat Sellius, raram illam, sed eo maxime charactere distinctam, quod a levissimo contactu derepente suscitetur dolor.

Mulieris, cujus historiam scripto consignavit Cl. Sieboldt (erat non effoeta, sed florentis aetatis) sanatio an tribuenda sit cicutae, an sudoribus praecipue faciei, an abscessui aborto super humeri apicem, an valerianae radici, an frictioni cum unguento mercuriali, an venaesectioni, an diaphoreticis, an vesicatoriis pone aures, an fonticulo in brachio, definire nequeo atque an prorsus sanata sit, ignoro; nam rem ita narrante Sieboldtio, suos

desiderio videndi quum praeter modum flagraret, e Nosocomio dimissa est. Alia remedia sive narcotica: stramonium, aconitum, belladonna, sive nervina: valeriana, liq. anod. min. Hoffm., aether aceticus; sive tonica: cort. Peruvian. martialia; seu revellentia, derivantia, vesicatoria, fonticuli, setacea, cauteria ut plurimum incassum adhibita: nec topica, nec sectio nervi affecti malum constanter abegerunt. An igitur nulla mali atrocis remedia? Certa ac fida esse nulla, credo. Nec tamen desperandum, duce therapeutice universali. Duce, inquam, therapeutice universali, ne credatis, me empiricam nonnullorum medicorum probare medicinam, qui postquam, nullo adhibito remediorum delectu, aegrotantes acrioribus vexaverint pharmacis et reliqui corporis pessumdaverint sanitatem, malum insanabile proclamant aegrumque deserunt, pejoris longe conditionis ipsorum arte existentem, quam prius.

Itaque primo loco malum an topicum sit, an universale, perpendendum est. Sunt qui semper topicum esse contendunt, quae viri cl. Langenbeck conjectura est. Hanc veram esse quo minus credam, vetant historiae aegrotantium et saepius incassum adhibita curatio topica tum per alia remedia, tum per sectionem nervi aegri. Tunc solummodo topicus haberi potest morbus, quum ex laesione mechanica natus fuerit. Nervum laesum quod attinet, antea vel trigeminum esse, vel facialem,

opinati sunt: recentiores hunc nervum motorium esse perhibuerunt: alii tamen sensus aliquatenus participem esse et quidem ex ramo, quem a vago accipit, existimant. Certe si non omnes, longe plurimas saltem prosopalgias nervum trigeminum tangere et quidem ejus ramum supra-orbitalem, infra-orbitalem, aut maxillarem inferiorem, verosimillimum est: neque sectionem semper tutam esse, aut facilem sectisque nervis, paralysin fuisse subinde secutam, notetis oportet.

Praeterea discernendus hic dolor est a dentium dolore sive odontalgia eapropter, ne dentes evellantur absque ullo emolumento: quod non semel factum esse, perlectis observationibus, cognoscitur. Poterit autem error ille praecaveri a vobis, si eximiam Fothergillii descriptionem cum descriptione odontalgiae deinceps tradenda conferatis.

Hodie prosopalgiae verae, legitimae distinguunt tres maxime formas: rheumaticam, cachecticam, febrilem: quae ophthalmias sequitur, aut vicinarum partium laesiones mechanicas secundaria, deuteropathica prosopalgia nuncupabitur rectius. Rheumaticam speciem rheumatismi symptomata comitari solent. Haec ea species est, cui methodus medebatur antirheumatica: nempe epispastica, vesicantia, diaphoretica auxilia et quae crebro confunditur, subinde conjungitur etiam cum odontalgia. Praeterea revellentia profuerunt, drastica, aut cathartica validiora, et acet. morphii, cu-

ti nudae, epidermide prius per vesicans ablata, impositum. Fortasse aconitum napellus in hac praecipue tollenda efficax et salubre fuit. Affecto simul nervo faciali motus in facie convulsivi cientur. Species cachectica eos comprehendit casus, quorum meminit Fothergillius, mulierum senescentium ad scirrhos et carcinomata proclivium, tum virorum arthriticorum, podagricorum quorumque constitutio venosa est: porro scrofulosos, syphiliticos, scorbuticos virginesque chloroticas; quibus nonnulli addunt, qui ex cutis vitiis mala arte suppressis id mali genus contraxerunt. Ad speciem febrilem revocant febrem, quam vocant, prosopalgicam, cui subest neurosis intermittens, cortice fubrifugo et chinino sulphurico inprimis oppugnanda.

Ex accurata hac specierum notitia dijudicari poterunt virtutes medicaminum a medicis adhibitorum et laudatorum, quibusque empiricorum vulgus, magno aegrotantium damno, indiscriminatim utitur.

Primae rheumaticae, ut vidimus, antirheumatica respondet curatio eique conveniens regimen. Secunda, cachectica plura sub se comprehendit genera auxiliorum, de quibus hoc loco exponendum. Cicuta quando quoque successu Fothergillius usus sit, antea diximus.

In constitutione venosa ea proderunt, quae alvum leniter solvant remedia, tum amaricantia: extr. taraxaci inprimis et aqua Laurocerasi: ther-

mae salinae, forsitan methodus quoque Kaempfiana per enemata visceralia. Podagricis, quae ad pristinas sedes morbum revocare poterunt, revellentia, ex fonte praesertim diaetetico petenda remedia.

Scrofulosis, syphiliticis mederi poterit cuivis cachexiae propria medela, prius tradita.

Scorbuticis antiscorbutica conveniunt auxilia inque iis acida mineralia, quorum utilitatem nisi ad sanandam, ad mitigandam saltem cum hac cahexia junctam prosopalgiam haud semel expertus sum.

Morbo cum chlorosi composito praesertim idonea sunt martialia et ante alia tot tantisque encomiis laudatum subcarbonas ferri, quo praemagna dosi Angliae medici eventu felicissimo usi esse feruntur.

Ad singularum compositionum discrimen componendam esse et diaetam omneque vitae regimen et convalescentiae curationem, vix opus erit, ut moneam cumque de hisce antea compluribus locis viderimus, ea, velim, religite, quae ad singulum quemque locum de horum morborum curandi ratione notavimus.

Ita autem in prosopalgiis complicatis compositisque curandis optime res vestras geretis, si morbum ex composito, complicato feceritis simplicem, cachexiae corporis medendo per medicamina idonea, quo facto, gaudebitis saepenumero, non tantum emendatum esse corporis habitum, sed simul

sedatam neuralgiam ipsam, cui suscitandae alendaeque habitus corporis praebuerat opportunitatem.

Vobis si jejune et tenuiter de hoc malo gravissimo dixisse videar, id eam ob caussam a me factum esse scitote, ut vos cum ad investigandam ipsius naturam, tum ad invenienda ipsius remedia incitem. Nam et naturam et remedia ejusdem ignorari a medicis, fatendum est.

DE ODONTALGIA.

Medicorum opprobrium est odontalgia, quae licet maxime vulgaris sit atque in parte a sensu minime remota resideat, propter frustranea medicorum ipsam sanandi tentamina empiricorum temeritati, agyrtarum petulantiae, anicularum denique ignorantiae traditur: quo eventu rogantibus, ora male dentata ostendent. Nec minus opprobrium chirurgiam tractantium, quorum plurimi hanc encheiresin tantopere reformidant, ut aegrotantes imperitis permittere, quam ipsi manum operi admovere malint. De rei caussis disputare, nostri non est instituti. Laetamur, hac aetate hanc quoque medicinae practicae partem majori studio coli, postquam Angliae medici praesertim ad eam animum appulerant.

Horum e numero primus est Jo. HUNTERUS; secuti sunt Jos. FOX. THO. BELL, DAVID WEMYSS JOBSON, GUL. ROBERTSON et nuper ALEX. NASMYTH.

Jo. HUNTERUS igitur primus fuit, qui hanc scientiae medicinalis partem pro dignitate tractavit eamque reformasset, si theoriae parem junxisset experientiam. Eo autem nomine collaudandus est, quod signum primus sustulerit remque non tantum susceperit, sed eo, quo debet, modo ac ratione facere instituerit.

Nos hoc loco solam odontalgiam explicaturi, hujus caussas ac fontes, ducibus his auctoribus, indicare conabimur.

Distinguunt medici inter odontalgiam inflammatoriam et nervosam, quibus nonnulli tertiam adjungunt speciem, rheumaticam illam: inflammatoriam discerni monent inflammationis symptomatibus: dolore pulsante inprimis: rheumaticam, rheumatismi et catarrhi signis: nervosam, illorum tam symptomatum, quam signorum absentia.

Inflammatoriam antiphlogistica rectius curabitis medicina: depletionibus etiam topicis per hirudines ad gingivas, in vicinia sedis dolorum admotas, revellentibus, derivantibus: purgantibus, balneis, sinapismis refrigerantibusque remediis; rheumaticam rubefacientibus, epispasticis, diaphoreticis; nervosam nervinis, sive narcoticis: opio praecipue, sive aliis: potissimum valerianae rad. et camphora; interdum, si neurosis intermittens sub hac larva la-

teat, chinino sulphurico.

Est autem omnium saepissime dens vitiosus culpandus: cui, cum caeteris remediis nihil, ut fit, proficitur, unicum opponunt, dentis evulsionem scilicet. Hoc remedium etiam tum si semper foret et certum et tutum, tamen nemo sane jucundum dixerit, qui expertus sit atque insuper illud incommodi habet, quod eo privamur parte nisi ad vivendum, ad bene vivendum saltem, necessaria, quodque crebrius ac frequenter adhibitum praematuram afferat senectutem. Quae cum ita sint, cunctis eniti viribus oportet, ut partes illas tum ad pulcritudinem, tum ad sanitatem tuendam perutiles ab evulsione et interitu servemus. Atque ante omnia, qualis tandem sit illa caries dentium, quae dicitur; quo nomine vocanda, quibus nascatur caussis, quae dentibus et corpori mala struat, scire avemus.

Hunterus *cariem* describens, neque nomen morbo dedit, neque explicuit naturam. Bellius quum bene viderat, discrimen esse inter ossium dentiumque structuram ac nomen ulceris ossis: id enim est, quod cariei nomine intelligimus, minus aptum esse, *gangraenam* vocavit. *Mortificationem* nuncupaverat Foxius (*) terminationem nimirum inflammationis substantiae osseae coronae dentis;

(*) Hoc etiam nomine usus est Hunterus, sed, ut videtur, magis comparandi gratia.

quam inflammationem ejusdem caussam proximam habet, eo quidem modo, ut inflammata interna dentis membrana, haec ab ossea ista substantia secedat, qua sejuncta, dens moritur, non aliter ac reliqua moriuntur ossa, postquam periosteum sejunctum est. Bellius igitur gangraenam vocavit, docens Foxium, falsa analogia dentium cum ossibus deceptum, illorum cariem cum horum necrosi confudisse: eapropter autem dentium inflammationem in gangraenam terminari, quia illorum vita minima est et a circulatione remota: hanc autem gangraenam a superficie ad centrum procedere, quod non fieret, si ex membrana interna separata proveniret: unde simul et semel dens periret, nec ut solet, parte alia post aliam. Propter deficientem renisum vitalem dentium pars gangraenosa non separatur a parte viva, ut in ossibus, sed subsistit partemque proximam suo stimulo inflammat et haec inflammata, ut prior, moritur.

Caussarum remotarum numero accenset praecipue diathesin morbosam haereditariam, sive scrofulosam, sive aliam, tum abusum mercurii etiam remque probat dentium sapientiae exemplo, qui quo tempore prodeunt, minus firma corporis valetudo est, atque exinde omnium facillime gangraenescunt.

Huic theoriae Bellii contraria est theoria Robertsoni, qui illam refutans, nec sine caussa objicit, in simili cunctorum dentium ad phlogosin

dispositione molares prae aliis perire, nec tantum dentes sapientiae, verum alios etiam molares, jam pueritia prima formatos. Aliunde igitur petenda est rei interpretatio. Nimirum accurato dentium examine fissurae reperientur in ipsorum substantia vitrea existentes, propter inaequabilem ipsius ad dentium superficiem distributionem. Inter haec interstitia subsidentes ciborum reliquiae decompositionem chemicam subeunt, quae decompositae corrodunt ac destruunt materiam terream et animalem, quae dentes format: ita ut non inflammatione, sed actione chemica dentium caries fiat: cujus inflammatio non caussa est, sed effectus. Igitur a substantiae vitreae formatione vel perfectiore, vel minus perfecta dentium exoritur sive immunitas ab hoc vitio, sive proclivitas ad illud. Haec autem in dentibus sapientiae idcirco major est, non tantum propter formae inaequabilitatem, verum etiam propter tardam ex gingivis progressionem, qua fit, ut inter unam partem exstantem alteramque reconditam recessus sit, quo retinentur ac subsistunt cibi manducati particulae eoque loco hoc tempore caries incipere soleat.

Verum operae profecto pretium est, de hoc argumento legere, quae in libro suo scripsit auctor: cujus theoria mihi hactenus prolatis vero videtur similior.

Curationis difficultas inde repeti potissimum debet, quod priusquam doleant nervi, medicos adire

aegrotantes non soleant: hic autem dolor tum demum sentiatur, cum morbus ad dentium pulpam progressus sanari nequit. Eapropter fricandi quotidie dentes sunt atque ab omnibus purgandi alimentorum particulis, quae cum coronis dentium inhaereant, hae praesertim mundandae sunt sique jam caries nata sit, pars cariosa tollenda cavumque, quod fecerit, implendum sique longius processerit malum, dens evellendus.

De reliqua per interna remedia odontalgiae curatione supra exposuimus. Haec ut numerosa sunt, ita parum efficacia universe experiuntur aegri eoque minus, quo temere magis atque inconsulto aut a medicis, aut ab aegris dolorum impatientibus admoveantur.

Efficaciora erunt, si prudenti consilio atque ex praeceptis legibusque therapeutices universalis praescribantur, si aegrotantes ipsi medico fidentes sint animoque sedatiore: brevi si medicus prudens ac peritus aegrum nactus sit consiliis suis monitisque obtemperantem. Quae quam rara sit medicorum et aegrotantium fortuna in hoc potissimum, de quo sermo est, genere mali, norunt omnes miseriarum humanarum haud ignari.

Hactenus in neuralgiis explicandis earumque proferendis remediis quam incerta spes sanationis sit, vidistis. Utrum in iis qui supersunt, major spes affulgeat, agite jam videamus.

CARDIALGIA.

Queritur, nec sine caussa, vir doct. Barras, qui inter recentissimos est de dolore ventriculi et intestinorum auctores, etsi nova in Gallia doctrina de medendi scientia bene meruerit, veteres errores delendo, nocuisse ab altera parte creando novos, ex quibus ille potissimum damnandus est, tot mortalibus funestus, quo neuroses phlogosium nomine nuncupant atque antiphlogisticis oppugnant. Sic incidit in Scyllam hoc genus hominum cupiens vitare Charybdin. Nos ut tuto navigemus, eam consulamus medicinam, quae non ingenii humani partus est, sed temporis filia.

Atque hic primo incidimus in observationes Fred. Hoffmanni, medici eruditissimi simul et prudentissimi. Is varias doloris cardialgici origines perscrutatur, neque semper a ventriculo, crebro etiam a calculis urinariis, biliariis tanquam symptoma obvenire aliorumque affectuum vicariam esse, docet. Tandem, ut solet, rem observationibus illustrat. Prima feminam spectat effoetam, quae ex animi perturbatione et luctu domestico in morbum inciderat, per paroxysmos infestantem. » Praecedit (sic ille) oscitatio, sequente narium, aurium, et faciei frigore: stringuntur deinde fauces, tum

genu, dorsum, manus ac pedes occupat, postea scrobiculus cordis pressorio, fixo et ardente dolore affligitur, qui extenditur ad ipsum dorsum, ubi ventriculi orificium sinistrum situm est, imperialis tantummodo spatium implens: adest praeterea summa anxietas, inquietudini juncta; pulsus contractus, frequens et debilis micat: in lecto consistere nequit, sed exsurgere debet ad alvum et urinam reddendam, neque minus ad vomendum stimulum quidem persentit, neutris tamen subsequentibus. Inter omnia autem, quae aegram acriter infestarunt symptomata, animadverti meretur illud, quod frigus, quo dorsum corripitur adeo intensum sit, ut nulla nec a calidissimo admoto lapide caloris percipiatur sensatio, quin sub brevi temporis delapsu illud satis frigidum removeatur. Sed ad alvum firmiter clausam subducendam clysteres emollientes et oleosi injecti sine effectu redierunt: neque flatibus per inferiora, neque ructibus per superiora exitus ullus, sive raro illud contigerit, fuit concessus. Tandem elapsis aliquot horis partes superiores primo, dein inferiores sensim incalescere ac modescere incipiunt: donec ultimo largus sudor prolicitur et paroxysmus, quatuor vel sex interdum horas perstans, hoc ipso solvitur.

Sub decursu paroxysmi omnia fere remedia, inprimis sub frigore, aegra valde aversatur: conclave autem calidum, tegulas calidas et linteamina calefacta extremis praesertim partibus admota ferre

quam optime potest. Calore corpori reddito pocula aliquot infusi coffeae cum liquore minerali anodyno, quarta balsami vitae, vel dimidia elixirii stomachalis parte remixto assumit, quod unicum fere medicamentum naturae aegrotantis conducibile reperi. Finito morbi impetu virium remanet defectus et urina, quae modo in paroxysmo aquae instar limpida comparebat, rubicunda, crassum deponens sedimentum, prodit." Hactenus Hoffmannus.

Neurosin hanc ventriculi fuisse, omnia symptomata loquuntur, consentientibus caussis.

Observatio altera exemplum obfert morbi ab indigestione orti: similiter tertia; quarta ex haemorrhoidum fluxu frigore suppresso nati ac venaesectione in pede sanati: quinta ex plethora, nec dispar sexta. Septimam rheumaticae, ut videtur, prosapiae sanarunt thermae Carolinenses et Toeplicenses, quae aegro et uxori tantopere profuerunt, ut quum per sex annos in sterili vixerint conjugio, uxor gravida reddita pulchrum et bene valentem filium pepererit. Ejusdem originis fuit octava. Nona exemplum praebet emetici cardialgico ex ira lethalis. Decima ex pravo victu oriunda, prava curatione exacerbata, cardialgia describitur.

Quae ex recentioribus de re medica scriptoribus circa hanc affectionem retulerunt, Abercrombie et Schoenlein, singularum specierum discrimina tangunt, neque ad morbi cognitionem multum prosunt. Prior a tempore doloris post pastum vel ante

pastum; alter a natura et caussa distinxit. Illius empirica prorsus est hujus doloris explicandi et curandi ratio. Hujus non satis graphica descriptio est: siquidem vomitus chronicus male tanquam symptoma perpetuum cardialgiae simplici adsignatur: nec majori jure cardialgia rheumatica feminarum hystericarum tantum esse dicitur.

Optime vero de hujus neuroseos cognitione meruit vir doct. Barras. Is, quod notetis velim, proprio malo didicit, esse gastralgiam sine phlogosi, quae antiphlogistica medicina protrahitur et acuitur: et seculi serviens servitutem, magno sui damno a veritate aberravit. Non possum, quin vobis in compendio tradam fructuosissimam morbi historiam. » Annum ago, ita ipse rem narrat, quadragesimum sextum, nervorum genere debili, taciturnus, hypochondriacus, crebras passus neuroses. Aetatis anno vicesimo quarto hemicrania prehensus sum sine febre, quotidie a decima matutina ad meridiem molestante, quae antiphlogisticis exacerbata, vesicatorio ad nucham protinus sedata est. Ab anno vicesimo nono quadriennium ex neuralgia funiculi spermatici dolui, quae nullis vincenda remediis, tandem moxa iterato adposita superata est. Anno aetatis tricesimo sexto ex animi aegritudine exortus est morbus plane singularis nervorum generis: febris scil. intermittens anomala ter quaterve de die recurrens, sub persona doloris supraorbitalis dextri et tussis convulsivae, cui

post quatuordecim demum dies exactos, symptomata febrilia accessere, copioso sudore paroxysmos finiente. Dolorem vesicans ad nucham, reliqua symptomata sustulit rusticatio, subsistente tussicula, cujus sedandae gratia usus sum aqua hordei cum lacte et deinceps uti ex more perrexi. Inde digestio ciborum turbari, symptomata gastrica accedere, tardari alvus. Ultimo saevus dolor epigastrii his malis se junxit. Dolor ille altera aut tertia post coenam hora incipiebat a sensu stricturae primum, deinde rupturae, denique nauseae et summae aegritudinis: digestione peracta nullum sentiebam incommodum, quoties cibum caperem rediturum. Doloribus et corporis macie in dies increscentibus, in eam veni sententiam, me ex gastro-enteritide chronica aegrotare. Alius medici consilio, diaetetica praesertim curatione sanatus sum. Sed revertente autumno reversus morbus est et ego metuens semper latentem phlogosin percelebrem consului medicum physiologicum, qui ex sua theoria hirudinibus, mucilagineis, lacticiniis, farinaceis et exquisita tenuique diaeta eam oppugnavit, sed infortunato maxime eventu. Morbo viribus aucto novisque gravibusque symptomatibus, alter medicus consulitur ejusdem scholae alumnus. Hic acutam gastritidem chronicae subvenientem credens, suasit epigastrio imponere hirudines quadraginta. Inde inanitio, marasmus et crebra deliquia animi. Tum victus mutatus, sed nimis cito.

Tertius denique invocatus medicus, Cl. FOUQUIER, qui: » ex inflammatione non aegrotas neque aegrotasti, inquit, sed ex gastralgia, cui simplex et certa medebitur curatio. His verbis magnam spem concepi et vitae regimine nutriente prudenter tonico ac pedetentim validiore facto animoque in filiam unicam converso, quae ex phthisi laborare coepit, ex qua periit, de mea valetudine sollicitus esse desii et perfecte convalui."

Haec morbi historia monstrat, quanti sit animum habere ab opinionibus praejudicatis liberum omnemque veritati patentem, ut rectam faciamus aegrotantibus medicinam.

Secunda observatio exemplum est curationis antiphlogisticae, quae aegrotanti mortem intulit. In tertia aeger, corporis habitu robusto, et morbum vicit et medicinam physiologicam, quae centum et viginti hirudinibus aliisque debilitantibus remediis corpus inaniverat. Convaluit aeger, cibo usus valentioris materiae et in patriam reversus; sed ab errore non convaluit medicus, qui contendere sustinuit, se sanasse gastro-enteritidem chronicam. Tam arduum est ei, qui opinione ducitur, verum cernere!

Quarta observatio feminae est juvenculae, quae post partum laboriosum incidit in peritonitidem, ingenti sanguinis jactura quadringentis nimirum hirudinibus praeter complures venaesectiones, non sine vulnere victam. Inde ventre semper duriori et

catameniis turbatis, sexto mense morbus ventriculi natus, qui ex more seculi inflammatorius reputabatur: donec fortunatior medicus epidermide per vesicans orbatae cuti acetas morphii inspersit, quo remedio et victu nutriente brevi emendata plurimum valetudo est. In aliis eadem methodus, antiphlogisticam volo, propter victum tenuem, ex fame delirium movit; in aliis anaemiam fecit; in aliis vitae taedium creavit. Nam abundat haec monographia exemplis malorum, quibus nova doctrina cumulavit miseros ex hac neurosi aegrotantes.

Sequuntur observationes, quae methodi nutrientis tonicae salubritatem testantur: inque altera observationum serie, quae Tomo II. habetur, numerosa leguntur peccata medicorum philopharmacorum, qui in solis medicamentis spem ponentes sanationis, morbum victu curabilem, pertinacissimum atque intractabilem prorsus fecerunt, stimulantibus, nervinis, stomachicis, mala arte praescriptis. Hoc modo tam boni, quam pravi hic liber index est et utriusque exemplis propositis, optimam medendi viam monstrat.

Eam autem qui cupit sequi, certus sit oportet, esse a nervis valetudinem laesam, neque subesse sive inflammationem, seu vitium organicum.

Id vobis quaerentibus quomodo sciri possit, respondeo: caussas, symptomata, ac quae juvant denique, aut nocent, rem satis certo declarare. Ete-

nim pervolventes ac perlegentes numerosas, quae ab auctore traduntur, aegrotantium historias, videbitis, antecessisse caussas nervorum genus afficientes: animi pathemata, venerem nimiam, manustuprationem, neuroses alias, intemperiem nervorum; praesto esse symptomata nervosi generis plurimum varia, mutabilia, sympathica, hysterica, hypochondriaca, de quibus plenius dicendi erit locus; abesse symptomata ventriculi inflammati, vitiati laesione organica, juvasse victum nutrientem, roborantem, reliquis auxiliis nocentibus. Dolores, vomitus, nunc absunt, nunc adsunt, neque certas habent periodos aut modos nullaque febre stipantur, nec dolorosus esse solet epigastrii contactus, neque adpetitus semper deletur; verum multum variat: alvus crebrius adstricta, quam laxa, urinae plerumque limpidae; denique salubritas victus nutrientis magisque roborantis, diaetae tenuis contra et debilitantis noxae diagnosin dubiam firmabunt. Infinitum foret, omnes exponere morbi varietates, quae cum observatione, tum historiarum singularium commentatione, inprimis earum, quae in laudata prius monographia narrantur, cognosci optime a vobis poterunt; praesertim si, quae deinceps de passione hypochondriaca et hysterica commemorabuntur, cum iis comparaveritis: hoc loco monuisse sufficiat, varium illud et mutabile huic neurosi proprium, nec non animi despondentis habitum ad eum dignoscendum facere plurimum ac

medico cespitanti naturam mali latentis prodere. Praeterea mirum est, desperantibus licet aegris, quam multum spei supersit, etiam in morbo et gravissimo et longissimo, ut post toleratas per annos miserias, post multos et diuturnos aegrotantium dolores diaeta legitima rem restituerit. Exempla cupientibus, quam plurima dabit liber viri doct. Barras.

Quae praeter victum vitaeque regimen, ut hoc fine potiretur, adhibuit ille remedia, perpauca sunt eaque sedantia magis, quam aut stimulantia, aut tonica: opii pauxillum, aut acetas morphii, praecipue corio admotum, gelida, glaciata, magnesia, imprimis usta et ex tonicis vinum, aqua temperatum, decoct. glandum querci tostarum, thermae denique: en quae ex fonte therapeutico petivit, pauca et magna cautione ac parsimonia, ut suo ipse exemplo docuerit auctor, quam vera sint, quae alteri operis parti adscripsit verba Tissoti: posse quem magnum se probare medicum practicum, nullis praescribendis medicaminibus: optimamque saepenumero medicinam esse, nullam adhibere.

DE DOLORE COLICO, SIVE ENTERALGIA.

Neuralgia intestinorum, quam colicam, dolorem colicum, enteralgiam vocant, tam difficulter ab

eorum phlogosi distinguitur, ut non tantum tirones, sed veteranos etiam medicos fefellerit. Accedit prompta unius in alteram transitus, et crebra utriusque conjunctio, ut adeo maximas res habeat cautiones, ne malam aegrotanti medicinam faciamus. Neque ipsa neurosis duntaxat dignoscenda est, verum origines ejus caussasque varias discernere oportet: quandoquidem exinde varia et multiplex repetenda est curatio, quae absque diligenti earum indagatione, fortunata esse non poterit. Quae cum ita sint, a vobis peto, ut ea, quae prius de enteritide a nobis tradita sunt, cum hisce jam tradendis conferatis. Quodsi jam abesse inflammationis intestinorum symptomata cognoveritis, si nulla febris, si dolorum intermissio, si venter manus contactum ferat, si lingua pura et humida, si pallidae, tenues, aquosae urinae, si symptomata nervorum aegrotantium non desint, nec caussae, quae ipsos aegrotare faciunt, cum aliae, tum psychicae praesertim, magna verisimilitudine neurosin accusabitis. Cavete tamen, exspectetis haec cuncta concurrentia et consentientia: nam saepe unum alterumve, saepe plura desiderabitis; rem tamen minus arduam reperietis, si singularum enteritidis specierum cogitetis pathognomoniam. Doloris et febris aut absentia, aut remissio, aut intermissio cum phlogosi occulta a medicis animadversae sunt: verum illud quidem in enteritide mucosa, quam ut aliarum mucosarum phlegmasias

mutata, aucta muci secretio, id est in hac, quod volumus, morbi genere, diarrhoea comitabitur. Postquam igitur de mali natura apud vos constiterit, origo et caussae quaerendae sunt, quae enteralgiae creant varietates: hypochondriacam hystericamque, quam flatulentam quoque adpellaverunt, rheumaticam, Pictaviensem, saturninam.

Priorem tum poteritis comprehendere animo, quum utramque passionem habueritis perspectam; alteram, volvuli et caetera rheumatismi symptomata satis cognitam facient: quocirca hoc loco potissimum Pictaviensem illam et saturninam describere, animus est.

Et Pictaviensem quidem primus, quod novimus, descripsit Franciscus Citesius, medicus Francus, qui floruit seculo XVI, hunc quidem in modum: » eorum quos attingit corpora, veluti sidere percussa, ex pristino repente statu dejicit, pallor vultum decolorat, extrema frigent, languent vires, animus inquies, corpus anxium, vigiliae assiduae, leipothymiae, seu potius cardiogmi frequentes, appetentia prostrata, nausea perpetua, ructus, vomitus, isque porraceae et aeruginosae bilis, qui nisi succedat, singultus creberrimus miserum aegrum fatigat, sitis inexhausta, stranguria molesta et quae calculum saepius mentitur: hypochondria aestuant, interdum sine febre, saepius cum febre lenta et quod totius mali caput est, acutissimus ventriculi, intestinorum, lumborum, ilium et in-

guinum dolor excruciat: quas partes interdum simul et semel, interdum alteram tantum vehementius exercet: saepe per initia praesertim, cum alvi frequenti, sed non ita copioso fluore, saepius cum ejusdem adstrictione. Mox humeri, mammae totumque pectus velut aculeis vellicantur, punguntur, lancinantur. Modo vero crura et os sacrum: nec desunt, quibus plantarum dolores crudelissimi, motu illaeso ventris dolores sequantur vicissimque acerbius renovent. Et post tot aerumnas mirum dictu, aeger jam melius secum agi credens, ventris quippe doloribus utcunque remittentibus, brachia et pedes resolvi persentiscit et illam, quae totos infusa per artus molem agitat, vim frangi percipit. Cubiti et manuum, tibiarum et pedum motus perit, integro tamen sensu eoque veluti pungentis acus per totam cutem. Hanc paralysin in plerisque praecedunt epilepticae aliquot convulsiones easque ingruentes praemonstrat plurium horarum caecitas, mente adhuc constante; saepe etiam solitaria manet et per septem vel circiter dies perseverat, nulla alia sensuum functione, praeterquam visione intercepta tuncque dolores aut nulli sunt, aut leves sensimque mitigantur, si tempestivis et opportunis remediis causa subducatur. Alioqui dolor exacerbatur et epilepsia magno cum aegri discrimine recurrit. Qui vero a tot tantisque malis diligenti curantium opera supersunt, diutius lecto affixi et partium omnium infra caput paralysi af-

fecti vires paulatim recuperant et post aliquot menses, sua artubus vi aliquantisper restituta, per vicos veluti larvae, aut arte progredientes statuae, pallidi, squalidi, macilenti identidem conspiciuntur, manibus incurvis et suo pondere pendulis, nec nisi arte ad os et caeteras supernas partes sublatis ac pedibus non suis, sed crurum musculis ad ridiculum, ni miserandum incessum compositis, voce clangosa et strepera."

Graphicae huic morbi descriptioni mirifice respondet descriptio morbi colici Damnoniorum, quam seculo fere post exaravit HUXHAMUS, ut num idem sit morbus, dubitaverit nemo. Quod ut intelligatis, hanc eidem apponam.

» Exorsus est morbus ab angore ventriculi summo, cum dolore in epigastrio vehemente, pulsu debili et inaequali, sudore frigidiusculo: lingua interim muco obducta subviridi, aut fusco, halitus autem foetidissimus. Subsecutus est vomitus enormis, utplurimum bilis viridissimae, nonnumquam atrae, magna semper pituitae quam maxime acidae ac valde tenacis comitante copia: imo colluvies rejecta vomitu saepe adeo acris erat, ut gulam faucesque excoriando foret inde sanguinolenta ac dolorem inter deglutiendum excitaret. Hisce per diem unam alteramve persistentibus accessit alvus adstricta admodum nec catharticis δραστικωτάτοις, nec acerrimis clysteribus respondens: his quippe sine flatu aut stercore rejectis, illis vomitu.

Imminuta tunc paululum vomitione descendebat dolor, at umbilici regionem atrocissime torquebat, lumbos spinamque dorsi crudeliter, ita ut paroxysmo nephritico aegrum laborare crederes eoque magis cum et jam etiam urgeret urinae suppressio, at perpetua mingendi cupiditas: imo vexabat saepissime molesti cujusdam ponderis in perinaeo sensus, velut incumbentis calculi. Urina vero erat lixiviae instar, quae mucosa, rubra, non raro subviridia deponebat permagna quantitate. Abdomen plerumque durissimum et maxime tensum aegrotos, ne rumperetur scilicet anxios sollicitavit: erant e contra, quibus spasmo maxime contractus vix ullam sui formam reliquisset venter: hoc autem rarius. Saepe dolor fixus, vehemens, urens in dextro hypochondrio, ubi etiam et tumor et durities. In epigastrii regione magna saepe et molesta pulsatio. Quandocunque alvus vel proprio irritata onere, (quod raro admodum) vel medicamento fuit, durissima scybala ex viridi nigra, globosa, parva, ovium stercora referentia reddidit; post duas dein tresve dejectiones viridia, vel nigra, nonnumquam cruore mista, tenesmum excitantia permolestum: at alvus substitit protinus, quae post horas aliquot arte iterum irritata tales rursum globulos leves, durissimos dejiciebat.

Haec fuit prima morbi facies; at necdum desaeviit tragoedia, nec hic finis malorum: quamvis enim cessaverint paululum dira ventris tormina,

relicta vero cutis teneritudine summa, tactus fere impatientis, jam tum augebatur dolor per totam spinam, summos humeros adusque immaniter excrucians, inter omoplatas potissimum brevique inde brachia invadens juncturis praecipue defixus haerebat motumque destruebat manuum prorsus. — Nec femoribus, nec cruribus contigit sors multo melior, utpote quae torqueret cruciatus acerrimus, mediis quasi ossibus inhaerens, lue velut venerea affectis: rarissime autem artuum vel rubor, vel tumor ullus. Dum ab intestinis ad membra exitum sibi pararet morbida materia, pulsus vibrabat fortior atque febricitabant leviter aegroti. Nonnulli etiam hoc morbi statu delirabant, cujus constans fere indicium fuit urina aliquanto limpida; et (quod notatu dignum) si per totum morbi decursum urinam pallidam sine sedimento reddidissent, hos subito corripuit vel distentio nervorum, vel delirium, aut manuum paralysis, nunc cum, nunc sine dolore. Cum jam morbus occupaverat artus, sudor multus foetidus, acidum spirans, dolorem lenivit et si quis dolor ventris etiam permanserat, eo diffluente evanuit. — Aliquando cum sudore benigno plurimae eruperunt pustulae rubrae, prurientes ac saepe molestissime urentes eaeque per totum fere corpus; quo nihil auspicatius: nam his erumpentibus et dolor rheumaticus et colicus se mox subduxere."

Quis vestrum, perlecta utraque descriptione,

non eundem esse morbum agnoscet, quem simul indicant crises suppares, ab utroque auctore laudatae: nec dispar caussa: a vino austero, crudo, acido fructibusque crudis pariter immaturis repetenda.

Huic forma persimilis, origine dispar, quam saturninam colicam vocant, de qua jam monendi estis.

De colica saturnina patrum memoria scripserunt Ant. de Haen, Jo. Grashuis, Theod. Tronchin, Maxim. Stoll et nuper experientissimi in Francia medici Merat et Andral.

Ex more nostro secundum rationem temporum de horum scriptorum laboribus exponemus, ut simul quid singulis debeatur cognoscere, simul quo modo nobis creverit haec scientia, ipsi per vos intelligere possitis.

Ant. de Haen, tunc temporis medicus Haganus, Dissertationem de hac colica conscripsit suoque quondam condiscipulo Gerardo Swietenio dicavit utriusque laudans praeceptorem Boerhaavium, quem in lectionibus suis de morbis nervorum haec de hoc doloris genere dictantem audiverat: » Quandoque homines sani nullam caussam incusantes incidunt in dolorem intolerabilem circa umbilicum, qui omni remedio resistit; instar terebrae haeret ad intestina tenuia, subsequitur color pallidus, flatus, debilitas quaedam. Hi postquam binos ternosve paroxysmos passi sunt, dolore colico se dicunt laborare. Sed incipiunt perdere carnosum ha-

bitum ad musculos moventes humerum, plus ad brachium et ulnam, sed maxime musculorum, qui movent carpum, metacarpum, digitorum phalanges: ita ut ab humero ad usque ungues ossa tantum et tendines membranasque videas. Tandem morbus ille tendines alligat ad vaginas et omnes illae partes gracilescunt. Morbus est frequentissimus. Nihil sentierunt, nisi dolorem ad umbilicum, ubi ileon intestinum. Clysmata aliaque alvum stipatam nequiverunt movere. It malum reditque. Effectus semper est emaciatio dictarum partium. Si diu duravit, pedes et tibiae et femora pariter afficiuntur. Vocatur a medicis *colica pictonum*, quibus hominibus molestissimus observatus est. — Et paullo infra de caussis: quicunque hunc morbum bene observant, dicunt, in opulentissima urbe Amstelodami eum esse frequentissimum. Pictoribus eum oriri iisque, qui pigmenta de plumbo parant, qui fundendo plumbo operantur, maxime qui vetus plumbum purificant et utensile reddunt, unde pessimus fumus oritur; hos omnes eo morbo affici. Frequens est et iis, qui per plumbum in fornace figulinis vasis vitio incrustandis operam dant; iis quoque, qui opulenti redimunt oleosa, fortia, spissa vina rhenana, habentia quid dulcis, quod suspicor esse a plumbo."

Habebantur igitur Boerhaavio et prior et haec ejusdem originis metallicae. Dolor fixus plerumque ferocissimus prope umbilicum, inanis prorsus ap-

plicatio enematum, epithematum, cataplasmatum, remediorumque ore assumtorum, cum dolorum augmento, cum ventris introtractione, contra quam in aliis colicis observare contingit, cum podicis saepe clausura firmissima et introtractione, vomitus, febris major minorve hanc colicam, auctore HAENIO, denotant: diagnosin certiorem faciunt accedentes convulsiones et paralysis. Ventris introtractionem a contractis per spasmum intestinis repetit seque examinantem macilentissimi hominis ventrem, intestina tenuia dura, tensa, repleta, nec digiti minimi crassitiem aequantia deprehendisse, testatur; quae in vita augetur validissima musculorum abdominalium ad pellendam noxiam materiem contractione.

In Ratione Medendi more suo pluribus locis rem retractavit HAENIUS; tum diagnosin, tum therapeiam praecipue perfecit, aliorum etiam scriptis medicorum et perlectis et commemoratis: qui mos certe HAENII, ut a nobis prius laudatus, ita vobis commendandus est; quem si sequamini et vobis ipsi profuturi estis et vero scientiae medicae.

Ut a diagnosi ordiamur, eminentiam notavit duriusculam, mobilem tamen plerumque, sex septemve utplurimum lineas latam, prope carpum, in medio metacarpo eo praecise loco, ubi radialium externorum tendines capitibus ossium metacarpi inseruntur extensorque digitorum communis annulari ligamento emergit. Deinceps addidit, sibi videri,

esse degenerationem membranae extensorem hunc involventis sique immobilis est, motum turbare; raro, si mobilis. Quibusdam plane deesse. Nonnullis cito disparere; aliis per annos persistere. Illud non fieri absque periculo: quod exemplo probat: relapsus metum post se relinquere. Dari etiam colicas pictonum citra notabiles dolores, quos tamen amaurosis, aphonia, paralysis insequantur, idque bis a se observatum esse. De therapeia quae habet, tum exponam, postquam reliquorum auctorum observationes tradiderim.

Tronchinus Amstelodami artem faciens crebram nactus est occasionem morbum observandi curandique. » Si ineunte praxi (ita in suam commentationem praefatur) morbus mihi fuerit curatu difficilis, hunc fuisse lubens fateor ac diffiteri puderet. Primi titubantes gressus, pede vix firmiori praeeuntes magistri, artis medicae principum fatali tyroni silentium, ipsa morbi difficultas anxium me saepe fecerunt. Frequens erat morbus, rara medicina Amstelodami. Invitus per mortes experimenta feci, tandem sensim nata methodus facilior tutiorque fuit."

Haud supervacaneum videbitur, hujus quoque auctoris descriptionem adponere accuratam multisque locis aliorum emendantem. » Dolorem fere semper praeit ad minimum per aliquot horas, saepissime per aliquot dies ponderis sensus atque molestiae vel in regione epigastrica, vel in umbilica-

li, quandoque, sed rarius, in hypogastrica; nec hujus molesti ponderis sensus immunia sunt hypochondria, eo inprimis dextrum saepe afficitur, afficiuntur et lumbi omniaque viscera solito minus libera sentiuntur. Mens futuri mali quasi praescia tristior fit, nec tam facilis respiratio frangitur subinde suspiriis. Minus fulgent oculi, vultus ipse pallescit. Leves tunc oriuntur dolores in initio non continui, nec a molestiae sensu facile distinguendi. Appetitus fit minor, plerumque major sitis. Uti post nimium pastum nascitur et hic sensus repletionis molestae, sed quae non est expers doloris. Alvus fit sensim durior, urina parcior, fastidium majus, increscit nausea cum doloribus, qui mox continui fiunt. Ructibus praegressis nauseae supervenit vomitus, levans pro momento dolorem, sed qui mox recrudescens cum pari anxietate crudelior factus totum exagitat corpus, nec somno refici sinit. Abdomen tunc, inprimis vero umbilicus, adhaerens quasi vertebris, intro trahitur. Febricula fit cum pulsu contracto, jactatione corporis, anxietate majori, singultu, tenesmo, urinae suppressione, spasmo vesicae et ani, qui intus etiam sic retrahitur, ut ne flatus quidem emittat, clysteremve facile recipiat. Corpus emaciatur sensimque marcescit. Vox quae fit debilior, aspera, rauca, in aphoniam saepe perfectam desinit. Praeter colicos artuum urentes fiunt dolores, superiorum prius, inferiorum denique; leniores et

tunc sensimque fiunt ventris dolores. Hoc levamine deceptus aeger futuram quum sibi promittit salutem, voluntati minus obsequiosos persentit artus, qui intra breve tempus tandem paralytici fiunt. Nec unicus hic est miserandi morbi exitus, saepissime enim difficiliore facta respiratione, tinnitus aurium, tenebras oculis offundens nubecula, igniculive ante eos volitantes motus epilepticos miseris inopinantibus praenuntiant, omnibus externis internisque sensibus deletis, totum his convellitur corpus. Nec tamdiu durant in morbo comitiali vero convulsivi motus. Hos vidi, dictu mirum, per octodecim horas post colicos furores uno tenore durantes in viro patricio G. PISONIS pronepote, qui tunc tamen convaluit. Videram et ultra quadraginta horas continuas in consulari viro, qui obiit. Hicce octiduo ante obitum hydrophobus jacuit."

Jo. GRASHUIS, infelix morbi interpres, quem cum dysenteria comparavit et ex defectu muci explicare conatus est, non multum bonae frugis ad ipsum sive cognoscendum, sive curandum attulit: quapropter TRONCHINUS hunc cum HAENIO non aequo marte certasse, recte judicavit. Ex antiquioribus commemorandus praecipue STOLLIUS est. Is, qui hac colica laborarunt, ad unum omnes plumbata tractarunt aliumque nullum vidi hoc genere morbi vexatum et non dubito, inquit, hanc colicam esse specificam et sui generis; etsi enim pe-

culiares notas nullique alteri morbo communes non habeat, si eas singulas et seorsim spectemus, earundem tamen collectio ac complexus, si morbus non jam intra initia versetur, sed adoleverit, colicam saturninam ab omni alia evidenter discriminabit. Aegrotaturis venter adstringi incipit, qui antea liber fuit et facilis, cum ponderis in epigastrio sensu et borborygmis. Dolor dein abdomen ejusque diversas plagas invadit, varius, ardens, lancinans, et ut phrasi aegrotantium utar, ac si evulsa intestina contorquerentur, terebrans gravisque omni modo. Artus quoque dolere incipiunt, quasi ab acutissimo rheumate: brachia, femora, crura. Quibusdam lumbago est, aliis ischias ad usque malleolos decurrens. Aliis articuli digitorum, manuum, pedumque prae carnibus dolent atque aliis hae prae illis. Sunt quibus in exiguo spatio gravis ardor est, quasi a viva flamma. Loca dolentia manum ferunt etiam rudius contrectantem, nec inde augeri dolor solet, quorundam tamen praecordia attactum aversantur. Subinde res intra solam artuum dedolationem, aut sensum reptantium formicarum, aut quandam virium muscularium impotentiam subsistit. Ardor accedit thoracis et difficilis per vices spiritus. Quidam morbi accessum praesentiunt ex moerore animi insolito et praeter rationem sub ipsa initia infirmitatis temulenti fiunt, vertiginosi, stupidi, insomnes. Oculorum per vices et repente obtusa acies et vi-

gente jam morbo, amaurosis temporaria subito cessans subitoque iterum recurrens. Visus varia ratione depravatus. Aspectus quasi maniacorum atque alieni quid habens, attonitus, furiosus, minas cogitans, meditabundus, moerens. Animus quibusdam anxius, aliis turbulentus, impetuosus, nescius eodem diutius loco esse, aliud atque aliud appetens et impatienter. Linguae et faucium is habitus, qui biliosam alias notare febrim solet. Sensus rei per oesophagum reptantis, strangulatio et hystericus globus. Singultus, vomituritio, ructus amari, acidi, acido austeri, putridi, dulces. Vomitus crebri, biliosi, ingestorum faeculenti, laboriosissimi, difficillimi et subinde cum boatu potius, quam hominis clamore. Abdomen saepius molle, subinde durum, inaequale: raro introtractum umbilicum vidi, etsi in gravissima alias infirmitate. Dolorifica cutis in abdomine corrugatio: mammae vel unius, vel utriusque tumor et induratio variabilis et temporaria. Stupor unius subinde lateris: vocis abolitio, aut vox vix perceptibilis: pavores, terriculamenta, noctu praecipue: subito cum terrore evigilatio et repentina ex lecto exsilitio et fuga. Alvus plerisque nulla est et pluribus diebus, nec ullo clysterum genere provocanda. Subinde faex pauca, dura, caprilla prodit. Anus introtracta, intestino recto quasi fune constricto et clysterem aut non admittens omnino, aut admissum absque effectu explodens. Tenesmi dolen-

8*

tissimi, mucosi, cruenti. Quidam nihilominus dejecere et crebrius solito et copiosa et inde aliquid levaminis habere videbantur, prae iis, queis venter ex toto et diutius compressus mansit. Haemorrhoides. Urina crystallina, copiosissima, creberrima, parcissima; stillicidium, stranguria, dysuria, ischuria: ardor ad pubem, micturitio continua, inanis: mingenti lotium repente subsistit retracto pene, perexiguo facto ac ferme evanescente, pone radicem quasi injecta fascia constricto. Corrugatio et subita scroti relaxatio. Testiculorum amborum, unius rotatio dolorifica, tractio, retractio ventrem versus: compressio quasi manu facta. Convulsionum omne ferme genus in hoc morbo apparet, sed illud maxime, quod gravissimum est et universum incursat corpus, epilepsia nempe, quae nullo non tempore et non opinantes projicit, decedit, repetit. Quosdam apoplexia ferit prius convulsos: ea plerumque solvi solet: atque inter multos duo periere, ea non soluta, recenter ad nos venientes et nondum ullo remedio usi.

Mira pulsuum durities est, qualem non in alio morbo ullo unquam observavi. Arteriae filum ferreum valideque tensum referunt, quod aequabili motu et tardo vibranteque tangentem digitum ferit. Unicum vidi, qui hos arteriarum valentes ictus non habebat, sed e contrario molles, remittentes, intermittentes atque omni inaequalitatum genere inaequales. Repetita etiam phlebotomia du-

ras arterias ne hilum emollivit. Eductus sanguis nil vitii monstravit, nisi morbo jam longius provecto, ubi corium crassum exhibuit idque ideo fortasse, quod ictibus arteriarum is sanguis diutius fuerat subjectus. Haec pulsuum durities prae aliis quibuscunque symptomatibus diutissime persistit et eorum ultimum plerumque agmen claudit. Characterem hujus morbi deletum aegrove ab ejus recrudescentia satis prospectum non arbitrabar, nisi et pulsus observaram remissiores et quales esse in sanis oportet. Nihilominus quidam sanitatem recuperaverant constantem, etsi ea pulsuum peculiaris durities et vibratio indelebilis perstaret.

Tubercula in multis iisque inprimis, qui hac aegritudine saepius et gravius tentabantur, in dorso manuum oriuntur pone tendines digitorum, quibus etiam arctius plerumque cohaerent. Haec fabum, aut dimidiatam avellanam nucem aequant: dolent recenter nata et inter principia digito prementi cum dolore cedunt, sed suo mox elatere restituuntur citra vestigium pressionis. Tractu temporis nec loco moventur nec dolent et tendinem, cui assident, prohibent moveri. Subinde jam in morbi principio haec manuum tubercula nascuntur, quin propterea eorum ortus a ventre tormentum avertat, aut revocet, ac solvat. Quibusdam signari manus eo genere tuberculi dolentis coepit, priusquam ullum exstaret aliud imminentis mali signum, torminibus serius secutis. Fuere, queis

manuum dorsum dolentissimo tumore intumuit ferme totum, uti ab rheumate inflammatorio contingit.

Id autem in omnibus, quotquot hic decubuere, constanter experiebar, omnia hucusque enarrata symptomata, dolores potissimum rheumaticos adpetente vespera et noctu fuisse insigniores gravioresque et denuo sub auroram delinitos.

De paralysi saturnina haec observavi: plerisque nonnisi diutius protracto morbo aboletur artuum vel superiorum, vel inferiorum, vel omnium omnino facultas motrix, perstante tactus sensu. Resoluta membra dolor plerumque cruciat ardens, dilacerans, aut pungens: arteriarum in iisdem vibrantes, tardi, et validissimi ictus sunt, etsi diuturna artum resolutio teneat et carnes tenuentur ac evanescant. Plumbeum pondus articulos gravat, humeros, sed cubitos magis et carpos prae utrisque, qui curati omnium ultimo et tarde vigorem recipiunt, humeris primum emendatis, dein cubitis. Artuum superiorum frequentior paralysis est et in his manuum, ubi aut eae totae, aut unus alterve solum digitus resolvitur. Id mali in utroque subinde artu est, est etiam in alterutro. Rarius crurum impotentiam vidi eamque nunquam solam ac brachiis sanis. Ubi omnium artuum vis semel periit, ea citius redit infernis. Varia mali intensio est, cum subinde ex trunco brachia pendeant ferme emortua, marcidaque, nonnunquam

vero moveri queant, si aeger intensis omnibus nervis connitatur. Contingit, ut res intra motum solum subsistat atque artus non exsolvantur, utut ad motum ineptiores, graves, dedolati, confracti. Nec eodem in omnibus tempore accessit haec resolutio. Aliis siderari digitus, aut manus, aut brachium propemodum repente atque intra paucas horas coepit, quin ullum praesentiretur ullibi incommodum, aut ventris tormen: aliis nonnisi jam exantlato per dies aliquot intestinorum cruciatu, vel etiam serius artus emori, quin mitius idcirco a doloribus abdominis haberentur, quos nunquam in tanto aegrorum numero aut tuberculis judicari, aut artuum exsolutione vidi." Hactenus STOLLIUS; cujus si descriptionem cum praecedentium auctorum conferatis, videbitis morbum adcuratius semper cognitum, definitum, delineatum suisque characteribus ab alio quovis affini distinctum.

Nunc ab antiquioribus ad recentiores veniamus de morbo auctores et primo quidem ad doctae monographiae auctorem MERAT, qui jure suo distinguit inter colicam vegetabilem, qualis ea fuit, quam CITESIUS descripsit, et inter colicam metallicam, quae plerumque a plumbo est, subinde etiam a cupro aliove metallo: interque symptomata ei propria absentiam febris, absentis phlogoseos indicium numerat et calorem naturalem et vix turbatam circulationem, si levem excipias pulsuum anomaliam, nonnunquam animadversam. More Gallo-

rum certe laudando numerosis observationibus hujus colicae historiam illustravit. Prima series observationum (decem numero sunt; tam ad acutam quam ad chronicam formam pertinentes) nonnullas tradit symptomatum varietates, dolorum invasionem, pulsuum rationem, ventrem spectantes. Alios subito, alios lente dolores aggressi sunt; aliis pulsus vix mutatus, pluribus tardissimus, venter durus, retractus utplurimum, alio alioque loco dolebat: ad umbilicum, ad epigastrium, ad omnem abdominis regionem; vix tactum refugiebat, immo pressus fortiter minus vehementer dolebat. Neglecta vero aut male tractata sive in cachexiam, sive in paralysin transibat: illam marasmus, interdum hydrops ac febris lenta manifestant: haec vulgo tarde subrepit solosque fere artus superiores ferit unumque motum, raro sensum tollit: immo saepius rheumatismum, acutis artuum doloribus concitatis, mentitur.

Tumores, sive tubercula, quorum mentionem fecerant Haenius et Stollius, a se non observata fuisse, refert: simul tamen fatetur, morbum sibi videri saeviorem esse Viennae, quam Lutetiae Parisiorum inque Stollii historiam generalem animadvertit, eam ex quam plurimis, centenis forsitan, mutuatam esse, ut fallerentur, qui crederent, omnia illa phaenomena in unico casu colicae observari: quam animadversionem minus aequam judicabitis, si ad crebras Stollii admonitiones, suae

ipsi historiae adjectas, adtendatis. Altera series observationum comprehendit complicationes cum febribus, inflammationibusque: prior est cum febre nervosa, altera cum febre intermittente, tertia cum enteritide levi et (ut videtur) impura, erysipelacea; nam plura huic observationi desunt, scitu pernecessaria; quarta cum pleuroperipneumonia, forsitan etiam pericarditide rheumatica.

Haec de signis postquam notaverat auctor, caussarum interpretationem aggreditur, de quibus tum videbimus, quum de Andrallii quoque observationibus exposuerimus. Hae uti potissimum anatomen pathologicam spectant, ita docent, nullam fuisse laesionem intestinorum repertam, quae veneni potentiae adscribi posset: haec contra saepius fuisse integerrima: minimeque perpetuam aut constantem esse ipsorum contractionem, quandoque post mortem ab aliis medicis visam idque ante Andrallium jam notaverat Merat. Caeterum ille symptomata perstringens, negat pressione abdominis dolores semper minui: immo saepius increscere adfirmat, neque ventrem semper retractum esse: symptoma maxime perpetuum esse alvi constipationem (quae ex cupri veneno laxa esse consuevit) praeterea dolores artuum praecipue superiorum et torporem paralyticum ex communibus maxime signis esse, ut cum aucto sensu langueat motus: nec tamen aegris asphyxia extinctis ullum aut in medulla spinali, aut in nervo vago repertum fuisse

laesionis vestigium, neque etiam repertum fuisse post motus epilepticos, ab eadem caussa excitatos.

Ad caussarum interpretationem accedens monet monographiae auctor Merat, praedisponentes illas prorsus esse incognitas, neque intelligi, cur alii homines hanc colicam patiantur, alii ejus immunes sint, iisdem licet potentiis objecti. Rem jam miratus erat Stollius: quam corporis diathesin hoc venenum vel aversetur, vel amet exquirere se nondum potuisse scribens; vidisse sese per octodecim annos operam pigmentariis locasse, quos vis veneni intactos reliquit, novisse contra, qui intra non multos annos vigesies octies ex hoc morbo decubuit; quibus subjungit Merat, (contrariam sententiam professus erat Stollius) non robustos, sed debiles ex fortunatioribus esse. An quia prudentiores? Saltem munditiei curam magni faciendam esse, didici. An quia eorum ex numero erant, queis venter quotidie et saepius ac facile reddit, quos minus ab iisdem pati notaverat Stollius? Cur observante eodem, eique adsentiente Merat, et minus omnes ac mitius aestate, quam hyeme? An pulmones magis, quam intestina veneni atria, quae aliorum doctorum virorum sententia est? Quaenam caussae sunt colicae recidivae, quae saepius fiunt, brevi post sanationem? Num ob corporis infirmitatem, aut aegrotantium incuriam? Ad has quaestiones quam arduum sit in singulis respondere, is noverit, qui crebram fecerit aegrotantibus hisce medicinam.

Potentias nocentes quod attinet, non tantum pictoribus et operariis, qui plumbum tractant, verum iis etiam, qui vel vino, vel aqua utuntur, vel medicamentis eo veneno praeditis, haec mala eveniunt. Hoc modo vina acria, austera edulcorari magno ea bibentibus damno experimentis docuit MERAT; veneficium autem detegi aqua hydrosulphurata. Nec minus infelices, ita TRONCHINUS, qui aquam plumbo divitem bibunt. Plumbeis aedes tectae laminis, ubi pluvialis sola bibitur, in cisternis collecta, vel in plumbeis servata vasis, quod pessimum, frequentiorem multo facit morbum et haec est ratio, quare insolitus olim colicus dolor grassetur nunc Amstelodami. Tegulis antea tectae hodie plumbo teguntur aedes, superne olim declives, nunc planae, volitantia sub finem autumni folia decidua, viridarium enim credideritis urbem, ventis in tecta feruntur, macerata ibi aqua stagnante, hanc inficiunt acore, quo solutum plumbum in cerussam abit, ad cisternam dein rapitur imbre, sic sensim inficitur aqua. Nec mirum, si in aliis locis, ubi deficit plumbum arboresque desunt, minus frequentes sint colici dolores. Hinc intelligitur, quare si cadentibus foliis tenues nullaeve sint aurae, si caute ligno tegatur plumbum, salubrior aqua sit."

Rem ex acido carbonico, quod in aëre est atmosphaerico explicare conatur MERAT; fatetur tamen, illud ut fiat, plumbum debere esse oxyda-

tum, quod ex ipsius opinione per aquam fit, aut aërem decompositum.

Ex medicamentis etiam esse morbum, exemplis ostendit Tronchinus, cum aliis, tum hocce. » Juvenem vidi gonorrhoea laborantem, qui prae pudore adierat agyrtam ac per XXI. dies duos quotidie e saccharo saturni sumpserat pulvisculos; post adstrictam alvum in colicos dolores incidit tam atroces, ut convulsus saepius, tandem omnibus membris fuerit resolutus."

Caeterum neque in urinis, neque in excrementis alvinis plumbum detegere potuit laudatus saepius Merat.

Idem prognosin satis faustam esse judicat, nisi morbus sit compositus, aut male curatus. Minus tamen fausta erit morbi chronici, aut recidivi, aut convulsionibus, epilepsia, paralysi stipati, aut accedente hydrope, cachexia, febricula lenta hectica.

Sponte sanatum fuisse, tum aëre salubriore, tum alvo biliosa ferunt: quae tamen sanationes spontaneae vegetabilem magis, quam metallicam speciem spectare videntur. Quae artis praesidio fit curatio, ab aliis aliter traditur. Emetica, purgantia, sulphureta, ab aliis alia praedicata sunt. Omnium celeberrima ea curatio est, qua in Hospitio Charitatis medici Parisienses utuntur. Est autem ejusmodi, ut alternis constet evacuantibus, opiatis, sudoriferis. Primo die injicitur enema purgans ex sennae foliis in aqua coctis c. sulphat.

sod. vin. emet. et propinatur mixtura cathartica pariter ex cassiae solutione cum sal. Ebsham. emetico (stibiato?) vespere enema pictorum anodynum, ex oleo nucum et vino rubro idque hora quinta inmittitur; hora octava vero opiatum aegris praebetur. Altero die potio emetica et post vomitum decoctum lignorum: vespertina vero quinta et octava eadem quae pridie adhibentur. Tertio die ptisana sudorifera laxans, additis scil. sennae foliis. Quinto purgans pictorum ex sennae infus. sale Glaub. jalapp. pulv. Quinto ptisana sudorifera laxans. Sexto purgans pictorum et reliqua horum dierum parte (excepto quinto) ptisana sudorifera simplex: vespertino vero tempore tum enema anodynum, tum opiatum praescribuntur, alternisque diebus tertio nimirum et quinto praeter haec enema purgans pictorum. Ubi vomitoriis illis et purgantibus rariori exemplo nulla cietur evacuatio, alii bolis utuntur purgantibus pictorum ex drastico remediorum genere, alii contra lenioribus, oleosis. Cernitis methodum esse valdequam compositam: quam si adcurate perscriptam cognoscere aveatis, formulas invenietis singulas libr. III. c. II. laud. saepius monographiae Meratianae. Hanc methodum polypharmaciae, empirismi nomine culpatam, prodesse irritando canalem cibarium et prodesse certo ac cito contendit Merat rerumque testimoniis probat. Primus aeger prima, secundus altera, tertius et quartus tertia septimana sanati sunt. Me-

rato adsentitur Andrallius, parem expertus hujus methodi compositae efficacitatem et promptam illius beneficio dolorum sanationem: dum per methodum antiphlogisticam demulcentem morbum protractum vidit, aut saltem tarde demum subactum: quem etiam sponte tolli subjungit, caussis ejus sublatis.

In tanta remediorum omnis generis multitudine ac turba quid potissimum juvet in ea, quam laudant, Parisienses medici curandi methodo, difficile dictu est; nam omnia pariter juvare, aut tanta medicaminum farragine opus esse, quis credet. Quapropter aliorum etiam experientiam audiamus, ut quaenam his maxime profuerint remedia, cognoscamus. Andrallio, profuit ol. croton. tiglii; quod ut drasticum est, ita haec potissimum proficua putaretis. Sed ne nimis cito concludamus. Nam Haenius et Stollius ab opio ante alia salutem impetravere ejusque usum praestantem inque hac colica saepissime unicum laudant. An igitur et drastica et opiata pari genere laudis cumulanda? Lente festinemus o juvenes optimi! ipsosque audiamus Haenium et Stollium suam exponentes medendi rationem.

Et Haenius quidem quae per emetica et cathartica fiunt, morbi sanationes neque tutas, neque certas aut constantes esse, contendit.

» Cernimus quidem, ita disputat, venena vinci vitamque servari emeticis, purgantibus, immutan-

tibus, diaphoreticis; at quotiesne vera nos non lateat veneni natura sedesque? Quotiesne incassum adhibitis cunctis pereat homo? Catholica interim methodus utendi aqua calida, lacte multo, aqua mellita oleoque copiosissimis, omni modo adplicatis; haec, inquam, et noto et ignoto veneno ex aequo prodest." Opium porro his addere jubet, tanquam remedium princeps; » Nervis graviter affectis oleosa quidem et involventia prohibent, ne ultra crispentur illi irritenturque; sed miram affectionem non demunt, quae jam altius secundum nervum penetraverit. Opium ipsam nervi conditionem mutat sensilitatemque demit."

Stollius vero: » in omni colica saturnina, inquit, duo potissimum respexi: morbum ipsum atque ejusdem peculiaria effecta. Quippe quos vomitus vexabat, facilius celeriusque sanari observavi: facilius etiam eosdem, queis venter fluxit; difficillime vero qui nec alvo, nec ore quidquam reddiderunt, etsi hi levius fortasse multo doluerant et illi gravius.

Qui vomuerant ob morbi vim biliosissima et plurima semper vomuere, qualia non facile quisquam in biliosissima febre et biliosissima tempestate, emetico licet propinato. Sed et iis, qui absque vomitu ex colica saturnina decubuere, lingua et sapor assumtorum supra modum biliosa fuere. Biliformi igitur saburra simul laborare omnes illos, quos ex plumbo aegrotare conspexeram, sufficien-

ter constabat. Hinc duo mihi agenda rebar, videlicet, ut stimulum enervem, secretiones gastricas nimium quantum sollicitantem utque quod erat hucusque jam collectum et ob copiam nimiam vitiosum, evacuem. Quodsi alterutrum tantum perficerem, parum me facere arbitrabar. Quid enim emesis concitata, aut potentissimis pharmacis sollicitata alvus prodesset, cum rejectis licet humoribus copiosis alienisque, perstet antiqua ex plumbo irritatio et nova accedat ab ipso remedio evacuante. Haec methodus nonnisi in levioribus colicis subinde mihi satisfecit, ubi stimulis saturninis potius sponte quieverat, repurgatis ventriculo et intestinis. At saepissime nil effeci. Symptomata augebantur ab emeticis et purgantium quorumcunque vires alvus pertinax elusit. Invitus ab ea methodo, quam alibi tam efficacem in ea colica legeram et nonnisi multoties delusus secessi. Invitus opium arripui, utut ab Haenio depraedicatum (*), tum quod credideram pertinacissimam alvum opio magis iri cohibitum, tum etiam, quod biliosis, quales omnes saturnini fuere, id genus remedii nullatenus conducere posse existimabam.

Ejulatu cujusdam aegri commotus, cui a sep-

(*) Scil. in Rat. Med. in qua hunc de therapeia locum ita perfecit, ut summam docuerit opii vim in morbo ipso levando et fluidi electrici usum praedicaverit in relicta ab eo paralysi.

tem jam diebus alvus nulla ratione provocari poterat, quive inter immania tormina per vices vomuit, opium dedi: unde mox sponte solvi venter coepit et multa aliena reddere doloresque et vomitus silere. Opio posthac liberalius usus sum, quod aut ex oleo bibendum dedi aut ex infuso flor. chamaem. Inde felicissimas curationes celeresque feci et confirmatas easque numerosas. Nihilominus in quibusdam ea symptomata consequebantur, quae non a veneno jam proficisci, sed a saburra primarum viarum existimabam, quam mirifice increvisse a multo ingesto oleo et emollientibus decoctis ac vetusta intestinorum faece conspexi. Ex eo tempore utramque methodum conjunxi, evacuantem videlicet et narcoticam. Ubi nullam morbus ipse evacuationem fecerat, nec ullum urgentius symptoma celerem opem poposcerat, curam a solvente salino mannato remedio exorsus sum alvumque movi, aut etiam emesin, anni praecipue constitutione biliosa. Largam dein opii dosin ex chamomilla hauriendam propinavi, oleo neglecto. Sic aut omni altero die eccoproticum dedi atque anodynum, aut utrumque quotidie, eo modo, ut eodem die nunc opium sumeretur, nunc blandum evacuans. Haec ratio fortunatissime cessit iisque incommodis omnino caruit, quibus singulae methodi, si ea solae adhibebantur, subjacebant.

Quos violenta et frequens vomitio exercuit, evacuantibus non sum aggressus, sed opio: neque ii

hoc genere remediorum habebant opus, queis alvus facilis erat, vel etiam fluebat, quod in paucissimis observavi.

Doses opii largas hic morbus exegit et frequenter repetitas et diu. Plerumque intra 24 horas sequentem mixturam absumebant, per plures plerumque dies continuatam. ℞ Aq. fl. chamom. unc. vj. extr. fl. chamom. dr. iʒ. syr. fl. chamom. unc. iʒ. opii puri et camph. āā gr. x. Sumat omni quarta hora sextam totius partem, donec omnia intra viginti quatuor horas fuerint absumta. Quidam in violentissimo vomitu saturnino una nocte grana tredecim opii et camphorae cum emolumento sumsit. Camphoram serius addidi non omnino necessariam, quippe et solum opium perbelle hunc morbum sanat et camphora nunquam, etsi eandem mitigare sit visa.

Opium neutiquam morbum palliat, sed cum perseverantia sanat. At dignas tanto malo oportet doses dare et diuturnas. Mirabar multoties, alvum nulla alia ratione reserandam, praemisso largo opio aut sponte respondisse, aut enemati auscultasse, licet antea frequenter et inutiliter injecto; aut tandem miti purgante fuisse provocatam.

In his aegris opium videbatur incommodis illis caruisse, quae ejus usum alias atque aliis in morbis comitantur, temulentiam, ajo, carebariam, insomnia, pavores, sudatiunculas pruriginosas aliaque multa: sensuum hebetudinem sustulit, lan-

guorem artubus excussit et mentem alacrem promptamque reddidit ac caput leve. Opium non seposui, etsi aeger ab omni molestia plane vacaret. Requirebam praeter hanc a doloribus immunitatem etiam pulsuum antea vibrantium mollitiem et experientia edocebar, nondum omnem veneni hujus characterem deletum esse, nisi pulsus emollirentur. Arteriarum duritiem phlebotomia non emendavit etsi larga et repetita.

In gravissima colica saturnina vomitibus crebris stipata et imminente delirio, quin jam praesente terna et profusa venaesectio nihil profuit: opium illico mentem restituit. Quidam leviorem ex plumbo colicam experiebatur sine vomitu et alvo clausa. Cura non praemissa evacuatione ab opio coepta est. Mox aeger soporosus fieri, leviterque subinde convelli et modice desipere per intervalla. Datum emeto-catharticum temulentiam excussit hominemque sibi reddidit. Evacuantibus omnes indiguere, quoscunque tormina sicca excruciarunt, alvo vid. conclusa et absque vomitibus spontaneis.

Id genus remediorum saturninos abdominis cruciatus adeo non cicuravit, ut eosdem plerumque intenderit. Idcirco cavimus, ne citra multam necessitatem evacuantia resumeremus, aut eorundem usum protraheremus diutius. Id etiam nobis auspicato evenerat, si post finitam actionem pharmaci non multum temporis labi siveramus, quin justa mox opii dosi consopiremus et novas hasce

ab ipso remedio inductas turbas et veteres a plumbo, priusquam colligi denuo humores gastrici copiosius, quam par est, possint. Purgans aut emeticum citra saburram et convalescenti datum faciles relapsus facit. A solo enemate eccroprotico recrudescere morbum multoties vidi.

Difficillimum erat dijudicare, anne inflammatio una adsit aut solus excruciet saturnus. Certe dirissimos dolores vidi aegrosque per lectulum prae eorum saevitie volutatos, etsi nulla in abdomine inflammatio adfuerit, quemadmodum a posteriori, a methodo vid. medendi argutabar, solis utpote narcoticis, spirituosis et carminantibus usus. Verumtamen lethalis in alio casu haec colica fuit gravisque in abdomine disjecti cadaveris inflammatio reperta, etsi aeger obtusius aut vix doleret et aegritudinem facile et erectus ferret.

Infida salutis praedictio dubiaque fuit; nonnunquam enim non valdopere aegrotare visos epilepsia corripuit, atque etiam necuit in apoplexiam conversa. Quosdam etiam convalescere incipientes foedum id malum repente sustulit.

Quas in sanando hoc morbo leges secutus sim, exponam. Temporibus biliosis curam adhibui compositam: antibiliosam et narcoticam. Tempestate vero inflammatoria cura antiphlogistica fuit, subjuncto serius narcotico. Subinde et antibiliosa et antiphlogistica et narcotica eodem in aegro in usu venere, prout varia mali complicatio occursabat."

Integrum Stollii de curatione locum adposui quoniam is auctor est, quem in cognoscendo curandoque hoc morbo (vidi autem curavique saepius in urbe natali artem faciens) expertus sum veracissimum. Est enim naturae expressa imago atque ita perscripta medicatio, ut artis medicae principem agnoscas facile. Quod autem morbum viderit longe saeviorem, quam Parisienses, manifestum est: neque ego semper tam levem vidi, qui horum methodo auscultasset. Ex quibus efficitur, remedium palmarium in domando hoc malo esse *opium* idque magna dosi porrectum, non neglectis tamen, quantum quidem opus fuerit, evacuantibus remediis.

Ad sanandam paralysin ex hac colica superstitem eadem, quae in paralysi universe, adhibent remedia, nec tamen meliori fortuna. Strychninam inprimis caute adhibendam esse, suadent observationes prolatae ab Andrallio.

Quaenam medendi methodus conveniat colicae pictonum, sive potius Pictaviensi, quam vegetabilem vocant, ut sciamus, adeundi erunt, qui eam observarunt, scriptores medici et primo quidem Citesius. Is, ex suae aetatis more, tum bilem, tum sanguinem evacuando morbum aggressus est; nec tamen ea negligenda putat, quae solatium aegris adferre possunt: enemata, fotus, semicupia mollientia, relaxantia, etiam ipsius aquae fluvialis balneum. Quod, ut mox subjungit, mirum fortasse quibusdam videbi-

tur. Mirabuntur magis, ita pergit, si sciant nos etiam media hyeme, tempore tamen pluvio, aegros linteis inclusos fluvio immergere coactos, plerosque sanitati restituisse, cujus rei testes omnes cives habemus. In quem locum notandum, alios etiam in colica biliosa alvo pertinaciter stricta fomentis frigidis ventri impositis alvum solvisse, cujus medicinae ipse salubritatem cognovi. Praeter haec, narcoticis etiam papaverinis, opiatis usus est Citesius. Denique sedatis doloribus lac asininum aut caprillum in plures dies praescripsit, praecipue vero fontes medicatos: exque iis Rupipozaeos, urbi suae proximos. De quibus: o miram Dei providentiam! exclamat, juxta venenum nasci voluit alexipharmacum. Hactenus e longinquis Nivernensis agri fontibus aut Pyrenaeis scaturiginibus doloris nostri popularis remedium petivimus et o parum cauti! proximos, non minus salubres, praesentia mali nostri remedia nescivimus!

Huxhamus medendi methodum morbi colici Damnaniorum hunc in modum describit: » quod ad sanguinis missionem attinet utcunque ea necessaria sit in alia colica, ne scil. gravis inflammatio viscerum accederet, in hac tamen adeo nihil prodest, ut etiam plerumque noceat. Quodsi forte venaesectio propter sanguinis nempe multitudinem est praecipienda, debet id fieri incipiente morbo et priusquam narcotica administrantur: nam non in hoc solum, sed et in omni fere morbo perpe-

tuum est, quod aegri facilius longe missionem sanguinis ferunt ante, quam post opii usum.

Quamvis venaesectio huic morbo rarissime conveniebat, medicina tamen vomitoria fuit semper utilis, in principio utique pernecessaria. Imprimis itaque hoc morbo laboranti praescripsimus: ℞ Rad. ipecac. ℈j. vel ℈jβ. sal. absynth. ℈β. coq. ex aq. font ℥iv. ad ℥ij. dein colatur decoctum, cui adde aq. flor. chamom. comp. syr. e spin. Cerv. āā ℥β. m. f. potio emetica. Vomitus hoc modo provocandus est alternis diebus, vel ad quartam nonnunquam vicem. Cum jam vomitus conquieverit, quod exhibitis paregoricis cito efficitur, danda sunt protinus medicamenta per alvum purgantia: iisque rectissime addenda sunt anodyna, ut dolor nempe reddatur tolerabilis, ut intestinorum relaxatio deinde sequatur, atque ut eorum motus peristalticus fiat constans et regularis, nec interruptus, nec perversus. At si ne sic quidem alvus respondet, totum abdomen foveri jubeo fomento emolliente idque potissimum, ubi venter tensus est admodum et durus, vel spasmo maxime contractus. At effectus longe feliciores expectandi sunt, si aeger in semicupium demittatur ex iisdem paratum. Etiam oleosum et emollientem clysterem injici praecipio, quo et intestina reddantur lubrica et stercora molliora. Siquis alius morbus, hic profecto frequentem catharsin alvumque diu solutam requirit: medicamenta ergo leniter purgantia per dies aliquot con-

tinuos exhibenda sunt. Interea tamen anodyna quaedam liberali manu porrigenda sunt; neque enim aliter saevissimos compescere dolores, neque iisdem occurrere potes, recursuris alioquin promptissime, nisi repetita dosi lacrymae papaveris tormenta reprimas. — Quod tamen ad opii dosin attinet, nihil certi statui potest, cum ipsissima dosis alterum soporet maxime, alteri det contra dulce furere.

Longam hanc et frequentem catharsin, utut nova videatur, necessariam esse comprobavit experientia: alvus enim aliter mox fieret adstricta valde et gravissima tormina certo certius succederent ob acres scilicet humores in intestina perpetuo influentes.

Non solum ad hunc morbum profligandum primas vias perpurgare necesse est, sed etiam diluentia propinanda sunt abunde: per quae cum sanguis dilutus sit, omni ope evocandus est sudor. Nil vero ad hoc idoneum magis expertus sum, quam camphoram ac divinum illud miserorum solamen, laudanum. Post sudationem aqua quaedam ferriginea diu potanda, nec interim omittenda, quae et imbecillum stomachum juvant et viscera confirmant. Porro ad crudelissimos rheumatismi cruciatus eosque diu permanentes inter scapulas praecipue, nihil magis prodest, quam vesicatoria superimposita, quae ad paralysin etiam praecavendam eamque, si jam facta fuerit, profligandam maxi-

me faciunt. Cum dolores colici et rheumatici cessaverint paululum, tum demum uti cibo pleniore oportet. Porro ad crasin sanguinis restituendam et confirmanda viscera, chalybeata quaedam stomachica maxime idonea sunt. Ultimum in hoc morbo auxilium equitatio est: neque enim ulla res viscera magis et intestina confirmat, neque in hoc solum sed et in omni fere morbo chronico prodest. Profecto quos vix operosa medicina servavit, sola utique equitatio restituit penitus: cum igitur equo insidere valet aegrotus, eo gaudeat quotidie viresque acquirat eundo."

Quis vestrum hanc Huxhamianam curam cum Parisiensium conferens cumque Stolliana, negabit, in tanta medicaminum discrepantia magnam esse medicationis universae atque consiliorum medendi in his doloribus colicis similitudinem? Nimirum eo nomine conveniunt omnes, ut methodus evacuans cum sedante variis modis componatur, sive purgantibus (quorsum etiam, quae supra purgant, vomitoria revoco) atque anodynis alternis vicibus propinando, sive utraque et opiata et cathartica copulando: eo tamen nomine dissentiunt, quod aliorum in evacuantem, aliorum in sedantem magis inclinet animus: prouti aliam aut speciem morbi, aut gradum alium curandum habuerint. Adfert hercle! ejusmodi comparatio eam tironibus medicis utilitatem maximam, ut veterano-

rum proficiant experientia: qua duce non multum in arte a recta via aberrabunt.

DE ISCHIADE NERVOSA COTUNNII.

Cotunnii nomine inscribitur haec neuralgia, quoniam hic primus adcurate a reliquis coxarum malis secrevit ejusque historiam non tantum, sed interpretationem etiam huicque respondentem curandi methodum tradidit.

In praefatione ad Gerardum Swietenium (malebant olim docti doctis, quam indocto vulgo inventa sua commendare) dolet suorum temporum conditionem, qua medici modo totam anatomen spernunt, modo subtilitatis vanae culpa accusant, unde verendum est, ne adolescentium animos, suapte natura laborem abhorrentes, ab ea alienent nascentiaque reipublicae praesidia damno perdant irreparabili: quapropter ipsum (Swietenium scil.) memoratum habeant, optat, medicum sapientissimum, in quo cernant illustre exemplar summae artis peritiae, profectae inprimis ab eximia notitia corporis humani. Et sane siquis alius morbus, hic est, qui doceat, anatomes studium quantum adferat illud sedulo colentibus ad cognoscendos medendosque morbos utilitatem. Quod ut ipsi intelliga-

tis, lubet viri perillustris commentarium vobiscum perpendere et interpretari.

Sunt, COTUNNIO interprete, nervosae ischiadis species duae. Altera fixum dolorem habet in coxa, praecipue post majorem femoris trochanterem, qui sursum ad os sacrum, deorsum, per exterius femoris latus ad poplitem usque vim suam extendit: raro hic autem in poplite dolor desinit, sed fere semper a poplite per capitis fibulae exteriora declinans in priorem descendit cruris partem, quam secundum exterius latus spinae tibiae anterioris percurrens, ante malleolum exteriorem in dorsum pedis tandem desinit. Altera vero species fixum dolorem in inguine ostendit, qui per interiorem femoris ac surae partem propagatur. Priorem, quod posticas insideat coxae partes totaque fundetur in ischiadici nervi affectione, *ischiadem nervosam posticam* adpellavit: alteram, quod coxae priora possideat nervique cruralis passione generetur, *nervosam ischiadem anticam* nominavit.

Ischias nervosa postica aut continuo occurrit, aut intermittens: aliquando enim dies noctesque ischiadicus dolor sine mora discruciat; saepissime vero inducias dat statisque temporibus revertitur et saevit. Utrique id omnino constans est, ut vespertinis in horis dolor exacerbetur: ipsaque ischias intermittens accessus suos eo tempore sortiri solet. His autem in accessibus tanta partis affectae fit convulsio, ut saepe crampi sensu vexentur aegro-

ti, lectum fugiant, cujus noceat calor liberoque in aëre versentur. Fere autem in initiis continua haec ischias semper est fitque sensim, quasi fatiscat, intermittens. Quae intermittens tamen ischias saepe omnium saevissima esse solet: ut ad vires colligendas inducias sumere videatur. Cum autem a continua plurimos viderit in ischiadem nervosam intermittentem transivisse, neminem contra vidisse sese in continuam ischiadem ab intermittente relapsum, testatur. Haec tamen utcumque procedant, si diutine obtineat, transit haec ischias in partis affectae semiparalysin: cui solet individua comes accedere et macies non levis et insuperabilis claudicatio. Paralysin perfectam, in tot exemplis, ab hac ischiade natam vidit numquam.

His omnibus characteribus diligenter observatis nervosam ischiadem posticam in ischiadici nervi affectione consistere, perhibet idque, qui non agnoscat, fabricae corporis humani intelligentem medicum fore neminem. Neque positione tantum tractuque doloris, sed variis affectibus etiam inde pendentibus idem demonstrari: claudicatione, semiparalysi, macie. Nam in eo nervo dolor est, in eo caussa claudicationis residet, ab ejus passione affectae partis semiparalysis et tabes.

Caussam doloris positam esse opinatur in humore acri, nervum pungente et irritante. Nascitur autem hicce humor ex vapore, ut alias corporis

caveas, ita vaginas nervorum quoque replente, cum mutato, tum redundante: is acrior factus nervum irritabit; uberior vero opprimet. A priori caussa dolebit, a posteriori torpebit, ut dolorem sequatur torpor paralyticus, propter neurilematis hydropem, quo medulla oppressa nervus tandem fit atrophicus. Theoriam probare videntur visa in cadavere: praesertim vero curationes: decubitum scil. uberis irritantisve materiae, factum in vaginas ischiadici nervi, ischiadem posticam efficere. Habet autem morbus veluti tempora tria: habet principia saepe conjuncta inflammationi: habitum hydropicum in decursu; transitum prostremo in semiparalysin. Initio mire semper profuit sanguinis missio, quae levavit semper morbum, quandoque etiam extinxit: maxime quibus consueti fluxus haemorrhoidum, uterive suppressi fecerant ischiadem: hirudinibus ano admotis, aut cucurbitilis femori, aut vel secta in pede vena. Vidit semel natis repentino vagis in abdomine doloribus, spontaneo naturae molimine per diem unum et alterum apertas haemorrhoides earumque fluxu per tres dies procedente, ischiadicum dolorem integre evanuisse: vidit saepe haemorrhoidum uterive imminente fluxu ischiadicos nervos indoluisse, exacto fluxu a dolore liberatos. Ex pede ubi ducitur, affecti ex lateris pede ducatur. Remedii salubritatem ostendat exemplum hocce. » Vir quadragenarius pondus ingens elevaturus corripitur dolore in si-

nistra sede ossis sacri. Dolor in dies secundum ischiadicum nervum paulatim descendens nervosam perfecit ischiadem posticam. Crus aeger extendere non poterat et ab hora diei vicesima secunda multam in noctem miserrime torquebatur. Venit ad nos fere post mensem. Sanguinem jubemus emitti ab illo ischiadicae ramo, qui ante malleolum exteriorem affecti lateris excurrebat, ad uncias paene duodecim: qua sanguinis missione peracta, sensim dolor intra binos dies evanuit; vix parvulo ejus, sed innoxio sensu ad os sacrum relicto."

Si sanguinis missione, etiam si tentare libuerit, iterata, morbus omnino non evanuit, duo sunt auxilia efficaciter usurpanda: alvi valens eductio et partis affectae frictiones, subinde emeticum, quo menstruam ischiadem brevi profligatam vidit Cotunnius. Emetico si locus non est, alvus concitanda est et quidem clystere diluente ex malvae decocto et melle aut mannae pauxillo. Clysteris injectionem antecedere jubet exacerbationis tempus horae spatio: alias sub ipsa accessione institutam iteratamque utilem vidit. At clysteres acres, qui stimulum inferendo convocandoque ad intestina humores prosunt, quoniam semper viderat pulsum reddere frequentiorem aegrique calorem facere jactationemque majorem, matutinis in horis solebat imperare. Crediderat enim vespere injectos ischiadem nocturnam potuisse exacerbare. Purgantibus

non utebatur, raro proficuis, saepe contra incremento doloris inservientibus.

Saepe tamen haec auxilia minuunt morbum, non omnino delent: idque maxime fit, cum coepit ischias veterascere. Tum excitanda vis absorbentium vasorum et quodammodo juvanda est; quod perficiunt egregie frictiones lenes nuda ministri manu secundum doloris tractum. Sedem perfricandam prius ubertim oleo olivarum frigido perfundi jubebat. Mane singulo per horae quadrantem, sed vicibus intermissis, frictio instituenda, qua saepe vidit dolores sensim integre evanuisse. Quarum virtuti aliquid fere simile praestare videntur tria auxilia, quorum ad ischiadem apud veteres recentesque medicos celebris est memoria: vectura, decantatio, electrisatio. Dum haec ministrantur auxilia, casus non rari sunt, in quibus vehementia doloris sit interim enervanda. Saepe enim noctis quies, machinae necessaria, ab magnam doloris acerbitatem aufertur. Unicum ad hunc finem atque praestans auxilium est in opio: cujus granulum sub vesperam deglutitum ischiadicos saevissimos dolores vidit insigniter compescuisse. Quando autem ischiadicus adsueverit opio, ejus ut vim amplius non persentiscat, non tam augenda dosis ejus est, quam potius solvendum opii pauxillum in lactis aqua diluti selibra et postquam elota fuerint communibus clysteribus intestina, per clysterem injicienda. Habet autem opium per ani vias

inmissum constantiorem utilitatem, forte quia inexperta humorum intestinalium miscela purius sanguinem et vigorosius intrat. Opiata usum obtinent praecipuum ea in ischiade, quae venereis orta caussis, communibus remediis parum obsequens est. Tunc autem praestans semper in hydrargyro fuit curationis fundamentum, superpoto decocto saturo ligni guajaci.

Quando accidit, ut omnibus auxiliis ischias renuat, aut neglecta veteraverit, jam in eo stadio pervenit, in quo caussam habet completum hydropa vaginarum ischiadici nervi: quo facto vesicantia utilia fore suspicatus est, humoris eliciendi consilio, ad fibulae caput, ad imam tibiam, adque dorsum pedis: quibus locis nervus musculorum accubitu privatur ac tegumentis unice opertus est. Spem fecerat, quae in aliarum partium hydrope, abdominis v. c. utiliter fit, loci hydropici perforatio.

Nervi vero vaginam perforare minime tutum foret, propter metum filamenta nervea vulnerandi. Praeterea lentus humor est, qui vaginas infercit, ut ad sedem apertam vocandus ultro, atque omnino veluti attrahendus esset. Quae saepius meditata ei in animum duxerunt, vaginarum apertionem non feriente instrumento procurare, sed caustico potius vesicante. Spem firmabant aliorum medicorum observationes; Sculteti praesertim, qui quemadmodum proposuerat Adrianus Spigelius,

fonticuli in hac sede excitati beneficio non a praesenti modo ischiade curatus est, sed per longam annorum seriem ejus immunis exstitit. Nihil igitur fuit reliqui, cur ulterius dubitaret spem conceptam repetere experimentis. Itaque tentavit primum quid vesicans efficeret adplicatum capiti fibulae, sic ut totam ejus loci subcutaneam nervi partem comprehenderet. Adplicari ergo primum in homine quadragenario, quatuor jam menses et amplius ischiade nervosa laborante fibulae capiti vesicans imperavit sequenti ratione. Pastam vesicantis communi methodo paratam in formam planam, sex longam transversos digitos, quatuor latam extendi jussit. Haec transversim capiti fibulae adplicata est, sic ut medium emplastri totum fibulae caput occuparet, susque deque superesset, sed maxime deorsum: hinc vero et illinc extrema longitudinis emplastri, alterum ad poplitem adscenderet, alterum descenderet ad tibiam. Fascia vesicans firmatum est. Post quatuor fere horas ardoris sensus dolentissimus coepit in vesicantis sede persentiri, cujus opera coxarius dolor visus est hebetatus. Post horas quatuordecim amplissimam vesicam emplastrum excitaverat eoque ablato, vesica incisa est: effudit flavissimi seri uncias pene quatuor. Ulcus recenti butyro consueta methodo coepit mederi: novem manavit dies. Pulcherrimum fuit, a primo jam die, quo excitatae vesicae serum emissum est, potuisse aegrum cruci melius

insistere noctemque sequentem duxisse commodiorem: cumque lecto commissus curationem perficeret, tertium post diem professus est, se dolorem non amplius ab ossis sacri et magni trochanteris regione sentire, sed animadvertere, supernas sedes doloris originem reliquisse et sensim versus ulcus vesicantis descendere. Septimo demum die in vesicantis ulcere dolor constitit, femore penitus liberato. Nono autem die et qui a fibula erat ad dorsum pedis dolor fere evanuerat, quo tempore per se ulcus solidatum est. Ab eo tempore constanter immunis a pristino ischiadis dolore aeger fuit.

Non semper tamen unico vesicante dolor abactus est: erant frequentes casus, qui primi secundique vesicantis ulcere solidato, perseverante dolore, vel tertium vesicans repetito exegerant. Cujus rei exemplo sit haec aegrotantis historia: vir annorum quatuor supra triginta Februario mense dolore corripitur in coxa sinistra, sine caussa manifesta. Tractum hic dolor sequebatur, qui est in nervosa ischiade postica. Multis remediis inque iis universali hydrargyrosi inutiliter adhibitis aeger sub initio Augusti fertur ad Nosocomium Cotunnioque curandus demandatur. Hic primo die alvum solvi jussit, altero die vesicans ad fibulae caput aptare. Tertio vesica excitata visa est perampla deditque flavissimum tenue serum: dolor autem eo die minor fuit. Ad octavum usque diem, quo vesican-

tis ulcus consanuit, adeo sensim imminutus dolor erat, ut interdiu levissimus sentiretur, nocturnis tamen horis leves quasdam exacerbationes haberet. Igitur vesicans alterum in eadem sede est appositum hocque vesicam excitavit amplam, quae rupta inventa est serumque visum effudisse aquae saturae ichthyocollae tenacitate par: hujus opera dolor ulterius est imminutus. Sed octavo etiam die ulcus alterum consanuerat, neque dolor penitus excesserat. Tum tertio super eodem sanato jam loco vesicans est impositum: hoc vesicam excitavit tres pene uncias lymphae mucosissimae continentem: tertio ab hoc vesicante die dolor penitus evanuit.

Interdum post curatum ulcus ad fibulae caput vesicante factum dolor a coxa ad fibulam etsi evanuisset, supererat dolor a fibulae capite ad pedem. Id vero cum accidit aut ad imum tibiae frontem ad quatuor transversos digitos supra malleolum exteriorem extrorsum vesicans et transverse, aut ad summum pedis dorsum applicatum est, felicissimo eventu. Cum autem nullibi dolentius aut agit vesicans aut vesicantis ulcus apertum servatur, quam ad dorsum pedis, non hunc sed priorem locum, tibiae frontem videlicet, ulcerare maluit.

Si dolor paulatim evanuit crurisque macies et torpor fuit reliquus, unicum in frictionibus invenit praesidium. Profuit simul vespere guajaci de-

coctum propinasse. Ita vidit non quidem maciem ablatam, quae fuit semper pertinacissima, sed nonnihil virium cruris musculos resumsisse.

Quae pertractanda superest ischias nervosa postica, quae rarior est longe minusque molesta, insidet nervum cruralem, cujus ductum doloris sensus manifeste persequitur. Vidit Cotunnius semper hanc noctu exacerbatam, vidit et intermittentem. Evasit etiam, ut postica, australi regnante tempestate, aut calidis admotis, perennis et gravior; mitior interdiuque silens sereno tempore vel aquilonari. Non semel originem ei dedit lapsus violentus in latus alterutrum, qui lapsus in homine sexagenario posticam simul anticamque dextri lateris intulit ischiadem nervosam. Nunquam in ea ischiade curanda causticis usus est: semper enim cessit misso primum sanguine, si videretur, ex haemorrhoidibus, vel pede subjecto, tum alvo matutinis in horis communibus clysteribus exercita. Vespere tamen semper, si venereae luis affuit suspicio, huic apta remedia dedit: sin minus, ad humores dissipandos aut lenem frictionem, aut frequentem vecturam commendavit. Hi autem, uti posticam nervosam ischiadem patientes, si cubitum velint habere tolerabilem, non quidem laneum, sed stramineum semper crinalemve lectum incubent. Sic observavit, uti caeteris in rheumaticis et arthriticis, faciliores accessisse somnos doloresque nocturnos fuisse mitiores.

Habetis observationis Cotunnianae summam, quam, praetermissis explicationibus theoreticis perlongis minusque utilibus, eapropter ipsis fere docti hujus medici verbis tradere malui, ut perspiceretis, quantum in re bene gerenda medicus vere eruditus et rationalis praecellat indocto empiricorum vulgo.

Nunc ad alias festinemus aliorum medicorum circa hanc neuralgiam vulgatas observationes.

Et ut in Italorum scriptis citandis maneamus, Jos. Petrini liber nobis commemorandus est. Is auctor nervosam ab arthritica discerni docet, dolore, ubi corpus movetur vel increscente sub motu, quod in arthritica, vel secus minus saeviente, quod in nervosa specie animadvertitur: motus autem sit oportet levis et moderatus. Prognosin vero quod adtinet, illum nervosae casum desperatum esse, in quo ad semiparalysin accedit articuli femoris spontanea luxatio crurisque femorisque atrophia.

Therapeuticen ita interpretatur, ut singula recenseat auxiliorum genera eorumque vires perpendat: nulla autem, ne vesicantia quidem, utut a Cotunnio celebrata, certa esse hujus mali remedia ostendat: immo saepenumero aegros hoc modo curatos dolere ut antea. Neque demonstratum esse, vesicantibus vel humorem collectum solvi, vel tolli venarum absorbentium emphraxin; multis aegrotantibus irritabilioribus aut acriori sanguine praeditis ulcera ab iis excitata non tantum nimis do-

lentia fieri, verum etiam facile gangraenescere. Praeterea motum sic impediri adeo salutarem: manifesto denique nocere iis, qui ex urinarum vitiis aegrotant, propter syphilidem aliumve morbum ipsarum laedentem officinam.

Quae cum ita sint, alia quaerenda medicina est. Hanc vero a se inventam esse arbitratur Petrini Inventae historiam scire aventibus narrat ipse, his fere verbis: Mercator ann. 56. corpore plethorico, anno 1768. dolore prehenditur coxae dexterae infra per externum femoris crurisque latus ad pedem, supra ad os sacrum extenso. Numerosis remediis frustra tentatis a. 1774. Petrino curandus mittitur. Hic vesicans tanquam certum remedium proponit. Adsentiuntur medici, lubenter cedit aeger. Adhibetur: sed spem fefellit eventus. Cupit aeger ultimum experiri remedium monachi cujusdam, quod miraculi instar similes morbos sanasse fertur. Arcessitur monachus e longinquo: qui arcanum celare cupiens continuo ad operationem festinat. At forte fortuna adveniente monacho aderat ibi Petrini; non medicum se esse sed amicum aegri fatetur. Jubet monachus aegrum e lecto eximi pedemque dolentem mensae imponere. Tum religiose quaerit in vicinia duorum digitorum pedis minimorum, potius loco inter utrumque tendinem extensorem medio tuberculum caussam doloris igne, ipso dicente, delendum: invento tuberculo acum ignitam manu prehendit eamque sub

cellulosa et cute impegit: quo facto encheiresin peractam aegrumque sanatum esse dicit jubetque per cubiculum ire et redire non deligato vulnere ex quo sanguis effluebat ad uncias aliquot. Post horae quadrantem vulnus brassicae folio et butyro deligat iterumque aegrum vestibus indutum per domum circumire jubet, ut in posterum facturus esset. Aeger jussa exsequitur et mirantibus cunctis sanatum se sentit. Inde omnes ad domum mercatoris accurrere tanquam ad Aesculapii aedes, verum monachus unius tantum remedii artifex coxarios solos solari studuit, nullis tamen profuit praeterquam duobus, mercatori scilicet, de quo dictum est, et monacho ejusdem ac ille ordinis. Erant autem hi soli ex nervosa ischiade aegri.

»Tum, ita Petrinus, ego salutis caussam perquirere, de nervo perscisso cogitare, Eustachii tabulas consulere, rem exploratam habere: eo scilicet loco ramum medium nervi tibialis in utrumque minimum digitum pedis abire. Nec sperata defuit occasio experimento hanc opinionem probandi. Primum in canonico factum est, eventu fortunato. Sequuntur plures tum ab auctore, tum ab alio medico, Furlani nomine, feliciter sanati; unde ille effici existimat, ignem solum esse auxilium et certum maxime et efficax: Siquidem eo curatus est et mercator et obsoniator et sacerdos et coquus et faber lignarius et matrona et rustica inque iis etiam, qui a vesicantibus incassum sanationem exspectaverant.

Nervo in poplite aegro setaceum, morbo composito et hoc et cauterium adhibendum esse, ischiadi nervosae anticae denique fonticulum ab aliis laudatum minus, quam ustionem inter pollicem pedis eique proximum digitum, quo loco nervus cruralis in parvos ramulos desinit, profuturam esse, opinatur: caeterum hanc curandi methodum reliquis anteponendam, quibuscunque artis peritis commendatam cupit.

En igitur duo mali atrocissimi remedia ab Italis medicis duobus celeberrimis inventa, quorum si unum modo spem exspectationemque expleat, nostram sane fortunam laudabimus; neque admodum desiderabimus tertium, de quo tamen, ne huic commentationi nostrae quid desit, dicendum est.

Franciscus Home, professor materiae medicae in universitate Scotiae Edinburgensi, consilio sane laudabili, medicamentorum multorum virtutes exploravit observationibus et experimentis prudenter factis in Nosocomio clinico: quam observandi et experiundi consuetudinem si constanter tenuissent medici, hanc quoque scientiae medicinalis partem et concinnam magis magisque veracem haberemus, quam nunc est et haberent simul tirones codicem, ad quem artem dirigere, remediorum selectum facere et legitimam inter medendum curandi viam inire possent. Inter experimenta clinica ab hoc professore vulgata (libri Sect. XIII.) septem numero sunt, quae vires medicatas testantur olei

terebinthinae in hac, de qua verba fiunt, neuralgia sananda. Remedium proposuerat vir doct. CHEYNE eoque auctore HOMIUS ipso usus est ac medicinam esse efficacem cognovit. Praescripsit autem hac formula: ℞ ol. tereb. dr. ij. mell. opt. unc. j. m. f. linct. cap. cochl. parv. mane et vesp. superbibendo haust. potus communis tepidi. In experimento primo, remittente dolore multumque sedatiore etiam vesicans admotum est, qui illum prorsus sustulit 6°. curationis die: tertio autem die a remedio sumpto sudor.

In altero utrumque crus et brachium ab articulo femoris et humeri vexaverat dolor. Crurum neuralgiam sustulit linctus; brachiorum non cessit nisi vesicanti. Sudavit aeger et ab unaquaque remedii dosi ardoris sensum percepit in artu inferiori dextro.

In tertio jam ad semiparalysin res pervenerat. Per errorem sumpserat aegra integrum linctum tribus dosibus: unde stranguria vehemens, nec tamen nisi parumper levatus morbus.

In experimento quarto diuresin fecit sextoque die dolor ischiadicus abierat: supererat tamen aliquis in malleolo.

Quintum exemplum obfert sanationis, artu licet jam extenuato et frigente. Verum motu restituto et nervo ischiadico a dolore libero, dolores in genu et malleolo molestare perrexere, ut iis auferendis opus esset remediis externis.

Sextum morbi septennis cura quatridui sanati exemplar est.

In septimo a linctu ardor stomachi, mador cutis, crurisque aegri, urina uberior; dolor femoris multum mitigatus: graviter dolente semper genu; huic admotum vesicans dieque quarto et decimo curae, omnes dolores sublati.

Haec experimenta etiamsi hujus medicaminis testentur efficacitatem, tamen et quia parvo numero sunt, et quia non omnem in omnibus morbum, nec solum sustulit, ad inductionem non sufficiunt, neque quod demonstrandum erat, satis demonstrant: esse scilicet hoc auxilium tum certum, tum reliquis cunctis anteponendum.

Problematis solutioni propius accessit vir doct. Martinet, qui aegrotantium historias protulit septuaginta; nec tamen omnes novas (sunt enim nonnullae ex Homio repetitae) quorum aegrotantium quinque eo nihil proficerunt, decem nonnisi temporarium levamen, minime perpetuum illud, attulit, reliqui quinquaginta quinque perfecte sanati sunt. Verum adcuratius de his etiam historiis exponamus, necesse est.

Homii igitur experimenta in Gallia continuavit Martinet et quinquennii experientiam circa hujus remedii utilitatem, scripto consignatam, edidit. Primo capite leguntur historiae neuralgiae hoc ipso sanatae (vulgaris formula fuit: ℞ sp. tereb. ℨij. mell. rosac. ℥iv. tria cochlearcula de die) quibus

docemur tam acutae, quam chronicae mederi terebinthinam, brevi paucorum dierum tempore: mederi, vesicantibus licet infructuose admotis et crure jam torpente et infirmo, nec tantum dolorum fulgura compescere, sed et sensum et motum sanum artubus misere tortis et cruciatis reddere: sanare etiam alias aliarum partium neuralgias: artuum superiorum (obs. XVI.) maxillae (obs. XVII sq.) neque quas subinde creat, molestias tanti putandas esse, ut ipsius usum vetarent. Has molestias secunda historiarum series indicat. Nimirum aliis turbas digestionis creavit et imprudenter, i. e. dosi nimia sumptum, dolores colicos alvique profluvium aut nauseam ipsumque vomitum, aut pruritum totius corporis, aut stranguriam, aut ardores intestinorum, phlyctaenas oris; quae tamen omnes, in quibus aderant: aderant autem in paucis; curatione peracta ac remedio seposito, reliquerunt.

Juvat autem remedium neque sudoribus, neque alvo, neque urinis motis, quemadmodum nonnullis placuit; immo absque hisce evacuationibus sanationes perfecit et celeres et perfectas et constantes. Eam thesin probat tertia series historiarum (obs. XXV — XXVI., quo pertinent etiam obs. XXVII — XXIX.) in quibus prostant quoque, quae topicam medicaminis efficacitatem monstrent, per frictiones scilicet: quo tamen modo adhibitum cephalalgiam, vertigines, temulentiam fecisse legitur, propter odorem ingratum nares ferientem.

Administrandi modus varius est et multiplex. Oportet remedii acrimoniam apto vehiculo temperare: melle, pulv. gum. arab., magnes. calcin., syrupis medicatis. Formulae remedii exemplar dedit hocce auctor: vit. ov. N°. 1. sp. terebinth. ʒiij. syr. menth. — flor. aur. ℥ij. ʒ dd. c. p. Quandoque laudani additur ʒβ—ʒj. ad praevertendos vomitus. Formula Cheynii aetheris therebinthinacei hunc in finem nequaquam prae caeteris commendabilis. Magis vero sequens electarii: ℞ ol. tereb. ʒij. pulv. g. arab. ℥iβ. sacch. pulv. ℥β. syr. flor. aurant. ℥j. Saporem autem odoremque ingratum corrigit optime connubium cum magnes. calcin., quale est in formula hacce ℞ ol. tereb. ʒj. magnes. calcin. ℈iiʒ. ol. menth. gtt. viij. Neuralgiae lumbari magis apta est clysteris: ol. terebinth. ℥β. vit. ov. N°. 1. decoct. papav. ℔ β. In frictionibus ubi adhibetur, copulatur cum axungia, ol. aromat. quodam ipsoque laudano (ol. chamom. ℥ij. sp. terebinth. ℥j. laud. liq. Syd. ʒj.) quinetiam forma emplastri locis imponitur dolentibus, ubi nudior sub cute nervus.

Indicatur haec medicina ubicunque neuralgiae neque vitium organicum subest nec corporis cachexia peculiaris: nec tantum in ischiadica et crurali, sed in aliis quoque neuralgiis profuisse, observatio est.

Sequuntur historiae ischiadis nervosae chronicae, brevi tempore feliciter curatae: in quibus notanda

est XL. quae ostendit, ne in summo quidem mali gradu, corpore propter dolorum atrocitatem in marasmum et febrim hecticam conjecto, desperandum esse: tum parem successum in acuta neuralgia fuisse obs. XLIII. — LVIII et sqq. manifestum est Cap. III. comprehenduntur historiae, in quibus successu vel plene caruit, vel minus saltem optato oleum hocce datum est.

Quae scriptioni suae subjecit consectaria auctor, haec fere sunt: ex methodis administrandi hoc oleum, praecellere reliquis usum internum moderatum ad scr. 1. ter de die in convenienti vehiculo: ita ingestum ardorem concitare intestinorum similemque nervi artusque aegri. Majori dosi irritare canalem cibarium urinaeque vias atque dolores colicos facere, diarrhoeam, vomitum, stranguriam. Prodesse medicamentum stimulando nervum dolentem (quod indicatur *ardore* nervi affecti, certum curationis fortunatae signum).

Jam cognitum habetis morbum morbique auxilium; quod utrum reliquis Italorum cum methodis, tum medicinis prius propositis semper et ubivis praeferri debeat, dubito eoque magis, quoniam non semel Cotunnianae methodi expertus sum efficacitatem. Efficax tamen, immo efficacissimum esse remedium, nullus dubito: cujus praeclaras virtutes in rheumatismo praesertim chronico et nervorum saepius miratus sum. Quapropter vobis horum triumvirorum methodos commendamus com-

probandas: etenim medicorum rationalium et observandi et experiundi artis peritissimorum auctoritate nituntur.

NEURALGIARUM INTER SE COMPARATIO.

Comparantes neuralgias: cephalalgiam, prosopalgiam, odontalgiam, cardialgiam, enteralgiam, nervosam ischiadem, illud cunctis commune esse cernimus, difficulter saepe dignosci a morbis consimilibus, a vasorum genere, rheumatismo (*), aut affectibus sympathicis, deuteropathicis originem repetentibus, nec tam facilem rem esse, ac quidem vulgo putatur, neurosin discernere a phlogosi primasque mali caussas propriasque naturas detegere. Nec

---

(*) Rheumatismus chronicus, praesertim rheumatismus nervorum diagnosin habet plurimum incertam ac dubiam, nisi praecesserit acutus aliarumque partium: quemadmodum auctores probatissimos conferendo, ipsi per vos intelligetis: quamobrem ex juvantibus et nocentibus saepenumero, ex vi tempestatum aërisque vicissitudinum, ex remissionum et exacerbationum temporibus res demum effici a vobis poterit: quam ubi effeceritis, scitote antirheumatica efficacissima, usu comprobata esse: sulphur, antimonialia, aconitum, guajacum, terebinthinam; quae quo debeant modo singulis casibus adcommodari, therapeutice vos docebit universalis et vero pluribus a me locis indicatum est.

minus arduum esse, rectam legitimamque singulis medicinam facere, nec nocere, quibus prodesse oportebat. Esse tamen morbos nervorum idiopathicos didicimus, suo curandos genere medicinae: esse dolores, quos nec facit inflammatio, nec tollit sanguinis depletio: nec minus errare eos, qui semper et ubique phlogoses accusant, quam qui nervos habere malorum omnium auctores consueverunt. Cephalgias esse, quibus valerianae radix, enteralgias, quibus opium medetur, ut esse cephalalgias, enteralgias, quibus venaesectiones, hirudines medentur, quo jure negaremus, non video.

Nec meliori jure negari potest, saepenumero ex peculiari cachexia nervos dolere posse eique adcommodandam esse nervorum dolentium medicinam: illud vero negari jure merito potest, eam artem salutarem fore, quae therapeutices universalis studium negligat illumque esse probabilem medicum, qui uni duntaxat adhaereat doctrinae. Nolite igitur o Amici! naturae viam deserere inque rebus vestris gerendis mementote: *amorem systematis esse odium veritatis.*

Memoriae juvandae gratia hisce consectaria quaedam subjungam, ex neuralgiarum comparatione ducenda.

I. In neuralgiis, ut in arthritide, podagra, rheumatismo, carcinomate, aliis, dolor morbus non est, sed nervorum morbo afflictorum querela.

II. Multis critici quid subest, non temere turbandum.

III. Rheumatismus, cachexia, neurosis intermittens plurium neuralgiarum fontes.

IV. Ab affectione sympathici nervi, vagi, trigemini reflectionis lege afficitur systema spinale motorium: unde convulsiones, epilepsiae, semiparalyses, paralyses, interdum, affecto cerebro, deliria, maniae: raro motus febriles, ex cordis sympatheia mota.

V. Huic potissimum affectioni plura remedia, narcotica praecipue, mederi videntur morbumque suis terminis et limitibus coërcere.

VI. Nec dispar forsitan vesicantium, cauterii, terebinthinae usus; nisi rheumatismi latentis haec auxilia sint.

VII. Vomitoria, purgantia, potius revellentium, derivantium, quam evacuantium nomine prosunt.

VIII. Palmaria in iis medicina est diaetetica, quae latiori sensu, ut in podagra et chronicis quam plurimis, sola morbo vincendo par est.

DE ECLAMPSIA.

Comatum familia, id est earum neurosium, quae cum narcosi sunt, comprehenduntur: eclampsia, epilepsia, catalepsis, apoplexia. Eclampsia, eclampsis, *convulsio* adpellatur *acuta, cum sensuum in paroxysmo obscuratione*, quae cum et mulierum et infantum inprimis familiaris morbus est, de convulsionibus gravidarum, parturientium, puerperarum primo, tum de convulsionibus infantum sermonem habebimus.

Est eclampsia gravidarum, quae vulgo sub finem graviditatis prehendit mulieres irritabiles, praecipue primiparas, plethoricas, robustas, abdomine, cruribus, omnique corpore humoribus turgente, ex victu pleniore, motu corporis neglecto, alvi duritie, urinarum retentione, commotione animi, iis praeludentibus signis, quae congestionum in caput et cerebrum esse solent eoque fere tempore, quo prius menstrua fiebat depletio.

Magna in graviditate calamitas est, et matri saepenumero et proli exitium adportans, nec felicius abigenda, quam adparatu remediorum antiphlogistico: quo corpus depletur, impetus a capite revellitur, nec raro uterus in contractiones cietur ad foetum excludendum. Habetis concinnam rei adumbrationem ex observatione tam propria, quam

aliena factam. Nam si quae ipse vidi quaeque descripta legi, morbi calamitosissimi exempla recolligam, talis mihi nascitur, qualem tradidi, rei species.

Sed quemadmodum pictores primo delineant res, deinde elaborant magisque perficiunt, ita his primis lineamentis ductis positisque, lucis et umbrae colorumque varietatibus picturam nostram absolvere conabimur.

Itaque primo loco non tantum primipararum hoc est, sed earum quoque, quae crebrius partum enixae sunt; neque ultimo duntaxat tempore graviditatis, sed quinto, aut sexto mense, eo tamen discrimine, quod quo initio propius, eo purior neurosis magisque hysterica. Porro quemadmodum gravis illa atque epilepsiae aut apoplexiae similior eclampsia sanguinearum est et robustarum, sic altera levior mobilium, lymphaticarum, nervosarum, gracilium. Ac licet vulgo non alia ratione aut melius, aut fortunatius solvitur, quam partu spontaneo; tamen a partu superfuisse mecum alii plures observaverunt, idque potissimum ex secundinis sanguinisque coagulis uterum irritantibus, aut ex sola animi perturbatione. Denique utut antiphlogistica auxilia eorum ex numero sunt, quae maxime longeque plurimas juvarunt, aliis obfuisse, aut profuisse alia feruntur.

Vos si veram eclampsiae gravidarum imaginem cognoscere cupiatis, adeatis excellentem de morbis

mulierum scriptorem Jo. Christ. Gottfr. Joerg; si morbi varietates, evolvite Francorum monographias triumvirorum Chaussier, Miquel et Velpeau. Ille quae ex adparatu gastrico est, potissimum animadvertit: hi varietates has tres distrinxerunt: hystericam, epilepticam, apoplecticam: quarum hae fere provectae tantum graviditati propriae sunt. Interdum convulsiones sequitur paralysis, subinde mania: interdum musculi vitae organicae prae musculis vitae animalis convelluntur oboriturque vomitus, singultus, tussis, palpitatio: interdum tetani speciem refert: subinde vel solus uterus, vel abdominis musculi convulsionibus agitantur (cff. obs. 18. Doct. Miquel, obs. 1 et 2. Cl. Velpeau). Eo magis metuendae sunt hae convulsiones, quo magis ad epilepsiae aut apoplexiae formam accedunt gravioresque, diuturniores, citiusque redeuntes accessiones faciunt atque ipso partus tempore fiunt.

Therapeia eclampsiae si minus disputationes, quam aegrotantium historias consulamus, ea maxime salutaris fuisse videbitur, quae corpus deplendo sanguinemque tam detrahendo, quam revellendo fit atque derivando. Eo largior requiretur sanguinis jactura, quo corpus magis succiplenum quoque coma gravius et apoplectico similius. Nec tanta facile postulabitur, quantam fecerunt nonnulli, ad plures videlicet sanguinis libras, idque in ipsis etiam infirmis, lymphaticis; quamvis ne tunc qui-

dem successu caruisse legatur. Exemplo sit haec morbi historia: mulier constitutionis nervosae lymphaticae non ita diu post primum partum prehenditur eclampsia. Sanguinis detrahuntur librae ferme quatuor. Cito accessiones decrescebant et coma 24 horarum spatio finiebatur. Inde tumor et dolor in flexura brachii, pulsu duro, parvo, crebro, inque eo nascente erysipelate oedematoso, cui medebantur ligatura et liquores solventes: ipsa tandem perfecte convaluit mulier (Velpeau pag. 40 sq.). Secta octogesies vena, a convulsione tetanica liberata est hortulani uxor obs. 5. ap. Miquel. Post venae sectionem et potionem catharticam feliciter peperit mulier obs. 9. ejusdem: nec tamen profuit iterata venaesectio feminae obs. 14., convulsionibus demum post partum per forcipem absolvendum silentibus; quae partu licet per forcipem terminato, in obs 13 usque ad mortem perstiterunt. Servavit contra venaesectio larga aegram Ballonii cons. 73. et mulierem juvenculam obs. 18. et mulieres obss. 21 et 22; nec non feminam obs. 27. cl. Velpeau constitutionis debilis, repetita eaque larga. Femina obs. 8. ejusdem, sanguine abunde detracto, sine artis auxilio partum enixa est et a convulsionibus liberata. Par fuit venaesectionis successus in obs. 11. Profuit etiam idem auxilii genus feminae lymphaticae obs. 19. post partum convulsae et alteri, cui etsi nunquam catamenia fluxerant, menstruo tempore convulsionibus tenta-

tae, nihilominus gravidae factae filium parere et sub graviditate a convulsionibus liberari contigit. Hae autem redierunt postea, sola venaesectione aut sedandae, aut praecavendae. Sustulit eas aetas climacterica. Consimilis fuit conditio et curatio per antiphlogistica alius puellae, cui sanguine ad tres libras evacuato, nullae deinceps acciderunt convulsiones: verum truncus inferior corporis resolutus est: ipsa tamen post menses octodecim exactos sponte convaluit.

Cavete tamen, credatis, semper profuturam esse sanguinis e venis detractionem eamque largam. Aliquando vel parva depletio, vel topica spasmos solvit: aliquando rubefacientia, vesicantia, subinde nervina utilia fuisse videntur. In obs. 7. cl. VELPEAU post largum vesicans ventri impositum parere coepit femina et sub doloribus mentis compos fieri, nullis revertentibus spasmis.

Vulgaris opinio fert, partum solvere eclampsiam eumque nisi sponte fiat, arte cogendum esse. Et profecto saepenumero ita evenit: falleretur tamen, qui semper ita eventurum crederet, aut quovis tempore partum urgeret: quasi non numerosa exstarent exempla post partum perrexisse convulsiones, sub ipsoque partu aut brevi postea, et matrem et prolem defecisse.

Certe consilio et prudentia opus erit maximis, ut ab obstetricatore et medico res bene gerantur. Crebro ipsa rem gerit natura, aut quid facto opus

sit, indicat: ac fortunatus ille, qui naturae vocem et intelligat optime et exsequatur fideliter. Ex puerperii crisi turbata quae acciderunt convulsiones, ea restituta sudoribus spontaneis, siluerunt, in obs. 18. Miquellii. Quas provocaverat urinarum retentio, in obs. 217. Cel. de la Motte, eas solvit urinarum profluvium, postquam collum vesicae a capite foetus premente fuerat liberatum.

Itaque caussarum indagatione naturaeque obsequio rem gerere oportebit ac consilio definire partus an promovendus, nec ne et si promovendus sit, an forcipe, an versione, an alia quavis ratione promoveri debeat. Utrum methodus, quam proposuit Vir Cl. Chaussier, belladonna orificium uteri solvendi, aut aliorum illud incisione dilatandi, commendari mereatur, propter experimentorum inopiam effici nequit. Hanc quod attinet, citantur a viro doct. Coutouly casus quatuor, tres felicis, unus infelicis per eam curationis.

Quae post partum eveniunt vel ex intemperie nervorum, vel ex haemorrhagia convulsiones, aliam postulare curandi rationem, intelligitis. Has, ex haemorrhagia natas et inanitione mors brevi secutura est; nisi prompte sistere haemorrhagiam easque praevertere medico contigerit.

Infantum eclampsia praesertim aut lacti, aut cibo seu nimio, seu pravo debetur, neque facile nisi diaeta rite ordinata sanabitur: de qua prae aliis consulendus est Vir Clar. Baumés, in ejus de

hoc morbo edita commentatione. Notandus etiam abusus opii aut diacodii est, alvique adstrictio, tum polyaimia sive plethora; et contra inanitio, aut cacochylia; morborum acutorum febrilium principium; morbus verminosus, calculus, venena. Et profecto nullus sive morbus, sive morbi effectus est, in quem magis conveniant CELSI verba: *cum recte curaturum esse, quem caussae origo non fefellerit.* De hac autem parte optime meritus est monographiae eximiae nuper altera vice editae auctor. J. L. BRACHET, qui singulas caussas observationibus peculiaribus explicuit; quocirca, hunc praesertim in hoc loco exponendo ducem sequemur.

Is, auctore SAUVAGESIO, eclampsiam vocans eam convulsionem, quae est cum sensuum in paroxysmo obscuratione, cum in convulsionibus caeteris mentis facultates sint integrae atque intactae, discerni hanc ab epilepsia monet, defectu motuum istorum repentinorum et automaticorum, quibus epileptici agitantur: quam diagnosin tunc demum mente complecti poteritis, quum tenueritis epilepsiae historiam postea tradendam. Quapropter haec missa facientes, continuo transeamus ad observationes Brachetianas, in quibus simul de eclampsia deque caeteris infantum convulsionibus verba fient.

Ab iis factum est initium, quae intemperiem nervorum accusant sive haereditariam, seu acqui-

sitam illam. Prior matris nervosae prolem tangit, quae tres jam infantes ex convulsionibus pereuntes luguerat. Quartam pulchram filiolam convulsionibus pariter tentatam servarunt pulveres de flor. zinci et hyosc. nigr. extr. Secundae nervorum intemperiem creaverant calamitates, quas mater gravida erat perpessa: huic suppar medebatur medicina eademque puerulum sanavit patre genitum iracundo et matre mobili et alterum natum capite grandi et educatum molliter. Quinto aegrotulo morbum suscitaverat lac vitiosum nimis tenue, sustulit victus mutatio. Gemellis sororibus observationis sextae alteri ex ira, ex terrore alteri convulsiones obortas sedavit medicina ex zinci oxyd. et hyosc. extr. pedibusque suppositus sinapismus. Alter obs. 8. psychica medicina sanatus est. Aliorum eclampsiam ex capitis congestione amoverunt hirudines. Aliis vermes in aurium meatu morbum creaverant: aliis morbilli, variolae erupturae, aliis catarrhus, vulnus punctum, calculus vesicae, abscessus, dentium eruptio, ira nutricis, cicuta aquatica, medicina acris, cathartica, vermes, ventriculi phlogosis; aliis ex haemorrhagia nimia aut ex manustupratione inanitio, aliis cachexia scrofulosa, syphilitica, alia. In tanta multitudine et diversitate potentiarum nocentium, plurimi profecto interest, convulsionum caussam indagare proximam eoque consilio vir doct. anatomen practicam consuluit, initio facto a Morgagno, ex quo

hanc notavit aegrotantis historiam, Ep. X. art. 7. » Puella quinquemestris febre et alvi fluxu corripitur. Postridie febris duntaxat permanet. Tertio die magna ingruit superiorum artuum clonica convulsio, quae ad thoracis quoque posteriores musculos extendebatur, sed leviter, levissime autem ad glutaeos. Ad quinti diei finem remissa convulsio est, per intervalla tantum, nullo autem modo, quum puella dormiebat, se prodens, succedente interim per universum corpus morbo regio. Mortuae cutis ubique, sed praesertim in dorso maculis erat distincta e sub-atro rubentibus. In ventre nihil annotatione dignum, praeter rectum intestinum atra nigredine infectum. In thorace pericardium plenum erat aqua eaque flava, cordis autem ventriculus dexter concretionem habebat polyposam in pulmonarem arteriam pertinentem, concreti muci instar. Sanguis reliquus erat omnino fluidus: tamen aeri expositus post aliquod tempus concrescebat. Intra cranium denique omnia conspecta sunt secundum naturam se habentia, nisi quod inter crassam tenuemque meningem serosus inventus est humor, qui circa sanguifera vasa gelatinae in modum concreverat.

Lubet huic a doct. Brachet citatae addere alteram proxime sequentem: ", Puellus matre genitus valetudinaria et quae praesertim cum ipsum utero gereret, variis et complicatis obnoxia morbis, crebrius ut hos sedaret, muliebri consilio generosi

vini potionibus usa fuerat, achoribus primum, dein scabie affectus, cum pustulae non maderent amplius, febribus correptus est. His cum iterum pustulae ichore scaterent, abeuntibus, gravius saevire scabies coepit infansque macescere.

Denique multis interjectis diebus, siccatis rursus pustulis, alvi fluxu et convulsivis motibus crebro intra octiduum vexatus, circa mensis octavi finem, cum incisores dentes superiores jam essent erupturi, vivere desiit. Ventris sana omnia erant viscera ipsiusque hepatis magnitudo caeteris proportione respondebat. In thorace pulmo dexter undique pleurae tenaciter adhaerebat, et dexter tamen et sinister nullis distincti erant maculis et omnino illaesi. Cor nullam polyposam concretionem habebat. Inter cerebri meninges mediocris seri stagnabat copia. Cerebri autem ipsius posterior pars non rotundata ad cubicam potius formam videbatur accedere."

Ex his aliisque consimilibus Lallemandi praecipue et Abercrombii extispiciis effici existimat Brachet, caussam proximam convulsionum esse repetendam ab irritato, aut aegrotante cerebro, in musculos reagente. Quae certe pathogenia latiori sensu accepta reprobari non potest; strictiori contra eo, quo in omni convulsione cerebri ponitur *irritatio* (ex more seculi irritationem tanquam Deum ex machica continuo invocantis) vix admittenda. Eo enim modo quae haemorrhagias et inanitionem

sequuntur, convulsiones nemo probabiliter explicabit ac proculdubio sub unius irritationis imperio ingens ista spasmorum convulsionumque cohors redigi et militare, nisi per vim coacta, non poterit. Verum theoriam mittentes ad praxin revertamur: postquam illud circa MORGAGNI historias monuimus: ex meningum inflammatione explicare convulsiones in iis qui voluerit, indicandas ei esse remissionis et intermissionis, morbo ad exitum lethalem progrediente, caussas et in casu altero, cur inter cerebri meninges mediocris seri, quae stagnabat, copia convulsiones tantas ipsamque mortem intulerit.

Ad convulsionum pathogeniam explicandam certe opus foret cerebri non tantum, verum etiam medullae spinalis totiusque generis nervorum physiologia earumque legum cognitione, quibus nervi reguntur et aequilibrium servatur inter varias regni nervosi provincias.

In curationem (sunt verba BOERHAAVII, jure celebrata a doct. BRACHET) prius pervestiganda est caussa singularis et locus primario affectus, unde convulsio ortum habet, dein ocyus medicamenta applicanda illa, quibus acre leniri, impactum resolvi, contractum laxari possit, unde diluere, laxare, revellere, lenire, fere sanare solent convulsiones hasce; nec unquam specioso antispasticorum titulo fides adhiberi debet, Aph. 712.

Horum autem antispasticorum copias ingentes ex

naturae caussaeque ignoratione repetens, non minus apte haec BACONIS laudat: *medicamentorum varietas ignorantiae filia est.*

Duae autem sunt curandi viae in convulsionum medicina: altera nervorum cerebrique sensum sedare, altera potentias corrigere nocentes, docet. Ad illam referre nervina oportet, ex quibus efficax maxime et salubre zinci oxydum est expertus doct. BRACHET; qui ex narcoticis extr. hyosc. nigr., ex stimulantibus sp. c. c. caeteris anteponere videtur, propter virtutem et antispasmodicam et diaphoreticam, quamvis succinum, ambram griseam, castoreum, moschum, asam foetidam, camphoram nequaquam rejicienda esse putet: quod, me saltem judice, de *moscho* potissimum tenendum est. Convulsionibus vero intermittentibus, corpore debili, opponendum esse cort. Peruvianum.

Inter diaetetica denique simplicissima praestantissimum est, HOFFMANNO monente, aqua simplex, qua sola atrocissimas convulsiones profligatas vidit.

Magnae praeterea utilitatis sunt, quae revellunt ac derivant remedia: balnea, semicupia, cataplasmata, fomenta calida, rubefacientia, vesicantia, simul cum lotionibus, fomentis, epithematibus capitis frigidis. Etiam enemata, purgantia leniora eodem fine data; circa quae cuncta et singula prudens prudentis medici praeceptum servandum est: ex antispasmodicis leniora, antiphlogistica stimulantibus aut narcoticis praeferenda esse et effica-

ciora primum parciori dosi tentanda et paulo post largius exhibenda.

Antiphlogistica illa: depletiones, mercurialia caet. praesertim cerebro irritato ex sanguinis congestione adhibenda, nec studiis praecocibus in dispositis revocanda congestio est.

Varia denique earum convulsionum therapeia erit, quarum sedes sit in locis a cerebro remotis.

Dolor sopiendus, inflammatio debellanda, vulnera puncta dilatanda, nervi lacerati perscindendi, peregrina extrahenda, morbi cutanei, ulcera renovanda, lux, sonus temperandus, moderanda dentitio, corrigendae digestionis turbae, venenum expellendum, colluvies gastrica subducenda, flatus carminantibus, vermes anthelminticis pellendi, hernia, prolapsus intestini recti, luxatio, fractura chirurgia restituenda, respirationis laesiones emendandae, evacuationes suppressae revocandae sicque suá singulis caussis et caussarum generibus adcommodanda auxilia sunt.

DE CATALEPSI.

Mirabilem hunc morbum catalepsin vocari, monet Swietenius, quia eo correpti in eodem corporis statu manent, quem habebant, dum morbus ingrueret: simili plane modo ac finxerunt poëtae de

illis, qui Medusae capite viso, exanimes obriguerant, torvo vultu, elevato brachio ictum minitantes adverso hosti.

Ipsum alii rarum esse, crebrum satis alii perhibent. Illi propriam veramque morbi mirabilis imaginem, hi spurias etiam et hybridas formas cogitaverunt multisque jactatoribus medicis Heersii regerenda reprehensio est, qui medico glorianti, se plus mille catalepticos vidisse, respondit, ipsum igitur plures vidisse unum, quam reliqui cuncti a rerum inde initio: aut Sennerti testimonium, ex centum medicis ne unum quidem fore, qui catalepticum viderit.

Vos autem, quam parum accurate plerique ea in re versati sint, ut intelligatis, primo simplicem tra-demus morbi speciem, deinde quam ab hac deflectant auctorum relationes, ipsis rerum exemplis propositis, demonstrabimus.

En N. Pisonis adpositam morbi definitionem. » Catoche seu catalepsis quaedam tum animae tum corporis detentio est, qua qui corripiuntur, repente in illo permanent habitu, quo correpti sunt. Mens enim sensusque omnes detinentur et omnis eorum facultas velut consumpta videtur; repente muti fiunt, neque tamen concidunt: stantes permanent, si stabant, sedentes, si sedebant, oculi sunt aperti, si prius erant aperti." Distinguitur a tetano catalepsis, quod, recte praecipiente Swietenio, in tetano omnes articuli rigidissimi fiant et

nulla vi flecti vel extendi possint; cum in catalepsi cerea quasi flexilitate cedunt omnia et maneant in situ, qui ipsis datus fuit. In hac autem re (sic idem paullo infra perspicue admodum et probabiliter disputat) in hac re mirabilis hujus morbi indoles inprimis est, quod sopiantur omnes sensus interni et externi, superstite tamen efficacia causae muscularis motus. Ut hoc melius intelligatur, considerentur illa maxime miranda, quae in exercitio motuum muscularium contingunt. Homo proponit, per milliaris spatium pedibus incedere: domo exit et saepe in toto itinere non amplius cogitat de motu corporis, quem inceptum continuat, amicorum colloquiis itineris taedia fallens, vel diversis objectis obviis novas continuo ideas in mente excitantibus; tamen pergit ambulando, licet omni momento non renovetur voluntas hunc motum faciendi; licet non habeat distinctam cognitionem causae, a qua ille motus producitur, nec instrumentorum, per quae ille motus fit et continuatur. Verum antea jam saepius dictum fuit, sensorium commune esse illud organum corporeum, per quod hoc *velle* in mente producit motum in corpore; si ergo uno momento immobile fiat illud sensorium commune, nec transmittat, ut ita dicam, hoc imperium mentis in corpus, manent omnia in eodem statu, ut ante erant et sic videtur haberi optima catalepsis idea. Novi hoc contigisse nobili aegro, qui domum medici, quem de suo morbo consu-

luerat, egressurus, in ipso limine haesit, per aliquot minuta horae catalepticus et dein soluto paroxysmo, domum abiit, immemor sibi hoc contigisse."

Perfecta catalepsis fuisse videtur (quaedam enim desunt scitu necessaria) Juvenis Britanni apud Tulpium *Obs. Medicar.* lib. I. cap. XXII. pag. 45. illiusque litterarum studiosi apud Fernelium, » qui dum litteris et chartis sedulo invigilaret, repente hoc vitio perculsus, ita quidem obriguit, ut sedens calamumque prehendens, oculis in libros defixis, putaretur in eorum studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehensus est omni sensu motuque carere." Nisi hanc velis ad exstasin referre, quod, quia brevior justo relatio est, ego non recusabo. Perfectam omnibusque numeris absolutam aegrae historiam dedit Tissotus (pag. 10 sqq.) matronae, quae litis brevi judicandae caussa tristis et anxia a medicis reperta est sedens immobilis instar statuae, oculis apertis, fixis, brachiis sublatis, manubus junctis, vultu magis florido, quam pallido, ut erat antea, et tristi, spiratione libera, pulsu leni, molli, membris in omnem sensum flexilibus atque ex arbitrio flectendis easque servantibus posituras, quascunque fecerat, denique ad quosvis stimulos doloris, ignis, clamoris insensilis, immobilis, surda.

Itaque sensuum absentia cum flexilitate artuum stabili, absque ulla aliarum actionum laesione, ad

maxime constantes referunt morbi characteres. Imperfecta catalepsis condiscipuli fuit Galeni, quem nimis studiis fatigatum, dixit jacuisse instar ligni rigidum, oculis apertis, nunquam conniventibus: quippe audiebat ille et quorundam memor erat; videbat, sed nec loqui poterat, nec ullum membrum movere.

Perfecta quidem, neque omnino simplex tamen fuit Lambecii catalepsis puellae eademque periodica, quae statutis diebus obrigebat toto corpore, omnis sensus expers oculisque apertis et cum leni tantum aliquo motu convulsivo in eodem jacebat situ, quasi quaedam statua; adeo ut ne acu quidem puncta dolorem perciperet, nec brachia ab aliis elevata sponte sua labarent; sed monstroso rigore in eadem positura ferme et stabiliter permanerent." Ut lenis ille motus convulsivus morbi est non prorsus simplicis, ita nec periodica ratio exquisitae catalepseos est, cujus certa esse et constans periodus non consuevit. Nec simplex, nec perfecta fuit catalepsis illius virginis, cujus meminit de la Mettrie: siquidem et hysterica esset et sentiret spirituosa naribus supposita et manu celerrima naribus admota illas comprimeret: quandoque dimidium corporis latus tantum corriperetur catalepsi: postea vero in gravem eclampsiam incideret. Singularis plane casus fuit apud Haenium *Rat. Med.* Pars IV. cap. 5. pag. 200 sqq. in qua ex taciturna quae prius fuerat, facta est garrula puella, super-

stite ea, quae erat antea, flexilitate artuum stabili. Verum perdignus casus est, quem vobiscum hoc loco communicem. » Puella 12 ann. frigida, mucosa tota, catalepsi bis ter nychthemeri spatio repetente, corripitur; idque integro ferme mensis spatio. Catalepsis quacunque corporis positione eam prehenderet, jacentem, stantem, incedentem, in manducatione cibos potusve ad os ducentem, semper illam in eadem positione servabat; nisi forte quis alius mutaret. Vix per octiduum hic fuerat morbi status, quin ingentem subiret mutationem. Quae enim taciturna olim in paroxysmis, jam fit garrula tantaque cum rapiditate loquax, ut sana nunquam tam precipitanter loqueretur; sed distincte tamen et ad rem. In plurimis paroxysmis praesens audivi eam Psalmos Davidicos cantantem, ritu protestantium, quorum fide a teneris imbuta erat. Cantus autem ille notas musicas recte observabat, ut asseverabant adstantes. Tum audivi recitantem catechismum, quem tenuerat memoriter, una cum pluribus textibus ex Sacris Bibliis, ad quaestionem catechismi quamlibet adpositis. Cum ad textus hos librum adjungeret sacri auctoris et caput et versiculum, illico ego in catechismo id examinans ad literam omnia prolata esse stupebam. Sed neque hic finis. In vitia hominum acriter inferebatur et occasione textuum laudatorum invehebatur in adulteros et impudicos homines, praeprimis autem in hominem viduum, in vicinia ha-

bitantem, quod pellicem domi aleret; qui tamen ipse, paroxysmum visurus advolaverat atque ita praesens praesentem audiebat has diras imprecationes in sese proferentem, quanquam ipse nullatenus puellae sub conspectum caderet. Saepius contigit, ut tum familia, tum ego maxime quid doli subesse suspicati, varia explorandi gratia tentaverimus; sed nihil simile. Nunc unguibus teneram cutim ita vellicabam, ut multis post diebus impressa vestigia gereret; nunc lumen ipsis pupillis admovi, visurus an se contraherent: acicula varias corporis plagas pupugi, ita ut sanguis inde exsiliret, verum omnia incassum. Interim per totum paroxysmi tempus quotiescunque ego brachium, crus, manum, digitum, caput situ mutabam, perfecte sic, ut posueram, mansit, idque tam longo temporis spatio, quo ego sanus partes extensas eodem in situ neutiquam servarem. Perfecte curata est iis, quae mucosam ac flaccidam temperiem emendarent."

Etiam singularum partium catalepsis observata fertur. Cum intermittentibus aliisve morbis febrilibus observarunt: ipse in typho affectum cataleptícum vidi. Eandem esse quae HIPPOCRATI catoche dicitur, censet TISSOTUS, comati, quam catalepsi magis adfinem. In eo, quem observavi, aegro proprios non desideravi catalepsis characteres.

Duae maxime caussae sunt, quae catalepsin cre-

ant: animi affectus tristis altaque rei meditatio. Tristitia caussa fuit catalepseos matronae, cujus casum exposuit TISSOTUS et juvenis Brittanni in casu TULPII et puellae apud RONDELETIUM, quae quum nupserat juveni, quem parum amabat, prae moerore octo diebus post initum matrimonium catalepsi corripiebatur et cui redibat paroxysmus, si vel de marito cogitaret. Tristitia catalepticum fecerat senem et militem, quos memoravit DIDIERIUS et ancillam REYNELLII et alterum SAUVAGESII aliorumque, quorum casus collegit TISSOTUS.

Alta meditatio litteratorum, mathematicorum, eruditorum catalepsin facit; quorum aliquot exempla notarunt rei medicae scriptores. Haec caussa fuit catalepsis imperfectae condiscipuli GALENI et VIËTAE litteras incognitis notulis scriptas Galliarum regi explicantis et studiosi Ferneliani et religiosae apud HOFFMANNUM; de quorum tamen pluribus dubitari posset, an catalepsis, an exstasis eos corripuerit, quas saepius medici confuderunt: confudit etiam doct. HIRSCHEL in ea, quam edidit, hujus morbi monographia.

Praeter has caussas cerebrum proxime tangentes, duae aliae cognoscendae sunt: vermes nimirum, ventriculum irritantes et fluxus menstrui suppressio. Prioris exemplo sit mulier quadragenaria stricti habitus, quae, narrante SWIETENIO, nuces castaneas in sartagine torrebat illasque tudicula

lignea movebat continuo, ne nimis adurerentur: dumque haec agit, vera catalepsi corripitur. In vicinia dum habitaret, vocatus adfuit ilico et se praesente subito vomit binos vermes teretes vivos; moxque pergit in opere incepto, nullo modo memor, sibi quid mali contigisse; pluribus annis postea illam vidit sanam et nunquam simile quid passam.

Alterius generis observatio est Celeb. DE LA METTRIE, quam supra vobiscum communicavi quaeque virginem spectat menstruorum suppressione laborantem.

Animadvertendum est etiam, longe plurimas catalepseos historias feminarum fuisse.

De paroxysmi longitudine: vidi, SWIETENIUS inquit, ubi per tria quatuorve minuta non durabat paroxysmus; e contra per octodecim horas mulierem catalepticam mansisse observavi coram. Per tres dies observaverat AËTIUS: hanc tamen non catalepsin, sed phrenitidem fuisse, SWIETENII conjectura est. Matrona TISSOTI primum paroxysmum passa est horarum quatuor aut quinque; universe breviores vel brevissimi sunt; brevissimi exemplum notabile protulit TISSOT l. l. p. 57 sq.

Intervalla autem, monente SWIETENIO, inter paroxysmos admodum varia sunt: quandoque per plures menses silet malum; et contra ultra centum vicibus quadraginta dierum spatio aegram hoc mor-

bo afflictam fuisse, observavit Hoffmannus.

Boerhaavio teste, in mortem plerumque finitur. Eandem fere sententiam pronuntiant Piso, Sennert, Vogel. Nos si minus auctoritates audiamus, quam observationes, magis faustam habebimus prognosin. Nam ut plures convaluerunt, ita pauci interempti sunt iique fere ex morbo accedente; aliorum casus dubius, ut in hac relatione Jacotii: vidi pauperem senem, exsuccum et extenuatum, hoc malo raptum, qui mensae accumbebat, apertis oculis, erecto ac firmo corpore, manu dapibus admota, ut vivere et prandere mortuus videretur." Curatio spontanea per largam narium haemorrhagiam, citata a Boerhaavio, Aph. 1042. annon pertineat ad Aëtii casum dubium, haud immerito quaeri posset. Quae artis auxilio fit curatio, varia traditur: de qua, ut ex veritate exponamus, parum creduli, quaeque a medicis quamvis magni nominis in libris practicis traduntur, non curantes, sola rogemus rerum testimonia. Ea autem declarant, effacissima catalepticorum auxilia in pharmacopoliis frustra quaeri: neque aliter docebit ratio, ea in neurosi, quae ex animi affectu tristi plerumque nascitur. Adsentiuntur Swietenius et Hoffmannus, quorum hic ingenue fatetur, variis et quidem generosissimis remediis incassum tentatis, perstitisse morbum, sed mutato aëre aegraque ad alia loca perègrinante, sensim evanuisse. Hoc remedii

genere sanata fuit matrona illa saepius citata, cujus historiam celebravit TISSOT. Virgini hystericae catalepticae apud DE LA METTRIE intermissum est malum usu lactis caprilli, aëris rusticani et exercitii praesertim. Migratione pariter in alium locum convaluit cataleptica SAUVAGESII.

Sub paroxysmo venaesectiones, frictiones, enemata praecipue laudant. Haec vix adhiberi posse animadvertit TISSOT. Venaesectiones nisi aegro plethorico capitis congestionem patienti non convenire, ac observationes legentes utplurimum frustraneas fuisse, intelligetis. Frictiones supersunt, quas certe si non prosint, minus nocituras existimo. Acriora vitanda esse, post HOFFMANNUM praecepit HIRSCHEL et quid vel acerrima prodessent, quando ne ignis quidem catalepsin discutere potuit. Profuere spirituosa, si senili torpore jam langueret corpus. DODONAEO auctore, in moniali virgine jam septuagenaria morbus curatus fuit spiritu vini, repetita destillatione purissimo reddito, quo adsumto mox ad se rediit: nec aliis remediis opus habuit, praeter illa, quibus effoetae per senium vires refocillarentur. Etiam per diuturnas febres intermittentes exhausto corpore, si catalepsis prehenderit, reficientia, replentia, cardiaca sola prodesse, testatur SWIETENIUS. Cui subest intermittens, ea cortice Peruviano curabitur. Aegra SWIETENII, cui a vermibus ventriculum vellicantibus obortus videbatur morbus, post spon-

taneam vermium expulsionem ad se rediit. Puella Londinensis, cujus curationem scripto mandavit doct. Marx, convaluit per epispastica toti spinae imposita et balneum frigidum.

Ex quibus omnibus sequitur, catalepseos curationem optimam esse, quae simplicissima, psychica, diaetetica; brevi ea, quae mali caussas aggreditur.

Catalepsis alii somnambulismum (*), incubum alii similem dicunt. In illo liberior musculorum motus est, ut insomniis duci moverique videantur, in hoc non tam sentiendi, quam movendi potestas impedita est; uterque somni species imperfecti est. Ille puerorum est ac puellarum ex eaque saepenumero metamorphosi oboritur, quam puberes subeunt: hic omnis aetatis omnisque periodi vitae, neque unius originis variaeque hinc significationis, ut in senectutem usque protrahi, vel etiam, aliarum neurosium intermittentium more, altera jam accessione jugulasse aegrotantem, accipiamus.

(*) » Somnambuli forte quid simile habentes in nonnullis iterum differunt. His corporis cum anima commercium silet, sed non inter animam et gradatorios musculos. Imo cum quidam studiose evitent mensas, sedes, obstacula in via posita idque in tenebris, videntur tactu valere et mentis commercio eo usque uti, ut ad latus declinantes evitent obstacula: ita Haenius *Rat. Med.* P. IV. cap. 5. pag. 206.

De incubo plura scire cupientibus cumulate satisfaciet Jo. Chr. Reilius, in libro eximio *de dignotione et curatione Febrium*, Vol. IV. cap. 4. §. 94 sqq. pag. 583 sqq.

DE EPILEPSIA.

Epilepsiam propter saevam atque horrendam faciem ad morbos daemoniacos relatam esse, mirum profecto non est. Etenim: » homo subito concidit, ex ore spumae moventur, deinde interposito tempore ad se redit et per se ipsum consurgit."

Haec brevis morbi descriptio Celsi est: longior est magisque perspicua et adcurata Boerhaavii ejusque interpretis Swietenii, quam justis meritisque laudibus extollit Tissotus, probatissimus de hac neurosi auctor, qui duumvirorum Batavorum labores emendavit cujusque monographiam excellentem nonnullis partibus auxit atque complevit Antonius Portal. Quapropter vos iisdem ita fruimini, ut a Boerhaavio Swietenioque incipientes hosce Tissoto, Tissotum Portallio explicetis.

» Epilepsia adesse dicitur, ita Boerhaavius, quoties homo subito prosternitur, amissis sensibus externis internisque, cum concursu violento involuntario musculorum omnium, vel aliquorum, reciproco, alterna cum requie et novo paroxysmo."

In quem Boerhaavii aphorismum haec animadvertit Swietenius: » Epilepsia praesens cognoscitur, si omnes sensus interni et externi aboliti sint et simul motibus convulsivis, ab arbitrio mentis minime pendentibus, agitentur musculi. Distinguitur sic a paralysi, in qua flaccida immobilitas musculorum est: a catalepsi pariter, in quo morbo sensus abolentur quidem, sed corpus illum situm retinet, quem primo momento accedentis morbi habebat: ab apoplexia, quia in apoplecticis cum abolitione sensuum et motuum arbitrariorum adest imago profundi et perpetui somni absque convulsivis motibus. Adeoque signa diagnostica epilepsiae praesentis redigi possunt ad haec bina: sensuum nempe abolitionem et perturbationem motuum muscularium. Concussus autem illi violenti et involuntarii musculorum reciprocis vicibus fiunt: ubi enim convulsi musculi rigent, nec relaxantur, tunc tetanus dicitur si universum corpus sic obriguerit, spasmus vero si in parte singulari quadam corporis idem obtinuerit; ab hysterica passione discerni sensuum abolitione perfecta, cum hystericis sensus stimulorum nec plane abolitus est, neque omnium rerum oblivio, quae epilepticorum esse solet.

Oportet autem medicus cautus sit in diagnosi hujus morbi, quia recte monente Swietenio, saepe contingit scelestos homines se epilepticos fingere in publicis plateis, ut largas a praetereuntibus col-

ligant eleëmosynas, posteaque in sinu rideant, quod etiam ipsos medicos simulato morbo fefellerint. Facile autem fraus detegitur (inquit) si pulsum tangendo, cutis unguibus intercepta subito et fortiter vellicetur; signa enim doloris percepti tunc ilico videmus, si morbum simulent, cum caeteroquin in epilepsia sensus tam perfecte aboleantur, ut tempore paroxysmi in ignem delapsi miseri tales aegri ad ossa usque partes combusserint absque ullo doloris sensu. Talem casum habuit celeb. Boerhaavius in juvene nobili, sed pessimae indolis, qui si negarentur ipsi a parentibus, quae desiderabat, mox fingebat hunc morbum: dum autem vocatus jubebat chirurgum, ut ferro candenti tangeret pedis pollicem, mox exsiliit et postquam noverat in primo futuro paroxysmo cauterium applicandum esse, non amplius ausus fuit, morbum fingere.

Similia his refert Haenius: maturae virginis, quae procorum penuria epilepsiam artificiose fingere dedicit, quo cogat parentes se viro jungere; monachi eadem fraude a jejuniis aliaque vitae monasticae asperitate vindicare se sperantis; puellae et surdae et epilepticae, cujus fraudem detexere oculi et pulsus; et adolescentis et feminae scelestissimae, quae morbum ita simulavit, ut vel plagas sibi inuri tranquille passa sit, quemadmodum postea fatebatur.

» Melius profecto, inquit Haenius, in hac scelestissima muliere Parisinum successisset experimen-

tum. Cum enim quisquam ad epilepsiam in platea adstantium fucum subolfecisset, jussit convulso paleam substerni, ne sibi laederet: quo facto utrumque paleae extremum flamma incendit effecitque, ut vaferrimus homo fulmine citius fugam capesseret."

Chronicus an acutus morbus sit, de hoc uti de apoplexia disputant: perperam tamen. Nam licet exempla ferantur epilepsiae primo paroxysmo lethalis, longe contra sunt numerosiora cum homine consenuisse, neque febrilia habere symptomata, qualia acuti, solet.

» In omnium pessima specie, sunt verba Swietenii, qui Aretaeum praesertim imitatus videtur, absque ullo signo praemonente cadunt ilico; et experimenta practica docuerunt, illam fere semper incurabilem esse. Frequentius primo sentiunt vertiginem, scintillas oculis obvolitantes, colorem purpureum, nigrum, vel et variegatos iridis colores; quibusdam miri soni auribus percipiuntur; aliis molestus odor in naribus, vel sapor ingratus in ore nascitur. Quosdam vidi, quibus scintilla lucida apparebat ante oculos, quae subito augebatur, donec in immensum jubar cresceret et tunc cadebant. Alii omnia objecta incipiebant videre, ac si densa nebula obfuscarentur et subito crescente hac caligine concedebant. Quidam sentiunt a digito pedis manusve, vel et ab alio quodam corporis loco auram quasi frigidam adscendere, quae ubi ad

praecordia venit, corruunt. Horum omnium aegri adhuc memores sunt, quando a paroxysmo resurgunt; reliqua autem, quae paroxysmi tempore contigerunt, ignorant omnino. Unde postea dum plures jam paroxysmos passi fuerunt, ex praeviis illis signis futuram calamitatem praevident et quantum possunt, sibi cavent, vel adstantium auxilium implorant. Plerique ipso momento dum cadunt, validum clamorem edunt, cujus tamen conscii non sunt: sequuntur tunc mirabiles et variae plerumque in singulis epilepticis partium musculosarum convulsiones. Frons enim et cutis capillata capitis miro quandoque agitantur modo; pili eriguntur, supercilia moventur, deprimuntur et ad se mutuo accedunt simul, ut fit in hominibus indignantibus: oculi tunc fixi, tensi, prominuli, ut in iratis apparent. Palpebrae agitantur et clauduntur plerumque, sed palpantes et tremulae, raro integre clauduntur, sed inter palpebrarum distantes limbos oculi album adparet. Saepe et sub palpebris semiclausis bulbi oculi magna velocitate rotantur, ita tamen ut fere semper pellucida cornea sub palpebra superiori occultetur. Quandoque his motibus convulsivis tanta vis oculorum musculis infertur, ut postea semper vitium quoddam maneat; et plurimos observamus luscos et strabones, qui in prima infantia convulsionibus epilepticis tentati hoc vitium contraxerunt.

Quandoque celerrima vicissitudine omnes animi

affectus exprimuntur in his miseris, labia contracta et elongata in acutum porriguntur rostrum; mox retrotracta oris rictum ad aures fere usque producunt: quod tam celeri reciprocatione factum vidit cel. Boerhaavius in muliere Judaea epileptica, ut in vertiginem raperet videntem.

Maxilla inferior quandoque a superiori abducitur tanta vi, ut luxetur antrorsum. Lingua turgida et elongata ex ore hiante prominet et convulsivo motu ad se mutuo adductis maxillis, lingua intercepta graviter vulneratur ac foedo spectaculo una cum spuma sanguis exit: dentium stridor ingratissimus percipitur et non sine horrore recordor, quod coram viderim in tenera satis puella dentium molarium fragmenta exsiliisse cum impetu.

Caput miris modis rotatur, flectitur; quandoque collum riget inflexile, aliquando pronum incurvatur, ut maxilla pectori adhaerescat, in aliis versus scapulas retroflexum caput haeret, velut in illis, qui per vim crinibus trahuntur.

In brachiis, manibus, digitis fiunt omnes motus extensionis, flexionis, rotationis, pronationis, supinationis et cum pollex plures et validiores habeat musculos flexores et versus manum adducentes, quam reliqui digiti, hinc solet versus volam manus adduci, quod multi pro signo validi paroxysmi habent et quia vident remittente paroxysmo adductam in pugnum manum denuo explicari, ideo sae-

pe magna vi nituntur in paroxysmi vigore pollicem abducere sicque aliquando partes illas miserrime distrahunt. In femoribus, cruribus, pedibus hi motus non adeo observari possunt, quia vestibus teguntur; sed similes adesse vel ex eo constat, quod pedibus calcitrent validissime: quo sensu hoc genus calamitatis jugulatis tauris haud absimile dixit Aretaeus.

Verum et interiores corporis partes similiter agitari, docent ructus, borborygmi, vomitus, alvi et urinae excretio insciis facta: seminis expressio per musculos libidinosos.

Sed et vitales actiones quam maxime turbantur: in initio enim pulsus celeres, parvi, in fine vero paroxysmi majores, sed languidi ac tardiores et, ut optime monuit Aretaeus, in universum inordinati. Pariter et respiratio miris turbatur modis: primo paroxysmi initio solent affici musculi vocales, nam omnes fere cum clamore cadunt; postea oritur nixus validus respirationis, ut in illis quibus suffocatio imminet et edunt talem sonum, qualem audimus in robustissimis hominibus, dum valido nixu grave pondus elevare, vel obstaculum quoddam removere conantur.

Impedita respiratione et circulatione venae conspicuae turgent: incipit tunc livescere facies, fereque nigrescere, primo sub oculis circa palpebram inferiorem, ubi laxa admodum cutis est; uti etiam circa labia, simili fere modo ac fit illis, qui in la-

queo haerent; quod optime notavit Aretaeus dicens: malae rubent quidem, in augmento autem mali et faciei livor accedit, cervicis vasa distenduntur, vox ut in strangulatu aufertur: etiamsi vehementer inclames, non sentiunt: eorum vox nil nisi gemitus et suspirium est et respiratio et suffocatio, veluti in iis, qui laqueo suffocantur. — Ingratus auditur rhonchus et foedo spectaculo per os et nares spuma viscidissima exit, quandoque et sanguinolenta, si lingua paroxysmi tempore a dentibus vulnerata fuerit.

Ex dictis patet, circa finem paroxysmi adesse periculosissimum statum, dum suffocatio imminet et quandoque sic unico paroxysmi pereunt. Frequentius tamen tali modo finitur: post suffocationem illam imminentem et expressionem spumae ex ore ac naribus, incipiunt minui motus convulsivi, respiratio liberior fit, sed stertorosa cum somno profundo, quasi apoplectico, qui vario tempore in variis durat: deinde ab hoc somno evigilant, omnium illorum, quae paroxysmi tempore contigerunt, immemores: tunc autem, ut Aretaeus optime notavit: ab initio membris segnes sunt, caput grave sentiunt, dissoluti, languidi, pallentes, consternati animo, ob lassitudinem morbique verecundiam contristantur. In multis et sensuum hebetudo et memoriae debilitas manent: tamen post binos tresve dies, per bonum victum et quietem refocillatis corporis viribus, saepe tam perfecta re-

dit sanitas, ut nullum tanti morbi vestigium supersit; et post aliquod temporis intervallum saepe satis longum, idem malum, similibus symptomatibus stipatum, redit."

Quem vestrum non percellit in hac tabula diagnostica veterum morbos depingendi artificium! Jam mecum perpendite, quae huic picturae recentiorum addiderit observatio.

Et reversio et duratio paroxysmorum varia est. Aliis prompta est, aliis tarda simulque longa accessio. Harum varietatum complures notavit Tissotus. Cuidam a clamore ordiebatur paroxysmus per horae minutum primum, sequebantur convulsiones per horae minuta septem aut octo, pituitae tandem excretione terminatae, porro syncope minutorum decem aut duodecim, denique sopor minutorum viginti quinque aut triginta: ut adeo omnis paroxysmus esset trium horae quadrantum. Alii noctu accidebat, quem tristis sequebatur dies; excipiebat in aliis morbum caducum hydrophobia.

Quandoque nonnullarum tantum partium est brevisque convulsio capitis, brachiorum, crurum; communis tamen cunctis rerum oblivio sensuumque abolitio: quod ideo probe notandum, quia exinde morbi nascentis primordia prudens praesentiet medicus observator: qualia sunt levis capitis concussio inque labii angulo spumae bulla aut celerrimus capitis in utrumque latus sine conscientia raptus, aut rerum oblivio cum labiorum aliqua

contractione, aut brevissima oculorum contorsio; aut brachii jactatio cum repentina mentis impotentia, ex quibus sagax naturae scrutator Tissotus parentibus futuram praenuntiavit epilepsiam, quae etiam, rem parum curantibus illis, biennio post accidit et gravis et vehementi semper brachii convulsione stipata. Puellam musculorum faciei convulsiones collique, aliam laryngis cum clamore insciam patientem observavit, tanquam prima epilepsiae saevae initia et virum uno quasi ictu prostratum, omnium rerum per plures horas immemorem absque clamore, absque convulsionibus praeter spasmum maxillae et pugnorum validum. Haec ea est varietas morbi, quam apoplecticam nonnulli nuncupaverunt. Aliam mulieris epilepsiam commemorat Morgagnus, cujus accessiones saepe ad hunc modum recurrebant: leviter primum tremebat, dein, quasi rigida, immobilis et taciturna jacebat, donec ad se rediret. Sunt qui retrogrado aut rotatorio motu rapti cadunt: aut quibus palpebrarum convulsio, loquendi, ambulandi perbreve impedimentum epilepsiam subindicant. Est ubi morbus intra haec initia subsistat; est ubi ab iis summa capiat incrementa: id quod pueri sartoris exemplo perspicuo monstravit Tissotus, cui primo fiebant motus involuntarii ac quasi argutiae digitorum saepius redeuntes: hic primus morbi gradus. Alter erat digitorum spasmus cum sopore, sed inquieto illo, ex quo aeger evigilabat ira-

tus, credens se dormivisse: tertio gradu convulsiones erant stupendae ex iisque aeger resurgebat iratissimus.

Epilepsiae paroxysmorum intervalla quod attinet: » vidi, inquit SWIETENIUS, qui semel in anno tantum corripiebantur; alii vere et autumno, plures singulis mensibus insultum habent: circa magnas mutationes lunae alii, circa novilunium et plenilunium adeoque bis in mense: plures vidi, qui plurimos paroxysmos patiebantur intra viginti quatuor horarum spatium."

Caussae, quae epilepsiam creant, tanto citantur numero, ut crederetis, morbum Herculeum ex quacunque posse generari punctiuncula corporisque vellicatione. Medicis fucum fecit neglecta seminiorum observatio. Quocirca in caussarum interpretatione non a potentiis nocentibus, ut vulgo fit, sed a seminiis ordiamur, necesse est. Est autem seminium illud in cerebro quaerendum: id de quo ab antiquo jam aevo principes medicorum convenerunt. Ne GALENI pluriumque veterum testimonia proferam, vel unum citabo CAROLUM PISONEM concludentem, omnium symptomatum unum cerebrum esse parentem idque non per sympatheiam, sed per idiopatheiam male affectum et perculsum eos motus universum corpus concutientes ciere. Quam PISONIS sententiam postea idoneis argumentis defendit ANT. PORTAL cum WILLISIO cerebri meditullium semper hujus morbi sedem primariam con-

stituens. Et profecto cerebri munera cum symptomatibus epilepsiae exquisitae conferentibus vobis res perspicua videbitur, ut miremur Harlesium, virum eruditissimum, epilepsiam spinalem cerebrali tanquam aliquomodo oppositam sibi fingere, nisi limites epilepsiae latius, quam par est, extendere voluerit. Nam si reputemus, epilepsiam veram mente integra esse non posse, ipsius sedem in medulla spinali non collocabimus. Quamobrem epilepsiam interpretaturi in cerebrum ante omnia mentem convertant oportet et in cerebro etiam seminium epilepticum quaerant. Illud autem interdum connasci, interdum serius demum succrescere, opinantur.

Swietenius ex Hildano exemplum profert matronae gravidae, quae mirum in modum perterrita, dum epilepticus fere ad ipsius pedes procideret, post menses aliquot primipara puellum feliciter enixa est, qui non diu post comitiali morbo correptus fuit et multis remediis frustra tentatis periit hoc morbo, antequam primum aetatis annum implevisset: quem casum juremerito dubium habuit Tissotus. Minus dubia est morbi per haereditatem propagatio, numerosas quamvis, ut mecum observarunt alii, patiens exceptiones. Potissimum pueritiae et pubertatis tempore nascitur morbus: etiam infantum et feminarum esse inprimis censet Tissotus, illum autem eclampsiam, hanc hystericam fuisse passionem, crediderim. Scio equidem, omnium aetatum omnisque sexus esse: nec minus scio, saepius affi-

nes neuroses cum hac confundi ac CELSO cogor adsentiri, ex veterum observatione statuenti: id genus saepius viros, quam feminas occupare; quandoquidem ipsam in hisce epilepsiam numquam sine quadam vidi hystericae passionis miscela.

Vultus attonitus, cujus meminit TISSOTUS, et strabismus et peculiaris decursus ac habitus corporis crebrius morbi in corpore jam radicati et habitualis facti, quam ejusdem futuri aut nascentis sunt indicia. Ipsum autem seminium epilepticum in cerebri peculiari quadam intemperie ponerem, quae qualis s t, non ego definivero: id tantum animadvertens, ut duabus vitae periodis praesertim cernitur epilepsia, sic quae sub priori nata erat metamorphosi, altera saepenumero tolli.

Anatome practica in epilepticorum cadaveribus crebras ostendit cerebri laesiones, de quibus tamen num caussae an effectus morbi haberi debeant, medicus philosophus haesitabit; eoque magis, quo crebrius ex apoplexia aut encephalitide epileptici intereant et horum morborum vestigia in mortuorum corporibus detecta legantur.

MORGAGNI observationes etiam VALSALVAE observationibus additis perpaucae sunt, rem tamen satis probantes: prima viri sexagenarii epilepsiae obnoxii, qui febre corripitur et ex improviso superveniente epilepsia moritur. Inter crassam tenuemque meningem praeter seri ubique copiam, portio etiam effusi sanguinis ad latus invenitur: item ven-

triculi sero oppleti in iisque turgidae glandulae plexus choroidis. Quis credet, haec ex epilepsia esse? Quis pueri hydrocephalici casum huc referet? Quis adolescentis hydropici? Quis viri coquinariam exercentis, qui die febris duodecimo epilepticus mortuus est: capitis venulis rubicundis valde et turgidis? Quis bajuli, in quo par fuit vasorum cerebri turgentia? Quis mulieris, quae concidens caput alliserat et ex hac laesione obierat? Superest igitur vir brevi statura, gracili habitu, comitiali, quo prehendi solitus erat, morbo gravius recurrente intra paucissimos dies sublatus, in quo ad extremam partem utriusque thalami nervorum opticorum color e fulvo nigricans indicium fecit vitii subjectae medullae. Nam virum crasso ligno in caput incidente percussum et mulierem syphiliticam et virum alterum cephalaea correptum, qui postquam inciderat in narium haemorrhagiam, orbatum olfaciendi facultate et prehensum deinde epilepticis insultibus cujusque in cerebro sanguis effusus est: hos inquam nemo epilepsiae culpa has laesiones et mortem subiisse, cum quadam veri specie affirmaverit.

Praeter has plurimas undique epilepticorum dissectiones collegit Portal, quas, si lubet, legentes, quaeque in priores Morgagni illas et Valsalvae animadverti, tenentes vix credo ad morbi naturam cognoscendam vos multum profecturos, praesertim si cogitetis, ut ipse fatetur Portallius, in

pluribus epilepticorum corporibus nullam fuisse laesionem manifestam, aut, quod culpari potuisset, vitium. Saepius etiam hanc eodem fuisse loco, quem in apoplecticis laedi postea videbimus: quod utrum ex utriusque morbi affinitate repeti debeat, an alio explicari modo, dicere non ausim.

Seminium illud epilepticum, quo magis sit evolutum, eo leviori potentia opus erit, ut excitetur. Ea tamen vulgo gravis est exque gravioribus hisce vix ulla est sive crebrior, sive efficacior terrore. Hunc pervolventes historias epilepticorum reperietis tot fere fecisse epilepticos, quot reliquae caussae universae; altera seminis jactura est; tertia alcoholis abusus; quarta laesio capitis mechanica. Hae genus nervorum ipsumque cerebrum proxime afficiunt ac laedunt: quo ex genere sunt etiam ira aliaeque perturbationes animi altaque mentis meditatio, quae interdum morbum creasse leguntur. Haec ultima caussa Julio Caesari, Petrarchae, Francisco Redi epilepsiam suscitasse videtur.

Sunt autem potentiae interdum a cerebro remotissimae, ut ex artubus facto in caput impetu prodirent. Hinc epilepsiae sympathicae et notio et nomen ductum est, quam alia aliaque signa prodroma praenotant ac minus intractabilem medici crebro experiuntur.

Itaque de hac nunc videamus, ut absolvamus tandem epilepsiae historiam.

Ex sympathicis epilepsiis nulla crebrior, quam

quae ex prima officina nascitur: sive acribus ingestis, sive colluvie biliosa, gastrica, saburrali, sive vermibus irritata aut male affecta, sive spasmo constricta. Plura quae huc spectant, exempla collegit Tissot; unum, Morgagno debetur, propter summam tam observandi curandique, quam narrandi artem exhibebo: » Anastasius Poggius gravis probusque sacerdos annum agebat duodeseptuagesimum, subpingui habitu et florido colore praeditus, cum primum comitiali morbo correptus est, qui summam pulsuum raritatem itemque corporis perfrigerationem post se reliquit: Sed haec intra horas et septem victa est, nec saepius redeunte morbo, amplius redit; illa usque perstitit: Prima epilepsia dolori successerat hypochondrii dextri, per biliosas dejectiones soluto; caeterae, qnae leviores erant, fere succedebant sensui cujusdam quasi fumi ad caput ascendentis ex hypochondriis, quorum turgentia assidue aegro molesta erat et facile ab assumptis, liquidis praesertim augebatur. Cum haec ita essent, dolor autem capitis omnesque hujus per se affecti notae abessent, seniores medici, qui me sibi socium in refractarii morbi curatione haud minus, quam aeger optaverant, quin ex hypochondriorum esset irritatione, minime dubitabant. Et sane exstat apud Galenum historia illa grammatici, qui cum diutius a cibo abstineret, epilepticus fiebat, non aliam ob caussam, quam bilem: et pervulgata exempla sunt adultorum, non puerorum

modo, epilepsia vexatorum a lumbricis intestina obsidentibus. Verum etsi Poggio nostro ea curatio me adstipulante adhibebatur, quae reserandis, emundandis, leniendis hypochondriis conveniret; tamen accessiones nihilominus frequentes redibant, ut jam vereri inciperemus, ne caput quoque ipsum noxam contraheret, praesertim cum ad hujus celeriorem conversionem illae nunc reverterentur et sensum in capite ponderis cum hebetudine relinquerent, nec raro cum mucis aliquid sanguinis emungeretur. Itaque cum jam inde ab initio ad minuendam plenitudinem sanguinem a brachio semel atque iterum eduxissent, nec ea, quae capiti auxiliari solent, dare omisissent, auctor fui, ut sanguis ex iis quoque venis detraheretur, quae sunt ad anum et alia atque alia, quae adversus id morbi ut maxime propria ab nobilissimis laudantur medicis, exhiberentur; quorum haec nulli usui fuerunt, illa autem sanguinis detractio seu caput, sive ea potius viscera levarit, quibus vena portarum inservit, hactenus profuit, ut breve ad tempus insultus quieverint. Cum iterum frequentius recurrerent, saepe ex usu fuit aegrum ad sedendum erigere artusque inferiores modo fricare, modo alterne vinculis injectis adstringere, modo cucurbitulis sine ferro affixis et mox detractis vexare: sic enim illi diutius intermittere videbantur. Certior quoque factus sum, cum aliquando vel multo saepius ingruerent, arcuisse ipsos, imo jam quasi in-

choatos spiritum salis ammoniaci ad nares admotum, etsi aeger carebat olfaciendi facultate. Erant ii plerumque perbreves, sed minime leves. Oculorum enim distorsiones et artuum agitationes semper et interceptio sensuum omnium, saepe strangulatio eaque interdum cum stertore, nonnumquam urinae effluxio comitabatur. Pessime autem habuit eo die, in quem solstitium incidit eoque pariter, in quem defectus solis. Sed ut casu id factum credas; non tamen credes, fortuito accidisse, ut accessiones uon modo non leviores, sed graviores saepius ingruerent, quando urina sive naturae sive artis ope aucta erat. Nam et hoc curare aliquando debuimus, cum aegrum dormire incipientem subita difficultas spirandi excitaret ac sedere cogeret; quae res nimirum hydropis thoracis suspicionem eo magis ingerebat, quod aeger narrabat, jamdiu crus dextrum sibi plerumque humore subtumidum esse consuevisse, nunc vero id quod admoniti conspiciebamus, tumorem jam per femur adscendere. Facile autem fuit obviis innoxiisque remediis urinas augere eoque hunc tumorem illamque suspicionem, quae et postea omnino sublata est, minuere; non sic insultuum vim, quae urinis fluentibus hisque per se opacis nonnunquam nigricantibus, adeo non minuebatur, ut contra etiam, quemadmodum dicebam, invalesceret. Cum haec atque alia, quae promissae brevitatis gratia praetereo, adversus comitialis morbi incursus, ni-

hil valerent, neque ea, quae ad hos retardandos supprimendosque profuisse aliquando dixi, praestare id pergerent, unum fuit, quod constanter prodesset, opium datum sub noctis initium pondere dimidiati grani. Insultuum enim frequentia et vis et ad has adjectae vigiliae ita aegrum alioquin debilitabant, ut induciae nobis quovis pacto quaerendae fuerint. Sic autem nocturna quies et somnus conciliabantur tantumque aberat, ut inde caput grave aut hebes fieret, gravitas atque hebetudo, quas diurni insultus reliquerant, tollebantur; quae caeteroquin, cum opii usus intermittebatur, perstabant et pristinae inquietae vigiliae urgebant. Quin post noctem quandam ejusmodi longe prae caeteris molestiorem, cum ad eam, de qua initio dictum est, summam pulsuum raritatem inaequalitas repente accessisset, sic ut persaepe vel multo rariores, deinde non magis quam solerent, mox rariores multo perciperentur eaque res nos magis sollicitos haberet propterea, quod tunc morbus solebat pulsus primum omnino obscurare, et deinde continuo invadere cumque frustra, quae ad solvendum sanguinem promovendumque laudantur, experti essemus; opio iterum dato, iterum quieta nox rediit eamque pulsuum inaequalitatem minuit, quam continuatus quotidie sub noctem opii usus omnino sustulit et priorem raritatem etiam imminuit. — Postquam nulla jam accessione per dies tredecim redeunte, opii intermissus est

usus, nocte quidem prima non mala, sed insequentibus, ob vigilias eamque tandem, de qua supra dictum est, spirandi difficultatem valde molestis, nil nisi opium quietas noctes restituebat. Atque ut multa in pauca contraham, quod morbi aggressiones de frequentissimis, ut erant quotidie m. Junio, eo redierint, ut una quintili, una aut altera sextili, nec plures Septembri fuerint, nullae denique proximis saltem duobus mensibus et quod excurrit, donec ad medicinam publice profitendam discessi, opio tribuendum censuimus opportune dato, modo singulis noctibus, interdum alternis, denique pluribus intermissis. Eo enim tumultuarios motus, qui ab hypochondriis manifesto haud raro sensu ad thoracem caputque pergebant, compescere et inducias naturae atque arti conciliare potuimus ad hypochondriorum viscera, ut initio statutum fuerat, sed incassum inter primas illas assiduas turbas tentatum, satis emundanda et confirmanda, a quibus duntaxat ipsas fuisse repetendas historia haec, aut ego quidem fallor, praeclare ostendit."

Est vero haec aegri historia non tantum hanc ob caussam, sed ob multas alias, memoratu perdigna: nam ostendit praeterea, quo pacto sit ordienda, quo perficienda curatio: ut a caussis incipias irritantibus ab iisque transeas ad praedisponentes, aut ipsum cerebrum sopiendum. Sic stimulo ablato videbis interdum tolli morbum: quo autem non sublato, cerebro medicandum erit. Prioris

exemplum dedit Tissotus pueri et plethorici et biliosi methodo antiphlogistica, victu et cremore tartari a morbo liberati; ipse juvenis epilepsiam ex cardialgia profectam magisterio bismuthi suppressi.

Opium quantum valeat in ea etiam epilepsia opprimenda, quae habitualis facta, nec sine organico vitio est, docuit Haenius *Rat. Med,* P. V. cap. IV. exemplo hocce: sexennis puer sanissimus insiliente in se cane molosso ita terretur, ut integro triduo convellatur horrendosque postmodum epilepsiae insultus fere quotidie patiatur. Morbus ad omnia rebellis ac per sexennii spatium perdurans, ignoto parentibus remedio paululum mitescebat; sed novo irritatus pavore, nec ultra ignoto remedio moriger, puerum vario modo quotidie eodemque die multoties adoritur. Tandem inter pauperes, qui mane Nosocomium consilii causa petunt, mihi sistitur. Radicem Phu trium septimanarum spatio ipsi dedi, sed ab eadem desistere increscens vis morbi me compulit. Quo autem securior medicina esset, illum in Nosocomio locavi. Sedulo examine constitit vigesies et ultra die inchoari paroxysmos, sed semel tantum bisve compleri eosdem: idque hoc modo singulis diebus ac noctibus. Virus castorei copiosioris me explorantem itidem effectus elusit. Quemadmodum etiam aliorum foetidorum et acrem spiritum rectorem habentium usum. Morbus varietate terribilis nunquam graviores suos insultus

modo perficiebat eodem. Alio enim tempore totum corpus, medium autem alio convellebatur, altera sui parte obrigescens. Nunc opisthotonus, emprosthotonns utcunque alio tempore fuit. Jamque una vice vehemens calcitratus, alia vice manuum in proprium pectus caputve tanta agitatio, jactatio, vibratio, ut ni cautum fuisset, sibi nocuisset vehementer. Sudor perquam foetidus insultum comitabatur, copiosus ita, ut indusium lectusque plurimum maderent; tenax itidem adeo, ut corpori ceu quopiam glutine adhaereret. Mugitus, ululatus, rugitus, gemitus vultusque omnem in modum horridus et urinae profluvium paroxysmum frequenter concomitabantur. Interim morbo quotidie in pejus verso, nascuntur signa vehementis humorum rarefactionis, quam ipsa natura haud levi narium haemorrhagia testabatur. Sed saepius me mater monuerat, nunquam ipsi graviores fuisse frequentioresque paroxysmos, quam qui haemorrhagiis ejusmodi successissent. Re nihilominus crescente admodumque urgente, sanguinem pede bis detraximus, diluimus, moderavimus, sed morbum hinc vehementer augeri doluimus. At vero dies diem docet. Animum quippe quamcunque in partem vertentes constanter demum observavimus puero jacenti frequentique somno obrepto morbum frequentiorem esse, quam aut sedenti aut vigili. Hanc ob causam majore diei parte illum in sedili

locavimus vigilemque variis objectis mentem grate occupantibus servare annisi sumus. Sensim hinc insultus rariores.

Verum soporosus erat. Et tandem somno quidem capto paroxysmum accedere, nunquam autem vigili advertimus. Ergone causa tetri mali aptiores in somno nervos, ut agitaret invenit, quam vigiliarum tempore? Utique experientia convincebamur, quo adolescentem diutius vigilem servabamus, eo rariores contingeie paroxysmos. Sic liberos quidem dies integros nanciscebamur; nocturnos vero insultus, cum tamen dormiendum erat, averruncare non poteramus. Aliud igitur consilium arripuimus, vigili insultus ultra non fiunt: fiunt autem dum stertorosus eum somnns capit. Ergo causa latens invenit nervos somni stertorosi, quam vigiliarum tempore ad convulsiones, ad tetanos, ad spasmos aptiores. Ipseque ille stertor somnum minime naturalem esse demonstrat. Quid igitur, si opio nervos insensiles redderemus, ne causa illa ignota nobis irritare eosdem posset? Sed contra nunquid opium in dispositione adeo comatosa somnum non posset aeternum facere, aut per omnem vitam stupiditatem? Sed periculo saltem vacabit minima dosis. Igitur tentavimus. Jamque minima dosis iu corpore opio neutiquam assueto nec soporem augebat et tamen boni praestabat quidquam. Dosin ideo prudenter auximus; omnem omnino paroxysmum averruncavimus; pro sopore somnum natu-

ralem produximus; puerum brevi agilem, alacrem, sanum salutavimus, matri reddidimus.

Postquám integra per tres menses valetudine usus erat, ex dysenteria male curata periit. In cadavere nodus durus nervo diaphragmatico in medio suo itinere arcte circumcretus inveniebatur aliusque similis illi ejus loco, ubi in diaphragma abiturus erat. Thalami opticorum emarcidi.

Idiopathica epilepsia (ita hunc casum commentatus est HAENIUS) a terrore genita, aut cum male affecta medulla cerebri orta, aut demum invincibilis deuteropathica ex male affecto nervo diaphragmatico nata, arte medica si non curabilem, sopiri saltem ita, acsi penitus abesset, se posse ostendit. Cui commentationi nos subjungimus, neque cerebri, neque nervi diaphragmatici vitium epilepsiam esse, sed peculiarem illius intemperiem; cui in hoc casu medebatur opium. Vos autem ne putetis, opio semper et ubique utendum esse ad delendum in cerebro characterem epilepticum: immo quam plurimos laedet, praecipue plethoricos inque apoplexiam proclives. Verum de hoc postea. Nunc eo, unde digressi sumus, id est ad epilepsias sympathicas, quas vocant, redeamus.

Ex vermibus quae moventur epilepsiae has ipsas esse, quibus medetur valerianae radix, opinatur post SWIETENIUM TISSOTUS: quod ita equidem accipio, ut hanc radicem simul vermibus adversam, simul cerebro proficuam esse existimem. Nec facile

credam sive vermes, sive calculos aut bilis aut urinae creaturos esse epilepsiam, nisi in corpore ad ipsam plurimum disposito.

Ut his caussis minus, quam vulgus, tribuo, ita plurimum iis tribuo, quae ex generationis officina proveniunt, partim propter convulsivum sub coitu motum nervorum genus valide concutientem, partim propter morbi sub pubertate in plurimis natalia. Et sane abundant medicinae annales exemplis hanc originem testantibus. His tamen, quas adnumerant, puellarum, gravidarum, parturientium, puerperarum convulsiones plurimae alio attinent, ad hystericam videlicet passionem aut eclampsiam.

Etiam ex pulmone aegro per sympatheiam cieri hos motus, observatio est. Ipse in puero mihi visus sum observasse: saltem ex spirandi officina nervorum affectio videbatur ordiri: quam zinci oxydo et cito et feliciter oppugnavi. Haec autem ut rarior origo est, ita creberrima ab artubus corporisque extremis; de qua Swietenius: » observaverat jam suo tempore hanc epilepsiae causam Galenus, quum nempe in parte aliqua corporis incipit affectus, qui deinde, sentiente aegro, ad cerebrum usque ascendit. In puero decimum tertium aetatis annum agente hoc primo viderat Galenus, ipse tunc temporis adolescens; puer ille simpliciter affirmabat, se primum affectionis initium in tibia sentire; hinc recta ascendere per femur, ilium, latera, ad cervicem et caput usque. Ubi hucusque

pervenerat, tunc non amplius erat suae mentis compos. Postea alterum viderat epilepticum, sed jam adultiorem priori, similiaque passum, qui dicebat frigidam quasi quandam auram esse id quod adscenderat. Comparavit hinc GALENUS miram hanc epilepsiae causam venenatorum animalium morsibus. Ut enim tales morsus, apici etiam digiti inflicti turbant omnia, sic et a tali fomite epileptico fit: pariter uti ligaturae validissimae pone locum demorsum impositae, vel et subita resectio partis demorsae tollunt totum malum, dum impediunt ne ad alias partes pergere possit, sic idem toties in epilepticis observatum fuit, uti postea dicetur. Plures tales casus vidi et apud observatores multa similia leguntur. Quandoque frigidam auram ascendere sentiebant; quandoque nihil distincti determinare poterant; in quibusdam oriebatur talis sensus ac si formicae sub cute reperent versus superiora; verum hoc fere in omnibus obtinet, quod illa aura versus superiora vergat. Raro enim contingit illud, quod BONETUS se observasse testatur in viro quinquagenario, cui per intervalla inguen sinistrum intumescebat; deinde formicationis sensus per totum crus lento gradu ad pedis plantam usque progrediebatur; quo ubi pervenisset, citissime recurrebat inde superiora petens et cerebrum invadebat. Nolebat aeger pati, ut medici ferro aut igne fomitem illum epilepticum destruerent, sed ligatura tibiam arcte stringebat ilico, dum prima

mali initia perciperet sicque impediebat paroxysmos. Ubi autem quodam tempore non satis cito ligare crus potuerat, tam valido paroxysmo correptus fuit, ut exstingueretur mali toties feliciter suppressi vehementia."

Atque haec de epilepsiis sympathicis: in quibus discernendum, an ex cerebro ad partem, an a parte ad cerebrum deferatur malum. Saepius enim falli medicos cum PISONE crediderim: numquam vero nasci, nisi propter cerebri ipsius aegritudinem. Haec vulgo cum alia aliarum partium aegritudine componitur: de qua compositione more suo uberius exposuit PORTAL; hic tamen, quemadmodum in rhachitide, subtilior, quam verior mihi visus est: quo fit, ut satellitum turba ipsum abscondat principem. Id ne temere dictum putetis, en caussarum mediatarum catalogum! 1 erethismus, 2 plethora, polychymia, obesitas, 3 excessus, defectus evacuationum, 4 macies post physconiam, 5 febres, 6 exanthemata, 7 cachexiae, 8 vesaniae, 9 hydrophobia. Quem fugit harum alias conditiones ad complicationes, alias ad coincidentia fortuita, alias ad communem cum epilepsiae caussa originem debere revocari, nec nisi magno scientiae detrimento confundi. Haec ut reprehendo, ita laudo hujus peritissimi medici collocatam in singulis conditionibus illis ad therapeuticen universalem adplicandis industriam. Quandoquidem refert plurimum, internoscere corpora ab epilepsia prehensa atque com-

positam valetudinem reddere simplicem, praesertim quia sic sublato sanationis obstaculo, natura sibi ipsa plerumque sufficiet, nisi malo adsueverit.

Lubet hujus therapeutices naturalis res gestas referre, ut imitari eas per artem naturae imitatricem atque famulam discatis. Solent enim tales sanationes longe tutiores esse, quam vulgares heroicae, quibus vis infertur naturae hacque repugnante interdum mors aegroto.

Non possum, quin hoc loco vulgarem medicorum artem redarguam, qui cum per fas et nefas sua heroica anti-epileptica praescribendo aegrum miserum vexaverint, morbum incurabilem proclamant illumque suae sorti permittunt. Ea qualis plerosque maneat, quam calamitosa, docent atrocis mali effectus: mentis alienatio, apoplexia, paralysis, sensuum infirmitas, extinctio, artuum luxationes, fracturae, vulnera vitaque omni modo non vitalis ac miserrima. Quotus igitur quisque vestrum est, qui tot tantasque miserias ac calamitates avertere ac praepedire non cupiat.

Incipiamus ab Hippocrate, fortunato naturae administro. » Quibus epilepsiae ante pubertatem contingunt, mutationem habent. Quibus vero accidunt viginti quinque annis natis, his plerumque commoriuntur: quem locum ita interpretatur Celsus: in pueris veneris, in puellis menstruorum initium tollit. Et alio loco sic vaticinatur Asclepiadarum princeps: epilepticis pueris mutationes ma-

xime aetatis et regionum et vitarum liberationem faciunt. Aph. 45. Sect. II. coll. c. Aph. 7. Sect. V.

Ab his praesagiis excipiendos credit TISSOTUS eos, quibus a prima aetate morbus inceperat, quos numquam pubertate sanatos vidit: eosque tantum pubertate sanari perfecta, quibus ipsa incipiens hanc valetudinem fecerat. An sanetur matrimonio rogantibus respondebit ille, spem esse sanationis, ubi ex menstruis sive suppressis seu difficulter fluentibus provenerit nimioque veneris desiderio, in reliquis omnibus matrimonium augere atque evolvere seminium epilepticum. Esse ubi vel nondum apparentibus menstruis vel suppressis iisdem nascatur epilepsia, neque tunc sanari quamdiu deficiant: nec tamen prodeuntibus illis epilepsiam certo aut semper fugari. Addit, epilepsiam post pubertatem natam non magis incurabilem esse, quam aliam, nisi ad caeteras quoque adtendas rerum conditiones: quam medicorum peritorum discrepantiam ita facile conciliabitis, si utriusque conferatis aetatem et sanationes cogitetis spontaneas. Epilepsia sympathica recens magis curabilis, quam idiopathica habitualis ac potissimum caussas respiciendas esse TISSOTO videtur: semper tamen curationem dubiam pronuntians.

Alterum remedium HIPPOCRATIS: mutationem regionis et victus SWIETENIUS probat sequentibus: » Novi epilepticos qui in Indiam orientalem transmigraverant, immunes fuisse ab hoc morbo postea,

quamdiu ibi vixerunt: in patriam reduces et subito abligurientes illa (ut solet saepe hoc hominum genus) quae magno labore nec minori periculo sibi comparaverant, recidivam passi fuerunt quidam, alii manserunt ab hoc morbo liberi. Neque opus esse in Indias mittere epilepticos exemplum pueri monstrabit apud Lentinum, qui cum ex regione depressa humida maritima in altam siccamque migrasset, actutum consanuit.

Tertium naturae remedium in neurosibus aliis est positum, praesertim in quartana, quod exemplis probavit Swietenius veterum medicorum doctrina enutritus.

Liberavit alios casus fortuitus, quod hoc exemplo idem vos docere poterit: » puella circa pubertatis tempus incepit laborare epilepsia, quod malo omine fieri antea jam dictum fuit: sola dum esset in aedibus, paroxysmo corripitur et corruens supra carbones accensos miserrime faciem et sinciput comburit, ita ut non tantum integumenta, sed et calvariae os ipsum fuerit exustum adeo, ut postea exterior cranii tabula ad magnitudinem palmae manus decideret. Quamdiu autem loca haec combusta suppurata manabant saniei et puris copiam, libera erat a morbo: qui rediit, simulac cicatrice obducta erant haec ulcera."

Sic sponte ad eum pervenimus locum, qui est de curatione epilepsiae, quem nemo, me quidem judice, tanta arte interpretatus est quam eximius

medicus Tissotus: quod ut ipsi intelligatis, quae hac de re praecepit ille, compendio tradam, simulque more meo commentabor.

Ut rite tractetur morbus, discernendum est inter epilepsiam, quam vocant, sympathicam et idiopathicam: inter potentias nocentes et seminium epilepticum.

Ex sympathicis nervorum affectibus alii a vago sunt, alii a sympathico, alii a spinalibus. Et viscera quod attinet, ex pectore, abdomine, pelvi subnascuntur ac praeter viscera ex corporis extremis, artubus potissimum. Idiopathicae caussae habentur capitis cerebrique laesiones et vitia: porro plethora, vini abusus, humorum dyscrasiae, animi perturbationes, sanguinis nervorumque irritamenta.

Incipiendum est a potentiis nocentibus motus epilepticos cientibus, quos cum negligant medici, neque attendant ad aegri rerumque circa aegrum conditiones, toties infortunate medentur.

Ad ea, quae ventriculum et nervum vagum attinent, emetica refero. Ex pluribus exemplis curationis unum citabo; Swietenio debetur. » Vidi epilepticum juvenem, cui ante paroxysmum incipiebat tremere inferius labium (symptoma vomitum futurum saepe praecedens) mox cadebat epilepticus et si paroxysmi tempore vomebat, brevi finiebatur insultus. Cum autem singulo mense circa plenilunium insultum morbi pateretur, datum fuit vomitorium lene omni mense, triduum ante pleni-

lunium et eodem die vesperi, leve diacodiatum: reliquis diebus roborantibus utebatur remediis et sex mensium spatio tali medela usus liber evasit a morbo." Suppar est exemplum alterum Haenii: » inexpugnabilis multis ab annis epilepsia tandem et ante paroxysmum nauseas et in paroxysmo vomitus exhibet violentos. Illustr. Baro van Swieten egoque ad emeticum ante futurum paroxysmum, deinde, ne emetici turbae nocerent, ad paregoricum exhibendum facile devenissemus, ni graviditas obstetisset. Considerantes tamen postea, et praegnantem et foetum paroxysmis gravius laedi, quam emetici actione, emeticum dedimus, emeticum repetivimus: idque eo cum successu, ut morbus integro decennio siluerit. Praesentiebat quidem illa aliquoties quaedam veluti futuri insultus inchoamenta, sed et haec usu sequentis remedii penitus compescuit: ℞ sp. sal. amm. tinct. cast. succ. as. foet. ā̄ā ʒ 3. c. 3, 4. dd. gtt. 60. Exacto vero decennio summis animi moeroribus confectam repetens epilepsia occidit."

Animadvertite quaeso, in utroque exemplo naturam quasi digito monstrasse remedium, pluribus profecto epilepticis nequaquam profuturum. Subinde cathartica proderunt, ubi colluvies intestinorum culpanda, ut binis exemplis puellarum ostendit Tissotus, solo pulv. cornach. post intervalla mensis, aut sex septimanarum repetito ab hoc morbo liberatarum. Aliis profuit pluribus, biliosis tar-

tari cremor: aliis medicina anthelmintica.

Alius fons generandi officina est. Venere, manustupratione fractis parva spes superest eaque ex cortice et martialibus petenda. Quae ex catameniis anomalis, haec moderando curabitur (*): quae ex pubertatis metamorphosi, cavete ne acribus medicinis faciatis insanabilem: sub prudenti regimine vitae curabitur optime, quod quale sit, ex TISSOTO discite.

Tertius fons ex artubus nervisque spinalibus artuum, quales horum nervorum curatione sanari posse, chirurgia praecipue, quamplurimis medicorum testimoniis firmatur. Unum sit instar omnium, a SWIETENIO prolatum ex *Medic. Essays*: mulier triginta annorum per duodecim annos laboraverat epilepsia: primo tempore morbi singulis mensibus paroxysmum patiebatur; postea adeo invaluerat malum, ut singulis diebus quatuor vel quinque validas invasiones toleraret, quae singulae per horam et ultra durabant; unde hebes et stupida reddita rem familiarem ultra curare non valebat. Omnis generis medicamenta adhibita fuerant absque ullo levamine, semper ingravescente morbo. Interim tamen semper paroxysmus incipiebat a crure, circa partem inferiorem gastrocnemiorum; mox caput petebat tuncque cadebat miserrime convulsa, ore spu-

---

(*) An hujus loci sit rad. artemisiae vulg., an ad sudorifera pertineat, virorum doctorum controversia est.

mante. Medicus praesens tempore paroxysmi conferebat crus affectum cum altero et nullam diversitatem distinguere poterat: audaci consilio scalpellum adegit ad binorum circiter pollicum profunditatem et in fundo vulneris invenit corpus durum, cartilaginosum, pisum majus aequans sua mole; separavit illud a musculis et invenit nervo insidere; discidit nervum et forcipe prehensum corpus illud heterogeneum eduxit: quod simul ac factum fuit, mox resurrexit ex paroxysmo aegra seque optime habere clamavit et postea a diro morbo libera vixit pristinamque mentis aciem et corporis vigorem recuperavit."

Idiopathicae vulgo dictae curatio pariter varia est. Quae ex capitis laesione est, chirurgia sananda, interdum terebra: cujus caussa laudatur casus apud Marcellum Donatum et alii, quorum meminit Tissotus l. l. pag. 241 sqq. Plethorae sanguinis detractiones, dyscrasiis corrigentia eas remedia medebuntur. Illarum salubritatem pluribus plurium medicorum observationibus indicavit Tissotus: una notabilis ex Riverio, puellae epilepticae est, quae cum pleuritica facta esset, venaesectionibus repetitis et a recente pleuritide et a vetere epilepsia liberata fuit. Cachexiae: syphilitica, scrofulosa, alia suas singula curanda auxiliis: mercurio, antimonio caet. quibus quidem remediis, atque fonticulo in utroque brachio suscitato mihi contigisset sanare epilepsiam, quam praecesserat herpes scrofulosus,

si aegram habuissem praeceptis diaeteticis magis auscultantem.

Quae in corpora cadit chlorotica, medelam cachexiae chloroticae postulat: praecipue per martialia.

Denique seminium primum curandum est regimine eoque praevertenda polychymia, capitis congestio, generis nervorum irritatio: victu igitur levi, refrigerante, vegetabili, in plurimis ex oleribus, fructibus, parumque animali, ex carnibus tenerioribus aut lacte: etiam emendando cutis functionem, per balnea saepius repetita corporisque motum moderatum ac animi cura: de qua parte curae etiam cf. Celsus lib. 3. cap. 23.

Ex specificis anti-epilepticis nulli magis confidit Tissotus, quam rad. valerianae sylv. Haec veteribus jam adhibita et quidem ab Aretaeo summam famae celebritatem nacta est sanatione Fabii Columnae Itali nobilis, qui cum epilepsia laboraret ac veterum scripta evolveret, rad. valeriana usurpata se ab hoc morbo liberatum fuisse, memorat. Exinde ab alio Italo feliciter data et a Crugero et Lentilio et Marchando et Chomellio et Hallero ipsoque Tissoto, qui plures ei deberi sanationes a se peractas fatetur. Ipsam tamen exhibere vetat, nisi corpore antea ad eam recipiendam idoneo facto ac praeparato: quod mulieris exemplo illustrat, quae postquam frustra hoc remedio usu fuerat, propter phlogisticam sanguinis conditionem, hac per venaesectiones, refrigerantia, balnea emendata ad can-

dem medicinam rediit idque eventu maxime sperato. Inprimis pulveris forma aut tincturae hoc medicamine utendum idque reliquis cunctis praeponendum existimat: iis autem, qui sive hoc sive aliud specificum esse volunt, respondet verbis BOERHAAVII Aph. 1085: » ex his (caussis numerosis scil.) vanitas apparet omnium specificorum, quae inanis jactantia contra hoc malum laudat."

Illud autem neque poeoniae radicem esse, neque viscum quercinum, neque moschum, neque opium, neque aurantiorum folia, ipse arbitratur: etsi a moscho morbi sanati testimonium proferens (*) opio ubi ex animo perturbato aut dolore est vim salubrem tribuens hujusque commendandi gratia citans casum HAENII prius a nobis relatum. De foliis aurantiorum citat eundem auctorem *Rat. Med.* P. VI. cap. 7. §. 4. Corticem Peruvianum et praesertim chininum sulphuricum epilepsiis periodicis utile fore opinatur PORTALLIUS: martialia vero ac thermas martiales chloroticis.

Reliquis quae dicuntur anti-epilepticis: camphorae, castoreo, asae foetidae non magnas vires tribuit TISSOTUS: aliorum tamen citans testimonia. Illud generandi officinae laesae, hoc spirandi ac verminosae complicationi opponi haud si-

(*) Cff. similia testimonia HOFFMANNI et SWIETENII Comm. III. in Aphor. 1080. pag. 437.

ne spe successus posse videtur (*). Mercurium, stibium ei, quae ex syphilitica et scrofulosa cachexia proficiscitur aut ea saltem fovetur epilepsiae mederi, mecum alii observaverunt.

De arcanis non habeo, quae dicam. Si juvarunt, diaeta inprimis juvasse tenendum est: quae pars curationis ut primaria, ita in epilepticis difficillima est: siquidem hi morbi sui magnitudinem ignorantes suumque malum occultare cupientes diaetam aut negligunt prorsus, aut parum curant.

Lactis usum quod ex diaetetico genere est ipse suo exemplo probavit medicus, cujus mentionem fecit doct. Cheyne. Is cunctis remediis incassum tentatis observaverat, quo tenuiore uteretur cibo, eo debiliores esse paroxysmos: quapropter tandem eo alimenti detractione pervenit, ut solo vesceretur lacte cum aqua, quo evenit ut quatuordecim annos continuos ab omni paroxysmo immunis vixerit.

Balneorum et calidorum seu potius tepidorum et frigidorum utilitatem indicavit Tissotus quaeque ea jubent aut vetant conditiones, notavit: frigidum catamenia auxisse in puella, ex iis parcius fluentibus epileptica, Sauvagesius retulit. l. l. T. II. pag. 306.

Acida tum vegetabilia tum mineralia praecipue emendando nervorum erethismum et humorum orgasmum, prodesse ideoque utiliter una cum valeria-

---

(*) An oleum animale Dippelii hujus census est?

nac radice adhiberi, quo hujus temperetur vis stimulans, idem nobis auctor est TISSOTUS.

Inter remedia externa juremerito celebrantur vesicatoria, fonticuli, setacea, cauteria, evacuando, derivando, stimulum avocando a partibus internis ad externas: quorum remediorum salubritatem probant testimonia CRATONIS, MONTANI, FABR. HILDANI, PARAEI, MERCATI, WILLISII, C. PISONIS, MEEKRENI: de quibus TISSOTUS monet, cauteria cranio admovere, minus tutum esse, propter metum inflammandi meninges; tutum contra nuchae laudatque HAENII magnanimitatem sua infortunia ingenue confitentis: qui candor virorum magnorum est: vulgi medicorum esse non solet.

Duo, quae supersunt, remedia: cuprum ammoniacum et sanguis calidus epotus: prius minus usu comprobatum et sane ex acrioribus, nec nisi prudenter tractandum nescio, an idem sit, de quo SWIETENIUS: » longo labore ex cupro praeparatum remedium vidi, quod assumtum nullam faciebat nauseam, sed meram quandam formicationem quasi per totum corpus ad extremos digitorum apices usque: et illud quibusdam profuisse novi." Scio tamen optimo illud eventu fuisse datum. Alterum ne quidem tentandum puto atque casuum infelicium testem vobis cito TULPIUM *Obs. Medic.* lib. IV. cap. 4. Quod auxilii genus ne veteribus quidem ignotum fuisse, haec CELSI verba declarant: » Quidam jugulati gladiatoris calido sanguine poto tali

morbo se liberarunt. Apud quos miserum auxilium tolerabile miserius malum fecit."

Sub paroxysmo quiescendum medico cavendumque duntaxat, ne aeger sibi noceat, ne linguam vulneret aut praescindat, ut factum legimus: linteamina si possit ori intrudendo; ne caput allidat, supponendo pulvinaria, ne brachiorum ictibus faciem laedat. Comate convulsionibus succedente, in plethoricis, ad apoplexiam inclinantibus, vena secanda est. Post paroxysmum vires, siquidem opus sit, prudenter refocillandae. Spirituosa, errhina fugienda, quae paroxysmum revocasse leguntur.

Caeterum scitote: epilepsiam habitualem heroicis quidem, minime vero therapeuticis illis, recte tractari.

DE APOPLEXIA.

Comatum perfectissima species *apoplexia* Boerhaavio adesse dicitur (Aph. 1008.) *quando repente actio quinque sensuum externorum, tum internorum omnesque motus voluntarii abolentur, superstite pulsu plerumque forti et respiratione difficili, magna, sternente, una cum imagine profundi perpetuique somni.* Eaque imago tam perfecta Swietenio habetur, ut difficulter a somno profundo distinguatur. Verum quidem est, inquit, quod profundo etiam

somno sepultus homo plerumque excitari possit talibus, quae validissime sensuum organa afficiunt; apoplexia correptus autem minime. Tamen quandoque laboribus et diuturnis inprimis vigiliis exhausti homines tam profundo opprimuntur somno, ut nullis fragoribus excitentur; imo ne igne combustis corporis partibus, a dolore evigilent. Strenuissimum bellatorem novi, qui in urbe obsessa per quadraginta et octo horas nullum somnum ceperat; tandem pallio involutus humi procubuit, medius inter bina tormenta bellica, ex quibus globi missiles majores projiciebantur continuo: tamen nec turba circumstrepentium militum, nec horrendi et continui fere machinaruum ignivomarum fragores illum a placidissimo somno, quo per decem horas fruebatur, excitare potuerunt. Vidi aliquot casus, ubi dum in lecto vasa ferventi aqua plena, sub stragulis reposuerant, ut ab acerrimo frigore homines se defenderent, crura miserrime combusta fuerant, absque eo quod evigilassent per tantum dolorem, profundo tali somno sepulti. Verum quidem est, quod sani homines a profundissimo etiam somno sponte evigilent, apoplectici autem pergant dormire, sed agitur tantum de hac re, quomodo quis profundissime dormientem hominem ab apoplectico distinguere possit, dum et similes rhonchos imo de pectore ducit et a tam validis caussis sensus afficientibus excitare nequit. Idem adhuc magis verum est in ebriis hominibus

et hanc difficultatem videtur agnovisse Hippocrates, dum dicit: *si quis ebrius derepente obmutescat convulsus moritur, nisi eum febris corripuerit, aut ad horam perveniens, qua crapula solvitur, vocem edat.* Ubi apparet, quod prognosis certitudinem distulerit ad illud tempus, quo crapula solvi solet. Notat autem Galenus in commentariis ad hunc locum, quod Hippocrati satis consuetum fuerit, vocare obmutescentes illos, qui toto corpore privabantur sensu et motu sicque nominaverit integram affectionem ex uno symptomate. Tanto autem difficilius profundissimus somnus in ebriis ab apoplexia distinguitur, quia numerosis observatis constitit, satis frequenter summam ebrietatem in lethalem apoplexiam abivisse." Nos, quae diagnosin juvent, in alium locum remittentes, nunc illud unum spectavimus, ut vobis apoplexia quam similis somno sit, ostenderemus. Et quae tandem soporis hujus caussa est? Ad hanc quaestionem audiamus anatomen respondentem. Nam vix ullus est morbus eorum, qui genus nervorum tangunt, in quo quid jure ab ipsa sperari possit, magis luculenter adpareat.

Quamquam non defuerunt, qui apoplecticorum cadavera secuerunt ante Wepferum, tamen hunc primum nominandum esse censeo, quia primus fuit, qui consilio secuit locum in apoplexia affectum indagandi.

Itaque primam operis partem orditur a tradendis

quatuor historiis apoplecticorum: quarum tres priores sanguinem in cerebrum effusum, quarta serum copiosissimum tam inter meninges, quam in cerebri ventriculis monstravit: ex quibus historiis efficit, apoplexiam fieri propter cerebri compressionem sive a *sanguine*, sive a *sero:* locum autem affectum esse ipsius substantiam medullarem. Hisce igitur sectionibus Wepferianis eorum firmari videbatur sententia, duas esse species apoplexiae: alteram *sanguineam*, *serosam* alteram, quam prius *pituitosam* nuncupabant. Minus firmabatur, quae proponi solet utriusque diagnosis. Nam etsi in altera sanguineae apoplexiae, quae huic propriae dicuntur, *notae* nonnullae proferuntur, in altera eum in modum deërant, ut ex pallore livescentem aegrum, nisi respirantem vidisset WEPFERUS, primo intuitu leipothymia vel omnino syncope affectum dixisset, adeo exsanguis facies erat ac livebant extrema et cum naribus ad tactum perfrigebant. Aliae tamen aderant notae in quarta, quae non aderant in reliquis: crudelissima cephalalgia, deliria, artuum paralyses ante ipsum apoplexiae insultum: nam quae memoratur caecitas, in secunda etiam aegra fuit, fuit linguae paralysis aut titubatio, nec tamen perpetua illa.

Quae cum ita sint, rem dubiam incertamque habentes a MORGAGNO petamus opem. Is quatuor epistolas integras de apoplexia scripsit, primo VALSALVAE, tum suos, ut solet, observationes produ-

cens de iisque copiose disputans: has disputationes si demamus (neque enim par erat in eo naturae interpretandae ac perscrutandae felicitas) supersunt observationes numero quadraginta, de quibus jam videamus.

In secunda epistola, quae prima est de apoplexia, sanguineae apoplexiae habentur exempla eademque in altera, de quibus igitur primo loco exponemus. Iis exemplis docemur, cerebri haemorrhagiam hujus apoplexiae caussam in eo hemisphaerio fuisse, quod lateri paralytico erat oppositum; fuisse fere ad thalamos nervorum opticorum corporave striata, nec defuisse tam cerebri, quam arteriarum vitia. Unum excipio Petri Fasolati exemplum, qui congestione sive ictu sanguinis, quem vocant, interemptus est. Ex his igitur proclive est credere, vulgarem apoplexiae caussam esse cerebri haemorrhagiam, factam forsitan ex vitio arteriarum. Hanc autem ne perpetuam apoplexiae caussam dicamus, vetant cum alia, tum ea, quae continuo sequuntur. Nempe in quarta epistola serosae, quae vocatur, apoplexiae producuntur exempla, quae non a sanguine, sed a sero esse videbantur: in nonnullis quamvis nec perfecta, nec simplex apoplexia fuerit; neque deerant aut cerebri aut vasorum vitia. In quinta denique (in qua praeclarum emollitionis memoratur exemplum, a Lallemando traductum) compressionem neque sanguine, neque sero, sed cum aliis tum

aëre vasis sanguiferis contento factam ut MORGAGNO visum est, sic mihi etiam videtur. Quodsi igitur WEPFERI et MORGAGNI observationem audiamus, tres maxime cerebrum in apoplecticis prementes caussas esse crederemus: sanguinem, serum et aërem venas replentem: ad quas ideo tres species apoplexiae possent revocari: sanguinea, serosa, nervea et tres medendi rationes, antiphlogistica, evacuans, nervina. Haec sane egregia et facile retinenda, medico practico medendi vias monstrant. Nec tamen cito nimis ea de re statuamus: verum prius alios quoque audiamus scriptores medicos. PORTALLIUS, ut ad Francos transeam, qui Itali anatomici laborem continuarunt, PORTALLIUS queritur ac dolet, ex quo cadaverum reclusione apoplecticorum, jam sanguis, jam aqua, seu serum inventum est, medicos a veterum medendi via deflexisse in eamque venisse opinionem, in utraque apoplexia differre genera medicinae: nunc sanguinem detrahendum esse, nunc contra serum emesi aut catharsi esse subducendum: hoc cognosci vultu aegrotantis pallido, pulsu molli, parvo, tardo, eupnoea: illud vero rubente facie, pulsu pleno, spiratione stertorosa; se ipsum falsum esse, sed errorem anatome detexisse inque iis, quibus propter pallorem et pulsum sanguinem demere non ausi sunt, sanguinem in cerebro vidisse effusum: in aliis contra vultu rubro pulsuque pleno non sanguinem fuisse in cranio et cerebro, sed serum eva-

cuatum: neque in ipsis hydropicis ex apoplexia pereuntibus hanc serosam semper fore, rerum testimoniis docemur: denique aërem apoplecticorum venas replentem sive putredinis incipientis indicium esse, sive, ut in emphysemate v. c., venas et cerebri sinus subiisse, hujus auctoris conjectura est. Congestionem aut haemorrhagiam eorum quoque monstrasse cadavera, qui ex animi pathemate in apoplexiam inciderant; nec tamen deesse casus, ubi nihil neque in cranio, neque in cerebro repertum est. Sanguineam fuisse, quam frigus fecerat apoplexiam et venus nimia. In ea vero, quae a febre est autumnali, nihil in cerebro, nihil in spinae medulla quod culpari posset, inventum esse: etsi cuncta apoplexiae exquisitae symptomata ipsaque hemiplegia fuerit animadversa. Ex quibus omnibus concludit Portallius, maxime vulgarem apoplexiae caussam esse cerebri compressionem potissimum a sanguine maximeque universalem methodum sanguinis depletionem.

A Portallio ea in parte non multum discrepat doctissimus excellentis monographiae de hoc morbo auctor Rochoux. Is non a symptomatibus, sed ab anatome morbi characterem ac definitionem repetens, solam haemorrhagiam cerebri nomine apoplexiae dicendam esse, contendit. Hunc characterem constantem esse ac stabilem probat observationum serie, quibus efficitur, apoplecticos cujuscunque habitus, sexus, aetatis, a quibusvis caussis occasio-

nalibus, jejunos et bene pastos, animo tranquillo aut perturbato, valetudine bona aut mala, ostendisse haud dubia haemorrhagiae cerebralis vestigia: quandoque etiam superveniente haemorrhagia spinali. Hoc auctore, apoplexia vulgo sine prodromis signis subito prehendit citoque increscit, laesa semper sensuum integritate cum paralysi musculorum, subinde cum convulsionibus. Reliqua: pulsus, respirationis, vultus symptomata eaque, quae prodroma vocantur, varia esse multumque incerta: ita ut videamus crebro homines, qui valetudine fruuntur optima, prandii, coenae, somni tempore derepente apoplexia correptos eosque inprimis tangat Celsi monitum: si plenior aliquis et speciosior et coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet.

Firmare ea videtur calculus casuum apoplecticorum subductus, quo aegrotantium pars decima tantum ea prodroma signa experta erat. Symptomata vero cerebralia praeter soporem et paralysin: deliria, convulsiones, si perstent atque increscant, indicare phlogosin capitis apoplexiae subvenientem. Sensuum mentisque perturbationem non omnibus pariter gravem esse ac praecipue notandam esse paralysin, circa quam observare oportet, vulgo hemiplegiam esse crurisque promptius, quam brachii motum reverti: aliquando ore paralytico aërem eo modo expelli, ut a tabaci fit fumigatoribus, quod pravis signis adnumerant: ipsam autem hemiple-

giam solere esse (si cerebellum excipias) in latere haemorrhagiae opposito. Copia sanguinis profusi est a drachma una ad uncias sex plerumque ab eaque maxime pendet morbi gradus, a levi obnubilatione singulaeque partis paralysi ad eam usque, quae fulminis ictu hominem prosternit. Sanguis effusus sacco sive cystide includi ac pedetentim resorberi solet, superstite cicatrice, quarum cicatricum numerus insultuum apoplecticorum numero respondet.

Videtur ea haemorrhagia cerebri fieri ex vasis ruptis propter praecedentem textus encephali laesionem: quae qualis sit, ingenue ignorare sese fatetur vir doctissimus. Pariter ignorare fatetur, cur crebro apoplexiam sequatur effusio seri, ex qua altera pars apoplecticorum moritur, cur interdum sequatur emollitio cerebri, quanquam longo demum post tempore.

Itaque ex hujus auctoris opinione sola cerebri haemorrhagia apoplexiae nomine insignienda est: cui utut recentissimo et peritissimo de ea scriptori adsentiri nequeo, priusquam, quo modo discernam ab alia quacunque morbi specie, doceat. Nervosae, quae dicitur, apoplexiae, deesse paralysin opinatur. An recte, perpensis aegrotantium historiis ab aliis traditis, mecum, nisi fallor, dubitabitis. Nullum autem morbum apoplexiae esse similiorem, quam *ictum sanguinis*, qui dicitur (*coup de sang*) aut congestionem cerebri: ac ne quidem

principio alterum ab altero discerni posse. Hunc eorum esse hominum, qui crebras patiuntur vertigines: signa esse apoplexiae sanguineae ipsamque paralysin, verum jam post aliquot horas plurimum minui, post sex vel octo dies evanescere prorsus. Hanc autem affectionem numquam gravem esse aut periculosam, nisi subsit organica cerebri laesio, pluresque casus felicis sanationis non apoplexiae fuisse, sed ictus sanguinis sanati.

Haec etsi demus (nec vero facile rerum testimoniis *omnibüs* congruere dabimus) tamen ea superest diagnoseos difficultas, ut nisi post aliquot demum horas aut dies etiam certa ea reputari possit. Vos autem nolite credere, me has observationes parvi pendere. Contra summo eas pretio habeo: siquidem indicant et justas sperandi metuendique caussas et probabilem morbi naturam optimamque curandi viam.

Hydrocephalum sive febrem hydrocephalicam senum, eodem auctore, ab apoplexia distinguunt cephalaea, mentis perturbatio, debilitas, torpor, quae vulgo praecedunt, porro coma ad mortem usque perennans, sudores in vultu, cutis calida, pulsus plenus, magnus primum, deinde creber, debilis, urinae, faeces involuntariae, deglutitio impedita, pupula immobilis, artus relaxati magis, quam quidem paralytici. Exempli loco haec sit historia ex Morgagno Ep. IV. art. 2. » Valerius Zanius, cujus patrem apoplexia, patruum vesicae

lapis abstulerat, habitu corporis obeso, carnibus mollibus, collo toroso et brevi, facie valde rubente, vitae sedentariae et assiduis litterarum studiis in lauta, ut nobiles viri solent, victus ratione deditus, quadragesimo exacto anno calculis tentari coepit, quos excernebat simulque salsae salivae copia, quae postea dentes omnes e suis alveolis excussit. Cum annum ageret sexagesimum primum, defecit ea salivae excretio, dolores autem vexare interdum coeperunt caput gravantes. Circa annum tandem, quem non complevit sexagesimum tertium, postquam solemne dierum quadraginta jejunium, id quod annis superioribus dubiae valetudinis caussa non fecerat, religiose servaverat, queri incepit de dolore in mingendo, qui postea factus est acerbior atque utplurimum periodicus. Nam singulis fere mensibus, aliquando etiam crebrius post multam aqueae urinae excretionem sub hujus finem recurrebat cum mingendi difficultate conjunctus diesque aliquot perstabat. Quibus accesserunt post animi affectiones, dolores caput gravantes et his novissime sensus hebetudo motusque debilitas in parte corporis dextra. Autumno adveniente oedemate pedes intumuerunt, quorum dexter cute erosa ingentem copiam emisit seri limpidi, quod ignis calore concrescens ovi albumen referebat. Ab hac tanta seri excretione adeo non levatus est aeger, ut contra etiam in pejus rueret. Nam primum factus est somniculosus, deinde hie-

mali accedente solstitio austroque flante sine loquela inventus est, parte autem dexterá fere immobili, neque enim nisi acrius vellicata movebatur idque etiam leviter. Et a sumtis quidem guttis pluribus sp. sal. ammon. loqui iterum potuit et dexteram partem quasi expedite movere. Sed quadrante horae interjecto aphonia iterum captus est, sic tamen, ut omnia, quae dicerentur, se intelligere ostenderet, imo interdum verbum etiam aliquod, sed cum conatu et submissa voce proferret. Quinto tandem ab affectione ejusmodi apoplectica die vivendi finem fecit."

Duas adjiciam ex eodem Morgagno historias, quas vos si ex diagnosi a viro doct. Rochoux proposita rite explicaveritis, magnum habebitis ejus certitudinis et veritatis documentum. » Antonius Tita, is qui a. 1713. catalogum hic vulgaverat plantarum horti Mauroceni, inter primos obiit ex iis, qui Patavii sub Maji initium a. 1729. pene quotidie, magno omnium terrore, ex improviso aut statim, aut certe intra horas non multas commoriebantur, cum post diuturnas subfrigidas humidasque tempestates, pluviosus enim autumnus, pluviosa hiems, pluviosum hactenus ver fuerat, tunc primum idque repente aëris calor rediisset. Erat Tita tres et septuaginta annos natus, robustus tamen etiam tum et lacertosus, quadratoque corpore et subpingui, sub sole degere et meracioribus uti vinis citra ebrietatem solitus, oculorum inflammationibus ab annis ali-

quot obnoxius factus et de capitis plenitudine nuper questus apud cel. collegam meum Ant. Vallisnerium. Cum IV. nonas Maji totum diem exegisset sub sole, eo die praeter solitum fervente, vespere autem suo more coenasset, ecce ibi subito se magno morbo corripi exclamat et cum dicto artuum sinistrorum motum amittit, linguae quoque usum hactenus, ut verba pleraque intelligi vix possent. Statim rogatus, statim ad eum quippe vicinus accurro et haec, quae dicta sunt, invenio atque hominem quidem mente constantem et colore faciei, respiratione, calore corporis secundum naturam se habentem, ut pulsu quoque, nimirum vegeto et resistente, nullo insuper de dolore aut molestia capitis querentem, nisi quod sibi somnolentus videretur. Hoc vero et magis, quae supra narravi, alia cum attenderem, multo graviorem insultum metuens, alterum qui sacerdotem, alterum qui chirurgum advocet, mitto: sanguinem de brachio sano ad justam copiam statim educi, subacre clysma apparari, deinde succini oleum, quod ad nares subinde admoveretur, afferri jubeo; spiritum vero salis ammoniaci diserte renuo veritus, ne plus aequo sanguinis motum concitaret, a quo exitium instare posse, praedico: caetera ejus medicis, quos adventare sciebam, permitto domumque redeo. Eorum alicui placuit vomitum ciere, quod nec mihi antea displicuisset, si ea duntaxat, quae ipse, spectassem. Verum post vomitionum agita-

tionem mox hora noctis circiter quinta morbus eo, quem descripsi, tanto gravior accessit, ut loquela prorsus amitteretur, stertor inciperet cum magnis iisque ut opinor, convulsivis corporis motibus atque conatibus. Itaque postridie mane mortuus est."

Haec prima, quam vobis promisi historia, ecce alteram: " Sculptor Patavinus anno exacto sexagesimo primo, habitior adhuc nullique incommodo valetudinis obnoxius, illa eadem tempestate atque adeo postridie, quam Tita, mortuus est ad hunc modum. Nullum tulerat laborem, nullis, quibus alias caeteroquin pluries, agitatus fuerat curis, nulla de re questus erat. Imo cum plene coenasset (abundare enim solebat in alimentis) et maturius solito lectum se petere velle dixisset, ac petiisset; duabus postquam petierat horis ab uxore, quae una dormiebat, forte expergefacta non solum jam mortuus, sed frigidus inventus est ita, uti se primum in lecto composuerat."

Vos his historiis animo perlectis et cum placitis viri doct. ROCHOUX collatis efficere conemini, quale tandem vitium in corpore latuerit utriusque aegri: quo facto, quae cadaveris reclusio docuerit, ex MORGAGNO discite.

Tali modo singulos lustrantes casus de veracitate signorum diagnosticorum ab illo scriptore medico propositorum ipsi poteritis statuere.

Quandoquidem antea aut sanguinem, aut serum, aut aërem in capite apoplecticorum repertum esse

monuimus deque sanguine et sero nonnulla annotavimus, de aëre quaedam animadvertenda supersunt. En duas, quae hujus loci sunt MORGAGNI historias: » Aethiops erat Venetiis annos ad triginta natus, torosus et bene valens, nisi quod in ultimis mensibus factus erat obnoxius languori cuidam ventriculi, levi cum sudore conjuncto, qui tamen languor cibo sumto illico tollebatur. Is cum circa medium quintilem a. 1708. hilariter cum amicis versaretur, jentaculo, nam matutinum erat tempus, jam usus in eoque esset, ut stans tuba, sicuti facere solebat, cum ipsis caneret, sensim lenteque adeo retrorsum cecidit, ut amici factum id ludendi gratia fuissent facile credituri, nisi inter cadendum tremores quosdam totius trunci corporis animadvertissent. Homo autem eodem, quo cadebat, puncto temporis est mortuus." Altera, brevibus verbis hunc in modum narratur: » Piscator Venetus, annum superans quadragesimum, procerus, herniosus, ventris affectionibus flatulentis obnoxius, cum repente hisce sua in navicula correptus esset, illico ibi mortuus est."

Animadvertite, obsecro, in utroque aegrotante supparem fuisse flatulentiam atque addite alterius casus explicationem valdequam probabilem a BAUMESIO in scriptione de hoc genere affectionum propositam: aërem scilicet ex intestinis in venas resorbtum vitam tam subito oppressisse; quam explicationem probabiliorem facit physiologia experi-

mentalis, quae aërem in venas canum aliorumque animalium inflando similia prorsus mala suscitavit.

Jam hunc de diagnosi locum celeb. Cruveilhierii observationibus absolvam.

Harum una est, quae quantum diligens anatomes pathologicae studium conferat ad morborum scientiam perficiendam, manifesto declarat.

» Vir athleticus e plebe ex animi aegritudine ab aliquo inde tempore cephalalgiam passus subito in via publica sine ullo rerum sensu corruit. Examen medici ostendit paralysin perfectam dextri lateris. Aeger immobilis, mentis tamen compos, interrogatus respondet, facie vero stupida, urinis involuntariis, pulsu spirandique motu naturali. Ex his signis sequentem edit diagnosin et prognosin Cruveilhierius: fomes apoplecticus notabilis thalami optici sinistri, verosimiliter in proximum ventriculum lateralem pertinens. Mors ante diem octavum. Obiit aeger quinto die pulsu et respiratione acceleratis inter largos sudores.

Cadaveris sectio firmavit diagnosin, ut mors prognosin firmaverat. Ipse rem miram ingenue ita interpretatus est vir sagacissimus. Thalamum optimum denotavi, quia haec vulgaris apoplexiae sedes et perfectissimam infert hemiplegiam cum corpus striatum nascatur ex ipso thalamo: in ventriculum pertinere fomitem, stupor et immobilitas mihi indicare videbantur: perfecta paralysis magnam apoplexiam ejusque symptomata, praesertim

plenaria sensuum abolitio sub ipso insultu, mortem proximam significabant et quidem ante diem octavum, quoniam a die quarto ad octavum sanationis opus incipit, cui sustinendo imparem fore aegrum praevidebam.

Altera observatione docemur, sanguine in hemisphaeria profuso minores longe fore turbas: altera delirium et convulsiones arachnoideae et medullae spinalis accusare irritationes: altera apoplexiam serosam funestam sub opere medicatrice, sanguineae apoplexiae succedente, exortam esse.

Apoplexiae capillaris (quam interdum sinuum et venarum cerebralium inflammatio comitatur) et emollitionis cerebralis signa ab haemorrhagia cerebri hoc nomine differre scribit, quod lente nec sine prodromis procedat, quod major sensus laesio sit, quod semper increscat, quamvis symptomata remittere subinde aut intermittere videantur. Has Cruveilhierii observationes cum iis, quae scripto consignarunt viri clar. Rostan et Lallemand, conferatis oportet. Ultimo controversia opinionum notanda est circa utriusque apoplexiae frequentiam, quam dirimere fortasse poterit cognitio aegrotantium, quibus singuli singulis mederi auctores consueverant. Nam calculus tunc demum perfectus esse poterit, quum unusquisque non suam, ut fit, sed aliorum praeterea nec civium tantum aut aequalium, sed peregrinorum etiam et majorum experientiam rogabit: verum huic tanto labori pauci hercle! pares sunt.

Apoplexiae quae caussae sint, si veteres adeatis, facile cognoscetis: si recentiores, difficulter. Nam quo subtilior facta est illius indagatio, eo simul obscurior facta est scientia caussarum. Ex his ut nos expediamus difficultatibus, observationes consulendae sunt.

Inter caussas primo loco nativam corporis fabricam nominare oportet: quam his verbis descripsit BOERHAAVIUS: caput magnum, collum breve et saepe sex modo vertebris exstructum; corpus valde crassum et pingue; temperies plethorica; cacochymia pituitosa multum excellens. Atque hac fabrica a parentibus ad liberos translata nititur haereditaria ad morbum proclivitas. Porro, teste experientia, apoplectici fiunt maxime aetate ab anno quadragesimo ad sexagesimum per eas maxime caussas, quae sanguinem in cerebrum alliciunt: veluti animi pathemata, litterarum cultus, vinum, epulae, aliarum partium valetudo, praesertim cordis hypertrophia. In hanc aetiologiam animadvertit ROCHOUX, facta casuum computatione, omnia temperamenta pariter esse ad apoplexiam disposita nullumque esse signum manifestum seminii apoplectici citatque doct. FODERÉ scribentem: » at pari numero et forsan majori apoplectici observantur inter macilentos, sobrios, exercitatos naturaque biliosos;" quod ego etsi observationum lectione convictus non nego, inductionem tamen perfectam haberi numero casuum 69 nequaquam crederem. Perfectior est respectu

sexus, indicans viros potissimum apoplexia prehendi. In hypertrophiam cordis tunc solummodo apoplexiae culpam conjici posse, si nullum sit in aortae principio ad sanguinem transmittendum obstaculum, post alios animadvertit Rochoux; quem casum omnino rarum esse. Nobis sufficiat et observationem notasse et ei adpositum commentarium. Atqui utriusque morbi nexum in duumviris Italis observarunt praeclaris Malpighio et Ramazzino.

Illius historiam narrante Baglivio accipite: » Marcellus Malpighius ann. aetat. 66. temperamenti ad siccum vergentis, mediocri corporis habitu et mediocri pariter statura praeditus cum per decursum antecedentium plurium annorum obnoxius fuisset vomitibus et secessibus biliosis, exinde vero palpitationibus cordis, calculis renum et vesicae, affectionibus podagricis, demum 25 Jul. a. 1694. praecedentibus curis et animi passionibus apoplexia correptus fuit, hora fere meridiana, accedente paralysi totius dextri lateris corporis, tortura oris et oculi pariter dextri. Varia statim adhibuimus remedia, quorum usu post 40. dies gravissimorum laborum, vaniloquii, capiplenii aliorumque accidentium liber evasit ab apoplexia et paralysi. Nihilominus vi antecedentis morbi memoria et ratiocinatio laesae magna ex parte remanserunt. In lacrymas minima de caussa solvebatur, inappetentia, indigestionibus ventriculi, subsultu musculorum et levibus vertiginum invasionibus per inter-

valla afficiebatur; his denique aliisque symptomatis miserrime lacessitus fuit usque ad 29 d. m. Novembr. ejusdem anni, quo circa horam matutinam post injectum consuetum clysterem, postquam per octiduum vertigines fuerant gravissimae et gravior affectio calculosa vesicae, correptus fuit novo insultu apoplectico; qui adeo vehemens fuerat, ut irritis quibuslibet remediis, post quatuor ab invasione horas, ultimum diem obierit. Cor citra consuetum erat mole sua auctum et praecipue parietes sinistri ventriculi, qui duorum digitorum latitudinem aequabant. In dextro cerebri ventriculo duas libras circ. sanguinis nigri et grumosi extravasatas deprehendimus. In sinistro residebat aqua subflava eique intermixtae minimae arenulae. Vasa cerebri erant undequaque varicosa; dura mater fortiter adhaerebat cranio."

De Ramazzino haec refert Morgagnus: »apoplexiam quae intra duodecim horas sustulit collegam nostrum clariss. Bernard. Ramazzinum duo praecesserant aneurysmata faba non majora in dorso utriusque manus.. Ea saepe nobis optimum senem ostendere solitum meminimus et commemorare tum vehementem cordis palpitationem tum, quae hanc excepit, non minus saevam hemicraniam, in qua chirurgum ajebat rem in se grandaevo admirabilem deprehendisse, calvariae suturarum discessum. Praecesserat demum Ramazzini apoplexiam illa, quae abeuntibus palpitationi et hemicraniae successit et

ad vitae usque exitum perstitit unius primum, mox et alterius oculi caecitas." Hujus autem quia cadaver non est dissectum; illius vero quia in sectionis relatione nulla orificii aortae mentio facta est, aliquod superesse dubium posset, quod tollent tamen traditae a BERTINO aegrotantium historiae, in quibus cum cordis sinistri hypertrophia fuit cerebri haemorrhagia, integris valvulis et orificiis (obs. 74, 75, 76), aut saltem (in obs. 78, 80) non justo arctioribus.

Aëris vicissitudines quod attinet, tempestate austrina calida magis crebras fuisse apoplexias, scriptores rerum epidemicarum memoriae mandarunt. Operae pretium est, legisse BAGLIVII et MORGAGNI editas hac de re observationes (hic Epist. III, VI. ille in annot. praecedenti historiae addita).

Animi pathemata esse quidem apoplexiae caussas posse fatetur idem, quem modo citabam, vir doct. litterarum cultu contra et studiis cerebrum non debilitari, sed roborari atque adversus hunc morbum praemuniri, non aliter atque aliarum partium robur auget exercitium.

PORTALLII observatio est, ex quo tempore coenare desierunt Parisienses, numerum apoplecticorum notabiliter Lutetiae decrevisse. Hanc observationem spectare sanguinis ictum, nequaquam vero apoplexiam, advertit ROCHOUX. Quid igitur? An quas credunt apoplexiae caussas, credemus? An cum hoc faciemus viro eruditissimo easque rejiciemus? Pro-

16 *

fecto negari non potest, quam ipse vocat apoplexiam, longe ante in corpore praeparari, quam manifestetur insultu tumque levem utique nóxam, ut fiat, sufficere: hujus autem qualis sit pathogenia, ignorari hactenus confitendum est (*). Minus contra latere, quae ictum sanguinis provocant potentias in eumque convenire plerasque auctorum de caussis apoplexiae disputationes.

Praesagia quoque ab antiquioribus posita recentiorum indagatione limitanda sunt. Nempe primo loco non tam infaustam esse praesensionem illius etiam apoplexiae, quae cerebri haemorrhagiam sequitur, ut insanabilis reputanda sit, recentiorum inventa monstrarunt. Nec levis tamen morbus est: immo gravissimus ac propter crebram reversionem tandem ut plurimum lethalis. Porro ipsa sanatio etiam spontanea computanda est, quae caussa mortis, nisi lente ac rite fiat, esse poterit. Denique aetas memoranda, qua vitae summa brevis spem vetat inchoare longam.

De febre dubitant, quam si levis sit apoplexia, salutarem dixerat Cous: haec observatio, quam se

(*) Ut ignoratur pathogenia emollitionis, aneurysmatum caet. unde verosimiliter petenda est. Nam aneurysmata, haemorrhagia, malacia unius ejusdemque processus, nutritionis morbosae, effectus esse videntur ex iisque Ramazzini, Malpighii aliorumque casus explicari et apoplexia tam alia quam capillaris ipsaque cerebri emollitio, quas genere affines esse suspicor. Verum haec ad forum pathologicum deferamus.

veram expertum esse testatur Portallius, proculdubio aut ad congestionem et ictum sanguinis pertinet, aut si Morgagnus audiendus, ad serosam: cum in sanguinea potius abesset: apoplexiam per febrem ipsi supervenientem rarissime solvi, experientissimi quoque Werlhofii sententiam esse, admonens. Caeterum uti ex malis signis sunt: pulsuum et respirationum frequentia et anomalia, coma grave, perfecta paralysis, sic ex bonis: nulla in pulsu et respiratione mutatio, coma et paralysis levior aut decrescens. Magnitudo apoplexiae censetur (sunt verba Boerhaavii) aetate, temperie, fabrica aegri: tum vehementia symptomatum et inprimis absoluta destructione sensuum motuumque, respiratione valida cum profundo stertore; spuma circa os copiosa viscidaque; sudore tenui guttatim haerente frigidiusculo; ortu ex debili primo paraplexia praegressa: ortu ex epilepsia ingenti praemissa, vel ex caussa nota vehementiori.

Apoplexiae curationem tradituri medicorum principum cujuscunque loci et temporis in adhibenda et laudanda phlebotomia concordiam celebrabimus, quae inter medias systematum vicissitudines stabilem monstrat illius medicinae rationem, quae a naturae studio proficiscitur. Nam qua veteres uti solebant depletione, eandem optimi quique medici reliquis auxiliorum generibus praetulerunt. Auctoritatum testimonia collegit Portallius, suae quoque experientiae testimonia subjiciens, quibuscum

consentiunt testimonia TISSOTI, BURSERII, CULLENI, alio licet et tempore et loco artem facientium. Veterum observationem his verbis comprehendit CELSUS: » Si omnia membra vehementer resoluta sint, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix umquam sanitatem restituit: saepe mortem tantum differt; vitam interim infestat. Post sanguinis missionem si non redit et motus et mens, nihil spei superest; si redit, sanitas quoque prospicitur." Huic veterum observationi quam pulchre consonet observatio recentiorum, testatur PORTALLIUS, qui hunc de usu phlebotomiae locum optime interpretatus est. Eam autem etiamsi sanguineae apoplexiae tollendae aptam censeant, serosae et nerveae ineptam censent plurimi: quanto aegrotantium damno, docuit PORTALLIUS. At pallidus est aeger, at grandaevus; post animi perturbationem, post epulas prehenderat? Tum quoque sanguinis detractionem liberasse saepenumero eaque omissa, reliqua remedia cuncta, praesertim emetica, quae serosae et crapulari convenire creduntur, occidisse, et post obitum, sanguinem in cranio effusum fuisse, crebris ille rerum exemplis ostendit. PORTALLIO adsentitur MORGAGNUS, sic praecipiens. » Ubi cum aqua turgentiam vasorum esse conjeci, sanguinem mittere non distuli. Sic in sacerdote cive meo, obnoxio quotannis convulsivis hypochondriorum affectibus ab hisque per dejectiones aquosas liberari solito, cum anno 1711. hae ince-

pissent quidem, sed mox substitissent, dolor autem caput gravans supervenisset et huic accessisset repentinus mentis stupor atque aphonia, ego statim atque accersitus sum, in cubito venam incidi jussi: ex qua sanguis adhuc fluebat cum loquendi facultatem recuperavit, ut vigorem quoque mentis, postquam caeteris, quae conveniebant, non omissis, sanguis iterum missus est eodem die. Sic in aliis quoque feci, eodem exitu; sic etiam in plerisque eorum facturus, quorum proximas subjiciam historias, si ad eos forte advocatus essem, aut potius si praeceps morbus tempus dedisset, ut quisquam ad eorum curationem advocaretur." In praeclaro zoologo DAUBENTON, cujus historiam relatam lege a PINELLIO l. l. Tom. III. pag. 60 sqq. propter aetatem, et pallorem in vultu pulsuumque imbecillitatem et fortasse quod coenam secutus erat insultus, venam secare praetermiserunt: quam pravo id quidem consilio, monstravit cadaveris sectio et monstrare potuisset observatio LANCISII (*de Subitan. Mort.* l. II. cap. 51., 8.) senis septuagenarii haemorrhagia per nares largissima liberati. Ea dummodo larga sit, ut prodest, ita cur non saepius prosit, intelligitur, si vesicantium, si stimulantium, si tonicorum aliorumve cogitetur remediorum farrago, qua heroici auxilii potestas frangitur. MARCELLI MALPIGHII reputate curationem, cui post sanguinis missionem, cucurbitulas scarificatas scapulis, pulverem cornachini et sinapismos plantis pedum, alia quam

plura spirituosa cephalica et in apoplecticis specifica remedia fuisse a BAGLIVIO praescripta legimus: quae reputantes perspicietis facile, cur ex antecedente morbo memoria et ratiocinatio laesae magna ex parte remanserint, neque omnem symptomatum, quibus miserrime colluctatus fuit usque ad novum insultum eumque lethalem, culpam in morbum unum conjicietis. Vesicantium inprimis abusum recolite, quem merito reprehendit TISSOTUS, ea apoplexifera potius quam apoplexifuga vocans. Nec praetermittite abusum nutrientium, quibus paralyticorum vires instaurare conantur. » Vidi (ejusdem sunt verba TISSOTI) dum obsequiosi aegri diaetae tenui sese adstringebant et impeditos apoplexiae reditus et fugatas illas capitis aegritudines, quae per plures annos gravioris morbi prodromi fuerant. Nec inde metuatur animalium virium lapsus; melius, ut dixi, valent et omnibus animalibus functionibus parati magis."

Post venaesectiones seu depletiones generales tum topicae per cucurbitulas potissimum, tum evacuationes alvinae faciendae sunt. Nam sectio venae jugularis (de qua cf. MORGAGNO Epist. II. art. 10.) propter auxilii hujus incommoda fere relicta est. Altera per cucurbitulas depletio ab HOFFMANNO, MEADIO, MORGAGNO, WALTHERO probata, his verbis a MORGAGNO laudatur: HOFFMANNUS recte fecit, quod hoc quoque auxilii genus suis commemorare lectoribus non omisit, quod in apoplexia necessarium ex

Zacuti observatione cognosces. Apoplecticum enim juvenem resoluto pulsu, ut in horas moriturus videretur, ad ferenda vehementiora auxilia incapacem, restituit cucurbitula bis in occipite profunde scarificata. Meadius quoque, illustris Anglorum medicus, permagnum auxilium hoc esse confirmat, in maxime periclitantibus apoplecticis magnopere juvasse, non semel expertus. Nemo autem fusius diligentiusque de praesidio hoc scripsit, quam celeberrimus inter Germanos professor, nec minus quam Meadius erga me humanus, Aug. Frid. Waltherus, qui dissertatione edita *de scarificatione occipitis, plurium capitis morborum auxilio* cum in aliis morbis, tum in sanguinea apoplexia cum aliorum, tum suis praesertim observationibus comprobat. Quod vero ad hanc ultimam spectat, praeter auctores hos duos recentissimos, velim Aretaeum legas, magnum inter veteres medendi magistrum, haec in apoplexiae curatione praecipientem: *cum morbus diu trahitur et caput in causa est, cucurbitula occipitio affigenda et sanguis largiter hauriendus: plus enim quam venaesectio proficit et vires nequaquam labefactat.*"

Post sanguinis depletiones efficax alvi purgatio est, de qua Tissotus exemplum protulit hocce: » vir octoginta et quatuor annos natus, negotiosae quondam vitae, nunc sedentariae addictus et lautae diaetae, noctu insultum apoplecticum, qui mentis le-

vem obnubilationem et linguae imperfectam paralysin relinquebat, experiebatur; enemata permittere noluit; sed prouti tamarindi, manna, cremor tartari, succus citri intestina emungebant, mentis et linguae functiones restituebantur, pristinaque redibat valetudo." Nec disparia PORTALLII sunt de purgantibus monita, qui per ipsa somnum quoque morbosum, facta intestinorum irritatione, discuti posse sperat. Nobis et evacuatione et revulsione prodesse videntur: nec tamen, quae acriori armata sunt stimulo, plethoricis recte praescribi.

Revellendi fine ut sinapismi vesicantibus tutiores, ita haec nonnumquam admoventur utiliter: id quod ejusdem TISSOTI, qui ea in apoplexia sanguinea damnaverat, auctoritate malo commendare, ne ipsum proscripsisse eadem in omni apoplexiae curatione existimaretis. »Femina septuagenaria laxi habitus apoplexia corripiebatur, quae integram paralysin linguae, dimidiae faciei, brachii et cruris sinistri lateris relinquebat. Largiter evacuatis primis viis, apponebantur cantharides et potu congruo et diaphoreticis fixis excitabantur sudores, qui novem solidas dies permissi, immutato fere positu, immutatisque linteis, aegram dimiserunt omni paralysi prorsus liberam, sanitate, robore acieque oculorum jam diu ignotis fruentem; et specillos dimittere potuit, quibus jam dudum utebatur." Notetis haec cui aegrae, quo tempore sint adhibita;

nam neque plethorico, neque sub insultu profuissent.

Caeterum aeger ex Tissoti monitis erecto trunco, declivibus cruribus, nudo capite, parum tecto reliquo corpore ponendus est: quo minuatur impetus in caput. Nugae hae videntur, expertae fidem obtinebunt. Laudant alii actu gelida, glaciata capiti imponenda: quae res quantas habeat cautiones, apoplexia ex frigore et exemplum monere poterit, sub hoc titulo a Portallio art. 16. relatum.

De emeticis audiendus praeter hunc Burserius: qui » non semel, inquit, sed pluries ipse oculis vidi datum ab aliis emeticum et vehementer dolui, hemiplegiam levem et particularem apoplexiam illico in validam et universalem transiisse, fortem vero atque exquisitam intra paucas horas esse mortalem." Suppar de errhinis, spirituosis, cephalicis judicium esto.

Hucusque antiquiorum medicorum medendi methodum exposui. Sequatur ut de recentissimorum curatione videamus, unde quid profecerit ars medendi horum inventis, intelligamus.

Rochoux tria posuit consilia medendi: primum haemorrhagiam oppugnare: alterum ne recurrat, praevertere: tertium absorbtionem sanguinis promovere, jubet. Ad primum refert sanguinis depletiones, nec tamen nimias, ex latere non resoluto et erectum capitis situm; ad alterum, superveniente phlegmasia medicatrice, quam denotat san-

guis pleuriticus, hirudines ad caput, cucurbitulas scarificatas, fomenta frigida, enemata purgantia, potus diluentes, regimen tenue, corporis animique quietem, verbo apparatum antiphlogisticum: ad tertium denique diaetam levem, lenem corporis motum, rusticationem: subinde curam famis, suis tamen limitibus circumscribendam: damnans et vesicantia, moxas, setacea, electricum fluidum et reliqua antiparalytica, quibus medici nonnulli mira utuntur fiducia ac si crederent, sanguinem hos stimulos ut magnes ferrum sequi; noxam electrici fluidi Haenii exemplo indicat. *Rat. Med.* IV. pag. 185. Prophylaxis optima unaque certa a vitae regimine speranda est: neque amuletis, arcanis aut exutoriis fidendum, quae ut apoplexiam praevertere non poterunt, ita corpori nocere diaetae negligentia, aut animo, tranquillitatis perturbatione poterunt.

Spectant ea, quae diximus, apoplexiam sanguineam. An alia sit serosa et quae huic curatio conveniat (nam de ictu sanguinis, quae congestio cerebralis est, dicere nil attinet (*)) an igitur serosa sit et quae ejus medendae ratio, si ex me quaeratis, dicendum est, quod sentio, non unam esse, quam hoc nomine medici nuncupaverunt. Etenim hydrops capitis vel antiphlogisticam, si calidus aut inflammatorius, vel diureticam, tonicam variaeque

(*) Cf. caput de congestionibus Parte I. lib. I.

cachexiae adversam methodum postulabit, pro diversitate caussarum, unde nascitur, ut critico judicio ei opus sit, qui singulis casibus adcommodare cupiat medicinam. Jacobi Reutinger historia, quae ad apoplexiam serosam referri solet, ab eo, qui eam tradidit, WEPFERO hydrocephali nomine adpellatur. Ejusdem generis fuit apoplexia Valerii Zanii et publici juris professoris apud MORGAGNUM et virorum et mulieris surdae et feminae, in quorum nonnullis manifesta febris fuit, quae vulgo febris cerebralis senum nuncupari solet: nec compluribus defuit arachnitidis aut acutae aut chronicae in capite indicium. In stabulario arteriarum in capite aneurysmata; in aliis sinuum aut venarum concretiones polyposae: in aliis aliorum auctorum tumores varii fuere: ut hydropis hujus multiplex origo et multiplex medela vel exinde efficiatur, neque supervacaneum fuerit, quae tum de arachnitide, tum de hydrope prius monuimus, repetere, atque iiscum conferre, quae supra de cephalalgia a nobis dicta sunt.

At quaenam illius apoplexiae curatio est, quam ab aëre in sanguinem infuso, aut sanguine saltem comprehenso nasci conjecimus? Ejus prophylaxis (nam therapeiam nullam fore credo) ejus prophylaxis ventriculi et intestinorum atque universe medela dyspepsiae continetur, id est prudenti aptoque regimine vitae. Nam rogantibus quid primum, quid alterum, quid tertium sit in primae officinae ae-

gritudine curanda semper et iterato respondendum erit: *regimen.*

Apoplexia, quae neurosis intermittens, ut haec ipsa, febrifugis discutienda est.

Haec de apoplexia dicta sufficiant: cujus theoriam a perfectiori cognitione cerebri hujusque physiologia exspectamus.

DE TETANO ET TRISMO.

» Dolendum est, ita doct. Curling, nuperus de tetano scriptor, utplurimum tantummodo exempla fortunatae curationis vulgari, ut perarduum sit, rationem mortalitatis a morbo et auxiliorum efficacitatem exacte definire: quod uti verum est de aliis, ita verissimum de tetano. Equidem centum viginti octo casus ex variis scriptis nullo facto delectu mutuavi et quanquam notissima res est, plerosque ex eo mori, tamen ex hoc numero aegrotantium quinquaginta octo, id est altera fere pars, sanati feruntur. Nempe eam ob caussam singuli casus vulgari solent, ut auxilia, quae juvarint publici juris fiant, raro contra, ut vel minus animadversa plurimumque animadvertenda phaenomena morbi, aut vel notabiles observationes pathologicae cognoscantur." Minus igitur exspectat auctor sive prognosin sive therapeiam eo, quem adjecit horum

casuum catalogo posse perfici, quam quidem existimari signa, quae sanationem comitantur, virtutes remediorum singulorum aliaque nonnulla hunc locum doctrinae spectantia.

Verum auctoris ad exemplar a definitione incipiamus.

Tetanus est spasmus tonicus, sive contractio pertinax musculorum arbitrio parentium: quae contractiones per inaequalia tempora, parte quidem aliqua, vix tamen totae remittunt aut intermittunt. Haec auctoris definitio emendanda est ea, quam protulit vir cl. SURINGAR: » tetanus, nervorum rigor, distentio, continua est et involuntaria musculorum ad vitam animalem pertinentium contractio et rigiditas, ita ut corpus instar ligni rectum et immobile jaceat." Nimirum praetermiserat prior vocem *involuntaria*, quae addenda, ne ludum gymnasticum cogamur vocare tetanum, in gratiam vitiosae definitionis, aut hanc ipsam repudiare. Nec tamen altera definitio adaequata est, non omnes tetani species comprehendens. Etenim » illius (sunt verba ejusdem viri cl. mox definitionem sequentia) si figuram corporis spectes, species sunt tres: recta corporis extensio i. e. tetanus stricte dictus (corpore instar ligni recto) inclinatio corporis in anteriora, emprosthotonus Graecis dicta; corpus curvatum in posteriora, opisthotonus. Quibus quartam addiderunt recentiores, corporis in alterutrum latus curvaturam, nomine recens condito, pleuros-

thotonum dictam." (Hanc ultimam nonnulli *hypothetticam* speciem habent.) Pariter in hanc alteram definitionem animadvertimus, eam musculorum contractionem nonnullas habere pro tempore sive intermissiones, seu remissiones saltem, quemadmodum reperietis a CURLINGIO notatum.

» Tetanum incipientem declarant, sic pergit vir cl., oscitatio frequens, contractio spasmodica musculorum laryngis atque cervicis, deglutitio difficilis, vox mutata, sensus rigiditatis in musculis manducationi dicatis. In morbo provectiori os obseratur, facies detorquetur, buccae et labia inaequaliter retrahuntur, oculi rigent introrsum convoluti, aut in superiora defixi. Spasmi et sensus rigiditatis a cervice ad spinam vergunt, corpus in rectum extenditur et omni motu caret ad voluntatis arbitrium. Musculi abdominales in interiora trahuntur, alvus constipatur, urinae excretio vel parca, vel nulla est: sudores saepe sunt copiosi et symptomatici. Subinde etiam partium rigor cum convulsionibus et doloribus commutatur, ita ut quandoque crampi adsint intolerabiles, aut dolor dorsi aegros ejulare cogat. Vigiliae pertinaces sunt, et si dormitur, somni sunt pauci, breves, terrifici cum rigidorum tendinum subsultu. Denique integris utplurimum sensibus externis et internis, diaphragma afficitur, respiratio difficilis fit, circuitus sanguinis turbatur et moritur aeger ex asphyxia aut syncope. Pulsuum natura variat. Quibusdam a principio febris adest, aliis

in decursu morbi major, minor, nonnunquam praegrandis, pluribus vero nulla."

Lubet brevem hanc at graphicam morbi descriptionem quibusdam CURLINGII animadversionibus amplificare.

In principio accusat aeger rigorem aut dolorem mandibularum, colli, cervicis, putans ex refrigerio esse. Tum caput verti molestum fit, aut os aperire atque ubi linguam jubetur ostentare, res detegitur. Brevi stricturae sensus est in praecordiis, in dorsum usque pertinens, tenduntur musculi trunci, ultimo artuum. Sudat immodice, ac sitit; frustra vero quid deglutire conatur. Attolluntur larynx, oris anguli, alae narium; oculi fixi sunt et protuberantes, supercilia contracta, frons rugosus, vultus anxius, subinde risus sardonius; linguaque intra dentes pressa vulneratur, unde ore cruentato horribilis aegri adspectus; humeri antrorsum trahuntur, corpore subinde ingenti vi musculorum antagonistarum retropulso, spiratio brevior fit et molestior, pulsus crebrior et irregularis. Morbo vigente accessiones et cito recurrunt levi de caussa simulque atrociores fiunt, livescit facies ac sive inter medias convulsiones, sive solutis hisce ac prostratis viribus, exstinguitur vita.

Nolite vos putare, eandem esse ac constantem semper morbi faciem. Ea crebro variat, ut singulis observationibus demum hae varietates rite cognosci possint. Musculi artuum non semper con-

trahuntur, neque contractionum immunes semper musculi organici feruntur. Sed de his tamen, auctore CURLINGIO, dubia res est. Observatum est, somni tempore musculos esse relaxatos, mox vero, evigilante aegro, contrahi. Febris a tetano traumatico abesse, idiopathicum vero, si hic cum myelitide sit, comitari solet.

Convalescentia tarda: subinde post hebdomades plures, aut menses: nec raro, superstite quadam rigiditate. Mors aut asphyctica, aut paralytica: illa ex laryngis spasmo, haec ex virium resolutione.

Caussae utplurimum vulnera eaque contusa, praesertim manuum aut pedum. Saepenumero postquam haec coaluerant, morbus invadit. Regionum calidarum potissimum morbus est (*): idiopathicum faciunt aëris vicissitudines, praecipue humidum frigidum.

Prognosis tetani acuti infausta: pro climatis, sexus, vulneris discrimine, ingressu aut citiori aut tardiori post vulnus inflictum, alia et alia: tetani chronici, morbo leviori, interveniente subinde somno, minus infausta est.

Anatome pathologica nihil certi hucusque do-

(*) JACOBI BONTII *de Med. Indor.* libr. III. cap. II. J. LIND, *an Essay on diseases incidental to Europeans in hot climates.* P. III. cap. 1. S. IV. L. CHALMERS *an Account* etc. Vol. II. pag. 23 sqq. B. MOSELEY *a Treatise* etc. pag. 457 sqq.

cuit. Caussam morbi proximam positam esse in medullae irritatione, verosimile est: quam tamen ab ipsa inflammatione revera differre, recte putat Curlingius. De hujus, sive congestionis indiciis post mortem repertis probabili admodum ratiocinatione ostendit, magis nimiae contentionis sequelam esse, quam caussam: quamvis in tetano traumatico nervos vulnere laesos inflammatione saepius tactos fuisse fateatur, neque neget, posse ex myelitide fieri tetanum. In priori casu videtur ex nervo vulnerato irritatio in spinae medullam traduci, in altero ex medulla ad nervos motorios transire. Raro tamen morbum esse inflammatorium perhibet. Strychnino eadem provocantur phaenomena. Aliquando ex nervis ligatis concitatum viderunt, alii ex tuberculis cerebri, alii ex vermibus intestinorum, alii in mulieribus post partum. A refrigerio qui est, a nervis cutaneis provenire creditur. Saepenumero plures caussae coeunt.

Nullum esse morbum, cujus curatio magis empirica, quam tetani fuit, testis nobis est Curlingius eaque propter certam medendi methodum ipsius indicari non posse. Itaque rerum testimoniis opus esse, verum novam nasci confusionem ex turba remediorum, quibus singuli ex eo aegrotantes usi sunt, ut ubicunque fortunatus fuerit eventus, cui remedio hunc adscribas, aut quid vires aegri effecerint tam ad morbum, quam ad pravam artem vincendam, nescias. Nempe casus esse naturae so-

lius beneficio sanatos, medicorum testari observationes, cujus reï una instar omnium nobis sufficiat auctoritas veracissimi Astley Cooper, qui: »novi homines, inquit, sanatos, quin ullam fere sumpserint medicinam."

Ex topicis auxiliis partis vulneratae amputationem magni facit Larrey, aliis tamen ipsum refutantibus contraque adferentibus exitus infelicis exempla. Sectionem nervi, nec sine caussa, ubi fieri possit, praeferunt alii. Quatuor tantum casus numerat Curlingius, quibus medebatur inque vulneribus punctis partes tendineas magis, quam nerveas accusandas esse, arbitratur Cooperus.

Ex remediis internis a drasticis incipiendum esse, nonnulli judicaverunt, quem in finem laudant ol. crotonis: praesertim id fieri oportet, ubi stimulus ex vermium aut faecum irritatione ex intestinis amovendus. Mercurium, quem alii laudant, culpant alii; utilem esse in myelitide, opinatur Curlingius atque exemplo probat: in qua phlogistica conditione etiam prodesse posse censet venaesectionem ac contra-stimulos. A plurimis opium fuit adhibitum: saepe maxima dosi, eventu jam bono, jam malo, jam nullo; hoc ne miremini, notetis, aliquando in ventriculo repertum esse opium integrum. Abernethy drachmas 30. in ventriculo ex tetano mortui non solutas invenisse, fertur. Ubi spasmus idiopathicus est, hunc in regionibus nostris temperatis opio post alvi evacuationem sedari saepe-

numero, Curlingii observatio est: in acuto tetano autem minime certum auxilii genus esse: nec si semel aut bis plena dosi frustra sit adhibitum, eam esse repetendam. Nicotianam (scr. 1. in enem. unc. viij.) ex optimis remediis esse contendit eique proximum esse, aquae gelidae affusionem.

Ipse tres distinxit morbi formas: acutam simplicem, cujus auxilia efficacissima sunt nicotiana et affusiones frigidae; tetanum inflammatorium cui medentur antiphlogistica methodus, contra-stimuli, mercurius; tetanum chronicum, curandum purgantibus, opio, antimonio, balneis calidis, subcarbon. ferri, tonicis, fl. electrico, aegrotantis conditioni adcommodatis.

Affinis tetano est infantum recens natorum trismus: cujus caussae hucusque parum cognitae sunt. Alii aërem, alii laesiones funiculi umbilicalis, alii matris gravidae pathemata animi accusant.

Monographiam hujus neuroseos edidit vir doct. Jos. Schneider, qui matris iracundae prolem eo maxime maxillae spasmo tentari existimat, ex hac caussa praesagiisse crebro hoc tenellorum infortunium, nec tamen ipsi potuisse mederi, propositis aegrotantium historiis, confitetur. Symptomata illius sunt: oculi fixi, moesti, lachrymantes, vox parva, debilis, spiratio anxia, molesta, sibilans, pulsus durus, creberrimus, facies aut collapsa, aut rubra, vultuosa, pupula ampla, mandibulae rigidae, venter tumidus.

Primis vitae diebus oboritur, ante diem octavum, aut decimum quartum fere. Reliquis nervinis anteponit tinct. ex ambra et moscho. Exempla tamen, quae profert, curationis fuerunt infelicis. Quod ne medicinae tribuatis, monendum est, quibuscunque etiam medicinis datis, longe plurimos ex eo infantes mori: idque crebro die morbi septimo. Praecipue Indiae occidentalis hanc calamitatem esse, eorum medicorum, qui in ea artem fecerunt, ostendunt observationes. Nec tamen Europaeis ignotus est. Praecaveri eundem ventilatione in nosocomiis aërisque salubritate alvique evacuatione nonnulli observarunt; sanari vero tam balneis calidis, quam laudano subinde. Laudanum ad guttulam unam omni trihorio, balneum quater de die adhibuerunt. Illud si ore ingeri non possit, enemate injiciunt. Stutzii methodum, qua vicibus alternis alcalia et opium administratur, inefficacem experti sunt.

Haec notata breviter, mali naturam et natalia ignorari, neque hujus melius, quam tetani auxilia certa cognosci, ostendunt. Quocirca Schneidero adsentiendum est scribenti, trismum hoc quod vivimus tempore, morbum esse insanabilem. Qui si ex matre iracunda sit, auscultandum erit et obsequendum prudenti prudentis Werlhofii praecepto, cujus meminit vir cl. Suringar: » sex hebdomades sunt, quod femina quaedam feliciter lactat infantem suum, postquam meo consilio per duas primas

a nativitate hebdomades alieno lacte enutriverat. Tres jam ipsa lactare tentarat liberos, ea cum infelicitate, ut omnibus nono die perniciosa illa convulsio evenerit. Haec observatio ad similem precautionem aliquando forte usu esse potest. Sed neque ad omnem apta est, neque ad curationem pertinet, quam aliquam publice nosci pervelim, ne hunc in insanabilium morborum classe relinquere cogamur, qui inter haud infrequentes passim est."

RABIES CANINA SIVE HYDROPHOBIA.

Rabies canina, aliis hydrophobia, CELSO miserrimum dicitur genus morbi, in quo simul aeger et siti et aquae metu cruciatur. Ob furorem saepe comitem vocatur rabies et quia a canum morsu utplurimum, rabies canina, tum a symptomate terribili, aquae metus, hydrophobia. BOERH. Aph. 1129.

Propter justum tanti mali timorem, quod ex morsu canis rabiosi nasci solet, initio praecipiendum est de canum rabiei signis, quorum quae vulgo traduntur, alia parum certa sunt, alia mendacia prorsus. In iis igitur exponendis ita versabor, ut immortalem nostrae scholae conditorem ducem secutus, quae ipse prodidit, iis, quae serior aetas detexit, augeam atque emendem.

» *Incipientis rabiei signa sunt haec inprimis, quibus tetrae luis cautela nititur: fiunt tristes, solitarii, se abscondentes, muti quoad latratum, murmurantes tamen, cibum potumque omnem adversantes, in ignotos quoslibet irati et irruentes, heri adhuc et memores et reverentes, aures caudamque dimittentes, somnolentorum instar incedentes: hactenus primus gradus mali iis adest: morsusque tum exceptus periculosus quidem, non vero pessimus est: dein anhelare, linguam exserere, spumam plurimam emittere, hiare, nunc segniter ut semisopiti, nunc subito celeriter incedere, nec recta semper via, mox ne herum quidem amplius agnoscere, oculos habere demissos, lachrymosos, pulverulentos, linguam plumbeo habere colore, subito gracilescere, insanire furere: hic secundus est gradus mali, quem vix triginta horis ferunt, quin moriantur. Morsus hoc tempore fere insanabilis: quo vero animal vehementius furit, diutius malo laboravit, morti propius est, eo morsus lethalior, acutior et symptomata citissime ereans violentissima, et contra."* Aliud signum rabici a recentiore auctore memoratum his subjunxit BOERHAAVII commentator, nempe quod canes alii omnes fugiant instinctu naturali et cum signis magni terroris canem rabiosum. Itaque cum de prioribus tum de hoc singulatim videamus, quia ex quo tempore medicina veterinaria majori studio culta est, adcuratius etiam morbi teterrimi symptomata indagari coeperunt.

Ex hujus medicinae cultoribus de hac scientiae medicae parte optime meruit peritissimus illius in schola Berolinensi professor Hertwig, quem aphorismi Boerhaaviani adhibebimus interpretem. Is primo loco praecipit, multam esse symptomatum in canibus ex gente, temperamento, aetate, sexu, vitae genere discrepantibus varietatem, nec non ex multiplici partium organicarum sympatheia, qua si ad phlogosin increverit, eas post mortem notas obfert, unde multi rabiei pathogeniam repetiverunt. Omnes tamen istas varietates ad duas hasce summas revocari posse, docet, alteram erethismi, quam rabiem furiosam, narcoseos alteram, quam rabiem tacitam nuncupavit. Alteram insigniunt alacritas, agilitas, inquietudo, mordendi desiderium currendique cum multo latratu et ejulatu: alteram tristitia, moeror, morositas, neque mordendi neque currendi praemagnum desiderium, maxilla inferiore atonica, paralytica, immobili fere. Signa prodroma nulla certa sunt quaeque talia habentur, ipsius morbi jam nati symptomata sunt. Prioris, erethicae formae signa haec sunt: morum mutatio, inquietudo; nec herum ignorare, neque ei obsistere omnino solent, nisi irritati, aut brevi ante mortem. Appetitus depravatus est, *nullus vero aquae metus*, nullus, ut in homine hydrophobo, lucis, splendoris auraeque adflantis, neque major coeundi cupido: alvus pertinax, stricta. Ex maxime vero characteristicis indiciis est pecu-

liaris vocis et latratus mutatio, jam acutior, jam gravior simulque rauca, anxia, querula; latratusque non sonis claris repetitis editur, sed primum sonum mox brevis sequitur ejulatus, ut inter utrumque medius aut ex utroque compositus sit, ore quidem paululum erecto et voce magis magisque rauca, tandem porcina fere. Mordendi desiderium nec perpetuum, nec idem: irritatis canibus summum; neque os spumosum, nec depressa aut contracta cauda, ultimo tandem tempore ex infirmitate pendula: nec recta semper via currere solent.

Alteram formam manifestant: habitus moestus, tristis, maxilla inferior depressa, pendula, ore hiante, deglutitio aut molesta, aut nulla, salivae ex ore effluxus, vix ullum aut mordendi aut currendi aufugiendique desiderium, vocis eadem mutatio; saepe nullam edunt, ut mutos crederes. Intra paucos dies et hi et illi occumbunt, a sexto fere ad octavum diem: interdum ocyus, interdum tardius, vix tamen post decimum morbi diem.

Intelligitis, differre hanc ab ea, quae vulgo proponitur, rabiei caninae tam erethicae quam narcoticae forma; utrique tamen commune esse maximeque certum, quod vox praebet, indicium.

Nunc postquam rabiei caninae speciem conspeximus, conspiciamus, quae ex ea oritur, humanam, eodem duce Boerhaavio, quem recentiorum observationibus commentabimur.

» *Homo optime sanus contagio hoc infectus, post varium tempus incipit hoc ordine fere aegrotare: dolet locus, cui impressa contagii labes primo fuit; dein vagi per alia, maxime vicina loca dolores; lassitudo, gravitas, tarditas in toto musculorum genere: somni inquieti, turbati, terribiles cum convulsionibus et subsultibus; inquietudo assidua; suspiria; tristitia; solitudinis studium; atque his fere primus mali incursus incipit, his ferme primus ejus gradus finitur: sanguis tunc venis emissus omni nota bonus. Tum postea priora augentur acceditque porro ingens circa praecordia angustia; respiratio difficilis, suspiriosa; horror ad conspectum aquae, liquorum quorumcunque et rerum vel pellucidarum, vel instar speculi reflectentium horripilatio, tremor; prostratus adpetitus; deglutitio tamen solidae cujusque offae possibilis; attactus humoris cujuscunque maxime labiis vel lingua incredibilem anxietatem, tremorem, convulsiones immanes atque furorem fere creans: vomitus glutinis fusci biliosi, aut bilis porraceae: incalescentia; febris: vigiliae assiduae, priapismus; cogitationum alienarum et insuetarum perturbata valde series. Sic procedit malum, atque hic solet secundi gradus limites ponere. Postea autem omnia enarrata exacerbantur continenter soletque sequi linguae asperae exsertio; hiatus oris, vox rauca, sitis ingens, furor ad conatum bibendı, humorum adspectum contactumve: spumae in ore colle-*

ctio; eam in alios exspuendi conatus vel invitus; ardor obvia quaeque mordendi invitus, nec tamen a voluntate comprimendus, spumante rictu frendit; pulsus et respiratio deficiunt; sudor gelidus; rabies summa, dum interim, quod mirabile, mens prudens, constans, aliis a se metuens adest: hinc intra quartum fere semper a primo gradu diem, mors convulsiva, cum summa in respirando angustia."

Haec morbi ad naturae veritatem expressa imago tria obfert stadia, infectionis, melancholiae, hydrophobiae, quae nonnulli auctores distinxerunt, aliis affirmantibus distingui difficulter posse, siquidem alterum pedetentim in alterum transeat. Caeterum hydrophobiam ex maxime characteristicis signis esse animadvertit vir eruditissimus v. Lenhossek: contra medicus criticus v. Krugelstein eam essentialibus symptomatibus non adnumerat, quia nec semper morbum comitatur, neque ab aliis morbis abest, rem non negante illo, verum contendente, maxime vulgare esse morbi hujus indicium, sed simul hortante, ne symptomata morsum secuta, propter unicam hydrophobiam absentem, ab alia valetudine repetamus, aut omnem hydrophobiam huic caussae imputemus. Quae cum ita sint, duo faciemus morbi nati tempora: alterum erethicum, quo vigentis ipsius symptomata pertinent, alterum paralyticum, quo comprehenduntur symptomata exitus. Hydrophobia, aliorum morborum symptoma, re-

liquis ipsorum signis manifesta fiet. Verum res est ulteriori examine perdigna: quapropter aegrotantium historias lustrabimus, quae quia Germaniae medici vel nullas, vel truncatas dederunt, a Francis nobis petendae erunt.

St. Martin complures retulit, quarum licet non omnes laudandae, praesertim antiquiores, multis scitu perdignis rebus carentes; sunt tamen nonnullae diligenter scriptae. Nec miramur, esse paucas: nam, quod gaudemus, morbus est ex rarissimis.

Itaque in omnibus fuit erethismus nervorum, in longe plurimis hydrophobia, in paucioribus mordendi desiderium. Hydrophobia fuit in puero (obs. 13.) in femina utraque (obs. 14 sq.) in viro (obs. 18.) et altero (obs. 19.) in sene, in caussarum patrono, in viro altero inque aegris obs. 23, 24, 25: neque ullis, quorum accurate tradita est morbi historia, defuit manifesta nervorum erethismo affectorum significatio. Nolite autem putare, aquam bibentibus res securas esse: contra solutum spasmum sequitur paralysis et mors tantorum malorum finis. Haec autem vel mediis sub convulsionibus aegrum praecipitat, vel nervis resolutis perimit.

Ratio, cur non omnes ab eodem cane vulnerati fiant rabiosi, partim a vulnere est, partim a vulneris cura, partim etiam a seminio: nec enim semper, quo gravior laesio, aut quo pars vulnerata nobilior, eo majus periculum: cum ex levi vulnere rabiem lethalem accidisse, observatum sit. Certe

vulnera gravia, aut numerosa, aut in facie cove loco inflicta, quae curationem legitimam non admittunt, inprimis timenda: sed praeter haec omnia, esse homines aut minus aut magis ad virus suscipiendum proclives, negari profecto non potest: quamvis quale sit isthoc seminium, nesciamus.

An rabies canina sponte existere possit, quaesitum est. Rabiosos fieri canes ex tempestatis calore, ex aquae defectu, ex coeundi cupidine, opinio est: nec tamen has potentias aut solas aut praecipuas accusaverit, qui legerit rabiem vere et autumno magis, quam aestate, abundante potu, inque ipsis tenellis catulis visam esse. Accusant alii vitam domesticam, luxuriosam: ex quibus cognoscere cuperem, cui tandem caussae tribuant luporum rabiem. Certe licet harum potentiarum vim agnoscam lubenter, iis tamen rem confectam esse vix credo. In homine rabiem aliquando sponte natam esse, rerum testimoniis perquam verosimile fecit St. Martin. Neque unum est aut alterum, ut credi posset, subfuisse errorem, sed exempla sunt duodecim eaque testium peritorum ac fide dignissimorum: ex animi perturbatione, ira, terrore inprimis aliave caussa quacunque incognita in aegris sexu, aetate, temperamento variis morbum absque contagio fuisse suscitatum, symptomatibus omnique forma ipsaque morte et moriendi ratione rabiei prorsus similem.

Hoc morbi genere oppressis in angusto spem es-

se, CELSUS scripsit scribentique adsentitur posteritas omnis. Scio equidem aliquot felicium circumferri sanationum historias: morbum tamen vigentem domari non posse, consentiens medicorum principum vox est: quo minus vero adolescat, posse praeverti, peritus nemo negabit.

Quocirca quid a prophylaxi vel sperandum vel exspectandum sit, paucis declarabimus.

Canum domesticorum prophylaxis justo vitae regimine praesertim continetur, iis vitandis potentiis, quae ad morbum suscitandum idoneae sunt. In operationibus chirurgicis nullam spem ponendam esse, ratio et experientia suadent (*). Prae-

(*) »Est vermiculus, ita PLINIUS *Hist. Nat.* l. 29. c. 32. in lingua canum, qui vocatur a Graecis Lytta, quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt." Esse autem hunc vermiculum tendinem, alii nervum perhibent: neque enim ab omnibus eadem pars exscindi videtur. Huic affinis alia operatio est, quam vulgavit chirurgus Moscoviensis MAROCHETTI: acceperat autem ab agricola. Ea cauterio actuali, acu ignita scil. delentur parvi tumores; papulas alii aut vesiculas vocant, ac simul decoct. summit. et flor. genistae luteae tinctoriae tam potionis, quam colluto-rii loco utitur aegrotans, cui ex morsu canis rabies futura timetur: canibus etiam cauterium admovisse alium in Hungaria rusticum, notavit doct. KRÛGELSTEIN l. l. pag. 116. Cf. ST. MARTIN l. l. pag. 352 sqq. Alii tumores illos frustra quaesiverunt; putarunt alii vel cryptas muciparas, vel orificia ductuum gland. salivalium fuisse. Cf. inprimis doct. v. LENHOSSEK op. laud. pag. 199 sqq. coll. c. pag. 78.

cepta, quae dedit vir doct. v. LENHOSSEK, spectant tam cutis valetudinem, quae curanda, quam victus rationem et generationem denique. Cavendum, ne nimium refrigescant aut exaestuent canes, ne famem aut sitim patiantur, ne ad iram excitentur, ne prohibeantur a coitu, ne catulis orbentur matres, ne oberrent, praesertim ubi aegrotaverint, aut vel minima fuerit suscepti contagii suspicio: quae suspicio in omnem canem morsu vulneratum cadat, oportet. Rabiosum autem canem occidere statim ac caute sepilire, quisque teneatur.

Hominum vulneratorum prophylaxis requirit vulneris purgationem, ablutionem, cautionem, ne sanguis nimis cito sistatur, corporis animique quietem. Sanguinis fluxu cessante, remedia laudantur, quae venenum deleant ac puris secretionem promoveant: praecipue quae, quominus cito coalescat vulnus, impediant. De cauteriis dissensio est. Ea commendat ST. MARTIN, tum potentiale, tum actuale. Reprobat, actuale potissimum v. LENHOSSEK atque exemplum profert (pag. 242.) rabiei mortiferae post remedium adhibitum erumpentis; is cauterium potentiale auxilium certum magis, quam actuale habet: a qua sententia neque ipse ST. MARTIN alienus est, docens tamen, esse conditiones, quibus positis, actuale potentiali praecellit.

Omnis curationis topicae finis est, praepedire, ne virus absorbeatur et sanguinem inquinet. Curatio reliqua, incerti omnino eventus, ab aliis alia pro-

ponitur. Frictiones mercuriales potissimum in vicinia plagae factas, ea tamen lege, ut salivationem non excitent, fore utiles, arbitratur St. Martin, una cum sudoriferis medicinis, nec neglecta animae medicina.

Incubationis tempus prorsus incertum est. Quae feruntur exempla, post annos complures demum ab inflicto vulnere rabiem natam esse, quamquam mira, nec facile credenda, tamen recte praecipientibus, quos citavi, auctoribus, propter virus incognitum, nulla possunt argumentatione aut ratiocinatione probabili refutari.

An post virus absorbtum sanari possit rabies, nec sine caussa, dubitant. Tria sanationum exempla citat St. Martin, in quibus post largas et repetitas venaesectiones factas dataque magna dosi narcotica exque iis opium praesertim, aegrotantes servati sunt. Medicamina ad morbum debellandum celebrata numeravit St. Martin: ex regno minerali 39, ex regno vegetabili 213, ex regno animali 86, quibus numero 338 si compositas formulas addamus, tot habebimus, ut non inopiam accusare, sed divitias oportuerit. Affusiones aquae frigidae, inmersiones caet. vix commendabiles sunt. Belladonnae virtus dubia, nec certa magis cantharidum, aut laurocerasi, aut camphorae, aut ex talibus compositarum formularum, quales nonnullae ab auctoribus laudatis traduntur.

Belladonnae vim prophylacticam et therapeu-

ticam, quam observationibus probare tentarant viri doct. MÜNCH, pater et filius, nequaquam certam esse, recentiorum observationes docuerunt: nisi topica simul curatione adhibita, cui idcirco ego successum adscriberem. Neque sane negari potest, observantibus sagacioribus, belladonnae venenum hydrophobiae symptomata excitare, quo fieri potuit, ut quod huic debebatur vegetabili, perperam morsui virulento tributum sit. Operae pretium est, ea legere, quae hac de re disputavit doct. v. LENHOSSEK l. l. pag. 171 sqq. inprimis vero pag. 175. sqq.

Pro viribus therapeuticis opii et mercurii dulc. observatio relata in diario practico HUFELANDI Vol. 49. pag. 5. militare videtur, cujus etiam mentionem fecit vir doct. DE PINTO in *Specim. inaug de Rabie* a. 1836. in hac Acad. defenso pag. 90 sq. Circa quam observationem notandum est, prius datam fuisse belladonnam, nec tamen magna dosi: frictiones dein mercuriales factas ad salivationem usque: nihilominus vero erupisse hydrophobiam quarto mense et una cum mercurio et opio largamque sanguinis detractionem etiam curationem topicam factam fuisse.

Nuper virtutem anti-hydrophobam cantharidum pulv. celebravit chirurgus Viennensis AXTER; in quam prophylaxin, idem quod supra in aliam, animadvertendum est, simul adhibitam fuisse curationem topicam ac quam primum rabies eruperat, ipso

confitente AXTERO, opem nullam adtulisse.

Iis igitur, quae hujusque disputavimus, efficitur, nullum adhucdum atrocis veneni aut repertum, aut saltem vulgatum esse antidotum.

DE CHOREA SANCTI VITI.

Seculo XIV et XV. in provinciis Germaniae Rhenanis epidemia saeviit saltatoria, qua aegri Bacchantium veterum more tanquam numine quodam abrepti insanire ac furere omnino videbantur. Choreas agebant, horas integras saltabant, donec lassi tandem et exhausti procumberent: summeque anxii, anhelosi et quasi suffocati, non prius reficiebantur, quam ventre vestibus ligato propter tympaniticum, quo intumebat, tumorem. Quae vulgaris esse desiit, deposita ferocia, sporadica facta est ac, mutata licet forma, eodem *Choreae Sancti Viti* nomine nuncupatur. Epidemiae historiam, more suo, id est egregie, perscripsit HECKERUS vir cl.; de sporadica exstant monographiae doctae medici Franci BOUTEILLE et Germani SOHLER ejusque imaginem ea, qua excelluit, arte expressit magnus SYDENHAMUS.

En SYDENHAMI picturam! » Chorea S[i] Viti convulsionis est species, quae utplurimum pueros puellasve à decimo aetatis anno ad pubertatem usque

invadit. Primo se prodit claudicatione quadam, vel potius instabilitate alterius cruris, quod aeger post se trahit fatuorum more; postea in manu ejusdem lateris cernitur, quam hoc morbo affectus vel pectori, vel alii alicui parti adplicitam, nullo pacto potest continere in eodem situ vel horae momento, sed in alium situm aliumque locum convulsione quadam distorquebitur, quidquid aeger contranitatur. Si vas aliquod potu repletum in manus porrigatur, antequam illud ad os possit adducere, mille gesticulationes, circulatorum instar, exhibebit. Cum enim poculum recta linea ori admovere nequeat, deducta a spasmo manu, huc illuc aliquamdiu versat, donec tandem forte fortuna illud labris propius apponens, liquorem derepente in os injicit, atque avide haurit, tanquam misellus id tantum ageret, ut dedita opera spectantibus risum moveret."

Hanc generalem morbi historiam ejusque quasi adumbrationem, more nostro, singularium historiarum relatione complebimus ac magis perficere atque absolvere conabimur.

Eum in finem iis utemur observationibus, quibus is, quem citavimus, medicus Francus suam monographiam ornavit.

Prioris aegrae, puellae tunc tredecennis, historiam scripserat mater et perscriptam ad medicum miserat, qui ex ea morbum mox adgnovit ejusque medendi consilia scripto consignavit. Erat autem

haec historia ejusmodi: puellam undecimo aetatis anno prehenderunt convulsiones, repetitis vicibus brachium et crus dextrum agitantes: morbum gravis ira provocaverat. Capite doluit, febricitavit atque adpetitu parumper laeso, admodum palluit. Remediis a chirurgo adhibitis et capitis dolor et febris sedatior: motus convulsivi sinistrum quoque brachium et crus, sed levius agitarunt. Inde sensim, decrescentibus hisce affectibus, convaluit. Verum altero abhinc anno denovo convelli brachium et crus dextrum coeperunt, cum sensu imbecillitatis, ut crus inter ambulandum vacillaret atque inter loquendum parumper titubaret lingua, nec laboribus fungi, nec scribere posset aegra manusque aberrans arbitrio regi recusaret. Notandum, morbum eodem, quo ante biennium, mense rediisse, anno aetatis 13°. Morbo gastrico evacuantibus fugato; neurosi levis tonica medicina et diaeta tam fortunate medebantur, ut sexto abhinc mense catamenia fluere inciperent et aegrotans optima deinceps frueretur valetudine ac dulci conjugio.

Puellae decennis (altera ejusdem auctoris observatio est) animo alacri, corporis habitu licet laxiori, gestus motusque insoliti, crure dextro ad motum tardiori, parentum mentem perculerant: quibus motibus et fortioribus factis et crebrioribus et oculos et linguam afficientibus, ipsa delirante subinde aegra, crure dextero motu circulatorio deflectente, medicus consultus securos esse parentes

jussit, spem sanationis faciens, eventu hanc praesensionem probante. Nam postquam frustra anthelminticis purgantibusque vermium expulsio tentata est: cum valerianae odor et sapor hujus remedii usum vetarent, sero lactis medicato et iterata purgatione convaluit aegra ac postea sana sanae prolis mater facta est.

Filiam mercatoris (est observatio tertia) undecimo aetatis anno, forma venusta, corpore sano, temperie sanguinea, propter motus incompositos brachii dextri et faciei gestum distortum inurbanum parentes reprehendunt. Brevi tamen hos motus praeter voluntatem cieri agnoscunt; in dies ipsi graviores fiunt, animo aegrotantis ex terrore, ut videbatur, perturbato. Vocatus medicus symptomata notabat haecce: brachium dextrum in perpetuo fere motu erat ad digitos usque, neque quocunque in situ retineri aliquamdiu poterat ac ridicula prorsus gesticulatione movebatur, quoties aegra ori quid admovere tentabat. Par erat musculorum faciei, labiorum, linguae mobilitas: ejusdem lateris crus et femur claudicabant et in circulum pes iis ductus movebatur: oculi scintillantes, adspectus ut exterriti incertus, mens integra, neque tamen hilari, uti prius, sed moesto animo et tristi ac prompte venientibus lacrymis. Inprimis meticulosa erat, ex quo terrorem incusserat canis, quem rabidum putabant quemque ipsa noctu et tenebris in se irruentem fingebat. Sanguinis ex pede detra-

ctione alvique purgatione iterata, sero lactis medicato per acidum boracicum facto, rediere artuum robur, in vulto venustas et constans in corpore sanitas.

Eadem symptomata monstrabat rustica parvula, corpore debili, macro, cute pallida, pulsu parvo, contracto, febrili, ventre tamen nec duro, nec tumido. Caussa morbi manifesta nulla erat. Accusati vermes, data antihelmintica, nihil profectum. Ex SYDENHAMI consilio detractus sanguis. Horas viginti quatuor totas vehementer convellitur corpus et tanta sequitur ejusdem imbecillitas, ut vereatur medicus, ne aegra occidat. Itaque mutato consilio, humectandum esse, demulcendum, inprimis vero nutriendum corpus, censet. Alvi lotionibus, semicupiis tepidis, lacte ebutyrato, oryza, ovis recentibus usa et dormire noctu et vires carnesque resumere et hilaris fieri coepit parvula: nec tamen silebant motus. Remediis caeteris additus valerianae sylv. pulvis inordinatos motus composuit atque hujus morbi postea immunis vixit: sed post quadriennium fere, ex hectica obiit.

Illius, quae sequitur, puellae choream terrore motam, recurrentem praesagiebant immodica hilaritas inque risus effusio. Evacuante lenique sedante, anodyna, nervina medendi ratione, intra dies quinquaginta, plene sedati sunt musculorum motus.

Leni pariter evacuante et sedante medicina curata fuit aegra sexta. Nec dispar fuit curandi ra-

tio in aegra septima, quae et valeriana usa est et tinctura chalybeata, vires firmandi menstruaque provocandi consilio.

Aeger octavus, puer (reliquae omnes fuerunt puellae) simili fere genere medicinae praeter tinct. chalyb. et anthelmintico Storckii usus, altero anno morbum recidivum passus est.

Puella observationis nonae decimum sextum agens aetatis annum iterumque ex hac neurosi aegrotans prima vice ante biennium eam erat experta. Corpore parvo, tenui, ut multo juniorem crederes, descriptas prius morbi notas monstrabat. Praeterque eas lingua deglutionem impediebat, balbutiebat, ut intelligi, quae proferret, vocabula nequirent, stupor in vultu, infirma memoria, mens hebes, color cutis pallidus, livescens, et lacertorum carneorum mollitudo evacuationes vetare videbantur: quibus tamen factis sumptoque vermifugo, convaluit trium hebdomadum spatio: valetudinemque firmare visa sunt catameniorum molimina brevique futurae signa pubertatis.

Decima aegra nupta post plures abortus hoc morbo nervorum prehenditur eoque suppari genere medicinae liberata est.

Mecum proculdubio mirati estis similem in singulis aegris morbi faciem et mirati pariter auctoris in evacuante methodo praescribenda perseverantiam. De qua quid, aliis auctoribus auditis, statuendum sit, jam breviter perquiremus.

Reputantibus, sub pubertatis metamorphosi saepenumero hanc neurosin oriri eaque absoluta sisti, curationis antiphlogisticae, evacuantis, revellentis, derivantis, qua puellis suis aegrotantibus tam feliciter medebatur monographiae laudatae auctor, salubritatem, facile explicabitis: nec vermifuga in morbo ex vermibus sive suscitato, seu exacerbato toties profuisse, mirabimini. In simili aut plethorica, aut gastrica, aut verminosa complicatione similem methodum ab aliis medicis adhibitam videbitis. Nam ut alia est, quae caussis remotis, alia quae morbi naturae respondeat medicatio: sic ab illa incipere praestabit morbumque ex composito reddere simplicem. Id quomodo fieri oporteat, bene praecepit doct. Sohler, citatis auctorum testimoniis, quod si recte feceritis, eodem auctore ac teste, ipsum morbum crebro gaudebitis sublatum; quod prius traditae puellarum historiae non semel evenisse, ostendunt. Ita si pubertatis advenientis impedimenta auferatis, evadet, quae hanc impeditam secuta erat, neurosis. Neque omnibus eandem profuisse methodum, citatae antea historiae testantur. Hoc autem principio posito, cur alias aegras venaesectio, alias alvi purgatio, alias balnea, nonnullas chalybeata, tonica, actu frigida juvarint, perspicietis.

Neurosi post caussas istas remotas superstite, nervinis locus est, quorum plurima et varia plurimum doct. Sohler commemorat. De omnibus dissere-

re, infinitum foret. Caeteris, si auctoritates scriptorum medicorum computemus, inter mineralia praecellunt flores zinci; inter vegetabilia rad. valerianae sylv. Illo remedio tanquam arcano usus est famosus ille LUDEMANNUS, quod e zinci floribus compositum GAUBIUS cognovit. Inventi historiam ipse vobis narrabit vir cl. » LUDEMANNUS, caput heteroclitum, quem perhibent ecclesiasten olim in Germania fuisse, sed ob heterodoxiam e communione sua expulsum, profugus Amstelaedamum sutorio primum opere panem ibi lucratus, ex sutore dein medicus, astrologus, chemicus, dato personae praenomine annoque et die natali mantes praeteritorum, praesentium et futurorum ad usque vitae terminum, tantam sibi demum famam comparavit, ut tanquam Delphicum oraculum, magno confluentium undequaque hominum numero quotidie frequentaretur, in praxi medica non minus atque in munere ecclesiastico paradoxus, sed corradendis opibus longe felicior. Is cum et domi suae propria sibi remedia pararet, quae consultoribus suis soluto pretio subministraret, inter praecipua pulvisculum venditavit, lunae fixatae nomine, quo saepissime tantoque nonnumquam successu usus est, ut etiam miracula praestare videretur, nemine interim naturam ejus cognoscente. Casu factum, ut officii ratione examen istius arcani suscipere debuerim. Ephorus quidam me convenit exhibens pulvisculos aliquot chartulis involutos rogansque, vellem

ipsi indicare, utrum impuber juvenis tuto et absque metu alicujus detrimenti iisdem uti queat. Video esse Ludemannianos: homo enim tum adhuc in vivis erat: audio esse regeroque ignorare me eorum naturam, sed examinaturum. Nec diu dubius haesi. Pulvisculus sine nitore albus, tactu mollis, inodorus, insipidus, nec aqua solubilis, nec leniore igne volatilis, aut olens, fumans fluensve, quum acido tamen facile liquesceret, prope credebam, non esse nisi terram aliquam calcariam. Verum in pruna dein repositus, percalefactus, flavidum colorem induit, refrigeratione denuo evanescentem, restituto albore: quod phaenomenon cum zinco in flores sublimato tam proprium sit, ut etiam pro criterio habeatur, quo genuinos a spuriis dignoscimus, pronum fuit concludere, esse florem zinci. Id ipsum et docuit sapor metallicus, quem acido soluti liquor linguae impressit, a perito facile dignoscendus. Ego quidem ephoro ad me reverso significavi, detexisse me naturam pulvisculi, nec habere, cur a tantilla dosi quotidie ingesta aliquid noxae pertimescam.

Nec tamen sola arcani hujus revelatione contentus requievi. Memineram quippe, plurimas mihi narrari sanationes prope miraculosas, lunae fixatae tributas: quarum etsi sublestae fidei videbatur, erant nihilominus nonnullae, quas in dubium vocare non licuit: erant et una et altera, quarum ipse testis fueram. In morbis praesertim spasmo-

dicis plus nonnunquam, atque alia quaevis remedia praestitit. Infantem ex diris convulsionibus desperatissime decumbentem, a medico ordinario depositum, minima pulvusculi hujus dosi aegerrime ingesta penitus liberatum, quasi revixisse scio; alios aetate grandiores, spasmis periodicis obnoxios uno quotidie pulvisculo per aliquot menses sumto praeter omnem exspectationem sanatos.

Subiit animum, propriis experimentis me rei certiorem reddere. Dedi igitur infantibus ex acido primarum viarum convulsis minima dosi, successu admodum fortunato. Ex dentitione laborantibus aliquanto plus profuit, quam sp. c. c., tantopere a Sydenhamo laudatus. Cum vero his temporibus non alii morbi in nostro Belgio sexum praecipue amabilem frequentius infestent, quam quos spasmodicos aut nervinos vocamus, in puellis etiam virginibusque nubilibus et feminis adultioribus non pauca feci pericula, quae fateor non omnia feliciter evenerunt: nonnulla tamen felicissime. Puellae memini decem annos natae, cui delicatulae incussus terror tristissimus intulerat nervosi generis affectiones, miras sensuum motuumque alienationes, omni modo variantes, tetanos, convulsiones, spasmos, tremores, dolores, sopores, somnambulationes, deliria, risus, ploratus, cantus, trepudia, nulla interim febre. Duraverant haec magno cum moerore parentum per aliquot menses, medico egregio remedia quaevis praestantissima, nec quicquam ad-

ministrante. Consilium in re quasi desperata per literas rogatus, cum usitatae medicationis nihil intentatum superesse viderem, transmitto pulvisculos floris zinci granum medium habentes jubeoque duos tresve pro re nata quovis die exhiberi praetereaque nihil. Sic fracta brevi saevities mali et continuato per aliquot hebdomadas usu plena rediit sanitas."

Dubitantibus, utrum haec chorea fuerit, alterum proponam Burserii testimonium hocce: »nuper confirmatam et numeris omnibus absolutam choream S[i] Viti in puella duodecim annorum, quae ante aliquot annos eodem morbo laboravit, solo florum zinci usu tuto, cito et jucunde curavi." Rad. valerianam sylvestrem, cui ab aliis adjunguntur fol. aurantiorum, tam eximii medicaminis virtutes et spasmis et vermibus adversae, quam medicorum principum encomia commendant: commendant pariter supra notatae a nobis aegrotantium historiae.

De chalybeatis, camphora, moscho major dissensio est. Illa chloroticis catamenia promovendi fine; camphora sedando systema uterinum, moschus systema motorium placando, fortasse proderunt. Universe tamen monendum, nullum in hoc morbo nervinum remedium hactenus omnium suffragia medicorum tulisse atque plus profici leni genere medicinae, quam heroica illa, qua multi medici neuroses quascunque tanquam monstra horrenda aggrediuntur.

DE ASTHMATE.

Sunt vulgo morborum nomina sensus perquam vagi et indefiniti, iisque affectus comprehenduntur generis diversi, difficulter explicandi, aut describendi. Horum ex numero est asthma, quod antiquitus omne dyspnoeae genus designare videbatur, donec arctius circumscripsit CULLENUS his verbis: *spirandi difficultas per intervalla subiens, cum angustiae in pectore sensu et respiratione cum sibilo strepente; tussis sub initiis paroxysmi difficilis, vel nulla, versus finem libera, cum sputo muci saepe copioso.* Huic nominali definitioni alteram geneticam supposuit ROB. BREE, quam quia simul et brevior est et accuratior, priori praeponendam censeo. Est autem hujusmodi: *asthma est vehemens contractio musculorum spirandi, absque febre acuta, ex irritatione eorum viscerum, quorum muneribus hi musculi serviunt.*

Nimirum pari modo contractiones spasmodicae intestinorum concitantur aliarumve partium a stimulis ipsas offendentibus, lege naturae medicatricis. Itaque ex viribus nascuntur motricibus, quae rebus nocivis irritatae praecipuum praestant vitae ac sanitati praesidium: unde ex GAUBII mente profluunt motus automatici, irregulares quidem multis

modis, at saepe beneficentissimi certaque determinatione ad salutarem finem tendentes."

Ex sententia Roberti Bree ut iidem musculi et spirandi et digerendi et urinarum officinas in suis muneribus juvant, ita ex hisce provenire possunt irritationis caussae, spasmum asthmaticum moventes. Sunt autem plures: hydrops pectoris, pericardii, tubercula, empyema, abscessus sive vomica, aneurysmata, concrementa calcarea, ossea, tumores tum alii, tum thymi glandulae, pseudomembranae, pneumatosis, tumores ventris hydropici, scirrhosi, steatomatosi, flatulenti, uterus gravidus, morbi cordis, morbi cutanei, bronchitis, arthritis atonica ipsiusque cerebri valetudines, rem exemplis probante Morgagno: quin ipse anhelitus ex nimio motu asthmatis acuti casum vocat Rob. Bree. Ne autem nimis per avia et devia erremus, praestabit hujus asthmatis species tres primo leviter adumbrare: quarum prima sect. IV. traditur.

Jo. Floyer in monographia de asthmate, quem in nosologia saepius secutus est Cullenus, distinxit morbum a caussa manifesta natum, ab eo, cujus obscurior caussa est. Hunc vocavit asthma periodicum flatulentum; aliis convulsivum, spasmodicum dicitur ex eoque primam speciem fecit Rob. Bree. Ejus symptomata sunt flatus et ventris tumor, dolor frontis et oculorum gravis, ructus insipidi, acidi, aquei. Adveniente vespere ponderis sensus oculos prementis molestior, cum somnolentia. Haec sub dulci

amicorum consortio fugatur, sed brevis respiratio, praecordiorum anxietas, inquietudo, ut hoc ipsum consortium molestum sit, faciunt. Crebro idque hoc ipso tempore tinnitus est aurium et cervicis pectorisque ardor alvique exonerandae molestia: quae ubi sentiuntur, scitote hostem prope esse. Nocturno tempore, post primum somniculum, evigilat aeger, cum magno spirando incommodo, ut erectus sedere cogatur. Aëris liberioris desiderium, pectoris strictura, pulsus crebrior, urinarum limpidarum excretio est. Post aliquot horas anxietas minor, spiratio plenior, tardior, pulsus sedatior, mens tranquillior atque ex muci per tussim expectoratione manifestum omnium symptomatum decrementum. Obrepit somnus, superstite tamen dyspnoea. Altero die symptomatum remissio, respiratio liberior, spes morbi abeuntis, quam fallit nox novum adferens paroxysmum: quem tamen excipit somnus perfectior magisque levans. Die tertio manifestior remissio, expectoratio copiosior, motus facilior. Post paroxysmum ita per tres noctes renovatum expectoratio libera morbique intermissio, non sine urinarum, sputorum, pulsuum mentisque critica mutatione.

En hujus asthmatis historiam, ab eo, quem saepius citavi, exaratum, medico perito ipsoque asthmatico.

Septi transversi difficilis descensio musculorum intercostalium aliorumque scapularium ac lumba-

rium contentio ad pectus elevandum ampliandum a FLOYERO descriptae, qui et ipse morbum passus est, docent, esse naturae conamen ad noxam amovendam, quod ipsum haud notasse miratur BREE. Hoc igitur auctore subest irritatio et quidem a sero in pulmonum vesiculas effuso. Ab eo sese liberare natura conatur incitando motus spirandi pulmonumque perspirationem. Prima igitur hujus auctoris species quum hydrops pulmonum aut ejus catarrhus posset nuncupari, remotas caussas ab horum morborum caussis discite.

Ejusdem loci est asthma bronchicum ANDRALLIO dictum, ex subitanea mucosae pulmonalis congestione propter catarrhum indeque nata stenochoria: ex qua caussa idem asthmatis redeuntes paroxysmos probabiliter explicat.

Secunda species non a sero vesiculas pulmonales irritante, sed ab aëre est (*asthma siccum*) Derepente aegrum prehendit ab aëris ventique vicissitudine idque diurno tempore, nulla notabili insequente anacatharsi. Strepitus in pectore minime perpetuum est aut constans illius symptoma. Deest hydropica diathesis: contra saepenumero aliquis turgor est a sanguine: nec dyspepsia est nisi levis. Proclive est convalescenti, ex humido in siccum incidere. Emphysema pulmonum descriptum ab excellenti medico diagnostico LAENNEC hujus esse loci videtur: cujus eapropter hoc loco inserere historiam morbi, nullatenus incongruum erit.

Hoc auctore sequitur catarrhum siccum, ut dilatatio bronchiorum sequitur humidum ac fit ex vesiculis pulmonalibus aëre nimio turgentibus; nec antiquioribus prorsus ignotum vitium fuit, quemadmodum VALSALVAE et RUYSCHII nostri observationes ostendunt. Hic: » in aliqua pulmonis parte, inquit, inveni vesicularum pellucidarum acervum, ab aëre expansarum et ita obstructarum, ut levi compressione eas ab aëre evacuare haud potuerim. Impulsum per asperam arteriam flatum nullum commercium cum hisce expansis vesiculis amplius habere, propter earum obstructionem, expertus sum. Post aëre per asperam arteriam vehementer adacto disrumpebantur nonnullae ex his vesiculis." Illius, quae apud MORGAGNUM exstat, descriptio haec est: » sinistri pulmonis lobus superior, qua claviculam spectabat, vesiculas, ex quibus constat, mirum in modum auctas habebat; ut nonnullae avellanae magnitudinem aequarent; caeterae multo minores erant. Quaedam globuli figura, reliquae oblonga et ovali: omnes plenae aëris, una insuper minima quaedam foraminula per interiorem faciem hiantia ostendit."

Augetur in hoc morbo dyspnoea, quae numquam abest prorsus, per paroxysmos, eos tamen irregulares iisdemque caussis motos, qui spirationem laedere consueverunt: flatu, aëre, motu et praesertim catarrho; morbo graviori constitutionis venosae cernuntur signa: tussim concitare solet raram,

siccam, aut expectoratione muci viscidi, spissi, grisei. Saepe a prima aetate incipit et interdum cum eo malo senescunt, nisi acutis morbis gravioribus intercurrentibus haec complicatio vitam abrumpat. Praeterea magni perpetuique conatus spirandi saepenumero tandem cordis faciunt sive hypertrophiam seu dilatationem.

Casus morbi a Laenneccio consignati morbum vario gradu repraesentant. In primo, mulieris quinquagenariae, dyspnoea fuit, oedema pedum, cordis ictus fortiores, venarum turgor, labiorum, unguium livor, tussis per accessus nec vehemens. In altero agricolae a prima aetate tussientis et expectorantis mucum praesertim hyeme: anno aetatis 33°. ex graviori tussi sputum sanguinis, nullo inde malo sequente, anno 36°. oedema sive anasarca ventris, genitalium, crurum, colore corporis venoso, ut prior, spiratione brevi, perquam molesta, tussis crebra sonora, expectoratio muci spumosi, pulsus creber, regularis. Sternum incurvum, pectoris forma cylindrica, postrorsum turgente et exstante, protuberante. In tertio morbus fuit complicatus cum catarrho suffocante et peripneumonia levi. In quarto morbum antecesserat phthisis. In utroque praeter alia non deërant notata prius emphysematis indicia. De emphysemate interlobulari hoc loco dicere, ineptum foret.

Tertia species ex abdomine est, propter associationem sympathicam contractionum muscularium, i. e.

quia abdominis munera spirandi motibus juvantur, quem in finem thoracis abdominisque musculi in societatem veniunt actionis, nec raro musculi organici abdominis musculos animales pectoris concitant. Ex hoc fonte provenit asthma dyspepticum, a calculo biliario, a vermibus intestinalibus, ab utero, tempore catameniorum caet. Hujus asthmatis abdominalis exempla referam ubi de therapeia verba fient.

Quarta species est asthmatis habitualis ex nervis, cujus loci quoque hystericum est.

Quatuor igitur sunt species asthmatis ex doctrina auctoris: a sero, ab aëre, ex abdomine, ex consuetudine. In prima specie ipecacuanhae rad. refracta dosi sub paroxysmo (nisi alvus stricta leve purgans postulet) dein inf. caffeae aut columbo rad. aut fl. chamom. cum aliquot gutt. tinct. opii uti jubet monographiae auctor, praeterea monens, multos juvasse haustum ex tinct. scill. gtt. x. ac. nit. gtt. vj. extr. hyosc. gr. iij. aq. pur. unc. ß. In secunda sub paroxysmo non multum ab arte exspectandum esse, docet; diaphoretica, salina, antimonialia aut paroxysmo declinante, ipecac. c. opio utiliter posse adhiberi. In tertia lene emeticum aut catharticum aliaque morbo abdominis apta: ultimo sive opiata sive absorbentia potissimum laudat. In quarta denique antispasmodica: praesertim opium c. aethere commendat. Caeterum victum tonicum, roborantem, stomachicum, evitatis tum

quae ventriculum debilitant, tum quae irritant nervos, praescribit. Ventriculi valetudo et motus corporis juremerito inter prima censentur prophylactica.

Prima species extra paroxysmum curanda absorbentibus, amaris, tonicis, martialibus ac balneis frigidis: curationis hujus salubritatem exemplis probat.

In secunda specie opiata parca dosi: inprimis vero salubris habitatio convenire ipsi videtur.

In tertia specie curatio varia, jam ventriculo aegro per absorbentia, stomachica, antispasmodica jam hepate torpente et alvo, per cathartica et enemata, jam adfecto utero per aperientia salina et sanguinis detractiones, addito subinde opiato: jam urinarum officina laesa, per lithontriptica, opiata, diuretica, alia conditione alia.

In specie quarta curatio tam psychica, quam physica: nervina, tonica, interposito subinde opiato. Ex tonicis martialibus praecipue leniora: rubiginem sive oxyd. ferri et subcarb. ferri praescribendum existimat. Acida tam vegetabilia, quam mineralia utrum ex theoria, an ex praxi commendaverit, fateor me ignorare.

Etsi curandi methodum minime tanquam exemplar quod imitemini propono, tamen illud imitatione dignum judico, quod quaesiverit auctor pathogenesin ex eaque petiverit therapeuticen.

Hac autem ratione ipsi fortasse poteritis alia invenire auxilia asthmaticis curandis idonea. Equi-

dem quae vobis de meliori nota commendem vix habeo, cum eorum, quos hactenus aut ipse sanavi aut ab aliis sanatos cognovi, numerus tam exiguus sit, ut cum numero eorum, qui sanari non potuerunt, nequaquam comparare ausim: quod utrum medico, an morbo, an aegro imputem, nescio.

Nec tamen cogitate, me morbum huncce insanabilibus adnumerare. Quod quo minus faciam, impediunt successus, quos aegro docili ac praeceptis obtemperante a nonnullis remediis anti-asthmaticis impetravi.

Itaque in ea specie asthmatis, apud nos perquam vulgari, qui ex catarrho aut rheumate originem repetit, utiliter sale ammoniaco usus sum; quod auxilii genus ob ingratum saporem forma pilularum cum extr. liquirit. praescribere soleo satisque magna dosi.

Morbo in hydropem et paralysin proclivi g. ammon. et polyg. seneg. uti, neque infructuose semper, consuevi. Asthmati nervoso (spasmodicum vocant) quod longe rarius est, ex magno remediorum catalogo nulla magis apta esse, quam flor. zinci (nec nimis parca dosi) extr. hyoscyami nigri, acid. hydrocyanicum, aut si mavelitis, aquam laurocerasi multa experientia eaque repetita saepius deprehendi: atque sicubi torpente spirandi officina majore stimulo opus erat, tinct. paregoricam ad exemplar illius, quae in Codice nostro pharmaceutico prostat, concinnavi, qua semel mulierem octogenaria

majorem ab asthmate liberare prorsus mihi contigit. Denique asthmatis infantilis ea in specie, quae asthma Millari dicitur, moschum salubrem expertus sum: de quo, priusquam hunc locum mittam, nonnulla tironum caussa monebo.

Subito invadit prospere valentes fere ab anno aet. altero ad septimum, cum summa anxietate spirandique molestia, nulla tussi, at vocis sono peculiari, gravi, clangosa, motu anxio, inquieto, summam dyspnoeam indicante. Paroxysmum excipit respirationis integritas: donec fallacem hanc quietem intra 24. horas novae turbae sequantur, pulsu parvo, veloci, cum orthopnoea, quae suffocationem minatur: hunc si superat paroxysmum, prehendunt novi, crebriores semper et graviores, vulgo intra hebdomadem in apnoeam ac mortem desinentes. Primum aegrum antiphlogistica curatione extinctum doluit Wichmannus, a quo hanc morbi historiam duxi: alios, cognita Millari Commentatione, praeter unum (in cujus cadavere nulla supererant morbi vestigia) servavit omnes, dummodo in tempore vocaretur et quidem moschi auxilio.

More suo hanc neurosin cum angina polyposa infantum comparavit Wichmannus unamque ab altera distinxit, quem igitur consulite; hunc enim et in diagnosi et in curatione hujus tam atrocis mali fidum ducem expertus sum (*).

(*) De asthmate thymico, genere morbi problematico, docte

DE TUSSI QUINTA, SIVE CONVULSIVA.

Nomine tussis quintae sive convulsivae nuncupatur infantum morbus, quem alii ad neuroses, ad phlogoses alii referunt, quae controversia ut dirimatur, primo eorum, qui disputant, audiamus argumenta.

Primum initio seculi XV. in Gallia popularis facta postquam pulsa barbarie cum litteris renatis recoli a medicis coeperat medicina Hippocratica, ex hujus cultoribus descripta est a Gul. Ballonio, qui ejusdem gravia esse symptomata ait ejusque sedem in ipso pulmone collocat. » Pulmo ita irritatur (sunt verba Ballonii) ut omni consentione nitens excutere id quod molestum est, nec admittat spiritum, nec vicissim facile reddat: intumescere videtur et quasi strangulabundus aeger mediis faucibus haerentes spiritus habet. — Vocare latine tussim quintanam putant, quod certis horis repetat: id quod experientia verum probat: nam vacant ista tussiendi molestia aliquando horarum quatuor aut quinque spatio, deinde repetit iste tussiendi paroxysmus aliquando tam molestus, ut

---

et probabiliter disputavit Henr. van Daalen in Specim. inaug. de eo nuper in hac Acad. edito.

sanguis et per nares et os vi excernatur: saepissime subversio ventriculi contingit."

Quam in pulmonibus collocaverat BALLONIUS morbi sedem, eandem accuratius Jo. VEIRAC nostras in Comm. sua nostro idiomate scripta ad mucosam laryngis et asperae arteriae refert. Caussam vero proximam ejus accusat materiem irritantem in cryptis muciparis harum partium earundem papillas nerveas tali modo afficientem, ut primo species oriatur tussis catarrhalis, postea in tussim chronicam, gravem, convulsivam transiens, cujus paroxysmi crebro revertentes inspirationem molestissimam, difficillimam, exspirationem vero inaequalem et intermittentem faciant. Ipsius autem primam originem a contagio repetit. Hanc etiam sententiam medicorum plurimi profitentur: donec nuper vigente ac florente medicina phlogistica bronchitidem esse clamarunt. Rem demonstrare conatus est peritus Germaniae medicus ADALB. FRED. MARCUS: quem igitur vos audite demonstrantem. Incipit a bronchitidis et tussis quintae comparatione laudatque medicum Glasgoviensem WHATTJUM, qui postquam tres liberos hac extinctos doluit, cadaverum inspectione mucosam bronchialem inflammatam vidit: deinde tum ad primum stadium catarrhale, tum ad symptomata respirationis et circulationis, tum ad reperta in cadaveribus, tum denique ad morbi cum exanthematibus febrilibus cognationem provocat. Comparationem quod attinet bronchitidis et tussis

quintae, praestitisset citare auctorem, ex quo morbi effigiem duxit, quae mihi nequaquam naturae speciem exprimere videtur. Alterum argumentum, quod ducitur a morbi stadio primo catarrhali, majus certe pondus habere videtur: haberet maximum, si status ille catarrhalis per omnem morbi decursum perennaret sique morbo increscente incresceret eoque decrescente, decresceret. Sectiones cadaverum, quarum meminit ipse, quod demonstrandum erat, nequaquam demonstrant. Nam in priori convalescenti ex tussi quinta lethalis accidit ex refrigerio catarrhus; alterius relatio manca est propter deficientem anamnesin: neque etiam oedema pulmonum et bronchitidem synonyma habuerim.

Intermissiones ex febre repetit, quam nunquam abesse contendit; exacerbationes propter mucum collectum fieri opinatur. Prognosin in primis a crisi per exspectorationem ducit. Adparatum antiphlogisticum administrat, quo die undecimo fere aut decimo quarto febris remissio fit, die vigesimo primo convalescentia: quae thesis quibusnam nitatur argumentis practicis, quia nullae adjectae sunt aegrotantium historiae, ignoramus.

Antequam de Marci sententia statuamus, alterum audire oportet ejusdem sententiae patronum, medicum Parisiensem Desruelles. Is bronchitidem quidem esse arbitratur, sed compositam cum irritatione cerebrali, quae cum per intervalla renovetur, et intermissionum et paroxysmorum caussas ex-

plicat: spasticas autem stricturas fibrae musculares annulos cartilagineos traccheae et bronchiorum conjungentes efficere contractione sua videntur. Ea vero, quam animadvertunt, irritatio cerebralis prima caussa est tussis organica atque ipsius mortis plerorumque, qui ex ea pereunt infantum, alia pneumonia est, aut enteritis. Sunt qui ipsam profluviis morbisve cutaneis viderunt terminatam. Curationem antiphlogisticam, revellentem, derivantem a pectore et capite potissimum tam extra paroxysmum, quam eodem saeviente: denique migrationem, rusticationem utilem praedicat auctor.

Jam si animo a praejudicatis opinionibus libero utriusque viri sententiam et argumenta examinemus, eam stadium morbi primum satis probabiliter explicare videbimus, in stadio altero contra explicando deficere: neque enim intelligitur, cur increscente inflammatione perfectior fiat accessionum intermissio, quod caeterum neurosibus proprium est: quemadmodum ostendit intermittens, eo magis in phlogisticam inclinans naturam, quo typus continuitati propius accedat eoque longius ab ea deflectens, quo exactius intermittat.

Vellem doctis duumviris placuisset, legitimis rerum testimoniis probare, quam profitentur de natura morbi inflammatoria sententiam: quae tum maxime verosimilis nobis habebitur, si observationum serie efficiatur, methodo antiphlogistica tussim quintam ex plurium hebdomadum morbo mor-

bum factum esse paucorum dierum. Ex observationibus, quas parvo numero retulit DESRUELLES iisque partim notis aliorum medicorum, MARCI etiam, partim truncatis illis, tres sunt, in quibus hirudinum ad pectus et caput admotione morbum non tantum mitigatum, sed brevi sanatum legimus. Primus casus puellae est quatuor annorum, cui admotis primum idque frustra pectori et collo hirudinibus spasmisque diuturnis tussim comitantibus, cum capitis dolore nariumque stillicidio sanguinis, duae hirudines ad tempora singula tussim fugarunt, die morbi duodecimo. Secundus et tertius puerorum, quibus et ad pectus et ad caput adpositae hirudines sunt, eodem successu. Notandum, gravem in iis fuisse morbum, nec sine manifesta congestionis capitis significatione.

Itaque his observationibus constat, ter eam infantum tussim sanguinis depletione breviorem factam esse: quod utrum semper, utrum crebro, utrum raro fiat quaque rerum conditione, demum inductione legitima cognosci poterit. Hanc dum exspectamus, primo stadio sive tempori, more antiquo, adcommodabimus antiphlogistica, pectoralia, antimonialia aut ipecuanham, interposito subinde carthartico leniori: alteri antispasmodica et sedantia, nec non epithemata, rubefacientia, vesicantia; tertio alimenta et lichenes medicatos.

Equidem fateor, nullum horum hactenus spem implevisse ipsumque morbum, ex contagio ut vi-

detur natum, paene ignotum esse: sed ratiociniis hypotheticis parum confido: quique verum cognoscere cupiant, illud quaerant oportet, animo veri unius cupido. Hoc igitur animo hanc neurosin observate et auxiliorum prudenter adhibitorum notate successus: cavete inprimis a temeritate empiricorum, qui periclitando, quam observando rem gerere malunt.

Vos si observando rem geritis, morbum saepenumero levatum videbitis narium haemorrhagia: paroxysmum vero quemcunque vomitu terminatum. Altero indicatur depletionum sanguinis, potissimum capitis salubritas; altero emeticorum usus: quem praesertim nostras praedicavit Veirac, quemque saepius et primo et altero stadio salubrem fuisse cognovi. Est etiam anni constitutio in morbo epidemico notanda: inflammatoria, catarrhalis, gastrica, alia ad eamque dirigenda curatio: cujus observationis momentum in *Diss. inaug. de Const. Epid. doctr.* indicavi (pag. 148.) animadvertens celeb. Huxhamum exinde, quod et febres intermittentes et convulsiva tussis eodem tempore invadere soleant atque suppar in utramque conveniat medicina et communem habeant periodicam accessionem, ad utriusque morbi conclusisse analogiam. Quem locum Huxhami vel neglexisse, vel praetervidisse virum doct. Desruelles miror, quum Huxhamianae praxeos fecerit mentionem, ita ut ignarus crediderit, eam duntaxat antiphlogisticam fuisse.

Caeterum circa curationem monendum est: in stadio altero tutius administrari r. ipecacuanh. flor. zinci similiaque, quam narcotica, cum quibus propter aegrotantium aetatem caute admodum mercandum est. Tutiora etiam esse epigastrio imposita epithemata, rubefacientia, vesicantia, aut semicupia, manuluvia, pediluvia. Praecipue catarrhos et rheumata timenda esse; corpus probe vestiendum morboque rebelli ac pertinaci peregrinandum, rusticandum. Denique diaetam lacteam convalescentibus crebro profuisse.

DE AMAUROSI.

Rerum caussas cognoscere, quanti putandum sit medico rite curaturo, docet amaurosis, sive illa caecitatis species, quae a nervo est. Nam qui semper ab eadem origine repetunt medici eodemque tractant genere medicinae, sive antiphlogistico, sive antigastrico et antihelmintico, sive antiparalytico, plethoram culpantes, aut infarctus abdominales ac vermes, aut denique nervi optici resolutionem, artis dolebunt in curanda amaurosi impotentiam ipsamque habebunt insanabilem. Contra qui caussarum scientiam non neglexerint, et caecis compluribus saluti esse et eventum futurum certa satis praevidere ac praedicere poterunt. — Germa-

norum opthalmologorum RICHTERI, BEERII quique hunc secutus est, JUNGKENI libros pervolventes, medicus doctus et peritus quantum indocto imperitoque praestet, intelligetis.

Praesertim BEERIO ea laus debetur, quod subtili caussarum distinctione artem empiricam rationis lumine collustraverit.

Hoc auctore (quem eapropter lubentius sequemur, vobisque ducem proponemus, quia suppar est experientiae prudentia et sapientia viri) hoc auctore igitur pluribus, antequam perfecta sit caecitas, futura praecognoscitur indiciis, quae scriptores perperam propria habuerunt vitia visus et ad peculiares titulos revocarunt: cujusmodi sunt visus interruptus, dimidiatus, visus muscarum, visus reticulatus, photopsia, photophobia cum oxiopia alternans, visus nebulosus, diplopia, visus coloratus, visus defiguratus, nyctalopia, hemeralopia; quae nihil aliud sunt, nisi amauroses imperfectae, topicae, periodicae ac multis modis variae. Imprimis vero et diligenter discernenda sunt erethismi et narcoseos nervorum phaenomena et amauroseos simplicis ab ejus complicatae symptomata.

Simplicis signum subjectivum unicum est: visus aut infirmitas, amblyopia, aut caecitas, omni absente structurae mutatione. Quae mali simplicitas rara est. Objectiva symptomata vulgo feruntur pupulae amplitudo et rigiditas iridis. Neque tamen sive sola caecitas a parte aegri, sive pupula dila-

tata, aut iris rigida unica habeantur fidaque amauroseos indicia, quippe haec tam varia sunt, ut caussae, quae ipsam creant.

Pupula nunc lata est, nunc parva, iris marginibus nunc normalibus, nunc angulatis, pupula ipsa sede varia, sursum, deorsum, extrorsum, introrsum variique coloris: nigri, nebulosi, nigrescentis, subviridis, rubescentis, flavescentis: iris motu tardo, nullo, aut celeri, prompto ad lucem variam; etiam in oculo sensationes multum variantes sive ponderis, sive pulveris oculum offendentis, sive doloris ejusque multiplicis et alio alioque loco. Accedunt symptomata alia aliarum partium: vertigines, cephalalgiae, hemicraniae, somnolentia, aut pervigilium, delirium, paralyses faciei et artuum, aut convulsiones sensuumque internorum laesiones, quae mortem apoplecticam eamque brevi tempore futuram praesagiunt.

Oculos nigros inprimis, haereditatem, annos climactericos, aut graviditatem, suppressum haemorrhoidum fluxum, abusum medicaminum amaricantium, narcoticorum, plumbi, intemperiem nervorum, infarctus vitiaque abdominis organica, congestiones capitis, nimiam visus contentionem, lucis nimiae stimulum, nervorum generis commotiones, humorum salutarium jacturam, tristitiam, affectionem gastricam verminosam, arthritidem aliasque aut cachexias, aut dyscrasias, suppressos catarrhos, ulcera, exanthemata, tumores, ossium cra-

nii vitia, dentem cariosum, defectum pigmenti nigri (in senibus) alia oculorum vitia caussis tum praedisponentibus, tum occasionalibus adnumerat. In tanta caussarum multitudine eas, quae amaurosin fecerint, invenire, saepe res est perdifficilis: quocirca praestabit, varias illius species describere: quarum singulae suas caussas habent.

Et primo quidem loco dynamica ab auctore traditur; cujus symptomata sunt sensus plenitudinis in oculi bulbo, visionum species alienatae, ingens capitis dolor, corpus plethoricum; altero stadio visus reticulatus, i. e. acsi rete fuerit ante oculum expansum: caussarum e numero sunt visus mentisque contentio, nimia oculi a luce nimia irritatio, constitutio haemorrhoidiaria. Initio antiphlogistica methodo: deinde, facta jam paralysi, excitante, tonica, prudenter adhibita, rite curabitur. Altera amaurosis dynamica, quae non cum erethismo, sed cum narcosi est, emendatur post coenam corporisque et animi incitationem; in ea nullus plenitudinis dolorisve sensus, nulla organica in oculo mutatio, corporis habitus debilis. Commotio generis nervorum, inanitio, habitatio in locis obscuris, infirmitas senilis, typhus hanc creant. Ejus prognosis infausta, curatio nervina, cardiaca, roborans: initio facto a stimulis levioribus ab iisque transitu ad tonica. Hujus generis est etiam amblyopia senilis, cum marasmo vulgo conjuncta, ex deficien-

te pigmento nigro forsitan, cujus ut natura incognita, ita incognita pariter auxilia sunt.

Amaurosin ab amaris, narcoticis, plumbo denotant sensus plenitudinis in oculo, rigiditas iridis, pupulae dilatatio et obfuscatio, visus nebulosus, artuum tremores, quibus deinde accedunt spasmi inque veneficio ex plumbo hujus signa. Prognosis fausta initio, infausta fit deinceps, praesertim ubi organismus oculi laesus est. Initio curatio antiphlogistica, postea excitans: inque amaurosi saturnina huic opposita remedia prosunt.

Amaurosis hysterica, hypochondriaca, epileptica it reditque, nec desunt in ea reliqua intemperiei nervorum symptomata: pupulae splendore integro; oculorum dolor eorumque motus convulsivi, nictitatio, pupulae contractio, strabismus. Caussae ejus sunt, quae passionis hystericae, hypochondriacae; prognosis eo infaustior, quo morbus provectior et pertinacior ac sine intermissione. Curatio eadem, quae morborum, unde pendet.

Quae ab infarctu est amaurosis, eadem in oculo signa obfert constitutionis venosae, quae in vultu; nec desunt signa coctionis vitiatae. Studia, lucubrationes, vita deses, alimenta dura inter caussas sunt. Nec fausta praesensio, nec curatio facilis: per ea scil. quae infarctus solvere poterunt, externis caute vitatis; spes tamen superest, si nulla subsint vitia viscerum organica.

Gastricam, verminosam morbi originem produnt

notabilis pupulae dilatatio, tardi iridis motus, oculorum lacrymatio, ructus sive acidi, sive nidorosi, lingua sordida, nausea, vomituritio, mollis hypochondriorum contentio: eaque signa, quae morbo gastrico verminoso propria sunt. Eadem, quae hujus caussae sunt. Prognosis fausta: nisi cum vermibus scrofulae, cum acore primarum viarum arthritis, cum dyspepsia hypochondriasis sit: curatio per antacida, evacuantia, anthelmintica.

Vicaria ex cutis morbo caecitas dignoscitur exanthemate suppresso, pupula parva, at integra, iride immobili; turgore vasorum conjunctivae oculi et scleroticae. Spes magna sub decursu exanthematis: parva si huic supersit. Quaecunque hujus eruptionem promovent: diapnoica, camphora, balnea calida; ea oportet adhibere. Nocent topica, ac exanthemati superstes amaurosis mercurialibus, antimonialibus, fonticulis, exanthemate artificiali oppugnanda: quibus, ubi corpus infirmum est, addenda cardiaca tonica: calam. aromat. cort. Peruv. caet.

Amaurosin rheumaticam manifestant pupula ab omni vitio integra; illius media inter contractionem et dilatationem conditio, iridis immobilitas, oculorum lacrymatio, photophobia, dolores vagi oculorum, capitis, dentium, colli, intuitus perversus, subinde luscitas imperfecta, perfecta, blepharoplegia. Ejus caussa praecipua est capitis sudantis nudatique ex tempestate refrigerium. Bene sperare licet initio morbi (rheumatismus chronicus

esse solet) nullaque complicatione arthritica. Ex remediis effacissima expertus est BEERIUS g. guaj. c camphora atque alternis praebiis pulv. Dov. ac dolore leniore minusque vago, extr. aconit. cum antimonio et sulph. tum, derivandi fine, vesicantia, linim. volat., tinct. cantharid., electr. fluid. cauteria.

Ei, quae coryzam suppressam sequitur amaurosi, propria signa sunt: angulus marginis pupularis tempora versus conspicuus, eique regioni admota pupula, oculi, narium, siccitas, cephalalgia cum sensu ponderis in capite, ad nasi radicem, anamnesis denique coryzam suppressam accusans. Potissimum actu frigida, coryzae curandae caussa naribus, capiti admota hanc provocant; nec difficulter sanatur vaporibus et liquoribus: solutione mann. cannell. (*) lacte tepido naribus hausta; hisce praemissis pulv. arom. c. calom. tandem sternutatoria hoc consilio laudantur; dum interim ab aura frigida caveant oportet, aegrotantes.

Paralyticam, quae et crebro et cito nascitur, contracta pupula, iride immobili, palpebrarum aut oculorum musculis paralysi tactis, lacrymarum stillicidium atque cum oculo mortuo similitudo produnt. A caussis provenit oculum, cerebrum, medullam laedentibus: quae si a sola oculi commotione est, rite curata sanabitur; sin a cerebro, me-

---

(*) Sit copia mannae parca ℈ β ad unc. lact. 4—6.

dulla commotis, aut ab insultu apoplectico, mors in propinquo est. Oculo commotione laeso, nervina caute adhibita, tum antiparalytica utilia fuisse, dicuntur.

Hydrocephalicam et traumaticam mittentes ad arthriticam properamus. Hujus duos gradus distinxit Beerius. Priorem comitantur arthritidis symptomata, splendor pupulae et corneae, varicosus vasorum conjunctivae et scleroticae habitus, ejusque lentus decursus est. Alterum gradum visus nebulosus, sensus quasi reptantium circum oculos formicarum, pupula latissima, glaucoma, dolores atroces, aëris vicessitudine, lecti calore, alimento crudo excitati: ex eaque nascitur tandem cataracta glaucomatosa. Photopsiae semper aegrotantium spem fovent; quae tamen, ubi oculus atrophicus fieri incipit, plane desinunt. Hujus similes sunt, quae arthritidis caussae: in quam, auctore Beerio, proclives ante alios scrofulosi, rachitici, oculi nigri plurimaque contentione debiles. Nec sanationis spem ullam admittit, nisi primo gradu sit: omnique mutato genere vitae; nec altero etiam gradu alia sit praeter diaeteticam curatio.

Ex impitigene quae fit, aut ulcere chronico, rarior et arthriticae suppar; ab hac differt, ortu repentino, dolorum absentia, anamnesi. Incertus eventus: saepius tamen veteri morbo revocato, sanabitur, quod nato ex ulcere morbo vigesies quinquies Beerio contigit: nec continget tamen semel,

ubicunque oculi jam laesio organica evenerit. Sanandi fine utiliter admoventur vesicantia, unguent. stibiat., sinapismi acres, fonticuli, una cum antimonialibus, sulphure, camphora, thermis balneisque sulphureis et corpore infirmo, tonicis remediis.

Rarissima amauroseos species ea est, quae iram suppressam sequitur quamque congestionis et icteri signa conjuncta, vulgo etiam hemiplegia produnt. In cholericos cadit ac prognosin et sanationem dubiam utique habet: semel emetico, bis arnica cum camphora thermisque sulphureis Beerius restituit rem: tertius aeger sanari non potuit.

Rarissima pariter species est, quae ex sinuum frontalium inflammatione, post coryzam suppressam subnascitur quaeque reliquis ad coryzam revocandam frustra adhibitis, encheirisi chirurgica, evacuato ex sinubus humore, idque tempestive, curanda est.

Ex lactis suppressione quae oritur, in puerperis, tentamina ad hanc secretionem revocandam postulat, per cataplasmata, epithemata, caet. Hanc, ubicunque perfecta amaurosis est, insanabilem prorsus doluit Beerius. Nec minus insanabilis ea species est, quam vitia organica creant: cerebri, nervorum, cranii. Dignoscuntur haec origine tarda, cephalalgia atroci, oculi mutata structura, aliorum sensuum tum externorum, tum internorum laesione, delirio, tandem mania, paralysi. Denique amaurosis periodica ex intermittente larvata quae

dicitur, hujus paroxysmos sive quotidianos, sive tertianarios sequitur et cum ea simili febrifugo tollitur.

Ecce observationis clari ophthalmologi circa hanc caecitatem ejusque species et curationes epitomen: qua sic utemur, ut aliorum scriptorum aliquot observationes ea exercitandi gratia illustremus.

Boerhaavii nostri observatio viri sub crapula caeci, post crapulam sanati, a cunctis fere scriptoribus commemorata, ad eam speciem pertinet, quae Beerio amaurosis dynamica dicitur atque ex congestione oritur: ab inanitione contra erat amaurosis mulieris asciticae, post aquas paracentesi eductas. Gastricae originis erat alterius mulieris amaurosis, cujus meminit Whyttius, quae quoties acor primarum viarum ipsam molestabat, oculis capta erat. Plethorica erat puerperae, cui suppressis lochiis venaesectio in pede, et juvenis, cui haemorrhagia medebatur. Exemplum amauroseos nervosae hysterica obfert femina illa, cui ex terrore nata caecitate, visum restituit valeriana. Rheumatica erat caecitas viri (est ejusdem, cujus proxime antecedens exemplum, Richteri) cum lacrymatione magnoque oculi erethismo, vesicante et mixtura ex vino stib. Huxhami et aconiti extracto curata.

Ex remediis, quae ad amaurosin sanandam magnam celebritatem nacta sunt, inprimis ab Ant. Scarpa laudantur evacuantia tam emetica, quam

cathartica. Is hoc loco CELSUM citat, dicentem: » quidam sine ulla manifesta caussa subito obcaecati sunt. Ex quibus nonnulli cum aliquamdiu nihil vidissent, repentina profusione alvi lumen receperunt. Quo minus alienum videtur et recenti re interposito tempore, medicamentis quoque moliri dejectiones, quae omnem noxiam materiem per inferiora depellant." Et in haec CELSI verba ita commentatur, ut animadvertat, medicos veteris aevi celeberrimos hunc morbum vulgo tractavisse per vomitoria et resolventia idque rerum testimoniis probat. Tandem ad suam provocat experientiam et profert observationes (sex numero sunt) de quibus breviter dicamus.

Prior est viri habitus corporis tenuis, debilis, cui ex tristitia dolor ad supercilia ortus est gravativus, anorexia, tensio hypochondriorum et mane tertia hora postquam surrexerat, caecitas utriusque oculi. Altero mane ad nosocomium ductus est. Pupulae latae cernebantur, ad lucem immobiles, margines regulares, fundus oculi niger et splendens. Praescriptum emeticum stibiatum aqua dilutum, secutus est vomitus bilis acerrimae et alvus liquida flava; nox bona, dolor capitis et superciliorum minor. Praescripti pulv. resolv. ex crem. tart. cum tart. stib., unde alvus promota: quarto die pupulae magis contractae, visus rediens. Dati pulv. ex c. Per. et valer. rad.; vapores ammon. ad oculum admoti; post diem morbi 12um convalescentia. In hac

observatione, quin neurosi retinae se junxerit status gastricus, quis dubitaverit: hinc composita medicina evacuans et cardiaca visum aegrotanti restituit.

Secunda observatio pueri est, ex peripneumonia magna, venaesectione curata, convalescentis et ex convalescentia oculo dextro obcaecati. Post biennium et alter oculus obcaecatus est, sed restitutus eadem methodo. Qualis haec fuerit amaurosis, non ausim dicere; siquidem symptomata non sunt tradita, ex quibus illud effici posset. Illud quidem commune est omnium historiarum vitium, quae in laudem alicujus sive medicinae, seu methodi scriptae sunt; ut adeo in eas cadat candidi Sydenhami in observationes has particulares censura: » observationes particulares in lucem dare (sunt viri verba) non magnam, me judice, adfert utilitatem. Nam si id tantum agit observator, ut nos doceat, hunc morbum semel, vel etiam saepius huic remedio cessisse, quid mihi, obsecro, profuerit, si infinitae fere medicamentorum decantatissimorum copiae, qua jam diu obruimur, adhuc aliud mihi hactenus inauditum adcrescat? Quodsi repudiatis caeteris omnibus remediorum formulis, huic me unice addixero, an non innumeris fere experimentis probanda mihi venit ejusdem vis; innumerae etiam circumstantiae trutinandae tum aegrum, tum ipsam methodum spectantes, antequam ex observatione solitaria fructum aliquem queam decerpe-

re?" Verum ad observationes viri celeberrimi redeamus.

Tertia observatio amauroseos est dynamicae, ex congestione, in viro robusto, cui post sanguinis depletiones, incassum datis arnica et pulsatilla nigra, visum bis restituerunt pilulae Schmuckeri. Nam ex abusu alimenti dyspepti et vini spiritus morbum recidivum passus erat.

Quarta observatio senis est pariter robusti, ex febre quartana sinistro oculo amaurotici, deinde dextero etiam, qui solutione emetica et pilulis Richteri convaluit. Videtur huic aegritudini subfuisse status gastricus, qui dicitur idemque puellae morbo subfuit ejus, quae sequitur observationis, quintae, eodem remedio: emetico et pulveribus solventibus prius memoratis sanatae.

Alias observationes alio revocandas profert ophthalmologus Francus Demours. Una est feminae, ex inflammatione intestinorum imperfecta amaurosi afflictae, quae, diaeteticis praesertim remediis adhibitis, convaluit. Altera viri est, cui liquor spirituosus naribus haustus coryzam suppressit; quam suppressam brevi secuta est affectio amaurotica, quae tamen partim profectu temporis, partim remediis variis: evacuantibus, epispasticis caet. curata est. Exemplum amauroseos erethicae, ex nimia oculorum contentione natae, obtulit percelebris orator Mirabeau. A cutis functione laesa originem traxerat eaque restituta evanuit, quam pas-

sa est Regis Franciae amica de Pompadour.

Haec exempla, credo, sufficient, ut intelligatis, varias esse posse amauroseos caussas, vario medicinae genere tollendas eumque optimum et fortunatissimum fore amauroticorum medicum, qui caussarum notitiam non neglexerit.

DE SURDITATE.

Morbi aurium eapropter difficulter curantur, quia eorum sedes recondita saepe atque ignota natura est. Atque exinde surditatis infortunata curatio facilem habet intelligentiam. Rem vero ut vobis reddam faciliorem, aliorum consulamus experientiam, ut in tanta caussarum et originum turba quid vulgo, quid raro eveniat, teneatis ac singulorum vitiorum tum signa, tum remedia cognoscatis.

Itardus, qui hanc ante alias medicinae practicae partem in Franciae metropoli exercuit ac nobis igitur testis est locupletissimus, multiplices indagavit surditatis origines, quas breviter persequar.

Prima est ea, quae ab otorrhoea provenit, sive rectius, quae hanc ipsam comitatur. Huic Angli per injectiones e sulph. zinci solutione medentur. In quam medicationem animadvertendum est, ei tunc solummodo locum esse, si vitium topicum nullaque sive cachexiae, sive dyscrasiae complicatio, nec

metus metastasis aut gravioris mali. Citabo exempla quaedam, quae hujus morbi curationem legitimam illustrare poterunt.

Puella matris surdae filia surdaeque avunculae nepta a decem inde annis ex otorrhoea purulenta aegrotaverat. Meatus auditorius membrana fungosa contractus. Setaceo in nucha, alvi purgatione ac postmodum injectione adstringente et fluxus stetit et rediit audiendi facultas. Juvenis, cui actu frigidis ITARDUS suppresserat otorrhoeam, cephalalgiam et vertigines passus est: quae demum revocato profluvio cessaverunt.

Est ubi ulcera et caries tanquam otorrhoeae fontes accusanda; quam duobus exemplis illustravit ITARDUS: altero felicis sanationis, post ossis exfoliationem factae, altero, sanato licet osse, infelicis. Auris clausae excrescentiis fungosis exempla citat complura: primum FABR. HILDANI est, quod sublato destructoque polypo prosperum habuit eventum; alia et ITARDI ipsius et aliorum, nec omnia tamen suppparis exitus: siquidem ligato quamvis aut amoto polypo, non semper sublata prorsus surditas fuit, sive altiores radices egisset malum, sive organum ipsum interius laesisset.

Aliquando concrementa et corpora heterogenea meatum obstruunt, sive cerumen induratum, seu calcaria isthaec fuerint, quibus eductis, vel non audiunt, vel nimis acute, vel imperfecte. Si audiant statim, non cito nimis bene sperandum, ne-

que desperandum, si non audiant. In illo casu saepe temporarium levamen surditas insanabilis, in hac propter superstitem inflammationem, tardior demum convalescentia sequitur. Rerum testimonia dabit ITARDUS.

Atresia auris eadem habet, quae aliarum partium discrimina: oppositum nimiae amplitudinis vitium, alterum internum prodens, parum spei relinquere videtur. Membrana tympani justo crassior, si post gravem otitidem, surditas socia insanabilis fere, si post leviorem eamque externam, spes est, fore ut, tympano perforato, sanetur. Quam hujus laesio membranae sequitur, non ab hac ipsa, verum ab aëre tympani caveam inflammante repetendam esse, recte censet ITARD. Ab ossiculis cariosis, quae est, perfecte sanari non poterit. Ex Eustachii tubis obturatis, quae fit, sive tumore, sive muco obstruente, sive turgore inflammatorio, sive coalitu factis, nascitur: unde varia prognosis et therapeia. Tumor sive ex polypo, sive ex amygdalis, si fieri possit, auferendus: a muco obstruente, eodem evacuato, sponte cessare consuevit. Ex inflammatione oriunda, chronica erit, quae sicubi, quod saepenumero evenit, syphilitica aut scrofulosa fuerit, dignoscitur faucium examine. Ex coalitu tubarum surditatem tollere tentaverunt tympani membrana pertusa, eventu nunc felici, nunc infelici; nec tamen malo, ut repeti atque experiri in aliis dubia, nec tamen periculosa encheiresis possit.

Vulgaris maxime species est surditas catarrhalis, cujus symptomata sunt eadem, quae catarrhi, quamque aliarum etiam partium: narium, faucium catarrhi medico satis manifestant; porro crebra affectionum vicissitudo et incrementum matutinum ac ventriculo vacuo, pedibusque frigidis, humidis; decrementum vero sub caloribus aestivis, sub usu cibi potionisque calidae et post vomitus sive spontaneos, seu arte concitatos; meatus auditorius plenus est ceruminis tenuioris, nec raro membrana tympani pellucida esse desiit. Morbus refractarius, crebro recidivus, vomitoriis repetitis per epicrasin i. e. parca dosi, administratis curandus; pulvere praeterea sternutatorio et capitis frictionibus balsamicis, setaceis ad nucham, medicatione topica: denique per apophysin mastoideam, per membranam tympani, per tubam Eustachii. Priorem, etsi sponte profuisse fateatur, arte factam et inutilem et periculosam existimat Itardus; alteram utiliorem atque interdum salutarem; tertiam caeteris praecellentem et anteponendam censet. Viginti et una aegrotantium historiis hujus surditatis catarrhalis curationem explicuit. Prima aegri est juvenculi, temperiei lymphaticae, repetitis vomitoriis, setaceo ad nucham, pelil. aloët. et potione aromatica curati. Secunda feminae phlegmaticae pariter, cui medebantur vomitoria, cathartica, frictiones capitis aromaticae et provocatus pedum sudor. Tertia feminae nervosae melancholicae, cui

plurimum setaceo emendatus est auditus, nec tamen plene vitio liberatus est. Quarta pueri ex tussi quinta surdi, quam sanarunt frictiones capitis, vomitoria, cathartica repetita, pediluvia et gargarismata irritantia duoque cauteria ad nucham. Quinta juvenis temperiei lymphaticae scrofulosae. Morbum refractarium sustulere tandem purgantia repetita et vesicans largum nuchae impositum. Sexta viri podagrici, perforata tympani membrana, feliciter curati. Suppar fuit supparis curationis eventus in aegrotante septima. Octavus aeger imperfectam tantum sanationem expertus est, propter curationem forsitan non absolutam. Nonae plurimum profuit membranae tympani perforatio. Decimum juvarunt injectiones tubae per nares: et undecimum et duodecimam et decimam tertiam et quartam decimam et decimam quintam et sextam decimam et decimam septimam. In aegro decimo octavo, propter curam intermissam, imperfecta sanatio: similiter in aegro decimo nono et vigesimo, cui auris dextra audiendi facultatem recuperavit: profuere quoque injectiones aegro vigesimo primo. Quibus quidem exemplis docemur, remedium hocce, licet nequaquam certum, tamen crebro fuisse salutare in hac, de qua sermo est, specie surditatis.

Surditas ex sanguine in aurem internam effuso et congesto, perforatione membranae tympani sanguinisque evacuatione curanda est. Eam autem

post capitis laesiones mechanicas exspectabitis, ex iis ubi superest cophosis.

A nervo compresso, quae oritur, surditas, lente oritur aliasque conjunctas habet sensuum tum externorum, tum internorum laesiones. Ex tali morbo periit JONATHAN SWIFT vir ingeniosissimus, qui ante saepius vertiginosus et surdus, senex factus et perfectam cophosin et morbum comatosum passus est: ex quo occidit, cerebro scilicet seri copia oppresso.

Surditatem paralyticam faciunt cerebri, aut nervi ipsius, ex gravi sono commotio, convulsiones, apoplexia, febres tum aliae, tum intermittentes, aurium cum partibus aegris sympathiae, praesertim cum officina prima; unde evacuantium usus repetendus est; dentitio, senectus; manifestant decursus plerumque tardus, auditus sub gravi sonitu et fragore ad tempus rediens. Exempla ab auctore proposita decem numero sunt; quorum prius musici est, ex otalgia surdi, qui post leves apoplexias et convulsiones, adplicatis ad suras vesicantibus corporeque probe purgato, rem admirantibus omnibus, perfecte convaluit, post novem annorem surditatem. Altera sympathica, ex morbo gastrico, evanuit firmato intestinorum tono per aquam Selteranam et c. Peruv. magnesiae junctum. Tertium mulieris periodo critica, sanguinis periodicis detractionibus, et fonticulo in brachio excitato sublatae surditatis exemplum est. Quintum verminosae est,

vermifugis expulsae: similiter sextum et septimum. Aegra nona plurimum profecit et martialium et cauterii ad processum mastoideum beneficio: erat autem temperamenti lymphatici. Decimae denique multum correctus auditus est vaporibus aethereis ad meatum auditorium transmissis. Plethoricam surditatem, quam dignoscetis plethorae capitis indiciis, sanguine detracto abunde sanabitis, ut epistaxi larga sanavit natura in milite, cujus historia narratur observatione 150a ITARDI et in puero sq. obs. Notanda etiam obs. 156. in qua medicus neque a venaesectione, neque a depletione topica in latere affecto, sed ab ea in opposito latere demum, per revulsionem, optatum successum impetravit.

Ad surditatem metasticam eam refert ITARDUS, quae morbillos, quae podagram, quae tineam repercussam sequitur. Medebuntur ei, quae vel morbum ad sedes pristinas revocant, vel revellunt ac derivant remedia.

Cachecticae denique surditati, quae cachexiae opponenda remedia sunt: syphiliticae v. c. antisyphilitica; quod quam fortunate fieri possit, exemplo docuit ITARDUS.

Ne ipsam quidem congenitam surditatem sine ulla esse sanationis spe, idem exemplis monstravit auctor. Primum puellae est vigesimo tunc aetatis anno, cujus mater gravida octavo mense cum maritum viderat a famulo confossum, tremorem passa est totius corporis et longas syncopes et haemor-

rhagiam uterinam et quinto abinde die, filiam enixa est sanam, robustam, quam tamen, quo tempore fari incipiunt infantes, surdam et mutam esse, cognoverunt. Morbus qui insanabilis reputabatur, postquam plures medici Hispaniae incassum in auxilium vocati sunt, a septimo inde aetatis anno naturae relictus est. Eo autem, quo dixi, tempore alter medicus, paralysin accusans, proposuit ad nucham et sub mento prope linguae basin adponere moxas, quarum beneficio intra paucos menses audiendi et loquendi facultate gavisa est puella. Alter ipsius Itardi aeger audire et loqui didicit, perforato tympano, verum non ita diu post ex febre hectica, quae jam prius prehenderat puerum, ipse in patriam redux, periit.

Ex brevi hacce operis Itardi relatione perspicietis, auctori non defuisse opportunitatem et observandi et curandi varias surditatis species et quod volebam, hujus medici experientia ipsi frui poteritis. An etiam arte fruemini, equidem ignoro: mihi nec metasyncritica methodus, nec composita illa medicina magnopere placent ac doleo, tantae experientiae, ob id ipsum, perexiguos fructus esse sive medendi consilia, sive paria nobis optemus tanti mali auxilia.

Quidni nos igitur aliorum quoque medicorum imploremus opem, ut hoc optato fine potiamur.

Jo. Harrison Curtis Anglus surdorum medicus plures retulit casus surditatis, quorum nonnullos com-

mentabimur. In ea, quae ab affecto genere nervorum surditas est, derivante et revellente utitur medicina: per vesicantia pone aures et cathartica remedia. Talis casus est sextus decimus et qui sequitur, decimus septimus, pueri corpore gracili, cui tamen opus fuit victu roborante et tonica corticis virtute ad emendandam ex catharsi superstitem imbecillitatem: talis viri juvenis plethorici, cui praeterea abunde sanguis detractus est et setaceum excitatum in nucha: deinde vero et huic cortex praescriptus est; tales 19, 20, 21, 22. Ubi cum hepatis aegritudine morbus erat, hunc per mercurium tentavit. Hystericis nervina tonica praebuit. Medicinam electricam et galvanicam nunquam certam aegris salutem adtulisse, testatur. Hujus tamen auctoris observationes adeo breves sunt et manceae, ut magis clinici diarium, quam morbi historiae esse videantur, neque hunc auctorem, qui adeant, ab eo doctiores multo reversuri sint.

Itaque nuperum etiam audiamus de morbis aurium auctorem, Gulielmum Kramerum. Is, more inter Germaniae potissimum medicos non inaudito, caeteros rei medicae scriptores acriter carpit ac perhibet, in nullo hactenus opere medico adcuratam beneque factam inveniri surditatis nervosae observationem nullamque existere propriam ejusdem curandi methodum. Rudem esse, quam adhibere solent medici idque jure suo optimo queritur. Ipse praesertim vapores aethereos (aeth. acet. reliquis

mitiorem commendat) proprio adparatu eliciendos atque auri admovendos tanquam salutares praedicat. Discernendam autem esse surditatem erethicam a surditate torpida (paralytica) in illa cum stimulis caute mercandum, recte praecipit. Verum hisce, quae universam spectant auctoris doctrinam, relictis, ut solemus, rerum testimonia quaeramus. Peculiares igitur observationes numero decem breviter interpretemur.

Prima aegra, puella undecim annorum, bona corporis valetudine, absque caussa manifesta jam multis abhinc annis baryecoiam et tinnitum aurium passa est. Meatu auditorio utroque sano sanisque tubis, initio m. Januarii a. 1832. vapores aetheris adhibebantur et post curationem novem mensium perfecte convaluit.

Juveni observationis alterius multum levaminis eadem methodus adtulit. Pariter aegro tertio; magis etiam feminae obs. 4. (totius libri 58. est) alterique obs. 5. et aegrae sextae. Eodem balneo vaporis auditus emendatus est juveni obs. 7. Eo nihil profecit alter juvenis obs. 8. Multum contra juvencula obs. 9. Minus viro profuit, obs. 10.

Hisce perlectis atque perpensis aegrotantium historiis, de hujus methodi efficacitate nos nequaquam certiores factos esse, ingenue confitemur, nec credimus, multos fore aegros, qui tam diuturnae medicationis taedia aequo animo ferant; praesertim cum, an constans levamen experturi sint,

incertum sit. Quocirca, si vera sit auctoris querela, desiderari hactenus surditatis nervosae therapeiam, fateamur necesse est. Ea quamdiu lateat, ecquid superest, quam ut therapeutices universalis obtemperemus praeceptis et tam caussis, quam aegris medicinam aptemus. Medicum enim, qui rem bene gerere cupiat, et communia et propria intueri oportet.

DE PARALYSI.

Vulgo physiologia habetur medicinae practicae interpres ob eamqne rem medicorum practicorum observationes a physiologis negliguntur, quamvis ex iis discere plurimum possint. Exemplo sit paralysis, quae distinctionem nervorum motus et sensus longe docuit ante recentiorum circa ipsam facta pericula. Nempe alias perire motum superstite sensu, alias perire sensum, motu integro, observaverunt: interim tamen Jo. Cooke Anglus, probatissimus de paralysi scriptor, nunquam se notasse sensum prorsus extinctum: saepius contra partes paralyticas gravi affectas dolore, refert. Nec frigere semper eas, verum aliquando praeter modum calere, prouti ex aëre rerumque ambientium conditione mutantur idque exemplo probat aegri cujusdam, cujus brachium paralyticum calebat adeo

ut tangere nequiret medicus. Is rei novitate perculsus accepit, aegrotantem ex amici consilio adposuisse brachio pannos fervidos et paullo ante medici adventum amovisse.

Etiam laxae et hydropicae fiunt partes paralyticae, quod tamen, ut phaenomenon mutatae temperaturae, sine vitae plasticae nervique sympathici laesione posita intelligi nequit: ut rerum oblivio mentisque affectio cerebrum laesum ponit.

Morbus tardi decursus est et a partibus a capite remotissimis sanatio incipit: ut in hemiplegia (unius lateris paralysi) in crure movendi potentia longe redeat, antequam brachium motum et robur recipiat.

Distinguunt inter hemiplegiam, unius lateris paralysin, paraplegiam, paralysin trunci et artuum, et paralysin partis singulae.

Hemiplegiam vulgo antecedit apoplexia ejusque multiplex varietas est: transversa, intermittens, jam motus, jam sensus idque in ejusdem aegrotantis partibus oppositis, quorum omnium exempla ex rei medicae scriptoribus citavit COOKE: inter quae duo memoratu perdigna virorum celeberrimorum DE SAUSSURE et VIEUSSEUX, quibus ipse tertium adjecit militum ducis, quod (brevior enim hujus relatio est) vobiscum communicare animus est. » Vir ille sexagenarius a. 1795. manus dexterae robur minui sensit. Increvit haec infirmitas usque ad ann. 1800. quo per mercurium medici consilio sumptum

stetit. Erat autem haec hujus aegrotantis conditio. Musculi brachii sinistri ab humero ad cubitum tenues erant et imbecilli, musculis antibrachii integris: in latere dextero contra musculis humeri carnosis et robustis, antibrachii erant plurimum extenuati et ad motum impotentes, cujus mali, ut caussa latuit, ita nulla potuit medicina reperiri. Universe difficulter sanatur, nec nisi imperfecte: saepius cito, nec opinato pereunt. » Solent autem, ita Celsus, qui per omnia membra vehementer resoluti sunt, celeriter rapi; si correpti non sunt, diutius quidem vivunt, sed raro ad sanitatem superveniunt et plerumque miserum spiritum trahunt, memoria quoque amissa.

Paraplegiam, quo nomine Boerhaavio adpellatur paralysis omnium cervici suppositarum partium, vulgo inferiorum magis esse, quam superiorum partium animadvertit Cooke ejusque creberrimam esse ex spinae morbo aut laesione originem: cujus generis est paralysis Pottii ex carie vertebrarum: alia ex cerebro est, alia ex spinae medulla; quarum mentio facta est in capite de apoplexia.

Paralyses partium singularum numerosissimae: nervorum olfactus, visus, gustus, auditus, tactus, aut musculorum palpebrarum, faucium, loquelae, vesicae; de quibus partim diximus, partim dicemus; nec solius vitae animalis hoc vitium, sed vitae quoque organicae, ut bene vidit Boerhaavius et ad prognosin, diagnosin, aetiologiam adplicuit. Subinde labiorum, oris, palpebrarum, crebro linguae ejusmo-

di paralyses singulares, aut brachii, manus, digiti.

Caussarum in numero recensent refrigerium, insolationem, abusum thermarum, aut vini vinique spiritus, animi perturbationes ac quaecunque apoplexiam creant. Ex rheumatismo natam viderunt Galenus, Hoffmannus, Huxhamus, Darwinus, vidi ipse in anicula curavique vesicante nuchae imposito: quo cutim urente, rediit loquendi potentia verborumque usus. Vidit ex catameniorum fluxu, propter aetatem deficiente, Portallius. Ut crebro etiam in singularum partium paralysi aut cerebro aut medullae spinalis vitia reperta sunt, ita nec raro abdomen malorum fons est: id quod a Bellio animadversum scripto mandavit Cooke: nempe paralyses brachiorum, praecipue infantum tenellorum ex colica nasci, quibus si crura tacta sint, a spina perperam repeti. Supparis originis paralysis saturnina est, cujus antea memini.

Extispicia similia docuerunt iis, quae in apoplecticorum funeribus conspiciuntur.

Prognosin hemiplegiae aut paraplegiae praecipue infaustam pronunciat experientissimus Cooke ac fatetur, sese nonnisi semel aut bis sensum et motum in hemiplegico redintegratos observasse. Etenim vel apoplexiam sequi, vel stationarium fieri morbum, vel sensim increscere.

Hemiplegiae eadem fere, quae apoplexiae curatio est. Motus corporis moderatus, victus tenuis, rerum irritantium amotio alvique excretio regularis eam

saepenumero praevertent. Natam curabunt omnium optime largae ac frequentes sanguinis detractiones alvique purgationes; quam curandi methodum rerum exemplo commendant: nisi conditio corporis infirma hydropica aliter jubeat. His cathartica magis apta sunt. Emetica, a multis licet praescripta, minus secura sunt, nec securiora ptarmica. De utrisque SWIETENIUS audiendus: » satis patet validissimos illos concussus per vomitoria et sternutatoria adhiberi non posse, nisi viscera bona fuerint, vires satis firmae et nullus metus sit apoplexiae a plenitudine vasorum, quae rumpi possent in encephalo inter vomendum vel sternutandum."

Animi motus quam fuerint efficaces ad sanandam paralysin, testentur haec a SWIETENIO prolata exempla. » Ira summa percitus herus, dum famulum fuste excipere nititur, liberatur illico ab annosa contractione poplitum, quae omnem gressum impediverat. Alteri per plures annos hemiplectico, incassum tentatis omnibus auxiliis, dum domus deflagrabat, in qua decumbebat miser, ilico rediit motus et a summo aedium praecipitem se dedit posteaque liber ab hoc morbo vixit."

Ex stimulis externis frictiones, vesicantia, sinapismi adhiberi solent. Illas laudat plurimum COOKE; hos aegris sensu carentibus, ne nimis irritent, cum cautione admovendos esse praecipit; vesicantia denique in plethoricis, apoplecticis ante sanguinem detractum reprobat; ego hisce nec ante,

nec post depletiones convenire censeo ac TISSOTO assentior, ea potius apoplexifera, quam apoplexifuga dicenti. Neque electricum fluidum semper tutum esse existimo: subinde juvisse videtur. Plurimum huic medicationi favet HAENIUS nostras atque aliquot tradidit observationes, quae illius testantur efficacitatem. Duas memorabo, huc inprimis spectantes.

» Vir 50 annum agens, latus sinistrum paralyticus factus m. Aprili a. 1755. ad nos aestate media 1756. adductus est. Remedia interna ex classe neuroticorum roborantiumque petita interpolata purgantibus, varii generis frictiones, cucurbitae, alternis diebus numerosae adplicatae, rem equidem in melius verterant, non percuraverant. Ad machinam denique intra 7 septimanarum spatium convaluit integre.

Vir, quem alebat scribundi peritia, a binis retro annis post arthritidem vagam, fiebat paralyticus, ita ut aegerrime pedibus uteretur ultraque calamum ducere non posset et infantis instar esset alendus. Sesquimensis spatio ad machinam ita convaluit, ut et bene ambulare et victum iterum sibi calamo comparare, scriba potuerit."

Nec tamen omnibus eadem hoc auxilio felicitas contigit. DIEMERBROECKII relationem an ei, an animo commoto adscribam, cum SWIETENIO, qui ipsam citat, dubito. Vobis casum referam: » mulier, quae sexto aetatis anno ex subito terrore paralysi totius

corporis, excepto solo capite, correpta fuerat et postea extrema inferiora per triginta et octo annos habuerat paralytica, subito liberata fuit ab hoc morbo, dum horrenda tempestate ingruente, fulmen ingens illam undique circumfulsisset. Testatur autem DIEMERBROECKIUS, omnium conspectui expositam fuisse sanatam illam mulierem seque ipsam millies invisisse paralyticam et postea per quindecim annos et plures vidisse sanam."

Moxam utrique spinae parti inustam, prope primam et secundam dorsi vertebram, ex consilio celeberrimi chirurgi DUPUYTREN, paralysin sustulisse a COOKIO relatum legimus.

Alium paralyticum juvasse rhus toxicodendrum trium hebdomadum tempore. Aliis profuisse nucem vomicam: verum crebro ejus usum, propter convulsiones ipsumque tetanum, quas concitaverat, debuisse omitti. Nonnullos sanasse fl. arn. mont. alios raphanum rusticanum, semina sinapios, tinct. cantharidum: hanc autem propter vim acerrimam maximas cautiones requirere. Paralysi Pottii caustica opponunt: antiscrofulosa vero potissimum opponenda esse, arbitratur COOKE.

Ultimo loco notandum, sanasse naturam, BOERHAAVIO teste, morbum, qui sartorem ter paralysi correptum et toties sanatum, febre magna superveniente, vidit. Nititur hoc principio curatio per stimulantia, acria, antiscorbutica, g. ferulacea, aromata caet.; quae tamen ne temere, nec nisi omni-

bus perpensis et ponderatis, administretis, adhortatos vos cupio.

DE ASPHYXIA ET SYNCOPE.

De asphyxia et syncope, quas nonnulli, minus recte tamen, ut mihi quidem videtur, inter comata numerant, brevis esse eapropter et possum et debeo, quia et ab aliis quam plurimis cum pridem, tum nuper tractatae sunt et si ad particularia descendere vellem, sermonis exitum vix invenirem. Tradam igitur quaedam consectaria practica, quibus summam rei complectar. Plura qui de illa scire cupiant, adeant virum doct. Marc, qui nuper librum edidit practicum de submersorum et asphycticorum curatione, omni titulo commendabilem: est enim docte, perspicue et liberaliter conscriptus, quemadmodum exposita ipsius epitome intelligetis. In prima parte de prophylaxi, in altera de therapeutice verba fiunt. Haec quo simplicior, eo melior fore, recte dicitur. Asphyxia submersorum, tamquam typo proposito, semper tria esse notanda phaenomena essentialia animadvertit: absentiam respirationis, circulationis et caloris.

Quae ad respirationem resuscitandam proposita sunt auxilia: aëris inflatus (*insufflation*) et aspiratio, exigunt solutionem quaestionis, utrum aqua

pulmones intret, cui affirmative respondetur et quidem experimentis et observationibus virorum doctorum ALBERT, VIBORG, PIORRY, SCHEEL et BLUMHARDT: differre tamen monemur asphyxiae formam, pro discrimine mortis sive citae, seu tardae: in hoc casu, propter saepius repetita aërem hauriendi tentamina, vias aërias pleniores esse aquarum, in illo (epilepticorum est fere, et ebriorum eorumque, qui sibi mortem consciscere voluerunt) capite prono et mox sub aquis pereuntium, parca aut nulla fere in trachea et bronchiis aqua. Quemadmodum igitur inflatus ab hoc auctore periculosus aut inutilis saltem et ad respirationem suscitandam ineptus censetur, sic aspiratio contra salubris et efficax: idque rerum testimoniis probatur. Eodem consilio laudatur compressio alterna pectoris et abdominis, ad imitandos motus alternos respiratorios.

Circulatio restituetur his ipsis: neque opus erit, venam aperire et detrahere sanguinem, immo nocebit, nisi subveniente congestione et statu apoplectico: sub renisu etiam, corpore pleno atque humorum mole oppresso, aut superveniente peripneumonia; quod ubi negligitur, atque ut fit, insano stimulorum usu sensus sopitos excitare tentatur, vita minima brevi extinguetur numquam revocanda. Tutior per cucurbitulas partium depletio. Nec minora emeticorum damna.

Calor revocatur, prompte commutandis vestibus humidis frigidis cum calidis de lana, leni corporis

frictione, corporis interni fumigatione per clysteres de nicotiana, quos si auctoritates, si argumenta theoretica, si disputationes audiatis, proscribere, si exempla, si observationes, si experientiam, defendere vobis animus erit.

Atque haec universe dicta sufficiant de asphyxia submersorum.

In asphyxia per aërem mephiticum: prompta in aërem liberum deductio, affusiones aut aspersiones aquae gelidae; lotiones cum aqua chloruret, atque aceti vini potio, ubi latrinorum mephitis culpanda.

In asphyxia ex fulmine balnea telluris: in ea, quae a frigore est, nix, aqua glaciata, nonnisi pedetentim cauteque aucta temperatura, profuerunt.

Neonatorum asphyxia et apoplexia rite discernendae: nec, siquidem necesse, nisi unica vice inflandus aër, praecipiente FOTHERGILLIO,

Ordo auxiliorum adhibendorum jubet incipere a respirationis cura in submersis, suffocatis: a calore, in asphyxia ex frigore: a nervorum potestate redintegranda, in asphyxia per fulmen. Tandem si nihil proficitur, intermittendae subinde, interposita quiete, sive frictiones, seu alia remedia sunt: nihilque per os ingerendum aegro, nisi post recuperatam deglutiendi spirandique facultatem; redeunte atque evigilante vita, et congestionibus nascentibus occurrendum et hypersthenia potissimum fugienda est.

Praesagia plurimum incerta in iisque edendis

temporis, complicationum, medicationis praesertim ratio habenda. In hac ne a vulgo peccetur, edita sunt a philanthroporum societatibus mandata publica, quorum unum, quae submersos spectat, vobis notum cupio: est enim ab Amstelodamensibus nostratibus vulgatum, qui ejusmodi societate creanda primum exemplum dederunt, quod secuti sunt Hamburgenses primum, deinde Londinenses, tandem Parisienses caeteraeque magnae orbis cultioris civitates. Hoc loco praecipitur, submersus quomodo portandus, vestiendus, calefaciendus, mundandus, fricandus leniterque premendus, imitando spirationis vices, fumigandus; quando excitandus, reficiendus, aut deplendus, evacuandus, idque eo perspicuo ac simplici sermone, qui horum esse mandatorum debet.

Hisce breviter de asphyxia praeceptis quaedam de syncope addere lubet: siquidem de apoplexia prius monuimus. Nam hae sunt tres species mortis: suffocatio, inquam, syncope atque apoplexia, quae, ut recte viderat LANCISIUS, simul plerumque concurrunt: idque de syncope observans: » morbi omnes, scribit, ex sanguinis, aut cordis magnorumque vasorum vitio exorti, si aegros ex tempore interimant, id moliuntur, quia alternum cordi motum celeriter auferunt ac propterea syncopem inducunt, ex qua facile est concipere, quomodo cum cerebri, tum pulmonum motus continuo sistantur, seu quomodo apoplexia et suffocatio ex necessitate

succedant." Hoc autem si uberius cupiatis expositum, adeatis virum celeb. BICHAT in ejus *Récherches physiologiques sur la vie et la mort*, quem ipse potissimum secutus sum in ultima parte *Initiorum disciplinae pathologicae*, quae inscribitur: *Thanatologia*, sive de morte ejusque genere vario, §. 861 sqq. pag. 349 sqq.

Nec tamen ita secum cohaerent, ut uno posito, mox alterum ponatur: nam, rem ostendente MORGAGNO: asphyxia sine syncope esse potest, sed non syncope sine asphyxia et ut apoplexia saepenumero serius demum supervenit, sic in apoplexia ipsa non continuo respiratio et circulatio sistuntur, sed aliquo demum post tempore. Syncopes historias a LANCISIO et MORGAGNO memoriae proditas percurrentes videbitis, in aliis, ex ea mortuis hominibus reperta fuisse cordis majorumque vasorum vitia: cordis eurysmata, ulcera, valvularum vitia, aneurysmata arteriarum: in aliis contra nihil, quod rem probabiliter explicaret; nam de polypis post mortem inventis nolo dicere, quum non de sequelis, sed de caussis sermo est; ita ut crebro nervorum duntaxat cardiacorum culpa animo linqui videantur. De qua culpa legendus MORGAGNUS est, qui sacerdotis historiam, in cujus thorace nihil quod merito accusetis, in cerebro nimium aquae in ventriculis cumulatae inventum est; his verbis commentatur: noli mirari, si in hoc quoque homine non sine interjecta nervorum mentione passim ani-

mi defectionum caussam indicari, quando nihil nisi in cerebro et ad ventriculum repertum est, ubi hanc fuisse conjiciamus; nervi autem sive ad originem compressi, sive alibi irritati quam saepissime et evidentissime faciunt, ut animo deficiamus. Constat id e tot deliquiis, quae homines prehendunt aut certis animi affectibus de improviso perturbatos, aut teterrimis odoribus perculsos, aut acerbissimis nervosarum partium et ventriculi praesertim doloribus correptos. Nec obstare credas, quae de cordis motu hoc tempore disputantur, quasi a nervis minime penderet. Aliud enim est, absque nervis posse ad tempus cor moveri; aliud iis laesis et praesertim irritatis non posse cordis motum vitiari, plurimum minui atque adeo interrumpi. Illud primum si cui alii, certe amplissimo Senaco erat notum atque perspectum. Sed num propterea negavit alterum? Imo vero si praeclarum ejus de syncope caput leges, videbis sane, haud aliter ac modo a me factum est, id mali subinde ab nervis ubi ubi irritatis, praesertim vero sive in cerebro compressis, sive ibi aut in ventriculo stimulatis, deducere."

Itaque in hac quoque neurosi errarent turpiter, qui semper laesionem organicam culparent: nec minus errarent, qui, ut fieri solet, semper solos accusarent nervos. Quid igitur? Caussa diligenter perquirenda est, qua fiat, ut cor facilius ac crebrius delinquat: an antecesserit rheumatismus ar-

ticularis, arthritis, hydrops, an vitia lateant arteriarum, an plethora, an inanitio, an dyscrasia sanguinis cordis motum impediverit; nec perquirenti diligenter semper obscura erit mali origo aut medicina: neque obscura pariter praesensio, quae saepe mala, saepe vero minus gravis reputabitur. Ita hystericas (sunt verba LANCISII) et praefocatas, mortuis quamvis adscriptas, per ipsam, quae necem intulisse visa est, paroxysmi diuturnitatem, aliquando revixisse comperimus; unde prudens medicus raro tam abjectam de istiusmodi improvisis mortuis habere debet spem, ut sit omnino desperatissimus: nimirum boni medici erit (dummodo internorum vasorum rupturae, aut contumacissimae obstructiones, pressiones aliaeque prorsus invincibiles viscerum nervorumque affectiones abfuerint) subito fateri, quam maximum timorem ac minimam subesse spem, ut omnem absque famae suae detrimento movère lapidem aegrumque si adhuc vivit, ab orci faucibus possit eripere. Ita enim homo fit homini Deus, ut pulchre advertit Tiraquellus, cum medicus morti proximos, ac veluti adjudicatos, atque etiam quosdam, qui mortui putabantur, reddidit sanitati." Et paullo post, exponens difficultatem inveniendi certa signa, quibus dignoscantur, qui natura, non arte pseudomortui occurrunt: » horret animus meminisse (clamat) VESALIUM neglectae olim anatomes parentem ad mulierem hystericam, quae mortua credebatur, dissecandam

accersitum, eo negligentia sua fuisse perductum, ut vix alteram novaculo impressionem adegerit, cum illa motu et clamore se vivam ostendit, quae sane res virum odiosum ac detestabilem reddidit; idcirco nihil prius sibi esse duxit, quam se fuga subtrahere. Sed ne sic quidem intestinum terrorem ac carnificem, quo judice nemo nocens absolvitur, fugare potuit; moestitia enim confectus, non multo post, magno rei et publicae et medicae detrimento, interiit."

Quapropter vos cautos esse oportet, neque subitaneae mortis sat facile credere signis, verum, ne vivi sepeliantur, certas exspectare notas putredinis: haec enim unicum certum mortis indicium est. Quod cum in aliis, tum in mulieribus gravidis teneatis, ne prolis servandae cupidine matrem imprudentia perdatis.

Nolite tamen putare, vel in hystericis aut hypochondriacis spernenda temere esse crebra isthaec deliquia animi: nam praenotant interdum subitaneam mortem quod quando praesertim timendum sit, hac sententia expressit Cous: qui frequenter, ac fortiter, sine caussa manifesta delinquunt animo, repente moriuntur (Aph. 41. Sect. II.)

Ipsa syncope an stimulantibus, analepticis aliisve remediis aut modis tuto semper abrumpatur, equidem non facile dixero, neque longe absum ab opinione Lancisii, in hystericis potissimum subinde aliquid critici aut salutaris subesse: quandoquidem

audivi has querentes, se longe melius revixisse sponte, quam arte resuscitatas.

Nec tamen eapropter artis auxilia reprobo, praecipue tempore inter paroxysmos medio, aut antequam eo usque res devenerit, quod quo quidem successu fieri possit, Lancisii exemplo discite, qui cum tria ante lustra pertinaci sibique sensibili cordis contractione indeque orta pulsus intermittentia ex hypochondriorum consensu per sexennium laborasset, plus in aliis, quam in se ipso diligens et attentus, usu tandem rhabarbari, chalybis et juris viperati perfecte convaluit.

Ea de syncope adumbrata vestrum alicui desiderium moveant rem retractandi atque uberius interpretandi: quod profecto praeclarum foret speciminis Academici argumentum.

DE HYSTERIA ET HYPOCHONDRIASI.

Passio hysterica et hypochondriaca an distinctae sint morbi species, an unius ejusdemque speciei tantummodo varietates, virorum eruditorum controversia est: de qua controversia, quum ad utriusque cognitionem plurimum faciat, paullo uberius dicendum erit.

Praesertim aetiologicam hanc quaestionem fuisse pridem inter majores et esse hodieque inter ae-

quales, docere medicorum disputationes videntur. Manifesto rem declaravit SYDENHAMUS, cujus auctoritate maxime illorum opinio nititur, qui harum affectionum similitudinem defendunt. Hic, »quamvis, inquit, omnis retro antiquitas symptomata illa adfectibus hystericis adnascentia, utero semper vitio verterit, si tamen affectiones hypochondriacas vulgo dictas, quas splenis aut viscerum nescio quorum obstructioni imputamus, cum mulierum hystericarum symptomatis conferamus, vix ovum ovo similius, quam sunt utraque phaenomena, deprehendemus."

Hoc auctoris placitum ut morbi descriptione probandum erat, ita de hac primo videamus.

Postquam igitur chronicorum partem mediam efficere affectus hosce adfirmaverat, ipsos hunc in modum depingit: »nec spectabilior est hujus morbi frequentia, quam varietas illa multiformis, qua se ostendit et nullos non aemulatur ex iis affectibus, quibus atteruntur miseri mortales. Quamcunque enim corporis partem insederit, symptomata, qualia ei competunt parti, statim producit: et nisi medicus tam sagaci quadam sollertia et δεινότητι, quam in arte peritia valeat, fraus ei fiet, atque ista symptomata a morbo aliquo essentiali hujus vel illius partis, non vero ab affectione hysterica pendere arbitrabitur.

Quandoque v. gr. capitis arcem occupans apoplexiam facit, quae similiter hemiplegia solvitur,

eam omnino referens apoplexiam, qua tum aetate tum mole corporis grandiores siderantur.

Quandoque spasmos horrendos gignit epilepsiae persimiles, ventre et praecordiis guttur versus intumescentibus et nixus ita fortes edente aegra, ut licet alias mediocrium tantum fuerit virium, jam omni adstantium ope vix retineri queat; incondita interim atque inarticulata quaedam vociferans et pectus feriens. Feminae quibus haec species quae uteri strangulatus vulgo audit familiarior est, temperamento sunt utplurimum plusquam solet sanguineo et habitu corporis ad viragines accedente. Nonnumquam exteriorem capitis partem occupat, pericranium inter craniumque dolorem vix tolerabilem afferens, in quadam tantum particula, quae transverso pollice contegi possit, jugiter defixum. Dolorem hunc etiam comitantur vomitiones enormes. Haec species clavus hystericus mihi est, istas prae caeteris fatigans, quae chlorosi laborant.

Nonnumquam in partes incidens vitales, ita vehementem cordis palpitationem excitat, ut quae eam patitur femina pro indubitato habeat, sonitum cordis in costas arietantis etiam ab adstantibus omnino debere percipi. Haec species eas maxime infestat, quae extenuato sunt corpore et crasi minus firma quaeque extabescentium pene formam prae se ferunt: tum etiam juvenculas febre alba pallescentes.

Nonnumquam pulmones obsidet, unde aeger cre-

berrime tussit et fere sine intermissione nihil prorsus expectorans et quantumlibet haec tussis species non ita valido nisu thoracem concutiat atque illa quae convulsiva dicitur, explosiones tamen longe frequentiores sunt, aeger praeterea non ita sensu valet. Haec autem tussis hystericae species oppido rara est et feminas pituita scatentes prae caeteris exagitat.

Nonnumquam in colon et regionem scrobiculo cordis subtentam impetum faciens, dolorem vix ferendum infligit, iliacae passioni haud absimilem; ubi immodice vomit colluviem quandam viridem, bili quam porraceam appellant fere parem, nunc etiam insoliti alicujus coloris rejiciens. Saepe etiam postquam aegra ad multos dies jam dicto dolore (qui vel Stoicorum ἀπάθειαν expugnaret) et continuo vomituritionis conatu tantum non fuerit enecta, tandem ictero intensiore omnem corporis superficiem instar croci tingente solvitur paroxysmus. Aegra interea diris mentis angoribus pressa, omnem recuperandae sanitatis spem prorsus abjicit: quae quidem animi dejectio et quasi desperatio quaedam non magis quantum ego observavi, ab hac hystericarum affectuum specie sejungitur, quam sive dolor sive vomitus praememorati. Atque hoc genus in istis praecipue locum habet, quae corporis habitu laxiore crudoque sunt, tum et in iis quae infantes grandiusculos cum ingenti sui et naturalium vitae staminum dispendio sunt enixae.

Quandoque hoc malum in alterutrum ex renibus incursans, atrocissimo quem illic parit dolore, paroxysmum nephriticum omnino mentitur idque non solum doloris genere locoque quo saevit, sed et adscitis vomitionibus immanioribus, tum etiam nonnumquam ex eo, quod dolor per ureterum ductus propagatur. Ita ut aegre admodum dignosci queat utrum haec symptomata ab incluso calculo, an vero ab affectu aliquo hysterico nascantur, nisi forte casus aliquis acerbior aegrae animum paulo antequam corriperetur discrucians, aut materiae viridis per vomitum rejectio, symptomata ista affectioni potius hystericae, quam calculosae tribuenda esse docuerit. Sed neque vesica ab hoc pseudosymptomate atque ementito affectu immunis est, cum non tantum ipsa ab eo doleat, sed et urina supprimatur, perinde ac si calculus eam obstrueret, qui tamen nullus est. Rarissime autem cernitur postrema haec species vesicam adtingens, quae vero renum calculum imitatur, non ita raro. Utraque eas solet invadere feminas, quarum vires repetitis saepe paroxysmis hystericis jam fractae sunt, et sanitas corporis detrita.

Nunc in ventriculum decumbens continuas vomitiones excitat; nunc etiam diarrhoeam, quoties slilicet in intestina effunditur: at neutrum horum symptomatum sequitur dolor, licet in utroque persaepe compareat dictus ille succus viridis. Utraque haec species iis familiaris est, quas frequen-

tiores paroxysmi hysterici debilitaverunt.

Atque ut hic morbus omnes fere partes internas infestat, ita etiam nonnumquam et exteriores carnemque musculosam occupat, maxillas scil., humeros, manus, crura, tibias, nunc dolorem adducens, nunc tumorem: in quo genere is qui tibias distendit tumor, prae reliquis conspicuus est. Cum enim in hydropicorum tumoribus duo haec semper observari possunt, ut tumor scil. sub vesperam se majorem exhibeat, tum etiam ut, pastae instar madentis vestigium digiti fortius impressi formamque referat; jam in hoc altero tumor matutino tempore protuberantior est, nec digito cedit prementis, aut vestigium ullum manet. Plerumque etiam tibiarum alterutram tantum inflat: de cetero sive magnitudinem spectes, sive etiam superficiem, hydropicorum tumores ita ad amussim aemulatur, ut aegrae se haud facile ab ea quae insedit sententia, dimoveri patiantur.

Sed neque ipsi dentes (quod vix credas) ab hujusce morbi insultu se possunt defendere: licet neque vel minima cavitas, neque humoris alicujus defluxus saltem, qui percipi queat, dolori sive ansam praebuerit, sive vehiculum: qui nihilominus nec mitior est, nec contractior aut expugnatu facilior. Isti vero tum dolores, tum tumores, quibus afficiuntur partes exteriores, quas supra memoravimus, eas praecipue feminas adoriuntur, quae longa paroxysmorum hystericorum serie ac impetu

violento, tantum non exanimatae, vitam ducunt vix vitalem.

Inter omnia vero morbi hujus tormenta nullum se tam crebro ingerit, quam dolor in dorso, quem certo certius persentiscunt, quotquot vel levissime hoc affectu tanguntur. Quinimmo id habent effectum commune dolores praedicti, quod illa, cui inhaeserant regio, etiam post eorum discessum tenera sit et quasi fustibus probe fuerit dedolata, tactum refugiat; quae quidem teneritudo sensim evanescit.

Hoc interim observatu dignissimum est, quod non raro notabilis quaedam externarum partium refrigeratio symptomatis his omnibus viam quasi sternit et plerumque nonnisi paroxysmo finito dispellitur: quam quidem refrigerationem haud semel isti fere, qua rigent cadavera, parem reperi, pulsu nihilominus recte se habente. Addo quod hystericae fere omnes, quotquot ego hactenus tractavi, de spirituum dejectione sive subsidentia (ut cum illis loquar) conqueruntur, pulmonis regionem indigitantes, quoties locum, in quo haec spirituum contractio seu subsidentia sentitur, volunt designare. Demum mulieres affectione hysterica laborantes nunc in risum effundi, nunc in lacrymas pariter immodicas solvi, nulla προφάσει manifesta sive illum sive has extorquenti, nemini non est notum.

Inter omnia vero quae in hoc morbo comparent

phaenomena, illud maxime proprium est atque ab eo fere in separabile, quod scil. aegrae urinam subinde reddant plane limpidam adinstar aquae e rupibus scaturientis idque satis copiose; quod quidem ego sigillatim percontando in omnibus fere didici signum esse pathognomonicum eorum affectuum, quos in feminis hystericos, in maribus hypochondriacos adpellandos censemus. Atque in musculis nonnumquam observavi, quod mox ab excreto lotio coloris citrini (imo proximo fere temporis momento) violentiori aliquo motu derepente perculsi statim urinam crystallum claritate aemulantem magna copia et impetu diu continuato ejicerint, eo usque se male habentes, donec urina pristinum colorem induerit et paroxysmus simul evanuerit. Quin et omnibus tam hystericis quam hypochondriacis, quibus scil. jam malum inolevit id accidit, ut flatus quandoque nidorosos e ventriculo emittant, quoties aliquid comederint, licet moderate tantum et pro ratione adpetitus, tum etiam aliquando acidum eructent acetum sapore referens, quoties in os adscenderit; laesa nempe utrobique concoctione et succis proinde a naturali statu interversis.

Neque hoc tantum nomine infelices sunt, quod corpus ita male affectum et quasi conquassatum adinstar aedium ruinas undiquaque minitantium tantum non corruat et fatiscat, cum magis adhuc animo aegrotent quam corpore. Cum enim desperatio plane insanabilis de hujusce morbi natura

sit, indignantur admodum, quoties aliquis vel minimam de sanitate recuperanda spem injecerit, facile interim credentes, omnia se quaecunque in homines cadere possunt incommoda quaeque adeo fert rerum natura, perpessuros; tristissima quaeque sibi ominantes, atque timorem, iram, zelotypiam, suspiciones et si quae atrociora sunt animi pathemata vel ex levissima vel etiam nulla data ansa arripientes et sinu foventes irrequieto anxioque ab omni interim gaudio, spe, laetitia abhorrentes: quae si forte occurrant, quando hae rarae aves sunt, velocissime avolant, animum interim haud minus vehementer exagitantia, quam solent moestiora illa πάθη, ita ut nullibi mediocritatem servent, in una levitate constantes; nunc amant praeter modum, mox odio eosdem sine caussa prosequuntur: nunc hoc illudve sibi agendum proponunt, mox a proposito resiliunt et quod cum eo pugnat aggrediuntur, sed neque hoc peragunt, ita animi pendentes, ut numquam liceat quieta mente consistere. Quodque de superstitiosis adserit orator Romanos, nostris hisce melancholicis pulchre quadrat. Perfugium videtur omnium laborum et sollicitudinum esse somnus, at ex eo ipso plurimae curae metusque nascuntur; dum funera tantum in somniis et denatorum amicorum umbrae repraesentantur. Ita tam animo quam corpore excarnificantur, quasi haec vita omnis esset ignis expurgatorius, in quo scelera alio in statu perpetrata jam

luerent atque expiarent. Neque hoc tantum maniacis accidit et furiosis, quos dicimus, sed etiam illis, qui si hos animi impetus excipias, prudentia ac judicio valent quique et meditationum profunditate et sapientia orationis longe eos superant, quorum mentes his cogitationum aculeis numquam fuerint excitatae. Ita ut non sine ratione observaverit Aristoteles, melancholicos caeteris ingenio praestare.

At vero tam horrendus animi status, qualem supra delineavimus, non aliis competit, quam iis, qui diu multumque cum hoc morbo conflictati tandemque subjugati quasi victas manus dant: maxime si res adversae, animi moerores sollicitudinesve, nimia in litterarum studio assiduitas atque animi contentio cum prava corporis diathesi conspirantes oleum camino adjecerint.

Dies me deficeret, si omnia, quae affectus hystericos gravant symptomata, enumerare velim; tam diversa atque ad invicem contraria specie variantia, quam nec Proteus lusit umquam, nec coloratus spectatur Chamaeleon. Proinde recte mihi videtur rationem subduxisse Democritus (quantumlibet in morbi caussa hallucinaretur) ubi in epistola ad Hippocratem missa diserte adserit, sexcentarem aerumnarum innumerarumque calamitatum auctorem esse uterum. Neque tantum multifaria sunt illa, sed nec regula aliqua aut typo uniformi se contineri patiuntur, quod in aliis hominum adfe-

ctibus tamen usu venit, sed quasi farrago sunt quaedam φαινομένων incomposita atque inordinata; unde perarduum est, hujus morbi historiam describere."

Quicunque his aegrotantibus medicinam fecerit, mecum agnoscet, Sydenhamianam hanc morbi historiam magna fuisse arte exaratam. Quae pictura num si propius stes, nos capiet magis, an si longius abstes, agite, perquiramus.

Profecto speciem cernimus atque imaginem passionis hystericae: cernimus varium illud et mutabile, quod hystericis semper feminis proprium est: expressas cernimus hypochondriacorum miserias ac tristia pathemata melancholicorum: verum an haec ita consentiant, ut recte uni reddantur formae, id ipsum est, de quo disputant.

Sunt nempe, qui perhibent, SYDENHAMUM non unam depinxisse morbi speciem, sed plures una sub forma comprehendisse, ut alia symptomata ad hystericam, alia ad hypochondriacam passionem pertineant, alia denique ad melancholiam: quod quo jure dicatur, nunc dijudicemus oportet.

Ex iis, qui post SYDENHAMUM iterum duas distinctas fecerunt valetudines, alteram hystericam, hypochondriacam alteram, praecipue citandi sunt Nosologiae methodicae auctores SAUVAGESIUS et CULLENUS atque hic inprimis, qui accuratius illo utriusque characteres distinxit.

Secundum SAUVAGESII definitionem hysteriam di-

stinguunt: symptomata convulsiva, fugacia et subito mutabilia, summa animae sensibilitas, pusillanimitas, quae a pathematibus et caussis debilitantibus ingravescunt; quapropter ipsam spasmorum genere comprehendit. Hypochondriasin contra vesaniarum et quidem hallucinationum genere complexus est, id est eorum morborum, quorum praecipuum symptoma est animae error et quidem ex depravata imaginatione eamque vocavit: morbum chronicum, quo affectus se in mortis periculo versari ex cordis palpitatione, ructu, borborygmis aut aliis levidensibus et sine evidenti principio mutabilibus malis imaginatur.

Cullenus hysteriam, ut Sauvagesius, ad spasmos; hypochondriasin ad adynamias (quo nomine dixit motus involuntarios sive vitales, sive naturales imminutos) retulit. Hysteriae hos characteres adsignavit: ventris murmura; sensum globi in abdomine se volventis, ad ventriculum et fauces adscendentis ibique strangulantis; soporem, convulsiones; urinae limpidae copiam profusam, animum, nec sponte, varium et mutabilem. Hypochondriasin vero sic definivit: dyspepsia cum languore, moestitia et metu, ex caussis non aequis, in temperamento melancholico. Quemadmodum hoc loco minus perspicua videri posset morbi hypochondriaci notio, sic alio, in praxi medica scil., perdiligenter atque exacte admodum explicatur. » Est, inquit, quorundam hominum quaedam conditio mentis,

quam denotant languor animique ad res quascunque peragendas incertitudo et haesitatio, ejusque habitus serius, sollicitus, timidus pessima quaevis futura metuens. Hi homines religiose valetudinem curant et observant atque ex minima sensationum corporearum mutatione grave periculum ipsamque mortem praesagiunt iisque falsis fictisque opinionibus pertinaciter adhaerent." Perspicitis, CULLENUM inclinare in SAUVAGESII de morbo sententiam, mentis hallucinationem accusantis in hypochondriacis. Differre autem existimat ab hysteria, in qua spasmi reliquis praecellunt signis, ut dyspepsia in hypochondriasi superat: differre porro corporis temperie atque aetate magis, quam sexu quandoquidem et viri hysterici (*) sunt et hypochondriacae feminae, quibus ultimis verbis manifestum est, perperam a nonnullis scriptoribus medicis CULLENUM ex eorum haberi numero, qui sedem hysteriae in utero collocant.

Itaque a Nosologis ex hysteria et hypochondriasi duae factae sunt species morbi: nec tamen sic composita lis est: vulgaris contra medicorum opinio fert, unius ejusdemque esse neuroseos varietates.

Quae cum ita sint, nequaquam inutilis aut supervacanea videri poterit quaestio a societate regia

---

(*) Hoc an jure perhibuerit, effici deinceps a vobis poterit.

medica Burdegalensi nuper proposita, quae examinare et comparare jussit varias de utroque affectu opiniones atque amborum sive similitudinem seu discrimina exponere. Ad quam quaestionem ita respondit Fredericus Dubois, ut praemium reportaverit, cum eo licet concertante viro doct. Brachet. De horum itaque duumvirorum laboribus exponemus eosque perpetua comparatione alterum cum altero conferemus, quo facto ipsi judicabitis, quo doctore ac magistro plus profeceritis.

Etsi doctae placuit societati, aetiologiam symptomatologiae praemittere: quem ordinem servarunt viri eruditissimi Dubois et Brachet, nos ex nostri instituti ratione, non de pathologia, sed de medicina practica scribentes, a symptomatibus, methodo analytica, adscendemus ad caussas morbique naturam. Verum hoc opus, hic labor. Nempe diu est, ex quo medici incognitas quascunque aegritudines sive hypochondriasis sive hysteriae nomine dixerunt. Quo adtinet hicce Willisii locus: » Passio hysterica inter morbos muliebres pessimae adeo famae existit, ut semidamnati instar, plurium aliorum affectuum culpas gerat: siquando enim aegritudo inusitati moris aut occultioris originis in corpore femineo occurrat, ita ut caussa ejus lateat et indicatio therapeutica sit prorsus incerta, statim uteri (qui plerumque insons est) malam influentiam accusamus et in symptomate quovis inusitato aliquid hystericum subesse pronunciamus;

proindeque ad hunc scopum, qui saepe ignorantiae subterfugium est, intentiones medicae ac remediorum usus diriguntur."

Difficultatem non sustulit Sydenhamus, quem audimus asserentem, nullos non aemulari ex iis affectibus, quibus atteruntur miseri mortales, neque regula aliqua, aut typo contineri, sed farraginem esse incompositam atque inordinatam phaenomenorum: cui sententiae adstipulatur Whyttius, qui non tantum hysteriam et hypochondriasin copulavit, verum omnes omnino neuroses ipsamque catalepsin et tetanum et melancholiam et maniam, et incubum, brevi dissimillimas neurosium formas uno sub nomine communique symptomatum nervosi generis titulo complexus est: qua quidem ratione revera Proteus, aut Chamaeleon haec valetudo videbitur.

Quapropter laudandus Nosologorum methodicorum labor, qui ordinis virtute primum hysteriam ab hypochondriasi separarunt, deinde proprios cuique characteres constituerunt. Priorem autem, hysteriam volo, ad genus spasmorum retulerunt, sive convulsionum rectius: et revera convulsiones maxime characteristicum faciunt morbi hysterici signum. Istae convulsiones subito solent prehendere aegras; quae tamen tam ab eclampsia, quae gravidarum esse solet, aut puerperarum, aut infantum, et mente inscia fieri; quam ab epilepsia, quae propter perfectam rerum oblivionem coma-

tum familia summo jure comprehenditur, distat: quae caussa est, cur hystericae nequaquam epilepticorum adinstar in viis publicis morbo victae cadant, quae viri acuti Fred. Dubois ingeniosa observatio est.

Hysteriam gradus varii, nequaquam vero periodi aut stadia, eodem auctore, distinguunt. Initium fit utplurimum a sensuum anomalia motuumque: sensu ponderis, frigoris, aegritudinis, quorum prima in abdomine origo, levioribus spasmis, risu ac fletu involuntariis, sensu globi in abdomine se volventis et ad fauces adscendentis, quem globum hystericum adpellaverunt. Hic primus morbi gradus. In gradu altero, renitente medulla spinali et cerebro (axi cerebro-spinali) musculi antea voluntatis arbitrio parentes, praeter voluntatem agitantur, mente integra, aut saltem non prorsus inscia, cum sensu stricturae in abdomine, adscendentis ad collum, quod intumescere videtur, cum clamoribus, quos prompte sequuntur musculorum convulsiones, spasmus maxillae, carotidum pulsatio, jugularium tumor, abdominis tensio, cordis palpitatio. Post paroxysmum languent artus ac dolent et corpus sudoribus diffluit. Tempore medio inter paroxysmos animo sunt mobili, vario, laeto, tristi ac diversimode affecto; subinde etiam syncope summam virium contentionem excipit. Urinae tenues, limpidae hysteriam nec semper, nec unam comitantur, neque etiam judicant.

Vidistis, plura symptomata ab SYDENHAMO tradita; ab hujus quoque monographiae auctore citata aliosque auctores pervolventes, paria memorari ab iis videbitis symptomata: globum et clavum hystericum, uteri strangulatum, convulsiones caet. atque adsentiemini doct. BRACHET scribenti, nullum auctorem omisisse characteres praecipuos et essentiales hujus morbi: quos eo tamen nomine culpandos existimat, quod ipsa ab utero repetenda esse, opinati sint. De qua quidem opinione deinceps. Nunc hypochondriasin, iisdem ducibus, explicemus.

Orditur morbus, secundum graphicam illius descriptionem a FRED. DUBOIS exaratam, a sollicitudine et cura nimia propriae valetudinis. Metus, timor, anxietas animum perturbant. A libris medicis et consiliis medicorum solatium quaerunt. Postquam diu haesitaverunt inter morbos graves eosque lethales, unum eligunt, quo facto delectu, in hunc tota mens convertitur totusque animus. Omnes vitae horas in corpore observando occupati (*) explorant excrementa, sentiunt ventriculum digerentem, audiunt venas pulsantes, auscultant pulmones ducentes spiritum. Hac perpetua cerebri contentione turbatur digestio, creantur neu-

---

(*) Iis, qui cupiant cognoscere varias illas hypochondriacorum sensationes ex medico eas experto, librum commendo viri doct. K. J. ZIMMERMANN de hac valetudine A. 1816. Bambergae editum.

roses et ex veteris Hippocratici voce: cura in visceribus veluti spina fit illaque pungit. Accedit praepostera victus mutatio et medicamentorum abusus et symptomatum arte factorum turba ac natae inde irritationes, congestiones viscerumque inflammationes tertiaque periodo, textu organorum perverso, vitia, quae vocantur, organica, sive ex neurosi secundae periodi, sive ex ea, quae huic aliquando supervenit, phlogosi oriunda: uno verbo propter depravatam nutitionem et nisum plasticum a typo deflectentem. Quae quidem vitia organica sive ventriculum, intestina, hepar, lienem, sive pectoris viscera occupabunt.

Varietates morbi ab auctore ponuntur sex quae sequuntur: hypochondriaca, pneumocardiaca, encephalica, asthenica, nostalgica, hydrophobiaca; secundum morbi sedem aut caussam, quam aegri accusant. In quam distinctionem animadvertimus, neque uno niti divisionis fundamento, neque omnes comprehendere varietates. Nam si a sede ducatur divisio, ultimae rejiciendae; si a caussa, addendae plures interque eas plurimum notabiles; qualis v. c. ex syphilide prius laborantium, aut manustuprationis crimen expiantium esse consuevit (*).

(*) Quamplurimas manustupratorum historias apud Tissotum fuisse ex hypochondriasi laborantium, recte arbitratur Dubois.

Sequeretur, ut de symptomatologia etiam interrogaremus virum doct. BRACHET: verum hic eam tantummodo obiter memoravit: quare ad aetiologiam nunc nobis procedendum erit.

Hysteria morbus est feminarum puberum, vigente vita uterina, eaque compluribus stimulis, victu lautiori, vita non satis laboriosa, fabularum romanensium lectione, amoris illecebris, aut infortuniis, humorum ubertate, aut dyscrasia, animi perturbationibus incitata. Hypochondriasis morbus virilis aetatis est, virorum potius, quam mulierum harumque senescentium: est hominis culti, otiosi. Ex ARETAEI testimonio ad hysteriam proclives sunt: juvenes mulierculae, quae sunt sensibilioris generis nervosi, texturae tenerioris: nec tantum, auctore HOFFMANNO, virgines viro maturae, sed etiam viduae et feminae conjugatae molliterque in otio educatae: neque gravidae, sanguineo-cholericae a saevissimis uteri spasmis sunt immunes (*). In altero sensus, in altero intellectus aegrotat et quemadmodum adspectus paroxysmi hysterici hysteriam saepenumero provocavit, sic hypochondriacorum colloquia et consortium non minus, quam familiarium sollicitudo nimia nimisque sedulae de valetudine suorum curae mentes corrumpent inque hypochondriasin conjicient: quae quibus nominibus a me-

(*) Rem probabiliter explicat JÖRG *in Handb. der Krankh. des Weibes*, cap. 6. §. 255 sqq.

lancholia differat, eleganter expositum legite auctoris monographia pag. 125 sqq.

De caussis, quae scripsit doct. BRACHET, huc fere redeunt, ut doceat, quemcunque auctorem ex sua theoria aetiologiam sibi finxisse iisque potissimum adhaesisse, quae huic faverent plurimum: quod ut non male scriptum est, an huic quaestionis parti solvendae satisfaciat, vos ipsi, qua estis judicii integritate, efficere poteritis.

Natura utriusque morbi, sive caussa illa proxima, pro cujus determinatione, BAGLIVIO monente, tam acerba vulnera inter medicos quotidie refricant et singulorum animi tam foeda dissensione commoventur, natura horum amborum affectuum ab aliis aliter ponitur. Utero hysteriam tribuunt plurimi tam veteres, quam recentiores medici. Ex veteribus a citatae saepius monographiae auctore jure merito laudantur haec verba AËTII: » uteri strangulatio ab utero quidem inferne oritur, verum supernae partes et principales praesertim per consensum afficiuntur, nam ad cerebrum per nervos affectio transit videturque uterus velut ad supernas partes adscendisse."

Ex recentioribus citavit HOFFMANNUM, AËTIO hunc in modum consentientem. » Nos vero cum antiquissimis medicis symptomatum hystericorum primam originem ab utero ejusque membranosa et vasculosa substantia et vasis ad illum spectantibus, inprimis spermaticis petendam esse, firmiter per-

suasi sumus; quarum partium spasmodicae constrictiones postea in nervos vicinos ossis sacri et lumborum sese insinuant et ob consensum totius medullae spinalis, nerveas membranas gradatim occupant, a partibus inferioribus ad superiores sensim paulatimque se propagando."

Ab HOFFMANNO veteribusque hac in parte dissentiebant WILLISIUS, SYDENHAMUS, MEADIUS, quorum hic: » non unam sedem habet, sed totius corporis est, inquit. Cum illis ab utero nervisque uterinis irritatis in medullam spinalem agentibus hujusque renisum concitantibus: unde motus automatici, instinctivi, sympathici musculorum, hysteriae originem repetit FRED. DUBOIS: cujus aemulus BRACHET non ab utero ejusque nervis, sed a nervis cerebralibus seu rectius vitae animalis affectis morbum repetens, ipsum nomine barbaro *neurospasmiae cerebralis* vocavit. Hypochondriasis naturam expressit idem vocabulo sesquipedali, nec minus barbaro *neurotaxiae cerebro-ganglionaris.* Ab hypochondriis, quod nomen indicat, repetiverant antiquiores (*). In vesaniarum ordinem recepit SAUVAGESIUS ab ejusque sententia, licet in alium adynamiarum ordinem redegit, CULLENUS non multum abest. Errorem mentis etiam accusat DUBOIS, quo violatis organismi legibus, intellectus motus visce-

(*) ZIMMERMANNUS ex aetatis, qua scripsit, genio defectum oxygenii accusavit.

rum organicos anxie prosequitur: quo facto haec ex somno organico tanquam mirabunda evigilant suasque ad mentem sensationes dolorosas deferunt, quibus animum perpetuo infestantibus, hujus tranquillitas perit et vita tandem vitalis esse desinit. Rem expresserat HOFFMANNUS, licet aliam sententiam profiteatur: passio hypochondriaca sub mucronata cartilagine ac costis spuriis, in hypochondriorum regione suam exercet *tyrannidem.* Rei primam sequelam explicuit BAGLIVIUS: » ob illum ipsum vanum timorem non solum exiguum illum cibum male digerunt, sed ob hoc in morbis incidunt. Caussam, utut alia cogitans, monstravit ARISTOTELES: facultas, quae nutrit et vegetat, munus suum melius consopitis, quam vigilantibus animalibus absolvit: tunc omnia probius et aluntur et augentur, ut quae nihil adeo ope sensus augeant.

Eventus utriusque affectionis probabilis sequenti ratione ab HOFFMANNO traditur: » passio hysterica utut valde dira et terribilis videatur, in se non adeo periculosa est, nisi praepostera curatio, vel perversum regimen accedat, vel in corpus incidat valde imbecillum et valetudinarium. Malum vero hypochondriacum *recens* ac sibi relictum plus molestiarum, quam repentini exitii habet: at *inveteratum* difficillimam admittit curationem et accedente praesertim perversa medicatione, aut minus accurato regimine, in graviora transit symptomata, viscerum obstructiones, scirrhos, hecticam."

Circa quae Hoffmanni verba animadvertit Dubois: hysteriam summo gradu aut epilepsia complicatam magis infaustam habere praesensionem: caeterum vero omnino faustam; videri certamen naturae medicatricis, caussas erethismi oppugnantes; nec vitia organica eam, ut hypochondriasin sequi. Hanc autem, utut recens plus molestiarum habere, quam periculi dicatur, conditioni tamen ab Hoffmanno positae vix locum esse posse, neque umquam sibi relinqui morbum, aegro semper ejus curam moliente. Difficillimam admittere curationem jam alteram ingressam periodum factaque neurosi: accedente praesertim, ita scripserat Hoffmannus, perversa medicatione, aut minus accurato regimine in graviora transit symptomata; rectius *nimium* accurato regimine, adposuit Dubois, qui viscerum obstructiones, scirrhos caet. tertiae esse morbi periodi, monet.

De hysteriae praedictione perbrevis est Brachet atque hystericarum syncopen notans, Kleinii adhortationem renovat: pro mortuis habitae ante diem tertium terrae non sunt mandandae: quam ita mutatam cuperemus, ut loco: *ante diem tertium*, legatur: ante *putredinis certa indicia.* Caeterum idiopathicam, simplicem, recentem spem sanationis facere perhibet: symptomaticam vero, complicatam, chronicam, non item. De hypochondriasi praeter aliorum auctorum testimonia hoc quoque citat Riverii: longissimum esse consuevit et sae-

pe toto vitae decursu perseverat. Ipse autem, more suo, leviter tantum rem attigit nullaque periodorum aut stadiorum, quorum praesagia tantopere differunt, fecit mentionem.

Ultimo loco explicanda therapeia est, in qua ex communi medicorum sententia, maxime claudicamus. A SYDENHAMO uti et hysteria et hypochondriasis unius ejusdemque habebatur spirituum ἀταξίας affectus, ita unum idemque utrique opponitur remedium: martiale seu chalybeatum. Quod chloroticis praesertim convenire, ei visum est. Esse tamen notavit, quibus diaeta lactea magis conveniat; atque mulieres aliquot cum hystericis affectibus diu conflictatas tandem lacte solo vescentes convaluisse. Et quemadmodum hystericis, sic hypochondriacis pariter remedium martiale seu chalybeatum idoneum esse, opinatur. Nolite tamen putare, ipsum hoc remedio semper et ubique fuisse usum. Hystericis saepe (ut vidimus) diaetam lacteam praescripsit: hypochondriacis vero equitationem prodesse plurimum, rem expertus, testatur eamque methodum gymnasticam exemplo probavit hocce: » nostrorum quidem in sacris antistes, vir prudentia atque eruditione celeberrimus, postquam diu studiis intemperantius incubuerat omnesque animi, qui permagnus ei est atque excelsus, nervos seriis cogitationibus nimio opere intenderat, tandem in adfectum hypochondriacum incidit; quo diutius lacescente, omnia corporis fermenta erant

vitiata concoctionesque penitus subversae. Medicamentorum chalybeatorum taedium plus semel devoraverat. Aquas minerales fere omnes, cum catharsi saepe repetita, fuerat expertus, uti etiam antiscorbutica omnium generum pulveresque testaceos quam plurimos, sanguinis edulcorationem promittentes. Ita partim morbo, partim medicatione per tot annos continuata, tantum non fractus diarrhoea colliquativa (quae in tabe aliisque morbis chronicis, ubi omnes omnino digestiones sunt prostratae, mortem anteire solet) demum corripiebatur. Ubi me tandem consuleret, statim mecum reputavi, pharmacis nullum amplius locum relinqui, cum tot tantaque nullo cum fructu deglutiverat. Suadebam itaque ut statim se equo vehendum curandumque traderet; modico primum itinere, quale ferre posset valetudo ita infirma; ut nisi judicio valuisset, rerum interiora altius penetrante, nec ad tentandum quidem illud exercitii genus potuisset adduci. Rogabam autem, ut quotidie in eo persisteret, donec ex animi sententia convalesceret; majora in dies spatia gradatim conficiens, donec tandem ad tot miliaria adscenderet, quot uno die percurrunt prudentiores ac moderati viatores, qui iter longiusculum negotii alicujus gratia susceperunt: nullo interim sive ad cibos, sive ad potum, sive etiam aëris temperiem respectu habito, sed ad instar itinerantis omnia prout sors dederit, exciperet. Ne longior sim, hanc ille viam inces-

sit, productis gradatim itinerum spatiis, donec tandem ad vicesimum, imo ad tricesimum usque lapidem quotidie vectaretur: cumque se longe melius habere post pauculos dies experiretur, ipso rei eventu paene mirabili animatus, in eodem cursu ad menses aliquam multos perseverabat; quo temporis spatio plura milliarium millia, quod ipse mihi narrabat, emensus est; donec tandem non convaluerit modo, sed satis validum etiam vegetumque corporis habitum fuerit indeptus."

Paroxysmi tempore antihysterica, quae dicuntur: gummi-ferulacea, castoreum, sp. sal. amm.: universe foetida, sive intra corpus sumenda, sive naribus admovenda, sive exterius adplicanda, suadet: neque etiam alia nervina sive cardiaca tonica, sive anodyna memorare neglexit: eoque maxime nomine laudem meruit, quod uti in tradendis variis morbi formis corporum habitum ac temperiem singulis formis recipiendis aptiorem probe distinxerit, sic quae cuivis aegrotanti aptior medicina, rite observaverit, interdum simplici, diaetetica, aut leni mitique curatione usus, aut prudenter cunctando restituens rem. Et certe si antihystericorum remediorum adparatum ingentem cogitemus et parvos, quos inde referunt aegrotantes, fructus, mali plus, an boni praestiterit medicina antihysterica, nec sine caussa quaeremus.

De his tam antihystericis, quam antihypochondriacis remediis copiose exposuit Rob. Whyte, cu-

jus doctrinam, quia etiamnum inter medicos viget, paucis interpretabimur.

Is duo esse medendi consilia, docet: alterum seminiis, alterum potentiis nocentibus prospiciens. Seminium ei habetur nimia nervorum teneritudo ac mobilitas sive ventriculi et intestinorum, sive aliarum corporis partium. Huic respondent roborantia, amara, stomachica, cort. Peruvianus praecipue; cujus loci est percelebris illa tinct. compos. Whyttii quam, formula licet temere mutata, in Codicem nostrum Pharmaceuticum receperunt. Haec formula est ab auctore proposita.

℞ Cort. Peruvian. pulv. unc. iv.
Rad. Gentian.
Cort. aurant. āā unc. iβ.

Inf. in sp. vin. Gall. libr. IV. in balneo arenae per dies VI. cola. Cui saporis gratia addidit subinde sp. Lavend. comp. unc. j. Hujus tincturae dare solebat cochlear integrum cum quatuor aut quinque cochlearibus aquae, mane ante prandium et vespere hora 7—8. Ipse ea medicina stomachi infirmitatem, flatulentiam, vertigines, languores, verbo hypochondriacas suas affectiones, ut plurium aliorum aegrotantium suorum curavit feliciter. Eorum usum excipiant martialia, praesertim thermae martiales, balneum frigidum, adjuvantibus aëre frigido, sicco ciboque nutriente modice, facilis solutionis ac modico vino, ex Celsi praecepto: siquis

vero stomacho laborat, non aquam, sed vinum calidum bibere jejunus debet; corporisque exercitio uti iisque quae mentem exhilarant. Ea autem remedia quoniam longo demum usu prosunt, interim ad ea recurrendum erit, quae nervos sedant: opium, hyosciamum, semicupia, pediluvia, fomenta calida; aut quae eosdem languentes reficiunt: camphoram, castoreum, moschum, g. ferulacea; quorum illa perspirationi amica, vigiliis adversa dicitur: castoreum flatubus, moschus spasmis, asa foetida asthmati contraria abdominali et affectibus spasticis intestinorum. Haec tamen, utpote calidiora, vasorum genere mobili nocebunt magisque symptomatibus mitigandis, quam nervis roborandis proderunt: etiamsi nec desint exempla sanationis per ea, quae non roborant, sed sedant ac sopiunt: per opium scilicet.

Potentiarum nocentium cura sive humoribus crasi, copia peccantibus, sive flatulentiae, pituitae, vermibus, victui insalubri, viscerum scirrhis, animi pathematibus adcommodanda, plurimum variabit ejusque interpretatio aut commentatio neque hujus loci est, neque a vobis desiderabitur.

Unum superest remedium a vetere de morbis mulierum scriptore, his verbis propositum: » optimum est, ut mulier in utero gestet et virgo cum viro simul habitet." De quo Meadius: » sapientissime denique Hippocrates pro medico maritum esse voluit:" alii vero tam magnifice sentiunt, ut specifi-

cum esse antihystericum credant: crederem et ego, si neque conjugum esse, neque meretricularum hanc neurosin cognovissem.

Hypochondriacis venus moderata ex MONTANI praecepto non mediocriter conferet. » Porro, eodem praecipiente, elegat habitationem optimi aëris et jucundam, venationibus corpus exerceat atque in aliis honestis voluptatibus occupetur, cum jucundis amicis versando, ludendo et confabulando, de nullaque re alia minus, quam de sua aegritudine sit sollicitus, tantum se custodiat et muniat, in reliquis morbum contemnat." His prudentibus MONTANI monitis BAGLIVII monita prudentia addere oportet. » Restant nunc dicenda nonnulla de curatione illorum; et quidem in ipso limine fatendum est, illam paene omnem in aegrotantis animo moralibus virtutibus, patientia nempe, fortitudine, prudentia, tranquillitate repositam esse; quodsi non fiat, omne genus remediorum, omnes medicorum conatus inutiles propemodum erunt ac vani. Quaeque in pharmacopoliis medicamenta dicunt exhilarantia, antimelancolica, cor aut memoriam confortantia, ingenium acuentia caet. potius adjuvamenta sunt ad quamdam veluti pompam artis, quam ut valeant atras ab animo curas dispellere, vel jacentem illum attollere." Illud autem medico praesertim mandatum cupiat, cujus summum est in hypochondriacorum mentes animosque imperium. » Caeterum in hujusmodi aegris curandis praestare

maximopere debet medicus, ut quaecunque remedia aut praecepta curationem spectantia aegroto proponit, ea tali arte et intrepida dicendi libertate proponat, qua illum ad patientiam et tranquillitatem componere et ad summam medicamentis praebendam fidem hortari valeat. Siquidem vix fateri possum, quantum verba medici dominentur in vitam aegrotantis ejusque phantasiam transmutent; medicus namque in sermone potens et artium suadendi peritissimus tantam vim dicendi facultate medicamentis suis adstruit et tantam doctrinae suae fidem in aegro excitat, ut interdum vel abjectissimis remediis difficiles morbos superaverit, quod medici doctiores, sed in dicendo languidi, molles ac paene emortui nobilioribus pharmacis praestare non potuerunt."

In therapeuticis eandem viam secutus est medicus philosophus Dubois, quam inventum utriusque morbi discrimen ei monstraverat. Hysteriam sensationum moderamine, regimine morum, hygicines denique legibus curari optime, neque ab auxiliis pharmaceuticis multum bonae frugis exspectandum esse, censet. Nimirum potentiae nocentes amovendae, stimuli vitandi, diaeta strictior praescribenda, phantasia coercenda, utendum balneis, corporis motu ac labore mentisque idonea contentione. Hypochondriasis prima periodo animi medicina, altera et hac et neurosium medicatione (de qua in capite de neuralgiis aliisque pluribus sermo fuit)

tertia praeter hasce methodo symptomatica, palliativa, rite, eodem auctore, tractabitur: quare existimat, hypochondriacis praeter medicum philosophum, recte mederi posse neminem.

Quae de therapeutice protulit BRACHET, eo redeunt, ut doceat, hysteriae illam duplicem esse, alteram empiricam, quae antihystericorum virtutes extollit, alteram dogmaticam, variis pugnantem, adcommodate ad unamquamque theoriam, armis; antispasmodica non quidem morbis his mederi, sed sedare, miserisque adferre solamen, neque eapropter rejicienda esse, cum hypochondriacorum etiam mentis agitatio et phantasia pharmacis tanquam carminibus aut incantamentis lenienda sint.

Habetis responsionum aemulorum auctorum compendium. Jam vos judicate, cui palma tribuenda fuisset: vel quod praestat, ipsi legite monographias et aut fallor equidem, aut mecum perlectis perpensisque iisdem, aequam fuisse justamque sententiam judicum censebitis.

Verum haec transeuntes, quaedam notanda supersunt circa observationes, quibus vir doct. BRACHET rem illustrare conatus est. Prima observatio, hystericam spectat puellam, quae ex animi commotione in hanc valetudinem incidit: facie rubra, vultuosa, pulsu pleno regulari ac naturali cutis calore, oculis clausis, convelluntur musculi labiorum, maxillae, laryngis, artuum, pectoris, abdominis, trunci; mentis vero non omnino erat impos, nec

sensus rerum perierat, quamquam musculi arbitrio non parebant. Sanguine abunde detracto dataque potione antispasmodica, dormivit somno quieto ex eoque surrexit, crisi peracta, superstite tamen quadam generis nervorum debilitate. Quam commendat potionis antispasmodicae formulam, haec est ℞ aq. meliss. ℥iv. syr. valerian. ℥jβ. laud. liq. Syd. gtt. L. liq. anod. min. Hoff. gtt. xxx. tinct. castor. gtt. XL. aq. naph. ℥β. ol. anis. gtt. viij. cap. mox duo cochlearia, postea unum omni hora. Obs. secunda feminae est et ante et post matrimonium, tempore catameniorum, hystericae, silentibus sub graviditate paroxysmis eaque absoluta redeuntibus. Obs. tertia exemplum hystericae passionis est idiosyncrasia suscitatae. Obs. quarta virginis superstitiosae, crisi imperfecta, omnibus vitae muneribus integris, praeter somnum, qui paene nullus erat. Aliae duae observationes aegrotantium sunt hypochondriacorum. Prima feminae ex hepatitide primum, deinde ex gastritide hypochondriacae; qui casus perperam hypochondriasis simplicis fuisse dicitur. Secundus viri casus est quadragenarii, psychica curatione sanati.

An methodus Kaempfiana praecedenti seculo percelebris, quae clysteribus utitur visceralibus, hypochondriasi sanandae par est? Ex historiarum aegrotantium commentatione, quibus ea methodus saluti fuisse dicitur, hos eorum ex numero esse in-

telligimus, quos adpellant haemorrhoidarios (*), ex turbata circulatione venosa abdominali atque impedita hinc faecum excretione laborantes. Sub hac igitur rerum conditione hanc methodum saluberrimam experturi estis, quae eam laudem meretur, quod intacto ventriculo, ipsam mali sedem attingit. Quocirca KAEMPFII librum vobis notum cupio ejusque praesertim partem practicam, nam theoreticarum explicationum taedia nemo facile devorabit: id unum duntaxat moneo, auctorem, ut fit, in sua methodo et celebranda et protrahenda, nimium fuisse. Nam quae initio veteres infarctus solvet, deinceps, profectu temporis, intestina aut laxando aut irritando, creabit novos.

Neque semper tam longa curatione opus esse: sed interdum casu fortuito ex improviso tolli, haec ostendet narratiuncula, a RICHARDO MEAD, viro et arte et facundia insigni, memoriae mandata: » vir quidam Academicus ex nimia ignavia hac aegritudine tam graviter laborabat, ut tandem decumberet: ingravescente indies morbo, mortem sibi instantem denuntiat; jubet igitur, ut moris est, campanam fu-

---

(*) Iis convenit hypothesis ZIMMERMANNI oxygenii inopiam in sanguine accusantis, quam supra notavi. Is methodum pariter Kaempfianam atque inprimis tart. tartaris. laudat, quae basis est formulae decocti Muzelii ex aq. hordei ℥ viij. tart. tartaris. extr. tarax. mell. comm. aa unc. β. remedii antihypochondriaci percelebris.

nebrem in templo aedibus suis vicino pulsari, quasi neniam suam ante supremam vitae horam audire volens. Fuerat autem ipse juvenis exercitii causa modulate campanas pulsare solitus. Quid jam sequitur? Campanarum pulsator illi male rem agere videtur: statim itaque iratus e lecto surgit, manibus suis modum rectius pulsandi monstraturus; quod cum fecerat, totus sudoribus diffluens ad lectum iterum se confert, mox expiraturus. Vitam autem reddidit iste labor et convaluit (*). Ita, quod observavit olim HIPPOCRATES contraria contrariorum sunt medicamina."

Nunc brevi harum affectionum comparatione, dicta prius, memoriae juvandae gratia, repetamus.

Differunt hysteria et hypochondriasis origine, symptomatibus, decursu, caussis, natura, praesagiis et apta cuivis medendi ratione. Oritur hysteria in feminis tempore pubertatis, aut saltem ante annos climactericos, existente vita uterina. Hypochondriasis virorum morbus est, aut feminarum senescentium, inter vitae annum trigesimum et quinquagesimum praesertim vulgaris. Hysteriae insultus subitaneus: hypochondriasis invasio lenta est. Illius initium fit ab animi commotione, mutabilitate, hilaritate, tristitia, risu, lacrymis involuntariis

(*) Convalescentiae opportunitatem paullo aliter tradidit ANDR. MARSHAL; nam eundem aegrum cogitasse ipsum, narrationis similitudine, ut credam, inducor.

suspiriis levibusque stricturis spasticis. Hanc praenotant nimia sollicitudo et valetudinis cura, diaetae religiosa observatio, librorum medicinalium studium, medicorum desiderium, animus tristis, solitudinis amans. Hysteriae nulla certa stadia, sed morbi duntaxat gradus sunt. Hypochondriasis tres distinctas periodos seu stadia decurrit. Symptomata hysterica primi gradus sunt sensus anomaliae, stricturae spasticae, clavus hystericus, hemicrania: alterius gradus convulsiones gravissimae easque excipiens continuo perfecta mentis integritas. Hypochondriasin primo stadio mentis aegrae, altero nervorum, tertio viscerum aegrotantium signa comitantur. Hystericae nec morbum timent, nec de salute desperant. Hypochondriacos et morbi pericula terrent et mortis instantis metus: unde et remedia perpetuo venantur et pseudomedicis credunt. Hysteriam provocant caussae dynamicae, nervorum genus laedentes, vitam uteri stimulantes hujusque turbantes metamorphoses. Hypochondriasin mens aegra vano timore agitata parit inque corpore concitat etiam prospere valente. Hysteriae prognosis vel in summo gradu non prorsus infausta est. In hypochondriasis initio tantum bene sperare licet: secundae periodi praesensio dubia; tertiae ominosa. Curatur illa optime medicina dynamica cum alia, tum diaetetica praesertim. Huic animi medicina sola initio apta est; ad eamque dirigenda hygieine, gymnastice, ars omnis. Hystericis opus

est medico physiologiae perito: hypochondriacorum miseriis nullus rite succurret, nisi ingenium adferat, litteris, philosophia, religione excultum.

Quae cum ita sint, passionem hystericam et hypochondriacam non ejusdem speciei varietates, sed revera distinctas esse morbi species, naturae tanquam voce monemur.

DE VESANIIS.

Vesaniarum nomine Cullenus nuncupat mentis judicantis functiones laesas, sine pyrexia vel comate. Latius extenderat Sauvagesius, omnes morbos animi hoc vocabulo comprehendens, etiam sensuum externorum et internorum fallacias et vertiginem et hypochondriasin et somnambulismum et adpetitus depravatos et hydrophobiam variasque varii generis neuroses; quae caussa fuit, cur limitaverit Cullenus, haec tantummodo genera proferens: *amentiam*, *melancholiam*, *maniam*, *oneirodyniam:* quo somnia morbosa revocavit.

De hisce autem nosologorum definitionibus et divisionibus disputare nolumus, ne disputando nimium a vero aberremus. Magis placet, rem perquirere methodo historica, cujus beneficio nostram ipsius scientiam magis magisque augere nos ac perficere posse speramus. Nam, quum medicina om-

nium aetatum sit omniumque gentium proles, hanc multis multorum laboribus demum sese videmus perficientem ac quod gaudemus, junctis populorum diversissimorum studiis laete florentem et crescentem.

Apud veteres Graecos et Latinos ambigua erat insaniae ac delirii notio. Nam neque acute delirantes, ex inflammatione aut febre, ab aliis accurate discriminaverunt, neque in delirii generibus constituendis satis diligenter versati sunt: quod minus ipsorum culpam, quam temporum suorum fuisse, judicamus.

Hippocratem mittentes, cujus scripta magis prognosin, quam diagnosin, aut nosologiam tangunt, ab Aretaeo incipiamus, praeclaro antiquitatis diagnostico.

Is distinxit duas insaniae species: melancholiam et maniam. Illam hujus initium atque pars ipsi videtur, neque semper ab atra bile fieri, verum etiam ab animi perturbationibus in eaque mentem esse in una cogitatione defixam atque inhaerentem absque febre: neque una tantum insaniae specie laborare: sed aut venenum, ne sibi detur, suspicari, aut hominum consuetudinem perosi in solitudinem aufugere, aut ad superstitionem religiosam converti, aut lucem hanc vitamque odio prosequi, monet. Morbum esse aetatis mediae atque aestate et autumno ipsum procreari; maniam contra esse mentis alienationem stabilem, vacantem

febre: neque delirium ebriorum, venenis sopitorum aut senum hoc nomine dicendum esse: quandoquidem fugax est.

Alexander Trallianus sub communi melancholiae vocabulo omnes comprehendit insaniae species: sive cum risu et hilaritate, sive cum ira, sive cum torpore animi, sive cum mortis desiderio, sive cum metu, sive per intervalla desipiant, seu in continua dementia sint: quas omnes varietates notandas inque curatione etiam caussas sedesque mali discernendas adcurate, praecepit.

Ex Latinis Celsus memorandus est et Caelius Aurelianus. Illius lib. III. cap. XVIII. inscribitur de tribus insaniae generibus: quorum primum phrenitidem vocat, quod et inflammatorium et febrile quodcunque complecti videtur: ideoque hujus loci non est. Alterum genus insaniae est, quod spatium longius recipit; quia fere sine febre incipit, leves deinde febriculas excitat et consistit in tristitia, quam videtur bilis atra contrahere. Tertium insaniae genus est ex his longissimum, adeo ut vitam non impediat: quod robusti corporis esse consuevit. Hujus autem species duae sunt. Nam quidam imaginibus, non mente fallunt; qualem insanientem Ajacem vel Orestem poëtarum fabulae ferunt: quidam animo desipiunt. Si imagines fallunt, ante omnia videndum est, tristes, an hilares sint. In tristitia nigrum veratrum, dejectionis causa, in hilaritate album, ad vomitum exci-

tandum dari debet. Idque si in potione non accipit, pani adjiciendum est, quo facilius fallat. Neque ignorare oportet, leviorem esse morbum cum risu, quam serio insanientium.

Si vero consilium insanientem fallit, tormentis quibusdam optime curatur. Ubi perperam aliquid dixit, aut fecit, fame, vinculis, plagis coërcendus est. Cogendus est et adtendere et edicere aliquid et meminisse. Sic enim fiet, ut paulatim metu cogatur considerare, quid faciat. Subito etiam terreri et expavescere in hoc morbo prodest; et fere quidquid animum vehementer perturbat. Potest enim quaedam fieri mutatio, cum ab eo statu mens, in quo fuerat, abducta est. Interest etiam, si ipse sine causa subinde rideat, an moestus demissusque sit. Nam dementis hilaritas terroribus his melius curatur. Si nimia tristitia est, prodest lenis, sed multa bis die frictio: item supra caput aqua frigida infusa, demissumque corpus in aquam et oleum.

Illa communia sunt: insanientes vehementer exerceri debere; multa frictione uti; neque pinguem carnem, neque vinum adsumere; cibis uti ex media materia quam levissimis; non oportere esse vel solos vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant; mutare debere regiones et si mens redit, annua peregrinatione esse jactandos.

Raro, sed aliquando tamen, ex metu delirium

nascitur. Quod genus insanientium, specie simile similique victus genere curandum est: praeterquam quod in hoc insaniae genere solo recte vinum datur.

Hisce Celsi et animadversionibus et praeceptionibus adjicienda sunt Caelii Aureliani monita. Inprimis in diagnosi laudem meretur: neque enim solam febris absentiam sufficere monet, siquidem insanientes etiam ex alia caussa in febres incidunt. Itaque primo notat phreniticis atque furiosis caput magis, melancholicis stomachum pati: tum phrenitici acutis, furiosi vero tardis febribus adfici et in his alienationem esse ante febrem; secus ac in phreniticis; porro pulsum, non ut in his, parvum et crebrum, sed majorem esse. Multus praeterea in tradenda curatione est, de singulis cum remediis, tum aegrotantium conditionibus diligenter praecipiens aliasque auctorum aliorum curationes carpens vicissim et laudans: quae in singulis persequi non lubet; illud duntaxat observetis obsecro, magnam fuisse horum medicorum Romanorum sollertiam practicam, qua in medicatione insanientium sic versati sunt, ut in multis hujus medicationis partibus exemplum reliquerint eximium quodque omnes psychiatriae cultores imitentur, dignissimum.

A veteribus illis ad recentiores transitum faciat eruditionis classicae inter Galliae medicos vindex Annaeus Carolus Lorry, qui veterum tam doctri-

nam, quam artem, praecipue helleborismum copiose exposuit: eapropter autem inprimis laudari meretur, quod arctam melancholiae (quam libro suo interpretandam susceperat) quod igitur melancholiae cum animi affectibus cognationem perspicue admodum indicavit.

Cum Boerhaavius melancholiam sic definiverat: morbus, in quo aeger delirat diu et pertinaciter sine febre, uni et eidem fere cogitationi affixus; nec ullam fecerat mentionem moeroris atque moestitiae, quam huic morbo innatam atque inhaerentem voluerunt alii artis medicae principes, animadvertit, illud licet vulgo, tamen non constanter observari: hoc solum ad omnes aeque pertinere melancholicos, ut a ratione dejecti firmitateque mentis pessumdata, jam animum regere dedidicerint; sed brutorum animalium more, instinctu coeco, ac veluti impetu ad ea, quae concupiscunt, ferantur avertanturque cum metu atque furore ab iis, quae praeconcepta opinio ipsis aut inimica, aut odiosa effingit. Hinc illud universale esse, monet, ut a melancholia animus fiat imbecillior, ἀθύμιαν Graeci vocant, quod nos mentis demissionem vocamus. Eo semel posito mentis vitio, verti animosos in pusillanimos, fortes in timidos: unde omnes debilitatae animae affectus melancholicis competunt, metus, moeror, laetitia praeter rationem nihilque deesse praeter animi constantiam eaque propter melancholiam ab ipso definiri: illam mentis imbecilli-

tatem, a corporis vitiato habitu oriundam, in qua fortiter concutimur ab objectis aut externis, aut ab imaginandi vi effictis, ita ut jam impossibile sit, ideis inde natis obsistere, ab iis avelli, aut contra ratione tendere. Illum non melancholicum dici, qui in vitia acrius invehitur, alienis vehementer tangitur infortuniis et ingemit inopem miserans: sed qui ab illorum objectorum tristitia nunquam se divelli patitur, mente iisdem praeter rationis modum inhaerente. Sic etiam qui leves risus captat, jocosum habendum esse; si praeter modum sese laetitiae tradit eaque totus occupatur, morbosum quid habere, in quo saltem illud est melancholici, quod adest mentis error debilitatae et impotentis et de quo morbum depellentibus dicere possit: *me occidistis, non servastis.*

Haberi quidem hic levissimae et quasi delitescentis melancholiae imaginem, sed ubi jam aliquid vehementiae adepta est, in verum delirium verti. » Tunc homo (sunt verba auctoris, suam definitionem interpretantis) aut in dilectam ideam quasi conversus est, fitque vel totus amor, vel totus odium, aut inani timore correptus, ad minimum motum expavescit: nunc falsis imaginibus solidam effigiem obducit; nunc fingit omnia falsa, et in factis et iis quae inde colligit, argumentis desipit, mere insanus."

Hactenus veterum doctrinam explicuimus, qui prima posuerunt medicinae psychicae initia, recen-

tiorum studiis ac laboribus perficienda: de hisce igitur jam videbimus.

Et ex hisce principem quendam locum tenet PINELLIUS, quem tanquam reformatae hujus medicinae practicae partis auctorem veneramur. Is dolet, veterum haec initia prima per seriem seculorum fuisse omnino neglecta nihilque incrementi cepisse, propterea quod GALENI dogmata majoris aestumarentur, quam naturae studium. Deinde indicat pathemata animi, tanquam praecipuas insaniae caussas, laudatque scriptores medicos Brittannos, qui ante alios haec scriptis suis illustrarunt eorumque vim summam in organismum humanum inque hominum mentes adeo ostenderunt: denique docet, eos praecipue fortunatos fuisse insanientium medicos, qui non ab arte medica, sed ab ipsa hominis cognitione moralis atque indefesso insanientium studio iis medendi methodum duxerunt. Ab hisce principiis profectus ipse observare sibique notos et familiares reddere infelices istos ac miseros mortales studuit ac brevi didicit, perperam accusari capitis laesiones organicas ut vesaniarum communes caussas hasque ipsas haberi incurabiles, eam vero curationem ante alias salutarem esse et efficacem, quae ut animo moribusque mederi conatur, ita adpellatur moralis.

Ipse has fecit species insaniae: melancholiam, in qua delirium circa rem unam versatur, sive animo sit incitato, sive depresso, ad ipsum ducens

vitae taedium: maniam sine delirio, id est intellectu integro soloque animo aegro: maniam cum delirio, cujus character ponitur in animi corporisque erethismo mentisque animique perversitate: dementiam, quam designant cogitationum praecipitum nec cohaerentium confusio ac turba: idiotismum, mentis animique facultatibus aut oppressis aut non evolutis.

Eam, quam Pinellius ingressus erat viam, persecutus est ejus discipulus Esquirollius, de cujus meritis summis postea in singulis vesaniarum formis exponendis dicendi non deërit opportunitas. Nuper Broussaissius ejusque schola veterem renovavit Francorum materialismum, a quo tamen nonnulli melioris ingenii viri, natura duce, ad veram hominis scientiam redeunt. Angli, more suo praxin praesertim cogitantes, simplices a complicatis formis non satis discriminaverunt. Ea Germaniae praesertim medicis debetur laus, quod medicinam psychicam pro dignitate coluerunt et verum monstrarunt vesanias cognoscendi ac distribuendi principium ab ipsius hominis studio petitum. Est autem illud positum in libertatis moralis privatione stabili, sive propter organismi, quae plurimorum, seu propter animi, quae quorundam opinio est, valetudinem laesam. Inter eos, qui animi valetudinem accusant, commemorandus est christianus philosophus et medicus clarus Heinroth, qui quanquam a paucis intellectus iniquum tulit medicorum aequa-

lium judicium, neque ipse ab errore sibi semper cavere fortasse potuit: scribendi denique genere usus est minus perspicuo et eleganti, mihi tamen (si dicendum sit, quod sentio) solus rem acu tetigisse veramque tradidisse *hominis*, qualem cernimus, imaginem videtur. Quod qui agnoscere cupiat, animo a praejudicatis opinionibus libero, viri anthropologiam psychicam conferat cum anthropologia ipsa manu divina in sacris litteris exarata, in quibus natura hominis, tanquam in speculo, cernitur. Nos observationis viam, ut in aliis, ita in his quoque constanter tenentes, quaeremus, quid ab iis proferatur, qui organismum accusant mentis insanae caussam..

Itaque anatomes practicae cultores adeamus, quorum praeter antiquiorem Morgagnum, praesertim citandus est medicus Anglus Marshal: siquidem dedita opera in eam rem inquisivit.

Morgagnus sectis insanorum capitibus cerebrum semper invenit praedurum: eo tamen, quo excellebat, veri amore addidit, in quibusdam pariter, qui minime stulti erant, cerebrum se non minus durum invenisse, sed et stultitiam esse posse sine cerebri duritie atque in fatuis et mente captis flaccidum laxumque cerebrum fuisse, aliorum scriptorum testimoniis probavit.

Idem, quod Morgagnus, vitium cerebri in stultorum cadaveribus animadvertit Andreas Marshal Scotus et aquas ventriculos replentes etiam inter

meninges, in nonnullis humorem gelatinosum, abscessus, congestiones, ossificationes arteriarum, hydatides, tubercula, in aliis alia, ut quandoque molle etiam et flaccidum fuerit cerebrum. Ex hisce sectionibus effici contendit vir doctissimus, abnormem actionem vasorum cerebri maniam excitare: nec semper tamen hujus actionis abnormis in cerebro superesse indicia, nisi eo usque processerit malum, ut cerebri structuram corruperit. Seminium vero exprimi capitis forma prava, angusta, justo minus cerebro cavum obferente, cui accedunt saepe arteriarum cordisque vitia. Contra testatur Pinellius, se in numerosis sectionibus non alias reperisse capitis laesiones, quam quae in epilepticis, apoplecticis, convulsis, ex febribus atactis occumbentibus animadvertuntur ipsasque capitis formas pravas cum idiotismo congenito solo conjunctas esse solere. Neque aliter exspectabitis cogitantes, rem animadvertente Pinellio, insaniam esse aetatis adolescentis aut adultae, illius igitur, qua capitis jam definita forma est.

Esquirollius eandem profitetur sententiam. Esse ubi cerebrum ejusve meninges integrae sunt, etsi plures annos insanierant: nullamque esse rationem constantem inter laesionum et delirii magnitudinem: illas saepius paralysin aut convulsiones secum ferre, ac maniae denotare complicationes, quae sine his esse potest atque sponte et derepen-

te sanari: brevi visa atque reperta in cadaveribus omnino varia esse ac repugnantia.

Quoniam igitur parva spes superest, fore ut ab anatome proficiamus, neque multo certiora promittit physiologia cerebri, agite methodum sequamur historicam atque caussas, signa, auxilia notando videamus, num hanc viam ineuntes nostram rei adeo obscurae augeamus scientiam.

Illud autem, ut feliciter perficiamus iter, a formis aut speciebus singulis conspiciendis incipiendum erit. Sed nova hic suboritur difficultas propter auctorum in formis hisce atque speciebus definiendis discernendisque dissensionem. Quam cum componere hactenus nequeamus, vulgarem sequemur formarum distinctionem a celeberrimis medici observatoribus positam et primo de melancholia et monomania, tum de mania, denique de dementia et idiotismo acturi sumus. Nam etiamsi haec divisio suis non caret vitiis (et quaenam in tanta naturae ignoratione perfecta habebitur) tamen a simplicitate et perspicuitate nobis prae caeteris commendari videtur.

Itaque a melancholia et monomania perquirendis incipiamus: quae reliquis notiores creduntur: sunt saltem ab antiquissimis inde temporibus majori diligentia descriptae.

MELANCHOLIA ET MONOMANIA.

Non una est hujus speciei denominatio et definitio, id quod citata prius verba eruditissimi de melancholia scriptoris Lorry docere vos poterunt: quocirca de utraque uno capite agere malui, quam inauditis testibus litem judicare. Pinellius, nam ab eo demum auctore melioris classificationis origo repetenda est, duas, ut vidimus, distinxit delirii melancholici species: alteram animo elato, superbo; alteram eodem demisso, dejecto. Priorem monomaniam, posteriorem lypemaniam vocavit Esquirollius. Cum hypochondriasi saepenumero confundunt: confundit etiam interdum Pinellius. Ab ea tamen recte distinxit praeclarus de hypochondriasi scriptor Dubois, propositis duorum imperantium Ludovico XI. et Tiberio exemplis. Ille medicum unum veretur et quamquam praetermodum avarus, remuneratur largitur; neque dimittere ausus est. Scio equidem, ei dixerat medicus, te ut alios mittis, ita et me dimissurum esse, verum id si facias, ne octiduum quidem supervives: quibus verbis magnum regi metum incussit medicus. Tiberius contra medicos et medicinam contemnit ad ultimum usque vitae terminum: id quod Tacitus, more suo, his verbis expressit: » jam Tiberium

corpus, jam vires, nondum dissimulatio deserebat, idem animi rigor, sermone ac vultu intentus, quaesita interdum comitate, quamvis manifestam defectionem tegebat mutatisque saepius locis tandem apud promontorium Miseni consedit in villa, cui L. Lucullus quondam dominus. Illic eum appropinquare supremis, tali modo compertum est. Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis solitus, consilii tamen copiam praebere. Is velut propria ad negotia digrediens et per speciem officii manum complexus, pulsum venarum attigit: neque fefellit. Nam Tiberius incertum an offensus tantoque magis iram premens, instaurari epulas jubet discumbitque ultra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec ultra biduum duraturum Macroni firmavit."

Animi habitus meditabundus, taciturnus, suspicax, solitudinis amans characterem efficit melancholicum, qui si in vesaniam increscit, mens est in unam cogitationem aut cogitationum seriem defixa. Lorry ab hysterica passione, Pinel a passione hypochondriaca non satis distinxit. Quocirca audiamus hujus discipulum celeberrimum Esquirol. Is animi morbum esse ab ejusque pathematibus nasci melancholiam, contendit: amore, metu, vanitate, philautia, gloriae studio horumque pathematum characterem exprimere: jam gaudio, hilaritate, temeritate, audacia, jam tristitia, silentio, timore,

metu manifestari: cultus rationem sequi et cujusque temporis genium ac mores, magnasque rerum publicarum mutationes (*).

Melancholiam propriam sive lypemaniam, ESQUIROLLIO auctore, haec symptomata manifestant: corporis macies, capilli nigri, color pallidus, flavescens, genis subinde rubentibus, cutis nigrescens, arida, naso multum rubente; vultu fixo, immobili, musculis faciei quasi tetanicis, tristitiam, metum, terrorem exprimentibus, oculis vel submissis, vel in longinquum spectantibus, immobilibus, intuitus obliquus, inquietus, suspicax: manibus aut siccis, bruneis, luridis, aut tumentibus, violaceis. Uno tanquam pathemate detentus et captus unaque cogitatione, dies transigit inertes unoque et immutato fere corporis positu: motum vero corporis, si gradiatur, aut trahit, aut praecipitat, quasi animo plurimum agitato: eique interdiu nulla quies est, nullus noctu somnus. Nihil secernit; nihil appetit. Saepe a cibo abstinet per plures dies, sive venenum metuens, sive infamiam, seu criminum poenas luens, sive parentum et amicorum inserviens commodis, seu denique vitae taedio ductus. Animus prius perquam mobilis, corpus praeter omnem modum sensile, nunc con-

---

(*) De qua conferatis Diss. inaug. *de animi pathematibus morborum mentalium caussis praecipuis*, conscriptam a viro juvene egregio FRANCISCO ERMERINS, cujus praematuram mortem bonarum artium caussa lugemus.

tra cunctis miseriis tolerandis suppar, nullaque removetur. Aliae amasium lugent, alii furiis agitantur, aut crimina expiant. Metuunt alii carcerem, hostes, maleficos, alios prosequuntur cacodaemones. Timent alii paupertatem aut dedecus: alii de salute aeterna desperant. Alii mortem invocant aerumnarum requiem eamque multi sibi inferunt; suos trucidant alii, et hos beatos fore sperantes et se capite mulctatos ab hujus vitae calamitatibus fore liberos. Falleretur, qui crederet, melancholicorum animos, ut corpora torpere. Immo est in perpetua contentione, tanta quidem, ut nullis rationum ponderibus distrahi divellique posse videantur. Est animi spasmus quasi, aut tetanus, aut catalepsis, interdum gravissima duntaxat, interdum nulla concussione solvenda. Circa unam tantum rem insanientes in reliquis sapiunt et miram ostendunt in opinionibus suis pravis defendendis aliorumque rationibus et argumentis refutandis sagacitatem.

Melancholiae aetiologia ex plurimorum auctorum opinione tam late patet, ut omnia ferme caussarum genera comprehendere videatur: cumque alii physicas proferunt potissimum, alii psychicas praecipue accusant. ESQUIROLLIUS singulas inter se conferre cupiens, tabulam exaravit, in qua eo, quo proferam, ordine numerantur sequentes: haereditas, amennorrhoea, anni climacterici, partus, ictus capitis, manustupratio, mores dissoluti, abusus vi-

ni, curae et aerumnae domesticae, infortunia, amor infelix, invidia, terror, offensae, ira: quarum caussarum, inito calculo, longe maxima pars ad animum pertinet commotum, perturbatum. Quodsi historias aegrotantium attento animo perlegatis, videbitis, ita se rem habere. Et profecto, si amennorrhoea, si anni climacterici, si partus, si quae aliorum mens est, morbi cutanei aut ulcera suppressa, ut insanirent homines, facerent, quam misera foret sors feminarum, quanta plebi, quanta pauperibus pueris aut senibus immineret calamitas! In harum aliarumve caussarum existimatione turpiter falleremini, nisi ante alias notetis seminia: animum praecipue mobilem, irritabilem, facile vulnerandum, caussis sive physicis seu psychicis resistendo imparem, eoque minus firmum, constantem, stabilem, quo fuerit magis sive sui amans, sive genio indulgens, seu vitae genere, aliorum consortio, fabularum romanensium lectione fractus ac debilitatus. Animus ut sapientiae, sic insaniae origo, fons, principium est. Hunc qui non regere, coërcere, temperare didicit, perpetuum fovebit seminium insaniae. Hac, quaeso, mente legite ac relegite insanientium historias, neque dubitabitis, cum Esquirollio adseverare, animi commotiones longe creberrimas esse caussas melancholiae.

Crisibus solvi et criticis evacuationibus per cu-

tim aut mucosas, nonnulli arbitrantur, pluribus tamen hortantibus, non multum hisce crisibus fidendum esse, nisi morum firmentur animique aegri emendatione. Transire in alios morbos, praecipue in vesanias alias: maniam, dementiam, observatum est.

Ex partium in cadaveribus stultorum mutationibus nullam crebrius a se visam esse, narrat ESQUIROLLIUS, quam situs coli transversi perversus et quidem obliquus aut perpendicularis: quod deinde etiam ab aliis animadversum est, quodque ipse exemplis probat: quamvis rem non explicet, neque ejus cum insania nexum ostendat.

Praeterea scripto mandavit plures melancholicos perire phthisicos, aut habere viscera abdominis vitiata: vitia cerebri vero rara esse.

Melancholicos regionum humidarum incolas coelum mutare, probe vestiri, acria vitare, vegetabilibus et fructibus vesci, corpus exercere, ESQUIROLLIUS jubet. Alios studia litterarum, alios solitudinem, balnea, excretiones, coitum juvare: praecipue autem animo mederi, concitando pathemata contraria, fiduciam sibi conciliando, amorem medicum invocando, pias fraudes adhibendo, medicis imperat.

Ex physicis remediis, emetica, emeto-cathartica depletiones topicas, narcotica recenset singulaque singulis casibus aptanda monet.

Melancholiae varietas est daemonomonia (*), quae quondam admodum vulgaris, nunc vulgaris esse desiit, ex quo magorum et lamiarum supplicia abrogata sunt. Ejusmodi aegrotantes se diabolo servire, ipso ad prava facinora instigari, Deo obsistere, in aeternum supplicium servari, credunt.

Caussae partim physicae dicuntur, partim morales: ex omnibus nulla efficacior superstitione, quam religionem vocabant veteres: ex complicationibus nulla passione hysterica crebrior: ex terminationibus denique omnium maxime vulgares mania et vitae taedium. Corpus vomitu concutere, mentem percellere imaginibus, pathematibus suadent. Suppar miseri mali genus zoanthropia, lycanthropia (melancholia metamorphosis) est, in qua in animalia se transmutatos fingunt, horumque vitam et mores imitantur. Alii caput sibi vitreum esse ac fragile, alii esse nullum, aut artus cereae mollitudinis, aut ex maribus feminas, ex feminis mares factos esse, opinantur. Immo vix ulla fictio est tam absurda, cui non addixisse se mens hominum subinde legatur.

Taedium vitae, melancholiae species, eorum maxime hominum est, qui omnibus abundantes vitae deliciis et voluptatibus, quod desiderent, non habent, aut qui eo, quod ardebant, bono privati, aequam rebus in arduis mentem servare non didi-

---

(*) Cf. WIERUS de praestigiis daemonum.

cerunt. Ab eo non multum distat, quod voce minus Latina dixerunt *suicidium:* cujus tamen tot tamque diversae sunt caussae, ut falleretur, qui crederet, semper insanientium hoc facinus esse, quod crebro est: minus falleretur, qui mores culparet religionis ac rationis praeceptis non auscultantes.

Qui morbis aequiparant, vel acutum, vel chronicum, vel continuum, vel intermittens esse perhibent inque visceribus ejus sedem se inventuros esse sperant. Esquirollius se nullam constantem laesionem in horum hominum cadaveribus reperire potuisse fatetur, nec satis video justam esse ejus reperiundae exspectationem.

Alii in cerebro, alii in pectore, in abdomine alii mali sedem ponunt: nec desunt singulis speciosae argumentationes, quibus opinionem defendunt.

Eorum, qui fame voluntaria pereunt, ventrem aegrotare, contendit Esquirollius: affirmant alii, cordis vitia, propter anxietates, mortem vita optabiliorem reddere: quod etsi nequaquam nego, scitu tamen perdignum puto, anne communis subsit et corporis et mentis aegrae caussa. Insanientium suicidia quomodo praecavere ac praevertere oporteat, Esquirollius docuit: reliquorum prophylaxin, a morum doctrina speramus.

Institutionem praesertim emendandam esse recte is, quem laudabam, auctor arbitratur. An a legi-

bus, quae ejusdem auctoris conjectura est, mali remedium petendum sit, nescio. In religione et legibus divinis spem pono maximam: dixerim fere unicam.

Monomania, ESQUIROLLIO auctore, a lypemania seu melancholia differt, ut a narcosi differt erethismus, aut a virium oppressione virium incitatio: illud utrique commune est, ut circa rem unam unamque cogitationem delirent eoque posito principio, recte ratiocinentur.

Itaque ut melancholicus tristis est, sedatus, suspicax, timidus, sic monomaniacus hilaris, mobilis, impetuosus, audax: id qnod vultus, oculi, motus indicant et quemadmodum alterius ex abdomine, sic ex cerebro alterius proficisci delirium censetur. Mens alienata est ac vana rerum specie delectatur. Sunt, qui divitiis, opibus, potestate exsultant: vel Deos se esse, vel prophetas, vel reges bellique duces credunt. Sunt qui orbis imperium, astrorum cursum se regere, opinantur: superborum putares, res magnas animo volventium, insomnia. Et quemadmodum, quae mentem percellunt, animumque graviter commovent, praecipuae hujus delirii caussae sunt, sic quae sedant, componunt, aliorsum mentes avocant, inter potentissima illius remedia recte numerantur.

Hujus speciei varietas erotomania, ad naturae veritatem a magno Germaniae poëta GOETHE expressa est in WERTHERO. Ea saepenumero febrem conci-

tat, quam eroticam adpellaverunt quaeque, rem animadvertente ESQUIROLLIO, posset, ni cautus sit medicus, haberi chlorotica. Neque cum nymphomania, aut satyriasi confundenda est. Non enim ex genitalibus est corporisque valetudine, sed ex phantasia nascitur inque capite amor habitat. Cavete, credatis in senectute esse hujus insaniae remedium. Exempla profert ESQUIROLLIUS: alterum mulieris octogenariae, alterum sexagenariae juvenum insano amore deperientium: quae utrum aliis quoque aliarum regionum testimoniis medicorum firmentur, nescio.

Amore medico si curari nequeat amor, juvabunt itinera, exercitia corporisque labor, animi denique medicina.

Citatur etiam monomania sine delirio, cujus exemplum ex PINELLIO producitur hocce: filius unicus matris debilis, obsequiosae, genio indulgere, nec impetuosos voluntatis temerariae motus refraenare didicerat. Omnibus dominari cupit: cedit nemini; in perpetuis vivit litibus et rixis. Quae ipsi repugnant animalia, obtruncat: ubi festa celebrantur, quibus interest, iratur, pugnat, ictus dat recipitque vicissim, nec sine vulnere revertitur. Reliquis vitae officiis rite fungitur, neque inhumanus, nec illiberalis. Tandem mulierem, quae maledictis eum lacesserat, in puteum conjicit: quo facto in numerum insanientium recipitur.

Hoc profecto exemplum, si quod aliud, HEINROTHI

theoriam probat. An igitur semper animus, numquam corpus culpandum. Sunt sane casus, qui a corporis morbo vesaniam natam fuisse testantur. Unum citabo narratum a viro Cl. SCHROEDER VAN DER KOLK (*Geneesk. Bijdr.* I. D. bl. 144. en volgg.) nec tamen communicare vobiscum propterea, quod tam longa narratio est, licet. Plura quoque retulit W. PERFECT, in *Annals of Insanity*: verum haec fere morbi fuere complicati: illud ut rite cognoscatur, anamnesin perfectiorem vellem: nec, quod probe notandum, nisi animo emendato, aegra perfecte convaluit.

Reliquae varietates ab ebrietate, quae est, tum incendiaria, sive pyromania, et homicida, hoc loco notari duntaxat e nobis possunt, siquidem partim alio attinent, partim antea verbulo de iis diximus.

M A N I A.

Maniae character a PINELLIO exprimitur his verbis: erethismus nervorum, laesio mentis varia, animo laeto, tristi, furioso. Alio loco veterum illud maniae adplicat: *ira furor brevis est;* simul tamen animadvertens, esse accessus sine furore, sed numquam fere sine quadam morum perversitate. Eandem sententiam profitetur PINELLII discipulus

Esquirollius, quem reprehendit Heinroth, furorem inter pathognomica maxime numerans hujus insaniae symptomata. Et certe vetere maximeque vulgari vocis significatione mania adpellatur: delirium vagum sine febre, cum audacia, impetu, furore, robore conjunctum.

Verum ne ab ipso sermonis exordio irretiamur definitionum argutiis, malumus graphicam vobis proponere historiam Pinellii manu exaratam. Ab episgastrii regione impetu facto in capitis arcem insilire hostis videtur. Initio querelae de strictura epigastrii, anorexia, alvi duritie, ardore intestinorum: inquietudo, anxietas, terror panicus, agrypnia, mentis brevi perturbandae praeludia sunt. Nunc gestus motusque insoliti. Caput erectum est, adspectus coelum intuens, verba submissa voce profert, obambulat rursusque tamquam admirabundus aut meditabundus gressum cohibet. Alii in risus immoderatos effunduntur, alii tristes, taciturni illachrymantur. Aliis rubores et fulgores oculorum et vultus et loquacitas accessum futurum praenotant. Apud alios ecstasis, visiones, insomnia furorem praemonent. Inde mores mutantur: nulla jam liberorum pietas, nulla caritas parentum; tamquam malo daemone ad prava facinora instigantur, rixantur, pugnant, decerpunt, diffringunt, destruunt ac coeco instinctu in res quascunque, in homines, in semet ipsos saeviunt: ut vel alios obtruncasse, vel se ipsos momordisse ac mutilasse ferantur.

En irae effraenis imaginem! Tantae quidem, ut vix nisi ingenti ministrorum manu, aut magno metu incusso possit reprimi. Vulgo mira vocum et cogitationum turba est; subinde vero increvisse dixisses mentis energeiam, ut magna facilitate ac facundia de rebus gravissimis disputent, aut tamquam numine quodam afflati vaticinia, preces, minas fundant.

Calores et frigora et famem impune tolerare creduntur maniaci: quae tamen regula quominus habeatur universalis, numerosae vetant exceptiones. Post paroxysmum vero exantlatum magna solet esse virium prostratio, ut saepenumero ipsa vita periclitetur.

Praesagia minus ominosa sunt ac vulgo censentur: immo multi insaniae paroxysmi Pinellio salutaria habentur naturae medicatricis conamina: quibus nervi sympathici valetudo ejusmodi valido renisu redintegratur et sanitas redit eo firmior, quo gravior accessio fuerat. Itaque ex mente Pinellii hic paroxysmus ipse foret species criseos minus aut magis perfectae: unde morbi vel prompta sanatio, vel tardior; subinde uno quasi ictu mentem torpentem, languentem instaurans. Cui conjecturae favet aliarum neurosium analogia: convulsionum spasmorumque potissimum, nec non similia hominis vitae psychicae atque moralis phaenomena.

Esquirollius maniam vocat affectionem cerebri chronicam, vulgo sine febre existentem, quam in-

signiunt perturbatio et erethismus sensus, intellectus et voluntatis inque ea praesertim mentem in culpa esse arbitratur atque hoc sensu praecipuum symptoma delirium esse, non furorem existimat, contra ac HEINROTHO placuit, qui huic primas in mania partes tribuit. Nec semper prodromis signis praenuntiari; subinde subito invadere: quo facto in summam atrocitatem escendit sibique ipsi mortem consciscunt furentes, sive delirantes, seu desperantes; quia (sunt ipsius ESQUIROLLII verba) conscii sunt ejus conditionis, in qua versantur.

Nonne hic ipsum suae definitionis oblivisci crederetis? Quae enim deliranti suae esse potest conditionis conscientia: praesertim in tanta paroxysmi maniaci saevitia? In extrema rapitur, omnia repagula frangit, manu, gladio, igne quaevis devastat, negat jura sibi nata, nihil non arrogat armis; plorat, ridet, cantat, saltat, clamat, vociferatur, nulla verecundia, nullo pudore, nullo neque justi, neque honesti, neque sancti sensu retinetur: hinc maniacorum doli, mendacia, calumniae, minae, rixae, crimina.

Interea temporis habitus corporis extenuatur, convellitur facies, capilli exstant, intuitus pervertitur: perit in vultu species humana. Tandem redit quies, mentis integritas, morum honestas; spasmi in facie solvuntur, emendatur corporis habitus, longior est et sedatior somnus: quodsi emen-

dato habitu perstet insania, justus est mali chronici futuraeque dementiae metus.

Decursus morbi varius est: continuus, remittens, brevis, longus; nec raro cum phthisi, hypochondriasi, melancholia alternat.

Maniae simplicis ac recentis minus ominosa, quam aliarum insaniae specierum praesensio. Quo diuturnior, eo spes sanationis minor. Neque ex cerebri morbo, sed ex febre typhoidea, phthisi, convulsionibus pereunt: interdum subito, quasi extincto protinus sensu: quo facto nulla exstitere laesionis cerebri aut meningum indicia.

Curatio fit stimulorum amotione, diaeta refrigerante, solitudine, interdum reprimendo audaciam, interdum libero in aëre motu, nec cibo nimis tenui, denique morum regimine, metum, admirationem, fiduciam concitando: quibus quidem remediis psychicis quomodo utendum sit a PINELLIO, ESQUIROLLIO, HEINROTHO, LEURETO aliisque insanientium medicis discite: neque unius duntaxat placitis obtemperate, sed singula inter se conferte aliaque aliis circumscribere atque exactius semper definire, perlectis aegrotantium curationumque historiis, studete.

An medicus ipse metu ac timore insanientes coërcere ac reprimere debeat, litigant. Negant PINELLIUS, ESQUIROLLIUS: ajunt HEINROTHUS, LEURETUS. Nos rem non ex theoria, verum ex praxi judicantes hisce adsentiri debemus. Immo theoria

sanaque ratio huic praxi consonare videntur: nam ut liberi esse insani desierunt, sic alterius imperio regundi sunt eorumque refraenanda voluntas est. Nec tamen omnibus pariter convenire hanc methodum, censeo.

Physica remedia ex therapeutices universalis doctrina adhibere oportet eaque nunc antiphlogistica (quibus tamen moderate utendum, ne in dementiam transeat insanabilem) revellentia, derivantia, emetica, purgantia, balnea calida, frigida affusionesque frigidae, nunc contra, viribus exhaustis, nutrientia, cardiaca, nervina; nunc sedantia praescribenda, corrigenda corporis valetudo, nec turbandae crises (quod exemplo notabili probat Esquirollius) ex alterantibus emetica, affusiones frigidae; ex nervinis camphora et acetum reliquis efficaciora experti sunt medici; de quibus nervinis eorumque formulis concinnandis Cff. Esquirol l. l. II, pag. 214. et Voltelen l. l. I, pag. 237. et II, pag. 150.

DEMENTIA.

Dementia, amentia mentem proxime tangit, ut melancholia, mania animum. Hujus insaniae seminium cerni in charactere Menalcae apud Bruyerium animadvertit Pinellius: ipsam vero sequenti

exemplo illustrat: » vir nobilis vix attigerat aetatis annum quinquagesimum, cum opinionibus praejudicatis generis et proavorum enutritus, praeceps ferebatur in hanc speciem vesaniae; mobilis ad excessum et puerilis prorsus ingenii, domi suae inter suos agitabatur perpetuo, loquebatur, clamabat levique de caussa iratus famulos jussis minutissimis, familiares moribus imparibus, impetuosis molestabat, rerum gestarum nullam servans memoriam: sermone plurimum versatili de aula, de capillamento, de equis suis, de hortis confabulabatur, nullum neque responsum, neque tempus fere exspectans ad prosequendam cogitationum disparium seriem: uxorem ejus, mulierem ingeniosam hoc infortunatum conjugium in summam conjecit melancholiam."

Est in dementia idearum nascentium et evanescentium turba: imaginum, sensuum, affectionumque et pathematum fluxus et refluxus, itus reditusque, rerum externarum impulsus non sequentium, neque ullum relinquentium in mente vestigium cumque maniacus notiones utut erroneas comparat, dementi nulla superest judicandi potestas. Alium aliumque ei obvium compellat, iram colligit ac ponit temere, omnia subvertit, currit, recurritque vicissim: ipsarumque commotionum et cogitationum pullulantium obliviscitur, nec amicos, neque affines agnoscens nullique dissimilior, quam sibi; automatum esse ac perpetuum mobile crederetis.

En graphicam dementiae imaginem, cujus commentaria ab Esquirollio ducamus!

Hic rerum impulsus nimis debiles esse, neque eam mentis contentionem, docet, qua conferre secum invicem possint: deesse etiam memoriam ideoque senum esse praecipue, infirmorum hoc vitium. Cognosci autem vultu pallido, oculis moestis, lacrymantibus, pupula lata, adspectu vago nullaque in facie animi expressa imagine.

Vulgo vitae organicae munera vigent: somnus, digestio, nutritio; ut multum habitiores fiant, quod ubi maniacis accidat, aut monomaniacis, dementiam praenuntiari, scitote. Hujus tamen varii gradus sunt. Primum Tabula XII. Tom. II. Op. Esquirollii repraesentat, secundum Tab. XIII. ibid. sequentes reliquae XIV, XV. hisque adjunctae historiae aegrotantium. Inprimis senescentibus proprium hoc genus est et aliarum vesaniarum exitus ac saepenumero cum paralysi componitur: quo fere attinent, quae in corporibus dementium inventae sunt laesiones capitis. Ex levi ejusdem in loquela, vultu animique habitu indicio, magna arte, morbi recentis et ad speciem minime gravis naturam incurabilem praedixit Esquirollius. Is virorum magis esse, quam mulierum hanc compositionem observat ac medicos jubet, ne oesophagi, intestini recti, aut partium ad urinae officinam pertinentium paralyses negligant; nec permittant eos sive prope ignem assidere, seu sellis totos dies alligari.

Etiam illud teneatis oportet: esse crebro dementiam medico imputandam ejusque arti nimium sanguinariae: quando nimirum depletionibus maniam aut monomaniam opprimere initio tentaverat. Sed ne tum quidem desperandum est. Nam interdum maniam postmodum redeuntibus viribus redeuntem, tanquam facta crisi, sanasse aegrum notaverat Pinellius quodque in casu Pinellii natura fecerat, id in altero Esquirollii casu fecit ars naturae imitatrix. Nam dementi, postquam cauterium actuale ad nucham adplicatum est, hoc delirium suscitavit maniacum, quo aeger ad se rediit atque convaluit.

Universe tamen, ut acuta dementia regimine ac tonico auxiliorum genere: frictionibus, motu, balneo, china, moscho, valeriana curabilis est, ita chronicam dementiam potentissima arma atque efficacissimi stimuli expugnare non poterunt.

IDIOTISMUS.

Idiotismus ab aliis aliter definitur. Pinellio habetur summus dementiae gradus. Verum ejus characterem in impedita evolutione Esquirollius posuit eumque, qua excellit, graphica arte naturae coloribus depinxit. Dementia ab idiotismo, inquit, essentialiter differt. Incipit pubertate, increscit pedetentim: nec tamen omnem adimit spem salu-

tis. Demens homo est ex divite pauper factus; idiota pauper fuit ab initio. Illius conditio variabilis: hujus eadem semper. In illo adulti hominis vultus cernitur: in hoc infantis. In utroque animi sensus fere nulli sunt, verum dementi praeteriti temporis aliqua fortunatior species superest: idiotae nullum felicioris aevi praeteriti vestigium, nulla spes futuri.

Est autem probe discernendum inter idiotismum adparentem et idiotismum verum. Illum terror, pathemata gravia creant: est stupor, est virium oppressio: sed minime ipsarum est defectus.

Primus idiotismi gradus ei dicitur *imbecillitas* (fatuitas) fabricatione corporis non magnopere a sana abludente. Hujus exemplar obfert Tab. XVI. (T. II. pag. 294.) Animi dotibus referebat ea infantem septennem.

Alter idiotismus proprie vocandus, talis est animi dotum conditio, qua, ob impeditam earum evolutionem, instinctu coeco feruntur. Hunc pluribus iconibus illustravit Esquirollius, quibuscum conferte iconem ap. Pinellium, idiotae summo gradu. Vulgo rhachitici sunt, scrofulosi, epileptici, paralytici, surdi, muti, voraces, manustupratores, sensibusque imperfectis: nonnullas tantum voces edunt: plerique tamen satis facile cantilenam aliquam canere discunt. Gradus varios idiotismi praecipue loquela cognosci, auctor est Esquirollius.

Caussae ejus esse feruntur animi pathemata ma-

tris, laesiones capitis sub partu, post partum convulsiones, epilepsia, hydrocephalus acutus, chronicus, meningitis, caet.; interdum nimis praecox intellectus: haec acquisiti caussa idiotismi.

Saepe microcephali sunt, saepe symmetriae est in cranio defectus; nec semper externa cranii species ac forma cerebri formae respondet. Hoc Cruveilhierii observationes probant: de quibus antequam videamus, inseramus historiam juvenis microcephali ex *Supell. Anat.* Bonn. in G. Sandifort, *V. Cl. Descript. Musei Anat. Acad. Lugd. Bat.* Vol. III. pag. 365. N°. 443. » Hic juvenis semper fuit amens, ferox, alimenta atque potulenta cum summa voracitate adpetens atque ad eorum aspectum summum gaudium plaudendo indicans; visus auditusque acies erat magna; sonum peculiarem, validum edebat, nunquam vero verba pronuntiare potuit. Alvum atque urinam insciens quasi evacuabat. Mortuus est ex inflammatione pulmonum et superficiei externae cordis.

Cerebri membranae nihil praeter naturam offerebant. Gyri cerebri longe minori numero adsunt, quam in adultis hominibus et in superficie hemisphaeriorum processui falciformi opposita, paucissimi et valde magni sunt. In basi cerebri fossa Sylvii desideratur, ita ut vix ejus vestigium in utroque latere adsit. Corpora candicantia et crura cerebri ad medullam oblongatam sibi invicem valde sunt adpressa; sublata pia matre, uterque ventriculus

lateralis fissura oblonga magna in inferiore et posteriore parte cerebri hiabat. Fissura inter corpora pyramidalia solito est profundior. Nervi omnes se manifestant, et inter hos nervi quinti paris valde crassi sunt. Corporis callosi margo posterior arcuatus est et in media parte vix ultra lineam posteriorem corporum striatorum prominet, ita ut ventriculos cerebri minime in totum adhuc tegat. Corpora striata solito sunt minora; thalami nervorum opticorum vero solito majora; longitudo ventriculorum lateralium = 62 lin belg. 2 poll. 47. lin. rhen. eorum superficies interna valde est tuberculosa; pedes hippocampi minores desiderantur, in majoribus deficiunt ungues; corpora quadrigemina in medio magis complanata, sex tubercula potius referunt. Cerebellum deformitatem non exhibet.

Omnia ergo probant, cerebri evolutionem fuisse impeditam et diversas partes in eo versari statu, in quo in junioribus foetibus observantur."

Cranii et cerebri species exprimitur ibid. Vol. IV. Tab. 63 et 64. Posse, cranio licet bene conformato, latere ejusmodi cerebri vitium, demonstrant exempla prolata a Cruveilhierio in *Anat. Pathol. du Corps Humain. Livr.* VIII. Pl. VI. et Livr. V. Pl.

Idiotismi varietas Cretinismus est, de quo praeter Esquirollium, libro laud. Cff. Monographiae virorum eruditissimorum J. F. Ackermann, F. E. Fodéré et fratrum J. et C. Wenzel, quae quia pa-

thologici magis aut, si mavelitis, anthropologici, quam practici argumenti sunt, hoc loco eas duntaxat citabimus.

DE NEUROSIBUS UNIVERSE.

Nervorum morbi, neuroses vocant, quinam sint et quales tandem, postquam singulas eorum formas descripsimus, definiendum est.

Hoc igitur consilio ex specierum contemplatione ad generis cognitionem escendere conabimur.

Ut sensus motusque instrumenta sunt nervi, sic his aegrotantibus vel sensum, vel motum, vel utrumque laedatur, necesse est. Sensus aegri signa obferunt neuralgiae, motus laesi convulsiones et spasmi: neuralgiis opposita comata, spasmis paralyses. Sensus motusque laesi symptomata monstrat hysteria: quae miscela in hac quidem plurimum manifesta, in aliis tamen quam plurimis cernitur, ut adeo plures neuroses sint ab aliis laesionum sensus, ab aliis laesionum motus genere comprehensae. Catalepsis, epilepsia, apoplexia exemplo esse poterunt. Nec desunt profecto exempla alterius in alterum genus transitus: spasmorum in comata, comatum in spasmos, neuralgiarum in paralyses, caet.

Hac varia et mutabili neurosium forma efficitur

difficilis ipsarum classificatio: cujus cum quaedam esset eligenda, nos eam elegimus, qua neuralgiis comata opposuimus, spasmis paralyses, ultimo loco tum quae universum magis genus nervorum afficiunt, tum quae mentis dotes laedunt, collocavimus: ad illas hysteriam et hypochondriasin, ad has vesanias revocantes. Non quasi hanc optimam haberemus: nam ea nobis firma stat sententia, eos, qui sibi persuadent, venisse tempus reformandae classificationis nosologicae, errare turpiter; nos autem non scientiae umbra delectari, sed scientiam adsequi optamus. Atque haec caussa est, cur de arte, quam de scientia medica dicere maluimus; necdum pathologiae historicae nos tradere ausi sumus, de qua ut magnam spem concepimus, ita exspectabimus, donec togam virilem sumserit.

Ante omnia vero morborum perquirendae sunt origines et significationes, quibus cognitis medicus artem salutarem facere cupiens hoc fine potiatur. Vulgo enim quae morbos credimus, non sunt, sed morborum symptomata. Percurrite quaeso morborum catalogum, nec tantum dyspepsiam, dysphagiam, diarrhoeam hoc nomine vocabitis, sed icterum, hydropem, immo chronicos plerosque et longe plurimas neuroses. Quae tanti reputanda est observatio, ut quos adpellamus nervorum morbos, saepenumero anne rectius adpellari mereantur nervorum remedia, nesciamus. Rem testatur critica hemicraniae ratio, animadvertente Tissoto, et spasmorum multo-

rum ex systemate nervorum in aequilibrium nitente: insultuum epilepticorum v. c. origo et puberum chorea Sancti Viti et hysteria virginum et paroxysmi maniaci virorum sensu animoque languentium; quas medicina curare, ars insanientis foret. Ea nervorum molimina salutaria omnium optime interpretatus est Reilius, acuti vir ingenii, neque eximios latuere naturae observatores Pinellium et Esquirollium: nec latuerunt pariter poëtarum principem Bilderdykium nostrum (*).

Itaque id ante omnia medico neuroses curanti optandum est, ut quid significent, intelligat, ut earum sensum capiat easque rite interpretetur: quae profecto magis ardua res est, quam nervorum dolentium symptomata nervinis oppugnare remediis.

Praesagia ex hoc praecepto bene intellecto inprimis pendent. Nam quae ex ea, quam aetas vitaeque metamorphosis infert, nascitur neurosis longe aliam habebit praesensionem, quam quae ex vitio organico proficiscitur. Quae rationem criticam aut salutarem prodit, ab ea, quam aut dyscrasia creat, aut cachexia, distabit plurimum. Habitualis, quae facta est, malis aegrotantium rebus opprimetur: nec morbo medebitur recte, qui caussarum scientiam neglexerit: quo non tantum potentias refero, sed seminia inprimis omnemque pathogeniam.

(*) *De ziekte is heelingskracht, en geen verdervingzucht.*

Denique pravam faciet artem, qui naturae res gestas ignoret illiusque singulis neurosibus medendi methodum: quae monita tantopere abhorrent a medicina vulgari, ut exponere ea uberius et copiosius oporteat.

Si reputaveritis, quam tenera nervorum fabrica, quam subtilis natura sit, obscurum esse non poterit, neurosium curandarum artem omnium esse difficillimam. Et sane numquam gravius peccatur, quam nervinis, quae dicuntur, medicaminibus, quorum praepostera administratione neuroses sanabiles aut vel salutares in morbos intractabiles perniciososque transmutantur. Idcirco illotis manibus ne rem tantam aggrediamini. Ante omnia quid velit natura, quid moliatur his nervorum turbis, perquirite. Id quo melius perspiciatis, rem ex composita reddere simplicem oportet, id est, neurosin, quantum fieri potest, ab omni complicatione, quae morbi speciem obscurant, liberare. Hoc facto videbitis saepenumero sponte cessare malum (*). Complicatio catarrhalis, rheumatica, arthritica, scorbutica, syphilitica, gastrica, scrofulosa, verminosa ubi apto regimine aptaque medicatione aut tollitur, aut emendatur, crebro hanc non tantum sanationis impedimentum, sed vel aegrotandi fuisse

(*) Exinde vesaniarum plurium felices per pharmaca sanationes explicari debent et neurosium bene multarum per remedia non nervina.

opportunitatem, videbitis. Nam complures neuroses harum aegritudinum, dyscrasiarum, cachexiarum larvae sunt, quae illarum sub persona in scenam prodeunt.

Secundo loco, quae a vitae metamorphosibus originem repetunt, hisce peractis, sponte evanescent. Hujus generis sunt numerosae convulsiones, spasmi, comata: eclampsiae, epilepsiae, catalepses, hysterici paroxysmi ipsaeque vesaniae: unde nonnulla medicinae Hippocraticae placita satis commodam habent intelligentiam.

Tertio, nervis non raro facilius et aptius medemur iis remediis, quae petuntur ex fonte diaetetico, quam pharmacis. Lustrate quaeso neurosium cohortem ac notate, quae bene multis locis de regimine vitae, de diaeta, summorum medicorum testimonio et auctoritate, praecepta sunt, nec dubitabitis, huic sententiae suffragari.

Quarto, quae nervina veri nominis sunt, efficacia illa, si non medicorum singulorum laudes, sed fidam consulatis seculorum experientiam, perpauca esse comperietis: quae ut non multa sunt, tamen magnam merentur fidem: quandoquidem his nititur parentum et majorum, quam plurimi facimus, traditio medica.

Quinto, hoc quoque tenendum est, in administratione remediorum tempora iis opportuna et occasiones venandas esse. Nam tum demum utiliter et fructuose adhiberi poterunt, si corpus invene-

rint iis recipiendis idoneum. Quamobrem errant, qui cognito vix morbi nomine, sine delectu alia post alia remedia praescribunt, neque a certamine desistunt, antequam omnem nervinorum supellectilem exhauserint. Saepe cunctandum, saepe remittenda aut intermittenda curatio est, saepe in alia tempora differenda, saepe naturae res committenda: interdum contra vim vi opponenda; nec physico duntaxat, sed psychico etiam genere remediorum pugnandum: quod eo efficacius et potentius erit, quo magis psychicas caussas accusaverit malum, aut iisdem exasperatum fuerit. In hypochondriasi, in hysteria, in vesaniis quantum valeat haec methodus, principes medicorum testes sint locupletissimi.

In horum remediorum delectu praestabit naturam magistram sequi, quae spontaneis motibus quo pacto sit agendum saepius indicat, quod haemorrhagiae et vomitus critici ostendere poterunt, quibus vel praevertuntur, vel terminantur, vel mitigantur paroxysmi.

Ultimo, iis, quae vim habent medicatricem, salutarem, neurosibus resistere non licet, cum praestet nullam facere, quam pravam medicinam. Hoc monitum quia spernunt multi, toties levior neurosis in graviorem transit, aut vitae animalis fines transgreditur ipsamque haematosin ac nutritionem pervertit atque febre hectica accensa mortem praecipitat.

Vos igitur O Amici! ne taedeat naturae ministros

esse, si salutarem nervorum aegritudinibus facere artem cupiatis vobisque semper resonet aurea illa vox Senis: *ὠφελέειν ἢ μὴ βλάπτειν.*

DE THERAPEUTICE NATURALI.

Hactenus artem medicam vobis eam facturis explicui. Ea quam longe absit, a perfecta, quam cogitatis vobisque optatis specie, ipsi, vel me tacente, intelligitis. Nam hercle manifesta res est. Et vos si dubitetis, brevi ipsam artem facientes, proculdubio cognoscetis. Quod nolui vos ignorare, ne fallat exspectationem vestram eventus. Nihil enim minus hominem decet liberalem, quam aut falsis opinionibus duci, aut histrionum more fabulam agere.

Quamobrem ut nulla ars est aut scientia quin suos fontes ac sua habeat principia, qualis tandem fons hujus nostrae medendi artis sit quove principio nitatur, nobis indagandum est. Hoc autem principium in ipso esse organismo positum, fatendum est. Scilicet ipsam naturam morbis mederi, hac repugnante aut deficiente irrita esse artis conamina, optimi quique medici uno ore clamant.

De hac autem natura medicatrice cum non una omnibus sit sententia, eamque multi nisi disertis

verbis, tamen re et opere negare videantur, haud supervacuum erit, paullo accuratius disputare. Est enim, me judice, talis ea quaestio, ut ex ea medicina omnis pendeat.

Quum antea in physica aut chymia omnem spem rerum suarum medici dogmatici ponerent, nunc multi anatomen rerum arbitram fecerunt, alii contra in physicorum castra se receperunt. Anatome autem, eam volo, quam pathologicam nuncupant, utut praeclara ei plurimaque deberi inventa gratus ac lubens agnosco, nemini habebitur artis magistra, cogitanti neuroses, in quibus interpretandis medicorum spem nequaquam implevit. Et sane ineptum foret, talia ab ipsa exspectare, qualia praestare nequit. Nobis enim non viventes morborum species tradit, sed vita orbatas quaeque in mortuorum corporibus conspicimus, saepius mortis, quam morborum caussas indicant. Igitur aliunde opem petamus necesse est, ubi artis praesidia et fontes nobis cognitos optamus.

Et hic quidem primo ad pharmaceuticen nos convertimus, cujus stupendam miramur ubertatem. Hac exsultantes Croeso nos ditiores, aut Persarum Rege beatiores existimabimus. Sed manum operi admoventes brevi experiemur, nos in tanta pharmacorum abundantia vere pauperes esse atque inopes ac postquam crebro mendaces doluerimus medicinas, prope aberit, quin adsentiamur Voltairio dicenti: se medicorum mirari temeritatem, qui cor-

pori ipsis ignoto alia corpora minus etiam cognita infundere audent.

Fateor, sunt nobis certa morborum quoque magnorum et gravium auxilia, quibus in salutem aegrotantium utimur: verum ea quam pauca sunt et morbi quam multi, adversus quos nulla habemus; quam multi, quorum ne coërcere quidem, aut mitigare saevitiam novimus! Et quum veritatis studiosi atque liberi ab opinionibus praejudicatis observationis auctoritatem atque experientiae testimonia quaeramus, quibus medicamentorum virtutes nobis cupimus probatas, tot tantaque ea in parte deësse videbimus, ut vix rem inchoatam, nedum perfectam esse, nobis confitendum sit.

Praeclare igitur nobiscum actum esse judicabimus, quod in ipso corpore aegro potentissima reperiantur morborum auxilia. Quod negabit nemo, qui in vulneribus, fracturis aliisque id generis laesionibus medici illius in corpore habitantis res gestas reputaverit. Ecquis enim chirurgorum est, qui non ultro fateatur, hunc esse medicum, corporis organici incolam, qui vulneribus, qui fracturis, qui laesionibus istis medetur. Nos autem an credemus vulneribus sanandis parem esse, aliis morbis non esse, quaeque in iis, quae oculis subjecta sunt fieri cernimus, ea in iis, quae sensus fugiunt, fieri negabimus. Non ea profecto Stahlii, viri summi, non ea Boerhaavii nostri sententia fuit, quorum ille motus hosce organicos persecutus est, hic eo

maxime nomine veterum studium medicorum discipulis suis commendare non desiit.

Verum aliud quid est, hanc naturae autocrateiam aut laudibus extollere, aut imitandam proponere; aliud quid, ab eo tanquam principio ac fonte omnem artem repetere. Hoc a nemine, quod novi, pro rei dignitate factum est; quum tamen, ut ego quidem arbitror, summum et haberi et dici debeat bene medendi principium.

Agite igitur, o optimi! periclitando illud quidem efficere conemur: initio facto a morbis acutis; quorum cum inflammationes et febres censeantur; primo de inflammationibus, tum de febribus videamus.

Acutorum morborum natura, quia in sanguine sedem habent et originem, arcte cum therapeutice illa organica conjungitur. Nam febres et inflammationes inter efficacissima esse naturae artificis auxilia, vel vulnerum sanatio docet: ac febris in sua simplicitate si spectetur, nihil aliud est, quam vitae viriumque renisus. Hoc posito, intelligitis, medicum artis salutaris professorem decere, symptomata isthaec activa a morbi symptomatibus adcurate discernere, ne morbum aggredi dum opinatur, cum morbi remediis pugnet: quod vulgo fieri, jure suo optimo monet Ferdin. Jahn, acuti vir ingenii naturaeque idoneus interpres (*). Ca-

(*) » Blicken wir zuruck auf den weiten, grossen Kreis

vete tamen, credatis, illud semper male fieri. Nam sive nimius est hic vitae impetus, seu justo debilior: tumque vel coërcendus vel incitandus; quo omnis fere acutorum praxis refertur. Crebro natura sibi sufficit ac testatur GREINER, fidelis naturae sacerdos, in febribus epidemicis plures ex plebe sponte, sine medicis, sanari multisque aliorum auctorum testimoniis hanc observationem confirmat: immo non deesse exempla, eorum, qui sine pharmacis aegrotarunt, ante alios fortunate convalescentium idque proculdubio non aliam ob caussam, quam quod talibus non indigeret morbus, aut naturae iisdem turbarentur molimina.

Nec facilis profecto res est, morborum sensum capere eosque rite interpretari. Illud autem inprimis tenendum, acutorum naturam hac reactione sive renisu potissimum contineri: quod tenentes fa-

---

der von uns erörteten merkwurdigen Naturerscheinungen und sehen wir gleichzeitig auf das ärztliche Wirken und Schaffen, wie es gestaltet und gehalten ist, so muss uns sonnenklar werden, dass die Zufälle, gegen welche der Artzt beim gegenwärtigen Stande der Dinge gewöhnlich zu Felde zieht und die er zu tilgen sich abmüht, beim Himmel nicht Krankheitserscheinungen, wofür sie gehalten werden, sondern verkannte Reactionserscheinungen und heilsame Naturbemühungen sind." Lib. laud. Sect. III. cap. II. Cff. citata ibi STOLLII, FABRICII AB AQUAPENDENTE, BLUMENBACHII, REILII, SYDENHAMI, STAHLII, BACONIS, HUFELANDI, PARACELSI, HELMONTII verba ac placita.

cile perspicietis, illos fuisse fortunatos maxime acutorum medicos, qui naturam observari imitarique studuerunt. Itaque ut morbum cognoscatis, inflammatio, febris, unde pendeant, quid significent, quid moliantur, indagandum est naturaeque instinctus organici, quo vergant, quid velint, animadvertendum.

Mucosae inflammationes, catarrhos vocant, cur per alias mucosas, per cutim judicentur et a cutis valetudine prodeant, cur nervos in mali societatem facile trahant, perspecta organismi mucosi natura, facile explicabitis, neque in iis curandis deerit vobis naturam observandi imitandique opportunitas. Quanta vero in his quoque eorumque sequelis sanandis valeat natura, docent ulcerum ventriculi et intestinorum cicatrices et gastritidis chronicae et gastro-aut entero-malaciae, si prudens regimen et abstinentia ei opitulentur, medicatio; membranarum spuriarum, verarum secessus, aegro superstite: docet febris mucosa, aphthosa quaeque depuratoriae veteribus et dictae sunt et habitae.

Caeterum haemorrhagias spontaneas, alvi fluxus, sudores has inflammationes aut tollere, aut praevertere, aut mitigare, sciendum est.

Nec tantum evacuando medetur natura, sed transponendo irritationis sedem sive in cutem, ut in angina, sive in partes vicinas, aut cognatas, ut in hepatitide factum notarunt. Abscessus autem quam fortunate, facta praeter naturam partium

concretione, evacuentur, antea pluribus locis indicatum est.

De spontaneis mucosae pulmonalis inflammatae sive bronchitidis sanationibus conferte l. l. P. I. pag. 230. quo praeter alia tanquam propriam ei anacatharsin refero inque senibus quotidianam muci excretionem, non temere supprimendam: quod praeceptum si cum iis, quae de asthmate Part. II. lib. II. sunt tradita, comparetis, quam salubre sit, tenebitis, atque in memoriam redibitis eorum, quae de vomitu seroso tum in hoc, tum in hydrothorace salutari, et in tussi quinta etiam, dicta sunt. Exanthematum indolem depuratoriam exemplis lib. I. Part. I. pag. 297. memoratis probavimus: inque morbillis alvi fluxum subinde salutarem esse. Hic nec non salivatio variolosis proficua est. Denique notandum, inter crises palmarias inflammationum principe loco recensendas esse haemorrhagias, quae etiam synochi sunt inque feminis catameniorum vice ac munere funguntur, in pueris ac puberibus comitantur partium evolutiones: unde quam pravo saepius sistantur consilio, intelligitur.

Verum haec vulgo abunde cognita sunt. Neque satis est, singula quaeque naturae salutiferae perspecta habere conamina, sed leges, quantum fieri possit, indagandae, quas in medendo ipsa sequitur.

Itaque spectandus est organismus tanquam ex pluribus aliis organismis compositus. Quorum alii in aliis morbis praesertim aegrotant. Acuti gene-

ris vasorum et sanguinis morbi sunt, in quibus virium vitaeque renisus maxime cernitur. Inflammatio et synochus horum quasi exemplaria sunt ac typi, quibus sive noxas avertere, sive laesiones sanare, seu sanguinis crasin corrigere, instinctus organicus conatur. Symptomatum igitur pars maxima officina sanguinis continetur: partim autem liberatur ea ac depletur haemorrhagiis, partim emendatur variorum emunctoriorum secretionibus: sudoris, muci, urinae, quarum haec peractae in sanguine metamorphosis indicia praebet. Quodsi hoc modo res restitui nequeat, lymphae plasticae exsudatione, membranarum spuriarum genesi, puris denique generatione terminabitur: aut partis ad vitam ineptae jactura. Inflammationes porro uniuscujusque contextus aut sympathiae, aut antagonismi, aut associationis leges sequuntur. Quae caussa est, cur per mucosas cutis phlegmasiae, per cutim mucosae judicentur, aut alia organismi mucosi pars alius aegrotantis partes suscipiat aut eidem opituletur. Attamen universe monendum est, ut cutis externum, sic apparatum mucosum internum esse oeconomiae emunctorium: neque emunctoria duntaxat, verum simul utraque esse atria morborum.

Graviores esse solent membranarum serosarum phlogoses: quemadmodum ab una parte major nervorum dolentium querela, ab altera intensior vitae plasticae contentio declarare videntur. Nec mi-

rum, si organismi serosi fabricam, si cum nervis vitaque animali cognationem, reputemus. Eas aucta perspiratio interna et lymphae plasticae secretio comitantur: quae altius ad vitae penetralia malum devenisse, manifestant. Praeterea cum viscerum sint nobiliorum involucra, haec quoque ex earum valetudinibus male habere solent: unde rara, pulmone, corde, cerebro aut abdominis visceribus integris, pleuritis, pericarditis, arachnitis, peritonitis est majorque et depletionum et auctarum secretionum necessitas eorumque etiam auxiliorum, quae vitam nisumque plasticum exuberantem refraenent. Eo quidem praecepto neglecto cur tot hydropes succrescant, perspicitis: quibus tamen vel ipsa natura per absorbtionem lymphaticorum saepius fortunate medetur, humorum prementium irritatione suscitatam: minus fortunate medebitur, ubi ex scrofulosi lymphatica aegrotent.

Fibrosi organismi phlogoses vix nisi cutim per vesicantia inflammando tolluntur: quorum potentissimo stimulo ab internis partibus ad externas partes avocatur irritatio: quali etiam auxilio sponte rheumatismos sanatos esse, observavimus.

Nervis dolentibus vasa praesto esse, quamplurimis exemplis docemur. Ita neurosin intermittentem tollit febris (caloris stadium vocant) et per febrim cum sudor, tum urina critica. Etiam convulsionibus, spasmis, comatibus, paralysibus febres mederi saepenumero, testantur medicorum

observationes, quorum non pauci negatam sibi doluerunt febrem concitandi potestatem.

In neurosibus bene multis a sympathico principium est, aut a vago, et sive in spinae medullam, sive in cerebrum traducitur eoque pacto et horrores fiunt et rigores et spasmi et convulsiones et cephalalgiae et agrypniae et deliria et insomnia et somnambulismi: quibus haud raro inest indoles critica; et saepe unde aegrotandi factum est initium, ibi aegrotandi fit finis. Cogitate hemicranias, pertusses, asthmata, vomitu terminatas, paroxysmos hystericos, epilepticos, convulsionibus solutos, dementiam insultu maniae sublatam: quorum omnium prius exempla protulimus.

Ea autem therapeia organica quo pretio aestumanda sit, vel in iis affectibus, quos insanabiles putaremus, testatur spontanea haemorrhagiae cerebralis sanatio a Cruveilhierio, sanatio phthiseos a Laenneccio, sanatio herniae incarceratae ab Antonio Scarpa memoriae prodita. Quos naturae processus quicunque ignoret, crebro rem pessime aget.

Quae cum ita sint, nostra plurimi interest, hujus medicinae organicae therapeiam cognoscere ad eamque nostram artem dirigere. Nam idem ille instinctus, quem in animalibus totoque regno viventium miramur, et vitae custos est et salutis auctor et sanationum mirabilium artifex.

Quare vos illud inprimis agite, ut quomodo in

singulis morbis ad hunc typum curationes componere oporteat, cognoscatis. Illud enim agentes, magis in dies Codicis hujus Pharmaceutici vobis scientiam augebitis, quam si perfectam omnibusque numeris absolutam teneremus, theoriam artis haberemus fidam et suum tam methodis therapeuticis, quam virtutibus medicamentorum statuere possemus et locum et pretium. Est enim hoc Aesculapii aedibus inscriptum: νούσων φύσιες ἰητροί.

INDEX

AUCTORUM ET LIBRORUM LAUDATORUM.

Ant. de Haen, Medici Haga-Batavi, De deglutitione, vel deglutitorum in cavum ventriculi descensu impeditis Dissertatio; Hagae Comitum 1750.

M. van Geuns et A. P. Nahuys, Over de langzaam belette doorzwelging enz. Zie Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, IX. Deel, 1767.

J. Bleuland, Dissert. de difficili vel impedito alimentorum per oesophagum descensu, Lugd. Bat. 1780.

——————— De sana et morbosa oesophagi structura, Lugd. Bat. 1785.

Corn. Joh. Kneppelhout, Sectiones cadaverum pathologicae, Lugd. Bat. 1805.

Dan. Wilh. Triller, Opuscula medica ac medico-philologica. Curavit et praefatus est Car. Christ. Krause, Vol. I, Francof et Lips. 1766.

Joh. Ernst. Wichmann, Ideen zur Diagnostik. Zweyte verbesserte Auflage, Hannov. 1800.

(Tertia editio prodiit a. 1827. cum annotationibus Gul. Sachse: quae tamen cum contextui sint interje-

ctae, hunc saepenumero interturbant ac libri lectio taediosa ut sit, faciunt).

Dionysius van der Sterre, Med. Bat., Tractatus de praxi medicinae medico-chirurgica. Ed. Amstelod. a. 1678.

J. Grashuys, in Actis Nat. Curiosor. T. VI. obs. 73.

Medical Observations and Inquiries, Lond. 1767. Vol. III.

Medical Essays and Observations. Published by a Society in Edinburgh. The fifth Edition, Edinb. 1771. (Primus casus ap. Haen. est Vol. III. art. 26, non 27. ut ibi legitur, casus tertius non indicatus, est Vol. II. art. 25; qui proxime antecedit 24, erat secundus).

Zimmermann, in Act. Helveticis, Vol. II.

Tode in Collectaneis Hafniensibus, Vol. I.

Fred. Ruysch, Adversariorum anatomico-medico-chirurgicorum decas prima, Amstelod. 1729.

A Treatise on Indigestion etc. by A. P. W. Philip, Lond. 1833.

John Sinclair, The Code of Health aud Longevity. The sixth Edition, Lond. 1829.

Andr. Vesalii, Opera omnia anatomica et chirurgica. Cura Herm. Boerhaave et Bernh. Siegfr. Albini, Lugd. Bat. 1725.

Ed. Sandifort, Observationes anatomico-pathologicae, Libri IV, Lugd. Bat. 1777—1781.

Frédéric Chardel, Monographie des dégenérations skirrheuses de l'estomac, Paris 1808,

Chr. Friedr. Harles, Ueber die Krankheiten des Pankreas. Nurnberg 1812.

John. Abercrombie, Pathological and practical Researches on diseases of the stomach, thé intestinal

canal, the liver and other viscera of the abdomen. 2. Ed., Edinb. 1830.

H. Dav. Gaubius, Adversariorum varii argumenti liber unus, Leidae 1771.

J. P. Vogler, Von der Gelbsucht und ihrer Heilart, Wetzl. 1791.

A. Bonnet, Monographie complète sur les maladies du Foie, Paris 1835.

Joh. Jacobi Wepferi, Historia Cicutae aquaticae, Lugd. Bat. 1733.

Petr. Jac. Groen van Prinsterer, Diss. med. inaugur. sistens nonnulla calculorum genesin, naturam et cum tophis podagricis convenientiam spectantia. Quibus accedit singularis icteri periodici, depositione materiae calculosae ad cutim soluti, historia, Lugd. Bat. 1788.

Francisci de le Boe Sylvii, Opera medica, Traj. ad Rhen. et Amstelod. 1695.

James Lind, A Treatise on the Scurvy, Lond. 1757.

Joh. Echtii, De scorbuto, vel scorbutica passione epitome, 1541.

Bald. Ronssei, De magnis Hippocratis lienibus Pliniique stomacace ac sceletyrbe, seu vulgo dicto scorbuto Commentarius. Ejusdem epistolae quinque ejusdem argumenti, Antverpiae 1564.

Jo. Wieri, Medicarum Observationum hactenus incognitarum lib. I. de Scorbuto, Basileae 1567.

Severinus Eugalenus, De morbo Scorbuto liber, Lips. 1604.

A. Richerand, Nosographie chirurgicale, ou nouveaux élémens de pathologie, 4. Edition, Paris 1815.

Ludov. Rouppe, Med. doct. De morbis navigantium lib. unus etc., Lugd. Bat. 1764.
Joachim Dietrich Brandis M. D., Erfahrungen ueber die Wirkung der Eisenmittel im allgemeinen und des Driburger Wassers insbesondere, Hann. 1803.
F. B. Osiander, Ueber die Entwickelungskrankheiten in den Blutenjahren des weiblichen Geschlechts. 2. Ausg., Tubing. 1820.
A. Elias von Siebold, Handbuch zur Erkenntniss und Heilung der Frauenzimmerkrankheiten, Frankfurt am Main 1821.
E. Gintrac, Observations et récherches sur la cyanose ou maladie bleue, Paris 1824.
J. L. Alibert, Nosologie naturelle, ou les maladies du corps humain distribuées par familles, Paris 1817.
Ant. Jos. Testa, Ueber die Krankheiten des Herzens etc. mit Anmerkungen von K. Sprengel, Halle 1813.
Friedrich Ludwig Kreysig, die Krankheiten des Herzens systematisch bearbeitet und durch eigene Beobachtungen erläutert, Berlin 1835.
R. J. Bertin, Traité des maladies du coeur et des gros vaisseaux, redigé par J. Bouillaud avec six planches, Paris 1824.
J. Bouillaud, Traité clinique des maladies du coeur etc. avec des planches gravées, Paris 1835.
Car. Asm. Rudolphi, Entozoorum, sive Vermium intestinalium Historia naturalis Amstelaed. 1808.
(Bremseri liber laudatus est in contextu pag. 245. T. II. Part. I).
Rich. Russell, The oeconomy of nature in acute

and chronical diseases of the glands, Lond. 1755.

Rich. Russell, A Dissertation concerning the use of seawater in diseases of the glands etc., Oxford 1753.

Thom. White, A treatise on the struma or scrofula commonly called the Kings evil. The third Edition, Lond. 1792. (Libri versionem dedit Vir Cl. Thomassen a Thuessink, tunc temporis medicus Haganus, quae prodiit Lugd. Bat. 1787).

Rob. Hamilton, Observations on scrophulous affections, with remarks on scirrhus, cancer and racbitis, Lond. 1791.

Baumes, Traité sur le vice scrofuleux et sur les maladies qui en proviennent, Paris 1805.

Car. Georg. Theod. Kortum, Commentarius de vitio scrofuloso quique inde pendent morbis secundariis; qui nuper Ill. Societatis regiae medicorum, quae Parisiis est, plausum tulit, Lemgoviae 1789.

Christ. Wilh. Hufeland, Ueber die Natur, Erkenntnissmittel und Heilart der Scrofelkrankheit; eine von der Kaiserl. Acad. der Naturforscher gekrönte Preisschrift. 2. Aufl., Jena 1797.

P. Mascagni, Vasorum lymphaticorum corporis humani historia et ichnographia, Senis 1787.

Dr. Friedr. Aug. von Ammon, Klinische Darstellungen des menschlichen Auges etc., Berlin 1838.

Gerardi Sandifort, Museum Anatomicum Academiae Lugduno-Batavae, Lugd. Bat. 1827, 1835. Vol. III et IV. Vol. I et II. edid. Ed. Sandifort, Lugd. Bat. 1793.

Simon, Mémoire sur les maladies scrofuleuses, Paris 1837.

A. C. Baudelocque, Etudes sur les causes, la nature et le traitement de la maladie scrophuleuse, Paris 1834.

S. Th. Soemmerring, De morbis vasorum absorbentium, Trajecti ad Moenum 1795.

Ad. Wilh. Otto, Lehrbuch der pathologischen Anatomie des Menschen und der Thiere, 1. B., Berl. 1830.

Joh. Friedr. Meckel, Handbuch der pathologischen Anatomie, Leipz. 1812.

George Henning, A critical inquiry into the pathology of scrofula etc., Lond. 1815.

J. F. Ackermann, Ueber die Kretinen eine besondere Menschen-abart in den Alpen, Gotha 1790.

(Cum quo tamen Cff. C. et J. Wenzel, Ueber den Cretinismus, Wien 1802.

Ant. Scarpa, De anatome et pathologia ossium commentarii, Ticini 1827.

Ant. Portal, Observations sur la nature et sur le traitement du Rhachitisme etc., Paris 1794.

Tiedemann und Gmelin, Die Verdauung nach Versuchen, Heidelb. und Leipz. 1831.

Joh. Veirac, Verhandeling over de Rhachitis of Engelsche Ziekte, Utrecht 1793.

J. L. C. Schroeder van der Kolk, Observationes anatomico-pathologici et practici argumenti, Fascic. I, Amstelod. 1826. (*).

Dav. Macbride, Introductio methodica in theoriam

(*) Unicus, quod dolemus, prodiit hactenus harum observationum fasciculus.

et praxin medicinae: ex Angl. ling. in Latin. convertit Joh. Fred. Clossius, Traj. ad Rhen. 1774.

K. Sprengel, Handbuch der Pathologie. 3. Aufl., Leipz. 1802.

Don. Monro, An Essay on the dropsy and its different species, Lond. 1755. Nostro idiomate edidit, notis adjectis, J. B. Sandifort, Lugd. Bat. a. 1772.

John Blackall, Observations on the nature and cure of dropsies, IV. Ed., Lond. 1124.

Richard Bright, Reports of medical cases, selected with a view of illustrating the symptoms and cure of diseases by a reference to morbid anatomy, I, Lond. 1827.

P. Rayer, Traité des maladies des reins etc. Avec un atlas in folio, Paris 1839.

Martin Solon, De l'Albuminurie, ou hydropisie causée par maladies des reins. Avec Planches coloriées, Paris 1838.

Joh. Muller, De glandularum secernentium structura penitiori earumque prima formatione in homine atque animalibus, Lipsiae 1830.

Edm. Seymour, The nature and treatment of dropsy, Lond. 1837.

Vinc. Menghini, In Comment. Bonon. Tom. V.

A. G. Richter's, Anfangsgründe der Wundarzneykunst. 3. Aufl., Gotting. 1799.

Petr. Camper, Dissertatio de Hydrope, coron. a. 1782. a Regia Societate medica Parisiensi (Cff. Mémoires de la Société Royale de Médecine à Paris et P. Camperi Dissertationes decem, quibus ab inlu-

stribus Europae, praecipue Galliae Academiis palma adjudicata. Vol. II, Lingae 1800).

E. Hastings, Abhandlung ueber die Entzundung der Schleimhaut der Lungen. Aus dem Englischen uebersetzt von Gerhard von dem Busch, Bremen 1822.

Jonath. Osborne, On the nature and treatment of dropsical diseases. 2. Ed., Lond. 1837.

J. Hope, A Treatise on the disease of the heart and great vessels. 2. Edit., Lond. 1835.

G. L. Bayle, Récherches sur la phthisie pulmonaire, Paris 1810.

P. Ch. A. Louis, Récherches anatomico-pathologiques sur la phthisie, Paris 1825.

Christ. Bennet, Med. doct. Colleg. Londin. socii, Tabidorum Theatrum etc. Lugd. Bat. 1742.

J. Clarke, The influence of climate in the prevention and cure of chronic diseases etc. 2. Ed., Lond. 1830.

C. J. Lorinser, Die Lehre von den Lungenkrankheiten, Berlin 1823.

Astley Cooper, The principles and practice of Surgery etc. Edited by Alex. Lee, Lond. 1837.

Jacobus Denys, De Calculo, Lugd. Bat. 1781.

Petrus Camper, Aanmerkingen over de veranderingen, welke de steenen in de pisblaas der menschen ondergaan enz., Amsterdam 1783.

Mor. Gerh. Thilenius, Medicinische und Chirurgische Bemerkungen (pag. 99), Frankfurt am Main 1789.

W. Falconer, An Account of the efficacy of the

aqua mephitica alcalina, or solution of fixed alkaline salt saturated with fixible air, in calculous disorders etc. IV. Edit., Lond. 1792.

W. Prout, Inquiry into the nature and treatment of gravel, calculous and other diseases, Lond. 1821.

Tho. Percival, Essays medical, philosophical and experimental. IV. Edit., Lond. 1788.

F. Magendie, Physiologisch-geneeskundig onderzoek aangaande de oorzaken, verschijnselen en genezing van de graveel en steenziekte. Uit het Fransch, Rotterdam (*).

Aug. Wilh. von Stosch, Versuch einer Pathologie und Therapie des Diabetes mellitus, Berlin 1828.

J. Rollo, Cases of the Diabetes mellitus. 2. Ed., Lond. 1798.

R. Venables, A practical treatise on diabetes, Lond. 1825.

P. F. Nicolas et V. Gueudeville, Récherches et expériences medicales et chimiques sur le diabete sucré etc., Paris 1805.

John Howship, A practical treatise on the symptoms, causes, discrimination and treatment of some of the most important complaints that affect the secretion and excretion of the urine, Lond. 1823.

Barthol. Eustachius, De renibus libellus, Venet. 1563.

Etiam in Opusculis Anat. Lugd. Bat. 1707.

Matthew Baillie, A Series of Engravings, accom-

(*) Non addito anno editionis, ut hujus editoris Roterodamensis mos est.

panied with explanations, which are intended to illustrate the morbid anatomy of some of the most important parts of the human body. 2. Ed., Lond. 1812.

Joh. Grashuis, Morbi non satis descripti hactenus brevis delineatio. Ad calc Diss. de generatione puris, Hornae et Amstelod. 1764.

Theod. Ducamp, Traité des rétentions d'urine causées par le rétrécissement de l'urètre etc. 3. Ed., Paris 1825.

J. Andreae Murray, Opuscula Vol. II, Gott. 1786.

John. Hunter, A Treatise on the venereal disease, Lond. 1818.

L. V. Lagneau, Traité pratique des maladies syphilitiques. Nouvelle Edition, Bruxelles 1828.

Ph. Ricord, Traité pratique des maladies vénériennes etc., Paris 1838.

F. Swediaur, Traité complet sur les symptomes, les effets, la nature et le traitement des maladies syphilitiques. 4 Ed., Paris 1801.

J. L. Alibert, Nouveaux Elémens de Therapeutique et de Matière médicale, Paris 1817.

H. M. J. Desruelles, Traité pratique des maladies vénériennes etc., Bruxelles 1837.

Leonis Africani qui huc spectat locum, citatum legite a Jo. Friend in Hist. Med. Operum omnium medicorum pag. 570 sq., Lond. 1733.

Gonzalvi Fernandes, Antonii Musae Brassavoli, Gabrielis Fallopii de morbo scripta prostant in Luisini Aphrodisiaco sive de Lue venerea, Lugd. Bat. 1728.

J. Astruc, De morbis venereis libri novem. Ed. alt. Lutetiae Parisior. 1740.

Oeuvres complétes de Tissot. Nouvelle Edition, publiée par M. P. Tissot, precedée d'un précis historique sur la vie de l'auteur, et accompagnée de notes, par M. J. N. Hallé, Paris 1820.

J. Bouillaud, Nouvelles récherches sur le rhumatisme articulaire aigu etc., Paris 1836.

——————— Clinique médicale de l'Hopital de la Charité, Paris 1837.

Leçons de clinique médicale, faites à l'Hôtel Dieu à Paris, par le Professeur A. F. Chomel. Recueillies et publiées par A. P. Requin. T. II. (rhumatisme et goutte) Paris 1837.

Ch. Scudamore, A Treatise on the nature and cure of Rhumatism etc., Lond. 1839.

——————— A Treatise on the nature and cure of Gout and Gravel. IV. Ed., Lond. 1839.

William Cadogan, A Dissertation on the Gout and all chronic diseases jointly considered etc. III. Ed., Lond. 1760.

Gul. Musgrave, De Arthritide anomala sive interna Dissertatio, Exoniae 1707.

Jo. Bapt. van Helmont, Opera omnia, Francof. 1681.

Ger. Conr. Bern. Suringar, Isagoge in doctrinam morborum chronicorum, Amstel. 1837—1838.

S. G. Vogel, Ueber Kopf-und Zahnschmerzen etc., Berl. 1814.

Historia morborum, qui annis 1699, 1700, 1701, 1702. Uratislaviae grassati sunt; a Colleg. Acad. Leop. Nat. Cur. Uratisl. in lucem edita etc., Lausann. et Genev. 1746.

Caroli Pisonis, Doct. Paris., Selectiorum Obser-

vationum et Consiliorum liber singularis, Lugd, Bat. 1714.

Georg. Christoph. Siebold, Doloris faciei, morbi rarioris atque atrocis observationibus illustrati, adumbratio, Weiceburgi 1795.

C. J. M. Langenbeck, Tractatus anatomico-chirurgicus de nervis cerebri in dolore faciei consideratis, Gott. 1805.

Joh. Hunter, Historia naturalis dentium humanorum: in linguam Latinam et Batavam versa a Petro Boddaert, Dordraci 1779.

Jos. Fox, The natural history and diseases of the human teeth etc. 2 Edit., Lond. 1813.

Tho. Bell, The anatomy, physiology and diseases of the teeth. 2 Edit., Lond. 1835.

W. Robertson, A practical treatise on the human teeth. 2 Edit., Lond. 1839.

J. P. T. Barras, Traité sur les gastralgies et les enteralgies, ou maladies nerveuses de l'estomac et des intestins. 3. Ed., Paris 1829.

Franc. Citesius, Opuscula medica, Paris 1639.

Ant. de Haen, medici Haga Batavi, De colica Pictonum Dissertatio, Hag. Com. 1745.

Jo. Grashuis, De colica Pictonum tentamen, Amst. 1752.

T. Tronchin, De colica Pictonum, Genev. 1757.

F. V. Mérat, Traité de la colique métallique, vulgairement appelée colique des peintres, des plombiers, de Poitou etc. 2. Edit., Paris 1812.

D. Cotunnii, De Ischiade nervosa Commentarius, Neapoli 1764.

Jos. Petrini's, Neue Heilmethode des nervigten Hüftwehs. Aus dem Italiänischen übersetzt von C. H. Spohr, 1787.

D. Martinet, Du Traitement de la sciatique et de quelques neuralgies par l'huile de Térébenthine. 2 Edit., Paris 1829.

Joh. Christ. Gottfr. Joerg, Handbuch der Krankheiten des Weibes, nebst einer Einleitung in die Physiologie and Psychologie des Weiblichen Organismus, Reutlingen 1832.

Chaussier, Considérations sur les convulsions, qui attaquent les femmes enceintes. 2. Edit., Paris 1824.

Ant. Miquel, Traité des convulsions chez les femmes enceintes en travail et en couche, Paris 1824.

A. Velpeau, Des convulsions chez les femmes pendant la grossesse, pendant le travail et après l'accouchement, Paris 1834.

Baumés, Traité des convulsions dans l'enfance, de leurs causes, et de leur traitement. 2. Edit., Paris 1805.

J. D. Brachet, Traité pratique des convulsions dans l'enfance. 2. Ed., Paris, Lyon, Montpellier 1837.

Henr. ab Heers, Spadacrene, hoc est fons Spadanus et observationum medicarum liber, Lugd. Bat. 1645.

Dan. Sennerti, Opera, Lugd. 1650.

Nic. Piso, De cognoscendis et curandis, praecipue internis corporis humani morbis, Francof. 1580.

Joh. Fernelii Ambiani, Universa Medicina. Cum notis Jo. et Oth. Heurnii, Traj. ad Rhen. 1658.

Gul. Rondeletii, Methodus curandorum omnium

morborum, Lugd. 1576.

Leon. Elias Hirschel, Gedanken von der Starrsucht oder *Catalepsis*, Berlin 1769.

Aetii Amideni, Librorum medicinalium libri octo, Venet. 1534.

Romb. Dodonaei, Medicinalium Observationum exempla rara, Hardev. 1521.

A. Portal, Observations sur la nature et le traitement de l'Epilepsie, Paris 1827.

Marcelli Donati, De medica historia mirabili libri sex, Mantuae, 1586.

Fabius Columna, Phytobazanos, Neap. 1592.

Joh. Jac. Wepferi, Historiae Apoplecticorum, Lugd. Bat. 1734.

Ant. Portal, Observations sur la nature, et le traitement de l'apoplexie et sur les moyens de la prévenir, Paris 1811.

J. A. Rochoux, Récherches sur l'apoplexie et sur plusieurs autres maladies de l'appareil nerveux cerebro-spinal. 2. Edit., Paris 1833.

M. P. Baumès, Traité des maladies venteuses etc. 2. Edit,, Paris, Lyon, Montpellier, 1837.

L. Rostan, Récherches sur le ramollissement du cerveau. 2. Edit., Paris 1823.

Tho. Bliz. Curling, Abhandlung ueber den Tetanus, in's Deutsche übertragen von A. Moser, Berl. 1838.

Jac. Bontii in Indiis Archiatri, De Medicina Indorum, Lugd. Bat. 1718.

J. Lind, An Essay on diseases incidental to Europeans in hot climates, Lond. 1768.

L. Chalmers, An Account of the weather and diseases of South-Carolina, Lond. 1776.

B. Moseley, A Treatise on tropical diseases and on the climate of the West-Indies, Lond. 1786.

D. J. Larrey, Mémoires de Chirurgie militaire et campagnes, Paris 1812.

Joh. Schneider, Versuch einer Abhandlung ueber den Kinnbackenkrampf neugebornen Kinder, nach eigener Erfahrungen am Krankenbette, Herborn 1805.

W. A. Stütz, Abhandlung ueber den Wundstarkrampf, Stuttgart 1804.

Hertwig, Beiträge zur nähere Kenntniss der Wuthkrankheit oder Tollheit der Hunde, Berl. 1829.

M. von Lenhossek, Die Wuthkrankheit, nach bisherigen Beobachtungen und neuere Erfahrungen, pathologisch und therapeutisch darrgestellt, Pesth und Leipz. 1837.

F. C. K. Krügelstein, Die Geschichte der Hundswuth und der Wasserscheu, und deren Behandlung, Gotha 1826.

A. F. C. de Saint-Martin, Monographie sur la rage, Paris 1826. (Ouvrage couronné par le cercle médical de Paris).

B. F. Münch, Praktische Abhandlung von der Belladonna und ihre Anwendung, besonders zur Vorbauung und Heilung der Wuth nach dem Bisse von tollen Hunde, Gotting. 1785.

J. F. C. Hecker, Die Tanzwuth, eine Volkskrankheit im Mittelalter etc., Berl. 1832.

E. M. Bouteille, Traité de la Chorée ou danse de St. Guy, Paris 1810.

J. A. Sohler, Abhandlung ueber den Veitstanz etc., Wien 1826.

Rob. Bree, A practical Inquiry into disordered respiration; distinguishing the species of convulsive asthma, their causes and indications of cure. V. Edit, Lond. 1815.

Joh. Veirac, Geneeskundige Verhandeling van den Kinkhoest, tot antwoord op de vraag voorgesteld door het provinciaal Utrechtsch Genootschap etc., Utrecht 1792.

Adelb. Friedr. Marcus, Der Keichhusten. Ueber seine Erkenntniss, Natur und Behandlung, Bamb. u. Leipz. 1816.

R. Whatt, Treatise on the nature, history and treatment of chincough, including a variety of cases and dissections, Glasgow 1813.

H. M. J. Desruelles, Traité de la coqueluche, d'après les principes de la nouvelle doctrine physiologique, Paris 1827.

Ant. Scarpa, Traité des maladies des yeux; traduit de l'Italien sur la cinquième et dernière edition et augmentée de notes, par J. B. Bousquet et N. Bellanger, Paris et Montpellier 1821.

A. P. Demours, Précis théorique et pratique sur les maladies des yeux, Paris 1821.

Wilh. Kramer, Die Erkenntniss und Heilung der Ohrenkrankheiten, Berl. 1836.

John Cooke. History and method of cure of the various species of palsy etc., Lond. 1821.

C. C. H. Marc, Nouvelles récherches sur les secours à donner aux noyés et asphyxiés, Paris 1835.

E. Frédéric Dubois (d'Amiens), Histoire philosophique de l'hypochondrie et de l'hystérie. Ouvrage couronné par la Sociéte royale de médecine de Bordeaux, Paris 1837.

J. L. Brachet, Récherches sur la nature et le siège de l'hystérie et l'hypochondrie et sur l'analogie et les différences de ces deux maladies, Paris 1832.

Lud. Gotfr. Kleinii, Interpres clinicus etc., Francof. et Lips. 1729.

Jo. Bapt. Montani Veronensis, Consultationes medicae, Vienn. 1583.

Andr. Marshal, The anatomy of the brain in mania and hydrophobia caet., Lond. 1815.

Annaeus Carolus Lorry, De melancholia et morbis melancholicis, Lutetiae Parisior. 1765.

Ph. Pinel, Traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale. 2. Ed., Paris 1800. Altera editio prodiit a. 1809.

E. Esquirol, Des maladies mentales, considerées sur le rapport médical, hygiénique et médico-legal, accompagnées de 27 planches gravées, Paris 1838.

J. C. A. Heinroth, Lehrbuch der Störungen des Seelenlebens, oder der Seelenstörungen und ihrer Behandlung, Leipz. 1818.

——————— Anweisung fur angehende Irrenärzte zu richtiger Behandlung ihrer Kranken. Als Anhang zu seinem Lehrbuche der Seelenstörungen, Leipz. 1825.

——————— Unterricht in Zweckmässiger Selbstbehandlung bei beginnenden Seelenkrankheiten, Leipz. 1834.

Jo. Wieri, Opera omnia, Amstel. 1660.

C. Pr. v. d. Hoeven, J. Logger, C. G. C. Reinwardt et G. Salomon, Geneeskundige Bijdragen, Delft 1826.

William Perfect, Select cases in the different species of insanity, lunacy, or madness etc., Rochester 1787. Altera Editio prodiit sub titulo: Annals of insanity, anno 1803.

F. Leuret, Traitement moral de la folie, Paris 1840. (Methodum Leureti oppugnavit Doct. Blanche in libro, cui titulus: Du danger des rigueurs corporelles dans le traitement de la folie).

J. F. Ackermann, Ueber die Kretinen, eine besondere menschen-abart in den Alpen, Gotha 1790.

F. E. Foderé, Traité du Goitre et du Crétinisme, Paris an VIII. (1800).

J. und C. Wenzel, Ueber den Cretinismus, Wien 1802.

Liber antepenultimus et ultimus, jam supra laudati, hic repetuntur, hujus studii fontes indicandi gratia. Caeterum anthropologiam psychicam hactenus desideramus.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

pag.	32.	*lin.* 2 sq.	adhibemus	*lege:*	adhibebimus
——	39.	— 4	adflectissimam	——	adflictissimam
——	60.	— 16	media	——	medica
——	62.	— 12 sq.	historiarum aegrotantium	——	aegrotantium
——	—	— —	quarum	——	quorum
——	67.	—	ultima in nota lib. II.	——	lib. I.
——	71.	— 15	facie	——	faciei
——	74.	— 21 sq.	neuralgias ac hemicraniam	——	neuralgiae ac hemicraniae
——	82.	— 15	filicium	——	felicium
——	93.	— 18	vicariam	——	vicarium
——	94.	— 23	modescere	——	madescere
——	132.	— 15	disjecti	——	dissecti
——	198.	— 17 sq.	qui postquam	——	postquam
——	213.	— 1	Epilfpsia	——	Epilepsia
——	——	— 25	pronuntians	——	pronuntiat
——	215.	— 17	quos	——	quas
——	239.	— 29	quae	——	quas
——	247.	— 14	lege	——	legite
——	264.	— 22	rabici	——	rabiei
——	309.	— 24	impitigine	——	impetigine
——	327.	— 2	sistri	——	sinistri
——	336.	— ult.	passim	——	possim

pag. **337.**	*lin.* 1	indicari	*lege :*	indicare
—— 347.	— 2	in separabile	——	inseparabile
—— ——	— 21	sopore	——	sapore
—— 348.	— 22	Romanos	——	Romanus
—— 361.	— 1	HOPOCHON-DRIASI.	——	HYPOCHON-DRIASI.
—— 363.	— 23	quidem	——	quidam
—— 376.	— 18	Illam	——	Illa
—— 389.	in nota *lin.* 1	antmi	——	animi
—— 396.	— 1	qnam	——	quam
—— 397.	— 2	culpandum.	——	culpandum ?
—— 419.	— 13	turbarentur	——	turbarentur
—— 424.	— 27	1808 ,	——	1808.
—— 430.	— 18	naturalis.	——	naturalis ,

